

4222

~~3~~

II

1, 2

vol. 3-5

Die Grzymma

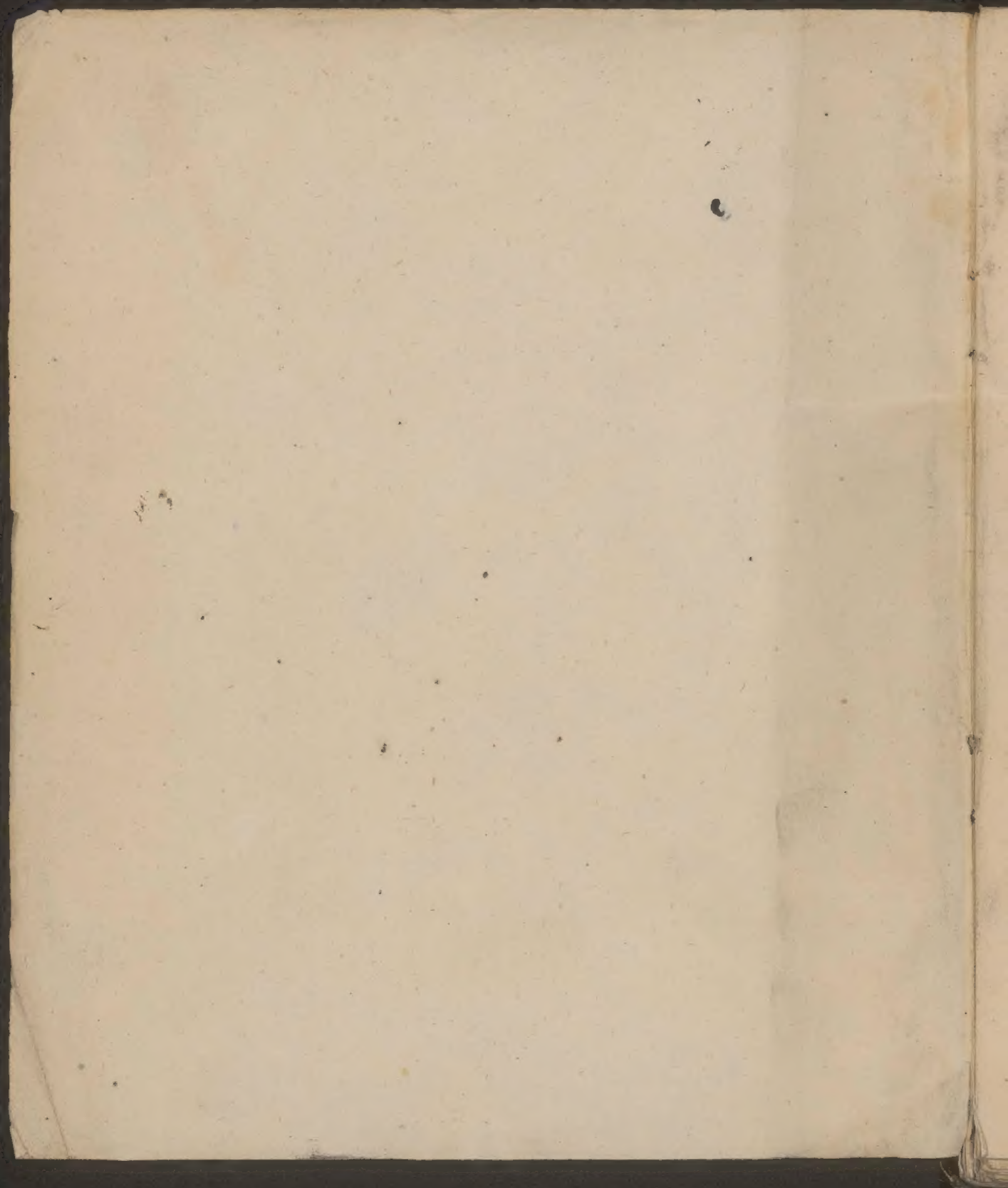
Tom II. zakończenie

No 1

61 no

June 10-1842

42

N. Inn. 4222.
3.

Pielgrzymka

4222

3.

cto

Tom trzeci.

Ac-

Stecanant morbachensis

et annis, et in no numero annis videtur,
 per se et in quibusdam locis et in
 nonnullis annis. Invenitur et in
 vasa et in, fuit et in.

Genus sp. Holmian!

Karmel.

Ca,

Gdzie szept Karmelu najbaroziej wzniośty
 Skaliste pustyń nad morzem siany,
 Tam stał mgił bory w tosem zarosły,
 Pas miał na biodrach skórzany.

Wotał, ostrzegat, a lud był głuchy,
 Prosto niebieskie zawart podwoje;
 Zemdlata ziemia z wielkiej prosiuchy,
 Nim deszczu otworzył zdroje.

Israel przyjął Baala wiars,
 Ale nasz prorok potężny w słowie,
 Ogniem niebieskim spalił ofiars,
 I znowu powrócił Jehowie.

O mziu Boży, stam Dxiś Baala,
 Proszę chramiem na obie strony:
 Niek w sercach naszych wiars zapala
 Świąty twój ogień wzniecony.

Iteraz straszne panuje susze:
 Niek roś światła spuszcza obłoki;
 Bez świętych wkruc wyschły nam dusze,
 Stwardniały jakby opoki.

Tobie błęd drugich, nam własny czyni
 Goręciem to życie wśród niepokoju:

Z toba, wzdychamy w światła pustyni
 By spoczął po trach i znoju.

Prześcianę sadu, gdy nam śmierci stanie,
 Naruci ptasze świąty na nasze winy:

I na ognistym twoim rydwanie
 Do rajskiej unies krainy.

Karmelu, w dlinas przeszedł pustynię,
 Orgastej chwale dumasz pod cieniem:
 Zostaty tylko święte jaskinie,
 Żyjesz, jak starzec, wspomnieniem.

85
4

Dwunastego września udatem się do Kajfy z Doktorem
 Terranova, który był wierzany do chorego kupca Europejskie-
 go. Zaraz po wyjechaniu z Akry przebyliśmy wbród ujście
 do morza stawnej rzeki Belus, przy której i Kryżowce
 i Napoleon rozbijali swoje obozy. Nad brzegiem Belusa
 stał niegdyś grobowiec Memnona, mający sto łokci obwo-
 du i wzbudzał podziwienie. J. Ale najbardziej ciekawa ta
 rzeka była swym piaskiem, z którego najpiękniej srebro
 kawy robić, a nawet w nowszych czasach Genua i Wene-
 cia sprowadzały stąd piasek do stawnego u nich srebra po-
 zwierściadła. Potem jechaliśmy brzegiem cztobokiej zatoki,
 gdzie więcej jak piętnastu widziatem w piasku rozbitych
 okrętów Greckich; zima bowiem te brzegi skaliste, tem sa-
 straszniejsze, że niema ani jednego bezpiecznego portu. W po-
 łowiej godziny przybyliśmy do Kajfy leżącej u stóp przylądka
 Karmelu, na koniu południowym Zatokę przeciwko Akry. Dawniej
 to miasteczko nazywato się Sikaminos, albo Porfireon z przy-
 czyną, że tu najwięcej potawiano muszłów przydatnych na purpu-
 r; później Żydzi od skąd nazywali Hefa, albo Kefa, a wreszcie,
 jak cheg niektórzy, przybrało imię Kajfa od arcykapłana Kai-
 fasa, co miał być odnowicielem miasteczka. Historia Kajfy
 nie nam nie przedstawia znakomitego, prócz Kryżowników ob-
 szaru, w którym Żydzi najdłużniej stawali opór, bo wabroń
 nagromadzonych tu pięćdziesiąt. Teraz Kajfa liczy może do tysią-
 ca mieszkańców i jest wkwadrat obwiedzioną murami, które

chyba przed napadem Arabów zastanie mogą. Wieluż kilka do
moich leprzych, a z resztą wszędzie widać wielkie ubóstwo. Port cho-
ciaż nieostojny od wiatrów, jednak daleko jest lepszy jak w Akko,
i dla tego miotła tu pięciu kupców europejskich i dwóch konsul-
low, t. j. Francuski i Sycylijski; handlarz prowadzą zbożem,
bawełną i oliwą. Otok tego miasteczka nieco bliżej Karmelu
porusza, na samym górze zwaliska starej karczmy, gdzie były
jeszcze niedawno ruiny katedry i kościoła dwigniższego przez J.
Szwajkara, które do szwasty zostały rozbitane na ludową
klatkę Ad. karmelitańską: tylko mnóstwo widzieliśmy grobów
w skale kutech.

W karczmie zajęchaliśmy do Europejskiego kupca, który już
niepotrzebował doktora, bośmy przeżyli właśnie po jego skona-
niu. Zawzięte widok umarłego daje wielką naukę żyjącym
i myśl obraca do Boga; ten ten wypadek szczególniejsze na
mnie uczynił wrażenie. Wtedy ten człowiek przed dwoma dniami
ani myślał o śmierci, był zdrow i uścisł, a wtem strasne
uderzenie ślania nagle go porwało z łona rodziny. Ożył
ludźmi! Wszelkie ciato trawa, a wszelka chwata jego jako
kwiat polny; uschła trawa i opadł kwiat, bo duch panicki
wionął. Prawdziwie tu jest trawa. I któż zarządzi, pytałem
siebie, że dojdę do grobu Zbawiciela? a ta niepowodli języcz-
wiej pomnożyła mój smutek. Wokoło widziałem ciśnie-
nie spraczone sceny; w jednym pokoju młoda i przystojna niewiasta
albo młoda, albo się w rozpaczy tarła i tłuka po ziemi z całą
żywością, wlewx: w drugim pokoju siedziało przy ciele kilku
przyjaciół, którzy zamiast mawienia pacierzy, rozpierali się o ro-
zbitanie interesów handlowych nieboszczyka; a kiedy oświadczy-
łem niepowodność ich postępowania doktorowi, wtedy mi zmi-
noć powiedział, że wkrótce będzie się kłócić i o jego żonę. Nad
Zwycięzaj oburza ta chęć korystania z cudzej śmierci; a przecież
na tem stoi cały świat do czasu: prchamy się i ciśniemy się jedni
na miejsce drugich, bez względu, że i sami ustąpić musimy, jak

7.
fala morska, co się rozbija i pochłania wzajem, nim natęsi
skona u brzegu. Niechże patrzeć na tę nędzę, wlewieńskości,
wyszechem na ładny dziedzinie wyłożony kamieniem, gdzie
mię do rozrytu rozrównit widok igrających dzieci niewoszenia:
pięć latni synek i czterolatnia czerwka korzystają z domowe
go zamieszkania albo się ablowali wodą, czerpaną z fontany,
albo z uyknykiem radosci uprzydali się po dziedzinie. Kto
wie, pomyslatem, czy dzieci nie najrozumniej w tem są, chowanie
znachodzą.

Wśród posępnych myśli obciętanych tym smutnym wypraskiem
wyjechałem z Kairu, że która widziałem potok biblijny Cison,
płynący pod samym Karmelem: jego ujściu w morze przednie
latem kaszawaj, piaszki, a stąd przybiega potok stojącej wody:
dokola nieczka obocajaj, zielone ^{sadu} ogrady, nie którym kilkanasie
palm wychyla w górę swoje strajne szale: przy tym potoku
czterysta pięćdziesiąt farsowych proroków Baala zamordowali
Izraelici i rozkłam Sława. Droga wiedząca na Karmel się
roka i wygodna, która, aby mogli zrobić namiein korztem XX.
Karmelici: zaledwie po długich i usilnych prośbach otrzymali
prochowanie jezyce za czasów Turckich. Góra z pozostałki po
krzytu różnem drzewem i ta zielona opierona prawie do
potłowej pamioty, a dalej szale samego przytydki przednie
prochawiane ciinie, bo wiecie Karmela uszekd. 1). W podgodiny
po wyjechaniu z Kairu stanąłem w klasztorze XX Karmelito,
któremu mię ze zwykłą gościnnością przyjęli.

Phoenici Sidań i następne miasta liczyły się do ziemi świętej,
jednak nigdy w nich nie wladali Hebrei. Wskazuje pręto
nie góra Karmel, w kroczylem po raz pierwszy w kraj ustron
ny, płynący mlekiem i miodem, w kraj nasycających i jałusk,
widzeń i widów i stanąłem wrośai w ziemi obciętnej i przygry

mówania, w ziemi najpełniejszej chwały, pańska, i najprzedniejszej ze
 wszystkich ziem i w tym słodkim symbolu niebieskiej krainy i tu
 po raz pierwszy uatowatem tę Arne ciemną, Izraela, w której prze-
 stęczył się ten śródziemnoziemny potopu bawochwalstwa prze-
 chwala się wiara prawdziwego Boga: tu powiatem powożącym
 oczyma wszystkich chrześcian, to ziemię najmiłszą, bo stopa-
 mi i krwią Zbawiciela ubłogosławioną, i razem najbar-
 dziej zbrodniczą, bo tu w niejaki sposób dopięto się Bo-
 gabożstwo. Wskupuje na harmel rai byłem rozpoczaj od
 tej góry proroczej oglądanie Palestyny, bo w całym prawo-
 dawstwie Mojżesza zawsze mi obrat wieszcień natchnie-
 nych najwiecej xdamiewad i Zechuryat. Prorocy w Izraelu
 należeli do najwarsniejszych sprężyn w Teokratycznym rządzie
 i najwiecej odróżniali Żydów od innych narodów. W praw-
 dzie u wszystkich ludów oświeconych i nieoświeconych to
 urodzone przekonanie, że stworzenie i natchnienia bożstwa mo-
 że przewidywać przyszłość, i, miało swoich przedstawicieli
 u Bogów, a nawet czasem prawdziwych: jednak pogańskie
 wyrocznie i wieszcieńbiarstwa zupełnie inny i bez przekonania
 niższy nosiły charakter, pomimo tych rzadkich prawdzi-
 wych natchnień, które przelatują jak błyskawica, ginsty
 w ciemnej nocy osłanianstwa, przesadę i bawochwalstwa. W Ho-
 rokach Izraela niewidimy żadnych sztuk, ani przegłądania
 brzoń, ani uwatania lotu ptaków, lub potrocinia gwiazd
 niebieskich; nie siadają na trójnogach, jak Pitce, nie pie-
 nią się, nie odchodzą od porwania, i nie urywają w swoich
 odpowiedniach żadnych ~~czarowniczych~~ czarownic, co by się dały na
 obie strony wytkumaczyć. Cicho i spokojnie wstępują
 Duch pański na mżyń bożych, których obrat jeszcze wty-
 wiciełłatki: a ta niebieska maza rozszerza się krogą

1) Cicero de Divinat. lib. 1. c. 1.

2) Non incongrue creditur fuisse et in aliis gentibus homines, quibus hoc
 mysterium (w cielenie traga) revelatum est, et qui hoc etiam predicatione
 impulsu sunt. Aug. De civit. Dei. lib. 18. c. 47.

ich wyroku duszy i szagał w odległe wiekami przyszłości;
stąd dawniej proroków zwano widzącymi. 1). Niebyli to
jednak prosi przepowiadające samej tylko przyszłości, owszem
umysł ich oprócz boskiego natchnienia ozdobiały jeszcze nauki
i wiadomości; były to pospolicie najwiskorsze i najczystsze pojęcia
ne, tworzy hymnów i pieśni, którzy nawet w swoich przepo-
wiedniach używają, tak świętych porównań, tak skrajnych
i porównających obrazów, tak wróżb i tak równego wy-
stawienia, że dotychczas język człowieka nie jest tak alny jakob
nie przemówić. Stąd przez synów proroczych często wzmian-
kowanych w Biblii nie należy rozumieć ludzi sposobnych do
do prorokowania; ale wróżb w różnych wiadomościach re-
ligijnych i świeckich, bo prorocy utrzymywali sznury. W na-
rodzie Izraelskim, którego królem był sam Bóg, prorocy
uwierali się głównie, jako Postowie Jehowy, którzy skła-
dali przed ludem, jakby wierzytelne listy, wiadomości przysz-
łości i moc czynienia cudów. A jako ten Abraham był
wybrany tylko w tym wielkim celu, aby przechować
prawdziwą wiarę aż do przyjścia Zbawiciela; tak i
postanów Bożych było głównym zadaniem odwrócenie ludzi
od bałwochwalstwa i ciągłe przypominanie Mesjasza, któ-
rego prorocy im więcej zbliżał się czas przyjścia, tym
więcej i szczegółowiej opisywali. Drugą dającą cały szereg
tych przepowiedni o Zbawicielu, zdaje się, że między wie-
kum w ich widzeniach, tak pokazywał się Boski Pomaxa-
nie, jak nam człowiek zdaje idący, który im więcej się
zbliża, tym wyraźniej daje się postrzegać. Postowie Jeh-
wy bez żadnego dostojenstwa w kraju, ale silni duchem,
bożym stawali między ludem, a jego złością i albo pre-
wariszą straszną groźbą, zwodziłi od zepsucia i bał-
wochwalstwa, albo w powziętym utracie i rozpacz-
liwych i obietnic, pańskich, ożywiali i podnosili ducha. Pra-
wodawstwo Majęsz, które dopiero przez Chrystusa paki-

1) 1. Król. IX. 9. ... Którego bowiem dziś prorokiem zowią, przedtem
zwano widzącym. —

zostało udoskonalone, potrzebowano tych stróżów prawa przysy-
 lanych od Boga i dla tego zachowanie wiary prawdy i cnoty
 było u nich nieustającym. W dziejach ludzkich niepodobna
 widzieć wznioślejszego i szlachetniejszego sposobu myślenia, jaki
 mieli prorocy i gdyby słychać na innych dowodach, jużby to
 samo najmocniej przekonywało o nieporównanej celi praw-
 dy i cnoty. Postanie Jerozolimskie, nieznajemy żadnych zysków, które
 by tak łatwo mogli osiągnąć z daru przepowiedzenia: owożem
 jak tylko Duch Pański wstąpi, natychmiast opuszcza dom,
 znikają z niego wszystkie i miły duszy oddają w ręce nieprzy-
 jaciół: bez żadnego baczenia wzywa na osobę zastawiającą
 o prawdę i sprawiedliwość, a czynią sąd wdawie i sieroce.
 Żaden miłok, żadna urodzina królowi Jeremia nie przysięga
 im bez karności i bo ich nie dopuszcza, mordę Uriasa dla żony,
 czy zabójstwa Nabata dla pozyskania jego winnicy, czy jakie
 kłótnie inne przestępstwa splamiają, albo, kapłanów
 Judy, natychmiast groźny prorocy głos najmocniej upomina
 i karę obwieszcza. Cóżki i drżący był to obowiązek! Usta-
 wieczna tortura duszy cnoty i szlachetnej! Śród powszechnego
 zasklepiania Żydów rozkosz, batwostwa, i zepsucie
 brzmia, uśmieszem i pieśnią w całym narozie, a może boży
 postępuje w swoich widzeniach mord i spustoszenie i kocha-
 nie swojej krainy. Słychy jęki, wrzask i zgiew mordców
 i głosy umierających: a wtedy odrycha ślepych biesiadników
 i wata; Odstąpi odemnie, gorzko jstanie, bzdę, niekwarai
 zż mój ciężyć w spustoszeniu córki ludu mego. 2) Kto da
 oczom moim źródło łez, a leżę jstanie we dnie i w noc.
 Błada mi, że ustata dusza moja dla pobitych. 3) Lecz
 nie dowi tej męczarni, jaka napoi widak mordę i prologi w
 rodzinnej ziemi, jeszcze ich poręwała boleś, że lud i rzędy
 nie słuchali ich przestroż, nie chcieli odwracać klesk pokutę
 i poprawę, nie wierzyli ich słowom, które widzącym albo
 śródgłębym urąganie i posmiewisko ludu po całym dniu 4),
 1) Jerem. XII. 7. — 2) Jerem. XXII. 4. — 3) Jerem. IV. 31. — 4) Jerem. XX. 7. 8.

albo bicia i hanie, albo uciwka, tuctwo, wierzanie, a nawet śmierć samą. — Drwona niewiedomości i uprzedzenia tych ludzi, co smieci wzbudza i wstąpiwość o prawości proroków. Dla jakichże względów mogli się ci mżławnie do tyła posunąć, kiedy byli porbowieni tego wstąpiwego, za cmem się potpo-
 iwie, świat upadła! Bez żadnej własności, bez żadnych uw-
 dów, wysmiewani i prześladowani, wśród ty sięgających mi-
 pichnistw śmierci, w głodzie i nagości, bo ledwie ich potas-
 prorocy ostaniad, tucali się przekładnie wyzszego świata,
 między ludźmi, którzy ich nie przyjmowali, albo, co więcej,
 jedno, wśród drżnięj pustyni. Sprzeto widziemy osto, że
 Mżławie bozi, niemoż dalej znieść tej mecharni, przeklina-
 ją dzień urodzenia i wotaja do Pana Zastępow: Daj
 Boże, abym niebył mżłem mżłym, dachci i; ale stowo
 pan'skie nie daje im spoczynku, musi je wypowiedzieć,
 bo kiedy milka, w ich sercu wozynne się ogień gorejący
 i przyjmuje płomien wozynne ich koci, tak, że amdlawo-
 4 bolesi i znieść niemoż milczenia. 2). — Nieraz mi-
 wyobrażenia przedstawia ten cenny i jedyny w dziejach
 ludzkich obraz, kiedy głos wotającego na pustyni, głos
 prorocy unosi się nad zebranym tłumem Izraela, który
 z bojaźnią, lub nadzieją, weselom lub smutkiem, zachwy-
 tem lub rozczuwaniem przyjmował postaw samego
 Moga, Jehowy.

Leżę wróćmy do Karmelu. To wstąpieniem na sam szczyt
 przyłódki uderza się wspaniałe się, ogromny klasztor XX.
 Karmelito-: jest to gmach w kwadrat zbudowany, wśród
 ku którego wznosi się kościół w kształcie krzyża z kon-
 cami zakragłonemi, a jego smiała i lekka kopuła
 wstata wysoko nad całą tą budową, która wieczy
 do twierdzy, jak do klasztoru padołna; mury bowiem
 z ciosanego kamienia niezmiernie są grube, drzwi pokry-
 te blachą żelazną, a nad niemi ganek murem ostaniowy

1) Mich: II. 11.

2) Jerem: XX. 9.

i uzbrojony strzelnicą. Cała Dżannica dzwignięta zupełnie sposobem baszty fortecznej i to miejsce nie tylko może się bronić od Arabów, ale i od pańszczyzny Akry. Wewnątrz klasztor jest bardzo porządkowy i wygodny, cele równają się najlepszym pokojom, a czystość klasztoru oddzielona zupełnie wewnętrznym murem jest przeznaczona dla przyjęcia pielgrzymów i uzdrowień, gdzie zastatem jeszcze piękniej przybrane pokoje, jak w samym klasztorze.

Patrzy także najwspanialszą budowę chrześcijańską w całej Syrii i mogącą nawet równać się europejskiej, stojącej, niepoślednia niechadziwici się nad bracią zkiem Janem Chryścielem, którego sprawa stała na wysokim przyczółku Karmelu ten gmach wspaniały. Braci zkiem X. X. Karmelito Jan Kasini architekt otrzymał od przełożonych Zakonu rozkaz udania się do Ziemi świętej dla obejrzenia góry Karmelu i ostatecznego środka od budowania chrześcijańskiego klasztoru; zaprzyjęciem do Karmelu znalazł dom zakonników wpróżnionych i jednego Karmelita mieszkającego w Kairze. Wtęskując przed jego bytnością Abdala pasza kazał minami do szkoły wysadzić mierny klasztor i Jan braci zkiem był tylko bolesnym świadkiem tej zagłady swego pierwotnego gniazda. Z rozbitym sercem powrócił Kasini do Rzymu, ale jego ufność w Boga i świętym Eliaszem prowadziła silną wolę i ta wola jedna dzwignięta ogromny gmach na pustyni Karmelu. Wysławszy pozwolenie swojej kurii i chętności udał się do Carogrodu i tam za wdaniem się Dworu Franciszkańskiego wyrobił فرمان pozwalający Karmelitom budować na górze proroczej klasztor. Takim przywilejem Sultana Mahmuda przybył do Syrii i sam wstąpił na Karmel, bo ostatni zakonnik mieszkający w Kairze umarł. Serce się krejato, mówit ten szanowny starzec, kiedy patrzał na te opuszczone święte miejsce, na te grochy widów i widzeń prorockich, gdzie tylko lub spłoszonym gazelle, lub ciemnego węża, co się zwolna przesuwad po rozpalonych skałach i cierniach. Leżek w tej samotności i dzień usiadł na ławce

10.
Brauxen Jean i skreślił plan ugrammego klasztoru. Gdyby, kto widział uboższego brauxka na tej pustej wśród rozwałin górze kreślonego plan gmachu potrzebujący najmniej miliona złotych, powstrzymałby nasze przytłumienie, że zamki na powietrzu buduje, ale wola młoda w świętym zamiarze niema nie niepodobnego. Cudotworny ten architekt obmyślił jeszcze sposób powrotnego utrzymania zakonników: widząc bowiem dwa młyny opuszczone, dla braku wody wyszedł chęć niebliższej rzeki i postanowił wodociągim sprząwodzić wodę do młynów. W tym celu szedł się do Turcji; znajomego sobie jeszcze od czasu pierwszego byłego i przyjechał u niego bez procentu siedmnaście tysięcy złotych przed warunkiem, że trzecia część dochodu z młynów będzie obrać sama na kosztowne utrzymanie tego długu. Wszystko tu słowne, i szedł się, że ucieka na Karmelu jeszcze nieustali, kiedy widział biednego laika fundatorem klasztoru, a Turka nie było, jego się nigdzie na świątynię chrześcijańską. Tym więc sposobem "zrobiono" fundusz, bo te młyny znawcy dochodu przywołał, sprawadził zakonników, a sam uciekł się na kwestę. Jedynastu rzeczy przeszedł się w różne kraje i chwilać miał wtedy lat pięćdziesiąt z górą, jednak w przeciągu sześciu lat odwiedził cały Syryj, Egipt, Grecję, Maltę, Carograd, Tripolis Afrykański, Syrię, Algier, Gibraltar, Państwo Maroko, Korsykę, Hiszpanię, Anglię, Francję i Łotwę: a wszędzie wybiegał szukać pojątku na świątynię pańską, i kiedyż tam, po naradzie znaniej sumy wrócił do ulubionego Karmelu, gdzie jako architekt rozporządził robotą i znowu się przeszedł w podróż. Kiedyś go pytał stałego jeźdźcy po krajach Muslemiejskich, gdy tam znajduje się mało młodych Chreścian, wtedy mi odpowiedział: że często Muslemiejski przyjeżdżają i więcej dawali jak Chreścianie. Teraz mu mógł doradzić. Wierzył się dakonaniem obtrzymując zamiaru i starcie bisletni jeszcze uż kręga około ozdobienia świątyni. Odcienie ten przedny najżywość pobożności, słowne jego i uprzejmy w naukach duchownych bięty, autor kilku dzieł pobożnych. Teraz przytożeni i sam ojciec J. chęcił go mieć Kapłanem, ale skromny Kaspini nie uważała się godnym tego świę

enia i przypięcie na stopniu brackim. I może myślisz, że w swoim klasztorze, który sam z niego stworzył, przebiega jaką powagę? — Nieujmniej, bo on tylko jeden niewidzi ustanowienia, które go wokoło stała, i pełni z jakową najniższą postugę; sam widziałem jak drwa pilnował i nosił wóds. Kiedyś ułóżał się na moze J. która miałem w grocie Eliasza proroka wtedy ten powołany i niezgodny stał się ułóżał mi wóds na rze, ułóżał i ułóżał się do ziemi dla obciążenia alby; niewiele było jak mi wóds i promieniami ogarnęty. że ten może świętobliwy ustąpił mi, com się miał niezgodnym jemu ustąpił: ale wódsko musi usłużyć jego silnej prokuracji. Wzrostu jest średniego, ułóżał się na ławie małej się ułóżał tego prokuracji, którego ułóżał dać nie może, piękna ciemno srebrzysta broda i da mi powołanie na pierś, a oczy pełne dąbrowy pod wzrotem i szerokością światem odkrywając dąbrowy ułóżał i słachetną. We wszystkich swoich podroczach obudził niezgodny i nieujmniej: w Anglii nawet od protestantów ułóżał nie mieli sumy i własności ułóżał tego pabytu utrzymali karmelici z Anglii przy ułóżał i ułóżał nie ułóżał obraz ułóżał. Stawem, patrzę na ten ułóżał a powołanie przy ułóżał i ułóżał do budowy karmelickiej, nie możesz tego inaczej ułóżał mały, jak słowami pisma: Tędy Pan z nim i dał mi taką wódsch wszystkich. Dąbrowy, że ułóżał nieco rozeznaję pod brackim, ale w tych klasach albo ciemnych, albo słabo ułóżał promieniem i wiary, może ten prokuracji obudził ułóżał i ułóżał ułóżał.

Kościół, jak wspomniałem, wznosi się w formie kłosa i jest dowodem wysokiej znajomości architektury brackiej Jana: lekkość bowiem i obokierowanie w środku kłosa kopuły może każdego zadziwić. Przebliżeniem wznosi się wysoce nad pozostałe z kościoła, bo pod jego spodem znajduje się grota J. Eliasza w stanie naturalnym, tylko

przy samym wejściu do tej groty drugiej na asm, a szerokiej na
 sześć łokci dodano dla masy dwie kolumny z białego marmuru,
 które przedzierają sklepienie jaskini. W tej małej grocie naprzeciw
 ko wejściu jest kawał skały jak mensa wywyższony, ma to być łóżko
 proroka, na którym teraz spoczywa najświętsza ofiara. Nad
 mensą stoi posąg S. Eliasza wyrobiony z drewna w postawie
 starca stojącego na opasie i patrzącego na niebo, jakby wy-
 glądał przybycia Deszczu. Posąg jest ładnej włoskiej rzeźby,
 gdzie całe prorockie natchnienie w urodzie postawy i obliczu
 żywo oddycha. W środku jaskini znajduje się niebardzo czysty
 dół, jakby cysterna, w skale wykuty i z wierzchu przykrywa-
 ny kamieniem: tu, według podania, miał się chować prorok
 przed pogonią królowej Syraela. Lampa jedna zawsze się
 pali w tej grocie, która była miejscem Elieasa. W tym to
 miejscu prorok po wstąpieniu na wierzch Karmelu, usiadł
 i nachylił ku ziemi głowę, a włożywszy twarz swoją między
 kolana, rzekł do siebie swego: wstąp, a spojrzysz ku morzu:
 który gdy wstąpił na szczyt opoki i obejrzał niebo, rzekł
 prorokowi, że nie masz chmury: ale go Eliaz siedmukroć razy
 prosił i dopiero za ostatnim razem postrzegł obłokiem mały,
 jako stopa człowieka występującą z morza i wkrótce chmu-
 ry zaciemniły niebo i stał się deszcz wielki. 1). Podanie XX Kar-
 melitów tu mieszkających utrzymuje, że prorok wyglądał jak
 zapowiadający przerwanie suszy, i wziął chmurę nie tylko
 jako stopę człowieka, według ów pisma, ale że ten obłok
 zwiastujący przerwanie suszy miał przednie postaci Elieasa
 Maryi i stąd Eliaz na tej górze miał dwiema postaciami
 na swojej otłacz dla najświętszej Panny, którą przed
 boskim objawieniem. Niechodząc w rozbiór tego podania, zna-
 lazłem je słownie poetyczne i stosowane do wyobrażeń, jakie
 przyjęliśmy do matki miłosierności: to objawienie też

1). 3. Król: XVIII. 41—46.

prorokami naprzekalanij. Dnia wj w postaci obłoku wyszkupia, tego
 i moka na chwileczenie kary Boga i zżęcej pod ciałem Jeruselem,
 dżiwie zachwycu. Do leżo grotu podanie przywizuje nieustruj-
 e xdarzenie pisma: Ochoziasz król Jeruseła leżde chory podał
 do Kselububo batwana Akkaron, aby iż dżiwiedził, czy wy-
 dżi zdrowo ze swaję niemoży: leż Elias i natchniwie Boga za
 biegt drogę podłom i obżawit smiere królom dla tego iż iż radł
 batwanów. Rozgniewany król podał po niego pżdżisłt chłdnicty
 i ich natchniwie, który pżdżit i Prorokowi dżidżesemu na wien-
 che góry ręk; Chtawicze boży, król pżkahan, aby i chłdł: a
 I. Elias odprawiedził; Jżelim jest cztowiek boży, niech zstąpi ogień
 i nieba, a niech iż pżchne i pżdżisłt twojch. Zstąpił tedy ogień
 i nieba i pżchłł go i pżdżisłt, który z nim byli. Podobnie iż
 xdarzito i pżwtórnetu postanowu i leż sama, liwba chłdnicty.
 Wewnątr kżisłt xstatem niechpřednie ekonorony, a tymczasem
 w chłrysty i pżdżisłt iż otłan i pżdżisłt matki boskiej, która leż
 dżi uctiwionona w dżarni wielkim. Pżdżisłt wtożkiej niwby chł-
 wa w tej pżstawie, jak rysuję matkę boską i kaptlery: ale razi
 ożny bogaty ubiwr tego pżdżisłt, uctiwionona i kaptlery i faldany:
 wogóle ubiranie pżdżisłt, jak spżeciwiła iż dżwretni gżstowi,
 leż iż dżaje bżdzi jakieżo pżdżisłt dżatego wyubiranie,
 bo nam cheż niecheż pżdżisłt kżisłt dżisłt. Korona
 xstole ma mżożstwo kżisłt, które bżawicze Jer i pżdżisłt
 nych niechast wclanie kżisłt pżdżisłt: ale bżdny maliski
 chdżisłt cylindrowy pżdżisłt uctiwionona pżdżisłt
 IV. pżdżisłt.

Klasztor na górze Karmelu uwanu iż na pżdżisłt i Jerusał
 i Karmelitoi bżdny miżkaję w Rżymie pżdżisłt pżdżisłt
 tożnego góry Karmelu, a niwchisłt pżdżisłt chłw iż Pżdżisłt
 tożnym. Zakon Karmelitoi dżdżisłt kżisłt wyubiranie swaj
 pżdżisłt od Eliasza pżdżisłt w następniję pżdżisłt; I. Eliasz
 od Boga pżdżisłt na chłw pżdżisłt udat iż na górze

Karmelu i tam ze swymi uczniami w scistosci i surowosci Eremitow prowadzil zycie: a po jego wniebowstazieniu prorok Elizeusz byl naczelnikiem. Tak ciggle nastepowali prorocy, jakoto: Jonasz, Michasz, Abdiasz, Synowie prorokow, i Rehabieci, ktorzy to wszyscy mieszkali na karmelu i byli karmelitami. Po wprowadzeniu Religii Chrystianiskiej pustelnicy karmelu przyjezdzacy nauczyli dalej ciggneli swaj zywot pustelniczy, a regule im przepisal stary Jan Patriarcha Jerozolimski, ktorzy pierwsi mial byc Opatem karmelitow 1). Potniej przyjsli regule S. Bazylego i dopiero za czasu wypraw Krzyzowczych mieli opiesci obrzadek Grecki, a przezi na Lucinski 2).

- 1). Jana Patriarchy nazwane w starozytnosci Chrystianiskiej dlesta pierwszy wydat karmelita Piotr Wastel, gdego nazywa Opatem pustelnikow Dzeiwicy Maryi na gorze karmelu: ten Jeruzi, a szeregolnij Papebruch, dowiodl, ze to sz dlesta przedtoreno.
- 2). Tazowy powiatk starali sz karmelici udowodni w katechizacych dzeustach;

Philippi Riboli Speculum Ord. Carmel.
Joan: de Carthagea De sacra Antiquitate Or. B. M. de Mon.C.
Mar. Ant. de Casenate Paradisus Carmelitici Decoris.
Thom: Aquin: a S. Joseph. Disj: hist: theologica in qua patriarchatus celeberrimi Ord. Car. S. Prophetaz Eliq vindicatur.
Philippi a S. Trinitate Hist. Carm. Ordinis. - Imnoskwo innych.
Wielka byla staz wojn, bo inni katalicy, a szeregolnij Jeruzi zabijali to nie potrzebne na nie upieranie sz przy tak adlyty starozytnosci. Ale karmelici bynajmniej niustapili i w obronie tego pochodzenia wyszly naprtyad dwa grube tomy in 4o Piotra de la bonne Esperance, a potem ukazala sz historich tego pochodzenia we czterech tomach in folio! Mozna wistko spolykac w tej ktulni ucinkei doskonate: npr: jeden antagonist oswiadeka zakonnikom wdziejnowi, ze przy najmniej w Arce Noego nimieszkaz chadnego karmelity.

Jednak pomimo tego wywodu rzecz jest najpewniej taka, że w połowie dwunastego wieku Kaptan Bertold z Kalabrii założył ten zakon na górze Karmelu, co datę prowadzi do wyprowadzenia się od Eliasza proroka. Bertold razem z innymi pielgrzymami udał się na Karmel i tam założył zakonowy klasztor zakonników Greckich, zbudował z tych ruin małą kapliczkę i mieszkanie dla swoich bratów zakonnych, z którymi przetrwał życie sposobem dawnych pustelników. Wkrótce ten ich pryncypał i surowy żywot przyciągnął wielu zwolenników i następca Bertolda Brocard otrzymał na własną prośbę w roku 1209 regułę od Lacin'skiego Jerozolimskiego Patriarchy Wejuiicha, który był pierwsi Biskupem Verceil. Główne artykuły tej reguły zatwierdzonej przez Honoriusza III i Gregorza IX były następujące: najcisze nigdy milczenie, praca rączna i modlitwa, ustawienie się zajmować, najcisze milczenie i chowanie się od niebezpieczeństw do trzeciego dnia narażenia. Zupadkiem królestwa Lacin'skiego przeniesiono Karmelici do Europy: Innocenty IV zatwierdził nieco tę regułę i od tego z pustelników zostali zakonnikami. Eugeniusz IV i Pius II jeszcze więcej zwolnili surowości, a stop zakon Karmelitów rozdzielił się na dwie gąszcz, to jest na bosych i bratwierskich: pierwsi trzymają się postanowienia Innocentego, a drudzy korzystali ze zwolnień Eugeniusza i Piusa. Największą sławę temu zakonowi przyniosł błogosławiony Szymon Stock Anglik, generał Karmelitów, który otrzymał w objawieniu 12 kapłań od matki boskiej i dla tego ci zakonnicy nazywali się braćmi S. M. Panny z góry Karmelu. Chociaż ten zakon nie może się utrzymać przy swojej mniemanej starożytności, jednak niedługo mniemanie godzi się postanowienia: a nawet w pewny sposób mogą mieć i słuszność, bo nieomyślnie Elias i Elizeusz aż do samotności na tej górze zostawali i a w owym wieku mnóstwo było pustelników na Karmelu, i dla tego zwano go ulem, gdzie pryncypał duchowne praca na miód

niebjeski. XX Karmelici przieto utworzeni na tej S. górze i wiodzący życie obyczajem dawnych Eremitów mogli uważać Eliasza i innych pustelników za swoich poprzedników, ale nigdy za swoich katożyeli. Zakonnicy w tym głównym klasztorze prowadzą ciślejsze życie jak u nas w Europie: nigdy bowiem nie jedzą mięsa i dalej więcej mają swiętych duchownych: a dobroci ich i gościnności musi w sercu każdego Wzdrowca obudzić najżywszą wdzięczność.

Niedaleko od klasztoru na pochyłości góry ze strony morskiej pokazują ruiny dawnego XX Karmelitaów klasztoru, zbudowanego przez Prospera w 1632 roku, a zburzonego przez Abdalę Paszę; jerozolimski powiat refektarz w skale wykuty i głęboka cysterna. Klasztor wisiał na pochyłości opoki i po większej części składał się z jaskiń. Niżej dalej chęć zejść z góry znalezieniem przestronnej groty, której się zwie szkołą proroka; długo 24, szeroko 14 kroków, a wysoka na jakichś dwadzieści łokci. Ściany i sklepienie nadzwyczajnie gładkie i wzworobok wyściowane, a na nich dają się postępują napr. Hebrajski, Grecki i Łaciński tak zatarłe, że nie da się nie móc; po obu bokach wchodzi jaskini znajdują się piękne złozone kamienia wyrabione ławki, w kształcie przyłb narzucone, a z lewej strony od wchodu jest wydłużenie jakby malutkiej celijki, w której, według podania, pracował naszem S. Elias, kiedy mu niepoгода nie pozwoliła wrócić do jego groty na schronienie; w tej bowiem jaskini naukał młodzi bóg Synów proroczych. Wreście istnienia klasztoru Prospera była ta piękna kaplica N. P. Maryi; ale teraz zajmuje Santon i obrócił ją w meczet, do którego Moslemini często przychodzą na modlitwę i przywodzą w afektu barany i inne zwierzę na utrzymanie Santona, co podług tego pabyteli nie znajdował się, bo przestronny grasił się ciemnymi

ustąpił na czas winną stronę. Siostra Karmelici
mają, nawet klucze do tej groty i mogą ją nawiedzać
wedle upodobania nawet przy bytności Santona. Tę samą
notę skąty proroczy zwanej u Wschodnich Koder,
znajduje się kilka jaskiń, w których widziałem rzeźby
kierowni Franciszkańskich przychodzących do chorowia po
strasznej febrze, która ich dręczyła przy tej miejsc-
ce. Patrzy na nich dotyka wygniszczone, że bardziej
byli podobni do cieniów Acheronu, jak do ludzi, z ja-
kimś uczuciem. Długoż czasem boga, że dotykając
nieuległ tej chorobie, bo nie tylko strata życia, ale
i strata czasu byłaby przy udzieleniu kilku niezgodnym
pozwoleniu zabita może przedsięwzięcie zwiędzenia mię-
sistych.

Jednym Karmelity udało się do źródła S. Eliasza
leżącego o półtorej godziny od klasztoru wprześliczanym
północie dwóch skat zwolna spadających ku morzu:
woda lekka i wyborowa wytryska z kamienia i napływa
z źródłem Eliasza, wedle jednych, że prątek utworzył
to źródło uderzeniem kija o skałę, a wedle innych że ska-
ła spadła z niego parą. XX Karmelici utrzymują, że to
źródło wysycha po ustąpieniu zakonników z góry,
a znowu powstaje, że woda na ich powrotem na
Karmel. W źródło ogródów i gajów, gdzieś tu gdzieś
wali paszki z trawy, pastuszki w góry o dwieście
kronów od tego źródła ujmeliśmy przkę rzekę
z cieple. Był to dawniejszy klasztor wzniesiony na ska-
le Krzyżowej przez Brakarda drugiego Karmelity
Generata; można widzieć że szóstki ogrom tej budow-

wy i pizknoii", to spawnie sklepiania lachów jeszcze trawia,
watośei. Przy tych ruinach znajduje się drugie źródło,
którego woda pozwala sobie ze skąty w pizknie wyrobione
toż i leży opoki. Ten rodzaj natury w tej dolinie swię-
ta dla tego, że Jaruzeni pomordowali Chakanniwio i klas-
tor zburzyli, albo, że postrumyeli scianach tego jara i
mnóstwo jest pięt, w których, wedle podania, prorocy,
synowie proroków i pustelnicy chrześcijańscy i nieumarłego,
wielu mieszkali. Ciekawostką kraków nad tym klaszko-
nem Brokarda na samej górze znajduje się miejsce naz-
wane Ogrodem Eliasza, który istotnie krzyżego przycho-
dzą musi zdumieć. Na dość wielkim płacu widzi się
mnóstwo kamieni mających kształt różnych owoców,
jakoto: gruszek, jabłek, brzoskwinie, melony i kawy; nie-
główniej melony mają zadziwiający podobieństwo nie tylko
zewnątrz, ale i wewnątrz: są bowiem wewnątrz przez pół rozbite
i widziatym jakby tytki i ziarnka zupełnie tym sposobem
ustrojenie jak w melonach. To dziwne i grypko przyrodzenia
mieszkanie kłamstwa, następna legenda; S. Eliaz spracnio-
ny i zębniaty szedł przez to miejsce, na którym był ogród,
i prosił boteńsiela, aby mu pozwalał przejść się owocami,
lecz niechęty słowem odpowiedział: Ony nie widzi, że to
są kamienie: prorok mu rzekł, niech się stanie wedle
kwasnego słowa i wyczysta owoc obrócić się w kamień.
Angielscy protestanci, a nawet niektórzy z niemi francuzi
katolicy i cato krytyka, rozbiłają tę przepowiednię legen-
dę i kanonę swoim zwyczajem, to jest pismowaniem
na ciemność XX Karmelitów, którym niedługo wyrył
tej bajki przypisywać. Zadziwia się to nieprawdę w 19 wie-
ku do tych ludzi, w ich najrady i gościnnych przy-
mawiali. A zresztą, co w tej legendzie jest tak anti-
religijnego, że kłamstwo i nieuczynność do staty ukarane!
Przykre wypadek do niżej mądre smidzenie, że krytyka nie
w mięsie, to nareście zawsze ustowanie zwalenia cokol-

kiego podania religijnego, bo niema żadnego miejsca w Iz-
raelu, którego by nie zaprzeczyli, chociaż sami nie wypalili
niemoga; a przeciwnie rozstrzelają się nad Karmel, zamiast
pogrzebiska, lubo najmniejszej niema za sobą pewności. Tak
na Karmelu budują Eubatanę, którą tu amirali Kambizy-
wi i ledwie niepiszą trenów nad jego żgonem: a wszystkie
podania o Eliaszu wsparłe często piśmem, albo choć niechęci
albo się niemi gorszą. Sto się nazywa wyżyciem nad pie-
śady!

Na szczytach góry Karmelu w parę godzin od samego przy-
brania znajdują się ruiny klasztoru jerozolimskiego i klasztoru Greckich:
to miejsce nazywa się górą Ofiar, tu bowiem Mojżesz od-
ciagnął Izraela od bałwochwalstwa. Kiedy straszną po-
suchą nie mogła ludu przywieść do opamietania, wtedy Eliasz
i rozkazem Boga ukazał się królowi Achabowi, którego
uprzedził przed. A tyż to w mieście Izraela? Prorok
wypowiedział: Nie jam zamierzał Izraela, ale ty i dom ojca two-
go, którzyście opuścili przykazania pańskie, a porzucili za
Baalim. Wszakże teraz porzucił, a zbliż do mnie wszystkiego
Izraela na górze Karmelu i proroków Baalowych ustawi-
ła przeciw sobie. I postać Achab do wszystkich synów Izraela
i zebrał proroki na górze Karmelu. A przystąpiwszy Eliasz
do całego zgromadzonego ludu rzekł: Pókiż będziecie chro-
mać na obie strony? Jeśli Pan jest Bogiem idźcie za nim:
a jeśli Baal idźcie za nim. Tam powiódł mu lud
wa: a Mój Bóg, sam mówił, Jam zostałem sam prorok pań-
ski i a proroków Baalowych jest czterestka przeciw sobie: niechże nam
dadać dwa wotów a oni niech sobie obiorą wotów jednego, a drugiego
bawskiego i silecki, niech na drwa włożą, a ognia niech nie
podkładają, a ja przygotuję wotów drugiego i wotów na drwa, a
ognia niepodłożę. Wzywajcież imion waszych waszych a ja
będę wzywać imienia Pana mego: a Bóg, który wysłucha i spali
ogień, ten niech będzie Bogiem. I tak lud zawołał: Bóg jest do-
brze. Wzywawszy tedy proroków Baalowych wotów, przygotowali
i B. Jerabel żona Achaba wymordowała innych proroków pańskich.

ofiarę i wzywali swego Boga w poranku do południa, mówiąc:
Baalu wysłuchaj nas, a nie było głosu ani odpowiedzi i skakali
przed ołtarz który byli uczynili. A gdy już było południe,
nasmiewał się z nich Eliasze, mówiąc: Watajcie głosem wasz-
szym: ponieważ Bóg jest tylko. To czy albo zamyslił, albo
czekał na coś albo rozmawiał, albo w drodze, albo może
spł: przede watajcie aby się oświecił. Watajli tedy jeszcze
waszym głosem i rzekali się wielką obyczają swego po-
kami i wbocheniami ani się krwią oblewali. I. Wino po-
łudnie, a oni wina wzywali, ale nie nadpowiadał,
ani nadgryzł się słuchając: a kiedy przyszedł czas którego
ofiarę uczynić jest ofiarować, wtedy rzekł Eliasze do
całego ludu: Chodźcie do mnie: a gdy lud przyszedł
do niego, wziął dwanaście kamieni wielką suchą po-
koleni synów Jakuba i zbierał ołtarz i uczynił
row, jakby na śmie brody około ołtarza, potem utorzył drwa
i przygotowałszy ofiarę kazał napędzić wtem wiatre woda,
i wylał na catoralenie i na drwa, w jeszeni z rozkazu pro-
fana drzewi i tracił raz uczynili tak, że płynęły wody
około ołtarza, aż przekor rowu był pełny. A gdy już był
czas ofiarowania, przyszedłszy Eliasze przoroek rzekł:
Panowie Boże Abrahimów, Izaków i Izraelów, pokazajcie
mi, że ty jesteś Bogiem a ja stęga twym i nawróć ich
serce do siebie, a tym wszystkim uczynił wedle rozkazu twego.
I spadł ogień pański i litę pojął catoralenie i drwa
i kamienie, także proch i woda, która była w rowie. Co
gdy ujął wszystkie lii padł na obłisk swoje i rzekł:
Pan jest Bogiem. Wtedy zawołał do nich Eliasze: Przymaj-
cie przoroeki Baalowe, a niech każdy z nich niech dzie, ko-
rych przymawczy zaprowadzili do potoku Cison i tam
ich smiercia ukarali. Ten bibijny obrat w swojej ożen-
nej prostocie jakże nam oddanie owej duszy i dle tego ożen-
liem się ten wypadek uważać ożenion. I. Tożysze.
I Także uczynił katechizację siebie brwa dołychorus między swymi

[illegible]

tulipany, róże, narcyzy, anemony i inne różnocy kasia-
nów z samego Woga. Choćże łatwo wnieść, że z tej góry
skalistej i wysokiej na 2 tysiące stóp wykręca się ścieżka 33.
widak na okolice. Okra i Kaifa jak na stoni, dalej z bo-
ku przedstawia się wielkie góry, a morze jest granicę rozciąga
składowa, się i wielkimi płaskiznami, po której ciągle kręży
przez brzoza łódki rybackie należące do XX. Karmelitanów. W
wszystkich czasach i w wszystkich porach roku zawsze ta
góra uwieczna była i jest dla święta. Wtedy 24. 25.
leci i poganie nazywali górę świętą, albo świętą. Wtedy
prawie wielu po Eliaszę Pythagoras zastadł tu katedrę
paganistki i na tej górze przepowiedział o samotności i du-
mami: niech go widzieli jak walczył z niebezpiecznym
krokiem i ożenił odwrócić nemi przedziad się przez parę
tych i przeprawy po tej walczył nieprzystępnej prawie górze. 4).
Tak to nam przedstawia smieszne przesady nawet w ludzkich
wielkich. Potem został krzyżowany katedrę poganistki,
a góra Karmelu stała się jakiegas Woga świętego Karri Karmel,
gdzie nie było ani przodu, ani katedry, ale tylko samotność
i wtedy słynęła wyrocznia, do której udawać się Włoka-
lian i tu jemu Ptolemydes ofiarował przepowiedni
z treścią bydlęcych prawników nad Ptolemydes 5).

Podanie jeszcze utrzymuje, że ta góra przoroctwa, często karmy-
cali swą bytnością Zbawiciela, N. Panna i Apostołowie,
co bardzo byłoby morze, bo Karmel prawie przylega do Na-
zaretu. Lecz to mielibyśmy gdybyśmy przywodzić na pamięć pro-
roka Eliaszę, którego zaręczono przez wszystkie wyzna-
nia. Ptolemydes utrzymuje, że ten mógł być ciągle tera-
niego być...

mezo być... na pierwszych głębiach domi-
karnych i była też strasna ten bardzo lejaka się krewni
dławi.

1). Tzaisan XVI. 2). Tzaisan XXIX. 17. 3). Jerem. IV. 25.

4) Jamblichus de Vita Pythagorae lib. I. c. 3.

5). Tacit: Histor. lib. 2. — Sueton: Vespasianus c. V.

pisze kronikę całego świata i wszystkich wieków; Mołemini
 przyniósł, że przetrwała w cięciu rozkusznej oacy, gdzie się
 znajduje drzewo żywota i źródło siły, które utrzymują
 jego nieśmiertelności: a dawniej Persowie mieli śliska
 jako naukę Zoroastra ich prawodawcy. Na wschodzie
 bowiem mamy najczystszy rozdrobnienia na różne wyz-
 nania, skądśkolwiek się uderza ta jedynokładna cześć wprost
 nas i między świętych Biblii, która ci ustanowi pryncy-
 pina, że te cię na się różnych nieuniknie które z jednego
 walcu, same cię wiary wyprężyły. Wymyśl pragnie-
 my aby te cięni zlaty się w jedno prawosłone monie:
 wchodzą wchodzą za tym zlotym miękim, kiedy będzie
 jeden pastor i jedna owczarnia i ale my nasze wchodzące
 postępowanie i staranie o tego oacy? — czy sądzę.

Chlorophyll

of

Witaj matko litosi, Królowo na niebie,
 Witaj Synu, nadziejo, co oświecaś bole;
 Wygnane Swoje dzieci wotamy do ciebie,
 Stać się, jechać co zdychamy na tym łez padole.

Och, obroń na nas greszących, Opiekunko nasza,
 Te Twoje wierz pietne zwycięstwa i dobroci:
 Mach słone Twoje wzrokiem burze porozprasza,
 Kiedy się dotka w kóło nad nami zastoi.

Och matko, gdy przepłynię ostatnia godzina,
 Kiedy dzieci Twoja opiekę przy śmierci się szukają,
 Wprowadź je w ten wygnanie do przybytków Syna,
 O miasto, o Taskawa, o stódka Dzięwico.

Plano piętnastego Wnieścia udatem się z Karmelu do
 Nazaretu leżącego o sześć godzin drogi. Z początku jechałem
 singlę pod tą górą przeważną, a potem rozwinęła się
 piękna krajina, uziębiona pagórkami, po których szepia-
 ją się dęby i terebinty: jest to wesota Galilea. Napo-
 tykaniem po drodze ziemne łepsianki Arabów trudniących
 się niby rolnictwem: ziemia tu bardzo żyzna, ale nie-
 wiele uprawna. Zbliżając się do Nazaretu musiałem
 wstąpić na wyjątkie góry: droga była przykra i ska-
 lista. Na tę pewność, że wkrótce ujrzę Nazaret, serce
 było niespokojniej i wzrok wyżej. Ciężylem się jak
 dziecko wracające po długiej niebytności do rodzinnego do-
 mu. Jemu imię tego świętego miasteczka ileż rozmaitych
 nadziei wspomnień... Jestem dziecinny, niewyrażnym ^{mi} językiem
 wyrażałem to imię, kiedy mi katechizma uwręła Kochoana matka:
 cały wiek pięćdziesięciu młodości i droga roczna i mili towaru
 ignorancji skazyli w mojej pamięci. Kłótnie się uwręży, że kłó-
 tnia dawały dozwalać mi oglądać ten święty i łube mi, sea. Naz-
 ret rodzi uwręca przednie radości bez żadnego smutku. Tu nie
 pokalana Dławiła, nieznaną swiatu, kwitła ja rozsta-
 lilia na proskyni: tu najwyższa miłość ten kwiat niebieski
 zstąpieniem ducha S. obładowała i tu anioł Zwiastu-
 je i znowu wcielenie Boga. Tu wiekkości Dławiściel
 widział w łasce u Boga i u ludzi, tu Józef obłubienie pro-
 ca, uwręski, utrzymywad świętą rodzinę, tu Królowa
 Dobroci jechane. swe serce nieprześciane siedmimi skrytymi
 boleściami naprawadła pamięcią, na widok Syna i Boga. Wypu-
 menie tego cichego, wiejskiego życia, przednego smutku,
 spokoju i miłości, omagłego jednak cieniem kłótni, któ-
 ry jechane w dali wznosi się jako ołtarz zbawienia,

[illegible]

Kościół Zwiastowania stoi na miejscu, gdzie było
mieszkanie najświętszej Maryi. S. Helena pierwsza tu zbudowała
świątynię, która tak została zrujnowana, że Wil-
helm Baldenset II, odbywający pielgrzymkę w roku 1336,
znalazł jedynie bazylikę caduciem zniszczoną, mała była kościół
ta, jak piersze, przykryte i od Saracenów piwnie strzeżone,
gdzie około jankiej's kościoła marmurowej miało się stać
wcielenie. Znać, że od Moslemianów nie był wpuścić
do oglądania tego świętego miejsca. Długo Niemcy, którzy
w ruinach zniszczyli nowy kościół w roku 1620,
nie byli w stanie odrestaurować go w pierwotnej świętostei, i prze-
budowali, jak mówią, krótszy od dawniejszego. Świątynia
ma formę ledwie nie kwadratową, bo długość szer-
kości 30, a długości 40 toki; zakonnicę powiadają, że obny
miał pozwolenie odburzenia kościoła w przeciągu kilku
miesięcy i ten krótki czas nie pozwolił doprowadzić budowy
do dawniej długości. Kato kościoła i klasztoru walał się
kolumny i ładne kapitele, co jeszcze z dawnych ruin
pozostały. Trzecie dniemi, temu lat kilka nadwezwęło
budowę i wielu ludzi wychodzących z kościoła spada-
jące kamienie zabity. Wewnątrz ta świątynia
wsparta na dwóch rzędach czworogrannych filarów,
połączonych między sobą sklepieniami arkadami i prze-
to dzieli się na trzy nawy. Ściany i filary pokryte piękny
damaszkami ładny i bogaty widok przedstawiają. W środku
w nawy wznosi się prezbiterium na jankich pięć toki
nad prośaczką kościelną, a przed nim w kształcie bramy
jest wejście do gruby wcielenia. Po pięknych marmurowych
schodach wstępuje się na dół, gdzie jest jakby mały pokój
wyłożony przednie marmurem, szeroki na pięć, a długi
na dwięście toki. Tu był domek Najświętszej Panny,
który po upadku krzyżowików i po skazaniu się stał
J. Thesaurus Monumentorum etc. z objaśnieniami Jakoba
Baspaga. Amstelredami 1725. Tom IV. kar. 354.

niego Arcybiskupa Nazareta Kostat, jak chce podanie, przeniesio-
ny sędownie do Loretu. Wtem to miejscu zamieszkała już N.
Panna gospodarstwem i tu wiele chwili spędziła zbawiciel.
Domek ten także już z przyległą grota, wedle ówczesnych zwyczajów.
Ta grotta Wzięcia dzieli się odłamek wiodące w kierunku
sionym na dwie komórki. W pierwszej jest stała granito-
wa kolumna, mająca blisko pół tuziędę stopy średnicy,
a wysokość na pięć łokci, którą Arabowie, w nadziei zna-
leżenia wewnątrz ukrytego skarbu podrobili czepnie,
tak, że teraz przetyknięta jest do sklepienia wisząca
10 cali od swojej podstawy. Ta przelamana kolumna, jakby
widem wiążąc, uwarła się takiejże, że jej nie lekarsko
nie wskazywać cierpieniach, i może więcej chorąch roz-
mazać, jak z uwarła, starając się obrócić o tę kolumnę; co
rozpowiercy, a skądś Anglii, przypisują oskani-
stwu się i uwarła uwarła, jakby jakie kłopoty,
kiedy zamieszkała, że w tej grocie spędził już daleko więcej
nie wzięcia, jak uwarwienie chorąch. Ta część kościoła
Kostata z dawniej budowy i wiążąca kolumna była po-
stawiana przez świętą Helenę dla oznaczenia miejsca,
na którym Anioł Gabriel powiadomił Marys, a gdzie
teraz odłamek, tam wiewczas modliła się i zamieszkała.
W odłamek jest ładny obraz Zwiastowania,
późła wiodącego: mensa 1ktawa z 4 jednej deski białego
marmuru, pod mensą, miejscu uwarła podobnym
marmurem i owarłone płaskorzeźby, w okolicy której
uwarła z napisu łaciński literami: Stowe ciatem ten
z state, Verbum caro hic factum est. Nad tym miej-
nem wiszą pięć lamp srebrnych przetykniętych do
mensy, które zawieszają się palą. Z jakim uczuciem
uwarła przetykniętych calają na kłopotach to niejświętne
miejsce Wzięcia! W drugiej komórce jest także odłamek

umieszczony z drugiej strony pierwotnego i tam widai te
napis: słowa: *Hic illis subditus erat.* Tu im był pod
legły. Pierwsza z tych groty ma wykładane tylko ściany
marmurem, druga zostawiona w naturalnym stanie.
Kamień wapienny biały i kruchy, przez piłgrzymi
tak tamali na pamięć, że musiano pod kłótwą za-
bronii; teraz zięta omiatają tę groty, zbiegają już
i zimowy woda, robia małe gładziki z wyci-
nięciem imienia Maryi lub Józefa i roznoszą powozkami.
Z tej groty wazki w kamieniu wykute schody prowa-
dzą do jeszcze mniejszej groty, a z tamtąd można wyjść
do kościoła. Po obu stronach głównego wejścia mi-
kania N. Panny są niskie stopnie z marmuru wiodą-
ce do prebiterium będącego nad groty. Schody i pre-
biterium, co jest wyłożone różno kolorowym marmu-
rem, otwiera krata wyznaczona z takim wygrabianiem,
dzielo jednego rzeźbiarza. W końcu prebiterium jest
mensa z różno kolorowego marmuru, na której umiesz-
czony ślad przybytku, tabernakulum, rzeźby w kształt
z kawałkami białego kamienia: na wierzchu po obu stronach
przybytku są dwie słabe cnielone głowy z kawałkami
dółkami, także z marmuru. Za ołtarzem znajduje się
oddzielny chór dla rzeźbiarzy, w którym którego jest
wysooko na ścianie wielki i bardzo niski obraz zwiasto-
wania. Przedwieczny ojciec unosi się w górę, niżej anioł
Gabriel zwiastuje Maryi klęczącej na modlitwie, a
grona aniołów po bokach słuchają rozmawiać. Dzielo to
jedne natchnienia i talentu jest pędła Antoniego
Tavallo. Po prawej stronie w pobocznij nawie jest ołtarz
S. Józefa Oblubienca, a po lewej S. Anny. W korytarzu ściany
kościoła obwieszane obrazami zwiastowania. W drzwi

34.

tego jeszcze potrzeba corocznie wsparcia od ich głównego w Jer
uzolimie klasztoru.

Zaraz przy klasztorze, bo prawie o 30 kroków, ze strony
północno-wschodniej, znajduje się miejsce, gdzie był sklep cisiel
ski S. Józefa; wiedeńczycy bowiem dotąd zachowanego na
wschodniej ruczajnicy mają oddzielne sklepy, w których prawią
i swoje roboty sprzedają, a dopiero na noc wracają do domu.
Tu nigdy nie był wzniesiony piękny kościółek, którego relikwii
jeszcze widzieli podróżujący w drugiej połowie 16 wieku; te
raz Bernardyni zbudowali masy kapliczki, bardzo ubogiej
i co do architektury i co do ozdoby, bo tylko wybielonej.
Tu oblatki nie pracowali i ten Zbawiciel w sprawie pomocy
gwałt. Wtem miejscu przetrwały odprawy siedmioletni. i).

W środku miasteczka, na zachód pod górą, jest masy kościółek
zbudowany z ciobanego kamienia i sklepiony, który na sobie
cechy dawności, dość wysokie, i dwadzieścia pięć kroków długość,
a dwanaście szerokości. Kościółek ten ma być wzniesiony
na miejscu, gdzie była Synagoga, w której Zbawiciel
proroctwo Izajasza, jako na nim spełnione, wykładał.
Ta budowla należała dawniej do Greków, ten zabrakł
przy Mosliminów sturysa i przenieśli na miejsce kanie, po
tem na stajniach stał był, a następnie cheiano i kiej weny
nie mezet; ale zakonnikami nam potrafili na pewną sumę
wejść w posiadanie Synagogi około roku 1758. Zyskaj.
Klasztor oddał ten kościółek Grekom Katolikom, która
mają sobie prawo posiadania klasztoru od Synagogi. Tu
także odprawy siedmioletni.

1). Najdawniejsze tradycje utrzymują, że S. Józefowi Chrystus Pan
w sprawie cisielskiej pomagał. Tydzień odmienną nauką, Zbawiciela
zawisł go nie tylko synem cieli, ten także cieli. (Matt. 13, 55. Mar.
1, 3.) Ojciec kościoła i drugiego wieku S. Justyn Męczennik powia
da, że robił plugi i inne narzędzia rolnicze. Po temu Nacelnicy
okoty nie miała tego, przed którym nie miała i wielkiego na świecie.

Niewiele dalej w tejże zachodniej stronie dość wysoko pod górą, jest niedawna kapliczka, w której pokazują kamień, kwarcy, wapiennik, wbiły w ziemię, prawie okrągły, i mający średnicę na jakich sześć toż. Jest to Stół Chrystusa. Kamień ten był nigdy odkryty żelazem, blachą, jak widzi że śladów goździ i zaprowadzenia miejscowych ludzi. Katalicy, Grecy, Arabi i Turcy wielkie mają postrachowanie dla tego stołu i we wszelkich słabościach szukają tu lekarstwa kładąc się na tym kamieniu. Kapliczka bez żadnych ozdób, po ścianach wiszą różne napisy o odpustach, z których ci jeden przytoczę. „Ciągłe podanie i nigdy nieprzerwane u wszystkich narodów wschodnich uważa ten kamień nazwany Stołem Chrystusa, że ten sam, na którym Pan nasz Jezus Chrystus jadł ze swoimi uczniami przed swoją śmiercią i po Zmartwychstaniu. Święty Rzymski Kościół dozwalał odpustu średnio letniego wszystkim wiernym Chrystusa, odwołującym to miejsce, że jednego uśmówieniem jednego Ojca nasz i Ldownas, byłoby w stanie taski zostawali.”

O trzydziści kilka kroków od stołu Chrystusa postępując w górę, pokazują miejsce wyschłego chręsta, które, jak mówili mieszkańcy, jeszcze ich Ojcowie mieli widzieć. Otem chręście następujące u ludzi podanie; Zbawiciel chcąc doświadczyć wiary S. Piotra, kazał mu na to miejsce iść po wodę, chociaż tam nie było chręsta: „Święty Apostoł poszedł i z wielkim podziwieniem ujrzał wyschniętego wodę; ślad mieszkańcy nazywają to miejsce chręstem S. Piotra.

W towarzystwie ojca Gwarciana udalem się konno dla widzenia Stółu przepaści, oddalony od klasztoru o kwadrans drogi. Po przewymy rockachniej doliny Naxareta, zaparkiliśmy się w głąboki i wąski parow między dwoma wysokimi skałami, które są z wapiennika, tak poproszłego w tych stronach. Droga była okropna i musielimy konie porzucić. Idąc tym rowem, który jest torzyskiem

wysokiego potoku, co w czasie zimy zalewa okolice, nie tylko
 wody, ale i rok trzeba było używać, bośmy spotykali kamienie
 po drodze wysokie na kilka łokci, które musieliśmy przeskakić;
 wsta, piliśmy potem na wazniutko, i przykra siećka wiodąc na
 górę i w potoku jej wysokość zatrzymaliśmy się na dość ro-
 nym występie skały, nad którym strumień jak sciana wznosi
 się groźnie opoka. Wtem miejscu jest w skałę framuga,
 gdzie się odprawiaje czasem nabożeństwo, bo miała podanie,
 że ten Zbawiciel stracony z wysooka schronił się przed Żyda-
 mi: we framugie wyszła mena i widzi skonałki dawniej
 moxajki, która była cała podłoga wyłożona: kolo tej fra-
 mugi są ślady małego klasztoru, co go miało J. Helena
 dwignąć na tem urwisku, a dwaj wykute cysterny chodzą
 się utwierdzać takowe podanie. Krząt siećka, dąraliśmy
 się całej na wierzeh tej skały poręban, która się jeszcze
 nazywa skokiem francuskim, saltus domini, i po wiel-
 trudnościach stanęliśmy u pożądane go celu. Nad samym
 brzegiem przepaści znajduje się kamień, jak nasz stojący,
 dwiż się staję długi, a pięć wysoki, tak, że bez żadnego
 niebezpieczeństwa można przejść w przepaści: ten kamień,
 moim podaniem, leżał pierwój na samej krawędzi, ale na
 zbliżeniu się Boga Zbawiciela powstał: na nim są ślady,
 jakby wysoki palec i che podanie mieć to że znaki
 rok Zbawiciela, kiedy przeszedłszy wśród Żydów spuścił się
 z ład bez skrody. Może ci to podanie nie są do smaku,
 ale dla mnie są mile i chciwie je zbieratem: niewidzę tu bo-
 wiem oszukanstwa, jak chce, różno-wiercy, ale uważam
 w tych nawet podaniach, co się niemożo oprzeć na nicem,
 wielko, misto i wiary w Boga Zbawiciela, tak, że on-
 kają śladów pobytu Chrystusa, wszelkie osobliwosci ni-
 one w przyrodzeniu, które ich wyobrażają uderzają, jak
 ten kamień stojący nad przepaścią, przypisali moim Syna

Borizo. Przepaść ta głęboka na jarach 50 łokci i straszna na
wygląd; w dole jej leży mnóstwo odpadłych kamieni, tak, że
uickhylenaley śmierci tego spotkają, co by ślad zleciał. Przy nad-
mierzonym stojącym gęstwie odmówiliśmy modlitwę dla dostąpi-
nia siedmioletniego odpustu.

Powróciwszy do naszych koni, udaliśmy się na zachód
do pobliskiej wioski Jaffa, leżącej okwadrans drogi od
przepaści, a pół godziny od Nazaretu. Trudnością przeby-
tymy górę zawsze wapienną i zeszliśmy na równinę
Dolina, gdzie też znajduje się źródło, zgrabnie odmu-
rowane, które Arabi nazywają Bir Emir t. j. źródło Emira,
a łeckannicy źródłem S. Jakoba. Dalej wstępowaliśmy
na górę, na której położona Jaffa. Mała kapliczka
wznosi się na samym szczycie, powiadają, że tu był dom
świecących, święta S. Jakoba i Jana Ewangelisty i wuro-
czystości tych dwóch Apostołów łeckannicy z Nazaretu od-
prawiają tu nabożeństwo. Ta kapliczka bardzo ładny
ogród otacza, gdzie granaty, figi i wino grąd bujnie rosną.
Czyli Gwardian, jako gospodarz tego miejsca, ustawa-
dowcami dla ochłodzenia się w tej wielkiej spiekocie. Rów-
nie i cała wieś opasana przelicznymi wiankami ogro-
dów, której mieszkańcy do Arabi Mailemini i Arabi Gre-
cy. Widok stąd piękny na stawać dolinę Endorelan i na
góry Samaryi i Karmelu, co się w dali czerwieje. Jaffa
była niegdyś domem znanym w Galilei miastem, do którego
murami obwarowanym. W czasie powstania Żydów
Trajan dowódca dwusigowej legii, powany od Wespatiana,
krwawo tu stoczył walkę. Po zdobyciu murów jedyne
Żydzi wśród wszystkich alików mężnie stawali opór wrogoi,
kiedy kobiety z dachów cisnęły na nieprzyjaciół kamie-
ni i wszystko, co znalazły. Mężczyźni polegli w boju

i było trupia i sypialnia, tylko niektóre niewiasty i dzieci paręty
w niej walczyły. 1).

Spuszciliśmy się tą samą drogą i jechaliśmy na wschód zbli-
żając się zawsze do Nazaretu. Ojakiś brzydki kramarz
od tego miasta wstał, piliśmy na górę, kiedy się znajduje pięć
na górze w chwili tej wapiennej opale, do której wyjeżdża
Kastania stary ogrodnik figowy należący do klasztoru. Na-
zywa się to mijsze Maria pniestachy albo dremnia (del
dremore), bo utrzymuje podanie, że M. Panna w tym miej-
scu przeżyła trwogę drzota, kiedy Żydzi prowadzili jej
lubego syna na straszenie ze skały, i nieomyślnie z tego
miejscza widział śmierć doskonałą. Jakże to podanie
piękne i jak dawne odkrywa śladów tajemniczkę. Kto
grały widział ślady kłopotliwej żmagałki. Do tego miej-
scza, jak i do kapliczki w Jaffie, kościół przywiozł
siedmioletni odrutek powitaliśmy przede anielskim podróż-
owaniem z najczulszą matką.

Jak stanie prawie ostatnim promieniem zegnane to
świeżkie miasto, kiedyśmy przybyli do klasztoru, gdzie po-
dług dawawczych za trudów życia Gwardianowi, udeśmiał
z moim drogocennym i przewodnikiem do źródła Maryi
leżącego na północy po drodze do Akry i odległego może
o pół wiorsty od klasztoru. Nad źródłem wznosi się
mata biaława murowana, a woda zbiera się w piękne
marmurowe łaje. To źródło jedyne w Nazarecie, a za-
tem najczystsza i najczystsza, że z niego pili i pili wodę
i Najświętsza Dławiła, Bóg ustawił, S. Józef i Apo-
stoli. Ojaki to wielka stacyja pić z samej wody
i czy to nieczynna góra wszelkich trudów i niebespie-
czeństwa podróży? Cudowny widok po dziennym upale
J. Józef. De bel. Jud. lib III. c. XI.

Ożyniat i szarawet: nadtem przy tej świętej krynicy i oddawać
 się najśladczym uchwyciom. Młodziaki, Nazarejśkie ustawicznie
 przychodzący powożąc z glinianymi dzbankami w kształcie urn
 stare kłębnych, a na ręku wosku je, stawiały na głowie i wracają
 do domu. Tak, myślątem, może i N. Panne, ukryta w swo-
 jem uboistwie, nosiła wodę: bo żyjąca na wschodzie niezmier-
 nie się długo trzymała. I bliżej utokaliwiek postany, jak
 druga Abrahama, dla wybrania żony, nie może lepiej cho-
 bić, jak stać się przy krynicy, a bliżej widział wszystkie
 córki miasta. Arabki, od żywienia noszenia woskowych
 mien na głowie, dzielnie się prosto trzymała, co czyni ich
 postawę przyjemną: rysy twarzy, jak w całej Syryi, są jedne
 delikatne i czyste niepospolitej urody. Prośbę żyjących
 tego ubioru niewiast w całym tym kraju, to jest, prośbę koło
 rowej długiej karkuli z rzekawami od mankielów rękaw-
 kami i wiszącymi ledwie niedo ziemi, a na wieńcu karku-
 liki szelniek spieszego, który pas skórzany otacza; prośbę
 wielkiego welonu, co spada z głowy na ramiona; noszą
 jeszcze Nazarejki przepaskę na kole z naniżanych Turcejskich
 pięknizny, wielkich jak kane dwuświatówki lub pięćświatówki,
 i taką samą przepaskę idzie pod brodą, jak u kadyśnika
 pod giwerem; ta ozdoba nie mityśierne ich szpree. Młodziaki
 również są bardzo urodzivi i chadzają w zawojach. Zaraz
 kato chodzą jest cerniem podziemna, czyli grata należąca
 do grobów. Zwolna wracając do klasztoru, a tu się
 więcej nasyci ładnym wieńcem i dłużej oddychać, albo
 pieć, jak dawnie mówią Arabi, wonne wchodu powietrze.

Nazaret znany kwiat i w teny samy jest to
 kwiat Galilei. 1). Ogromne góry formują najpiękniejszą
 kamnizną dolinę; na której rozciąga się ogród figowy
 1) S. Hieronim List Pawła i Eustochii do Marcelli.

41. 22.
i oliwne: pod górami ze strony południowej rozkłada się
w amfiteatr miasteczko, którego domy, jak tu wszędzie, z ka-
mienia murowane, o piźtne, ładny ogień, widok. Po górach
przy miście wstęga zielona różnych drzew drzewiści odbi-
ja od wapiennej białej ziemi, na której winograd, oliwy i figi
wybornej się udują. Po między budowami, prosi klasztoru
Zwierastowania, odznacza się najwęższą, dom P. Katalago-
kurea i konsula Francuskiego, dom nalezący do klasztoru,
i Chan Zbudowany bardzo ładnie w oworogran przy
Abdalu Karze. Świdni, jak liść, wypoi do 7000, skła-
da się najwęższą z katolików, w mniejszej liczbie Ercenów,
i niewielu Mahometan. Żydzi w tej karmicieli Zbawici-
la, która na wschodzie nadaje imię Chmeisicjanom, bo-
li ich zowią Naxarenami, niemijskają, i jeśli przyjeżdżają
nigdy nie pomija, wiele świadectwa Arabów, co bardzo by-
może z przyczyny podchwytywania fanatyzmu Izraelitów
na wschodzie. Mijskanie Naxarete, są przemyślni i pra-
cowici: pola do kuta uprawne i widkiż usto nasrom
Dziane kurcy. przeniemy: trędzią się wyrobami przedawkami
i bałwetnicami, które sprzedają w okolicy; mnożstwo
się znajduje różnego rodzaju Przemysłników i stan-
tęgo miasteczka dosyć kwitnący.

Yosef Flawian wspomina o Naxarecie, jako o miasteczku
dosyć znacznym i obwiedzionym do kuta murami, których
dziś i śladu nie ma. Od panowania Konstantyna W.
Żydzi ustąpili z tego miejsca: a kiedy tu J. Klekna Zbudo-
wata wspaniały kościół, wtedy zewsząd zgromadzili się
Chmeisicjanie i ożywili to święte miejsce: ale jego świetność
zgasła pod jarzmem Saracenów. Ten naród krzyżowych
Naxaret nie był w rzedzie miast znaczących ze swego po-
łożenia, nie miał ani murów do kuta, ani stanowit oddziel-
nego hrabstwa, lecz należał do Tyberiadu; jednak w religij-
nym potęgce posiadał wysokie znaczenie, bo Ananiasz

Nazaretu był trzecim metropolitą, patriarchatu Jerozolimskiego i miał jednego tylko sufragana Biskupa Tiberiady. Kiedy Zwyjski oryz Saladina nanosił spustoszenie i kądzieś w tej ziemi, wtedy i Nazaret przedstawiał, licząc wiośnię, którą z kilku budów Arabskich. Dopiero Daher Omar pobudzony wstąpił, korzystając podchwignął upadłe miasteczko. Nazaret on liwnie przywileje chrześcianom chegeym mieszkającym w Nazarecie, wszako sam przebywał dla wymierzenia przodkiej sprawiedliwości i niedozwolit wznowić żadnego w tem mieście meczetu. Gwardian Klasztoru był Szejchem Nazaretu, wybiłrat podatki, sądził sprawy, miał zupełną władzę nad mieszkańcami, choćby wiary Mohammeda, i płacił rocznie do skarbu 4 tysięcy piastrow. Lecz i dzisiejsi, chociaż to zwierzchnictwo odjęte, niezmienili od wszystkich mieszkańców Zakonnicy są poważani, i w swoich bernadyjskich habitach nie obudzają wstrętu u Mosleminów. Arabi, których najwyższym podziwieniem dla Napoleona, wspominają z chlubą, że ten sławny bohater, po zwycięstwie na polu Ejdreton, obiadował w Nazarecie.

Labor.

no

Tabor, Sabor! - wotano: - Na to święte słowo
 Bratam Sinai ujrzał jak sięgał w obłoki;
 I w rozumieniu stanął: Jego szczyt na nowo
 Z dniem wchodzącym oblaty światłości potoki.

Na górze trwogi ciemności, grzmot i błyskawice,
 Wśród mgły, dymu i ognia tręba lud przestrasza;
 Tu jasnější od słońca Bóg odkrywa lice,
 I z jasnego obłoku Zbawca się ogłasza.

Wielki jest Bóg w swym gromie na Synai szczycie,
 Ale większy w miłości, bo tam śmierć, tu życie.

Zbawco: by uwrnie męka, niebyli zgorzeleni
 Ukryte w Tobie bóstwo im się widzieć dano:
 I przer to okazywał, że się także zmieni
 To nasze cięło ziemi na jasności cięto.

Już morze krwi i smutku w kółko krzyżem rury,
 A ty wtedy odstaniasz całe stworzenie nieba;
 Bo do błogięj krainy pociech i słodyczy
 Przer ogroję boleści pierwej isć potrzeba.

Prowadź nas, wieczne Światło, w tej drodze cierpienia,
 Niech noc burzliwa grzechu w dzień się cnoty zmienia.

Najazutro tylko co starcie zaczęło, kiedy wyjeżdżaliśmy wto-
wamyście 15 zakonników do góry Tabor. Według zwyczaju
zawsze na przemienienie panisnie Jezus Nazarejszy udawali się
na to święte miejsce dla odprawienia nabożeństwa: lecz od
lat kilka, wśród zaburzeń Arabów nie mieli więcej odbywać
tej niedalekiej pielgrzymki. Bo tylko dwie godziny drogi z Naza-
retu: dopiero że mną się udali dla nawiedzenia chcieli wspaniałym
dniu tej S. góry. Jeszcze prawie noc była: nad głęboko uspio-
nym Nazaretem leżała wisiał na ciemnym środku skle-
pienia, jakby lampa, w ugrammym kościele światła: jego
błede światło ruciło jakąś mistyczną, ostrożną, ma-
miasto święte, a wschodzące gwiazda poranna zdawała
się być symbolem najczystszej dziewicy, jakby jeszcze chę-
cej stać nad miejscem swego ziemskiego pobytu. Wracając
w milczeniu jeden za drugim jechaliśmy konno, bo serce
było pełne świętych uczuć i potoczne rozmowy niemoż-
my miejsca; jednakże, widząc mnichów zakonsternionych
i ubranych, choć tylko dla postrachu, spuszczających
się w nową przełaz górą i lasy dalszym szeregiem, że to są
ciężkie ciężarów koczowniczych, co niemiłosiernie groby świadczą
o tej ciemności, która tak najniekiedy swa, obłędli. Już
widać zaczęła rozciągać stronę wschodu, kiedyśmy prę-
żyli do góry: jej forma dziwnie ładna, bo sam wiecień
okładający jak potok, albo jak nasze umysłowe sypane
pagórki w ogrodach. Jej szczyt foremny ze wspaniałych
stron mile wzrok spotyka, a cała do kota odziana cie-

lonym ptaszkiem dżbu i terebintu. Zdale nie tak się wy-
 soka, pokazuje, ale zbliska dopiero odkrywasz cały
 ogrom tego albruyta gór Galilejskich. Taber, podbiw-
 szy pod nogi mniejsze pagórki wznosi na nich oddziel-
 nie świetne wstęgi ku niebu. Po krętej i kamińskiej
 szlaku mogliśmy chodź i truchocią jechać konno i wprze-
 ciągu jednej godziny stanęliśmy u wierzchu, gdzieśmy
 znaleźli obsewną płaszczynę. Pismo święte dało nam
 raznie świadomy, że na tej górze stała się przemienienie
 pańskie: bo opisując różne cuda i nauki Zbawiciela
 w Galilei, mówi, że Jezus wziął Piotra, Jakoba i Ja-
 na i wprowadził je na górę wysoką i osobną, co wsta-
 nie najlepiej może się zastosować w tej okolicy do Ta-
 boru. Od początku chrześcijaństwa ciągłe podanie
 to samo stwierdzało. S. Helena, jak świadczy Nice-
 for Kalist i) Świątynia piękny kościół na tym samym
 miejscu, na którym, wedle podania wtedy powstanie-
 go, przemienił się Chrystus. S. Hieronim w Palesty-
 nie mierzkażay, mówi o tym podaniu jako o rzeczy
 najprawdopodobniejszej i nie z Helikonu, jak się wyraża,
 ale z tej świętej góry szuka zachwyte do wzniesienia
 się ku Bogu z). Arabi, nawet niechrześcijanie, namy-
 wają Taber górę światła albo jasności, stwierdzają
 to prawda. Wśród ruin po szwycie roztoczonych
 przybyliśmy do miejsca, na którym był kościół S. He-
 leny. Dziś tylko fundamenta i pozostały resztek łoch,
 w którym są dwa malutkie pokuski, znowu podzi-
 wiam chrześcijaństwo nie wyproszalone; w pięknym

1) Lib. 8. c. 30.

2) List Pawła i Zuzochii do Marcelli. Wzrostki Angielskich biblii-
 towo zarzuty w tym względzie są błahie i smieszne: np. że dla łun-
 dry by dalej na Taborze nie mogło się stać na tej górze przemienienie, kiedy
 102 f. Flawiusz pierwotnie tę górę murem opasał

gole ziemny, wernym znajdują się trzy niewielkie, wybitne
 w murze kamieni, planby na przynajmniej trzech przy-
 bytkach: 1. Jerusa, 2. Hazyssa i 3. Hiasza. Ten loch stoją-
 cy zawsze otworem jest zarzucony smieciem, a morze
 i plażami; przeto niechciałom wtem nad ziemnym mien-
 karnu uczyć Zupieraja imienia i opisy; ale na
 uwróżku tychże samych rzecz, wziętych ogromnym
 ławirontem, po rozpiętych szale, jak kalcachin,
 odprawilem. Mna, i o przemienienie paskiem, wedle
 przypuszczenia Stolicy Apostolskiej, która jeszcze przetrwała
 data do tego miejsca wpust Zupieraj. Słuchamy i roz-
 raczniający być to widok, bo ranek bogata, się pur-
 pura, przyodział, ranek piękny, ranek wschodni, i ta
 opława spędniona wśród pustyni, rozwałin i lasów
 podnych Dzikiego Zupieraja, i ci kłanający wciśności
 Zupieraj, i którzy jedni u pałoznej skrzyni schy-
 lali głowy ku ziemi, drugi obracali wzrok ku nie-
 bu, janki się spędziwali cyprie Chrystusa rozma-
 wiającego Zupierajem i Hiaszem, albo ci dły się
 niebieskiego cypa głos obawiający, napierochani
 z tego syna, wszystko to przedstawiało tak cude-
 ko pierwsze czasy Chrześcijaństwa, kiedy przed wscho-
 dem słońca zbierali się na medytację w pośród ruin,
 grobów i piwnic dla uniknięcia prześladowani.

Po nabrzmieniu pociągamy się na opo-
 trzenie tego świętego miejsca. Plaża, na której
 jest droga na janki stężet szlaci, a ze smutnie
 zwraca, ma obwód prawie owalowy, której

meżna obejść w pałacu. Lecz niecały przestrzeń
 okrywa mnóstwo ruin dawnych domów z ciosanego
 kamienia i długi są całe sklepy podziemnych łokci,
 w których, jak mówią, mają się kryć dlinie zwierzęta,
 a po ich wierzchu przepięty są krzaki, proceje i drzewa.
 Pięćne cysterny, cypli głębsze studnie które wopase dla
 zleirania destylacji wody, można widzieć. Cała to
 płaszczyna wznosi się opasana kamiennym
 murem, mającym ze strony południowej i północnej
 faisy umocnione gładzi: dlini są tylko ruiny, które są
 czynie ustrój bliznowcem i tercbintem. Najmiej z tych
 murów zostały uszczadane dwie wieże i zachodnia
 na zachodzie brama wieżowa, a południowa brama
 sklepiana. W tym obwarowaniu meż z szerokiego ka-
 mienia undae jechne ślady innych wał, które to
 meż są być umocnione. Równina wznosi się jest
 bardzo duża, czasem ja, mieszkający wioskę Debery,
 lewej u nogi Taboru, zaciągają; ten teren znają
 ten okryte mirtom, statuią różnego gatunku,
 marmurem, piętrem i alabastrem, w naję Ukraińce
 rube, która mile powiatem, aprów innych ziół meż
 meżnanych. Ta słowna góra, ad której jezkniej są
 trudno widzieć, zostaje tylko siedliskiem i tępich
 zwierząt; mnóstwo takie ptaków przebywa jak
 wiele są tu zwiędłe dlini, kury, niedławi,
 gazelli i innych mniejszych zwierząt, jak powiadają
 mieszkający: mnóstwo takie ptaków przebywa, meż
 też, które meż można spłoszyć śladem wielkich
 kuropatw czerwonych. Bardzo pastwiska są zają
 nate gęste liwne brzozy, nie i owie pod pilną sta-
 zą Urabów.

Sabor natychmiast do pokolenia Sabelon i wczaj
 wojen i pociągania swego walczyć mi
 szem. Tu czterech prorokini Debory zebrał Barak
 dwusieczny miecz i szedł do walki, w któ-
 rej rozgromił wojsko Sisary. Tu Zebie i Salama
 wymordowali morderców. Tu Samueł wybrał
 Saula do dzwoju Saboru, gdzie, jak znać swego
 obrania na króla, spotkał trzech mężczyzn, którzy
 go czekali chlebem. Flawiusz Józef też również
 szedł opasać mieczem i przetrwał tylko dni czter
 dwustu i do tej chwili wczaj powstania Żydów
 przeciwko Rzymianom wielki się morderstwo scho-
 niło. Pomimo tak miennej obrony, Placidus podany
 od Wespazjana w rzeszę kani, umiał zmyślony
 miecz wyciągnąć w pole Żydów i a poraził ich
 na głowę, łatwo wszedł do pustej prawni fortecy. An-
 łoch król Syryjski pierwszy zniszczył to miejsce. Wśród
 murów obwodzących było jeszcze świątynia w środku
 oddzielająca stronę południową nieco niższą, któ-
 rą zwano Aljedan, czyli miejscem, gdzie się ^{prorok} ~~prorok~~
 no w rzeszę dźwignął. Potniej wiele było ~~zburze-
 nych~~ ^{zburzonych} kościołów i klasztorów na tej górze:
 pierwszy był illojreza namierzał nigdy i pier
 Benedyktynów i w jego to ruinach odprawialiśmy
 nabożeństwo, który jeszcze miał był Przemienienia.
 Drugi był S. Eliana naleziony do Bazylianus Gre-
 ków, w którego zwaliskach jest od tam, gdzie do-
 tychczas na przemienienia paryskie Greki spędzają
 liturgie. Jeszcze później król Węgierski S. Stefan
 J. de Bel. Jud. lib 4. c. 2.

Przeznaczę tu obywatelny klasztor i kościół dla zakonników
 tego kraju regenty swiętego Pawła pustelnika i tu miesz-
 kać Biskup Taboru. Taborny Gadsred po zawojowaniu
 tego kraju, odnowił wprost krzyżowane suryżynie. Za-
 raceni w roku 1113 zdobyli Tabor i wymordowali miao-
 kaniców; krzyżowcy wprowadzili odkry skali z gór, ten sa-
 luden Anisłomę to miejsce i zbierają kościół. Za opa-
 nowaniem znów Taboru przez krzyżowców, była ta
 suzka góra z wali papiera oddana templariuszom,
 którzy ją na nowo umocnili: jakos ruiny, które dziś
 można widzieć, nie są zabitym, jak chey niektórzy,
 murów fortecy, ale tych rycen: dają bowiem spoj-
 nieć na sposób murowania, aby średni wiek spoj-
 romnie. Wreszcie Sudek Egiptu w roku 1290 zba-
 rzył to miasto do szczytu i odległ po walecznych
 Templariuszach mieszkańcy dlini ciemni, na które
 pili Arabi, jak za czasów Ahasa, co wspomi-
 na; że na Taborze rozstawiano sieci. Mikołaj Kny-
 tof także Radziwiłł w swojej ważnej peregrynacji
 powiada, że na Taborze jest niebardzo wielki kościół,
 chociaż za jego czasów wedle świadectwa dawniejszych
 pielgrzymów były dwie kielijki wlochu, o którym wpo-
 miatem: pisał także opowiadania, dla tego ledwie
 o Taborze wspomina, bo ciągnąc z Damasku do Jero-
 solimy przejechał kolo tej góry, ale ją minął i równi-
 jak i Nazaret, chociaż był o dwie godziny od tego wari-
 nego w dalszym zbawienia miasteczka.

Góra Tabor jest najwyższą w całej Galilei. Dzia-
 nie rozmaite, a zachwycający widok. Z niej się odkry-
 wa. Postregan obzerne pole Endrean głośne w Biblii
 Hier. Peregr. Brunsberg: p. 44.

i świątyniach świętych: prawie u nogi sławnego Hermon,
 a u spodu tej góry widai malutka wioska Na'im, kady
 zbawiciel krzyży bolesnego niezłomnej Matki wskne-
 sił jej umarłego syna. Tawar niedaleko leży wieś Endor,
 która przykre wspomnienie nasuwa, w niej bawiem
 czarownica, pękającaemu o przyszłości Saulowi, ogło-
 siła powstanie z grobu starego proroka, odzianego
 smiertelnym płaszczem, który mu zgubę przepowiedział;
 dalej góra Gelboe, gdzie się spełniła ta przepowiednia:
 tam porwali tawar mocarstwu Izraela, tam Saul i Jo-
 natas, przędsi jak ordownie, mocniejszy jak lwę, których
 mios nie wracał się prożno, poległi u bitwie. Arabi
 powiadają, że dotychczas Gelbe pusta i nigdy tam
 rosa nie pada: że pusta to sam widziałem, a co do
 rosy, nie umiem ci powiedzieć, bo na niej w nowy nie-
 bytem, chociaż nowi wydawać prawi temu. Dalej ry-
 suję się góry Samaryi. Cała Galilea ma jak ko-
 dtoni: piękna to krajina! mnogość pagórków okrę-
 tych i nieprzekrytych do wzięcia, umazanych drzewami,
 a tak zielonych, że jedne drugim niekiedy nie przy-
 jak tanieć, w siebie, bo skąd, mówi Dawid, pagórki
 jak jagułka: czasem między nimi widać się zielone doliny.
 Z góry wychodzi powiaty prorocy Karmel, jakby wał
 ogromny. Zdaleka błyszczą się płaty morza śródziemnego,
 potem spoki góry Betulii, jezioro Tiberiadu i an-
 tiliban że swoim szczytem uciętym wieżami skie-
 mi, a spiczaste spoki Arabii skalistej kopien, ten
 najwspanialszy widok. Tu dopiero można spojrzeć i znie-
 ciem powrócić do domu J. H. : Panie dobrze tu nam
 być. Uderza się różnica między Nazaretem i Taba-
 rem: Nazaret, miły i ukryty pobyt w oście, jak
 rozkośna dolina, mająca w sobie coś cichego i skrom-

nego; Tabor, miejsce objawienia Boga, zachwyca wspaniałością i majestatem; niemożna było znaleźć godniejszej i piękniejszej góry do świetnego przemienienia Pana Zbawiciela i nieśmiertelnego: że kiedy wielkość i wspaniałość chciano wyrazić przedstawić, brano porównanie z tej góry: tak Jeremiasz mówi, że przyjdzie Król Babiloński i Nabuchodonosor, jak Tabor między innymi górami. Długo, długo nie mogłem się nasycić tym widokiem, już wesatym, już posępny: ale czas było jechać, przeto, wedle zwyczaju pielgrzymów, ucyklowy także z Terchintu na mity pamięć Taboru, spuściliśmy się niżej z skroni pewnej z tej świeżej góry. U podnóża pokazują wródo nazwane Dzwiezici Apostołów, bo kiedy Chrystus udał się na górę z trzema Apostołami, wtedy inni, wedle powiadania mieli tu zostać. Przy tym wródo Zbawiciel ulotyl opznanego: dalej widai, raiiny kościoła pod kapturzem Dzwiezici Apostołów, a przy nich rozkłada się niewielka wioska Debora, nigdyś mieszkani sławnej rzeźnicy Izraela; dar mo sukatem palmy, pod kłosem, jak mówi Piśmo, siedząca prorokini Debora. — Pozegnalem na czas powrotnych Ławanników, a sam z dwoma karpdanami, mukarem wylł do xoria kóni, przewodnikiem i drogomanem pojechałem do Jordani i Tiberiadu. —

Tyberia. Generar.

Zróǳło mej wiary, poisech i wesela,
 Ciebierz to widzę morze Galilei? —
 Witaj najśladzsy celu mej nadziei,
 Witaj najmilsza strono Zbawiciela!

Ach gdyby matka, moja ulubiona,
 Z grobu powstata do swego dziecięcia,
 Nie tak radośnie paśćbym w jej objęcia,
 Tak dziś wyciągam do ciebie ramiona.
 Piękna Genizar, jak byłaś wesola
 W awnym z ogrodów, miast i wioser wianku!
 A gdy płaśtałaś z lodimi bez ustanku,
 Góry zielone cisnęły się w koto.

Teraz w grobowem skal ocartych tonie
 Smutna się kryjesz, jak zakłzłe morze,
 Żadna ci łódka już więcej nieporne,
 Rybak niepuszcza niewodu na tonie.

Pokota cichosć, samotność, ruina,
 W smutnem milczeniu tłumisz swoje żale:
 Tylko czasami, zajączek, łwe fałe,
 Lub spiew ptaków słychać Beduina.

Kochancko Zbawco, słusznie spał ci wieniec,
 W grobach, pustyniach muszkai ci przystało:
 Do dnia słonego płać, jesznie mało,
 Gdy ci opuszcisz taki Oblubienie.

Jednak myśl goni za temi chwilami,
 Gdy po twojej cichej i złocistej wodzie,
 Właśnie jak teraz przy stonca zachodzie,
 Łodzi niosta Mistrza boskiego z uwrnicami.

Nagle twój ódmel tak przed chwilę niemy
 Zarzyrat burza, a pan usnął w todrze:
 Ze usiorta, fala, strach do uwrniów wchozi:
 Wołaja, panie, Ratuj nas, ginie my!

O swista łódka, ty przedstawiasz żywo
 Los walecznego na ziemi kosiota,
 Co przy Chrystusie zebrany do kota
 Achywa swiata przeprawa burliwa.

O Zbawco, wzywy, co żysem i płyniemy,
 W burzy nam xdasz się spać w niebieskim gmachu,
 I z mata, wiara, w rozparzy i strachu
 Wołamy, Panie, ratuj nas, ginie my.

Wzięliśmy więc drogę do Damasku ciągnąc po
górach i trochę więcej jak wędrując staliśmy na
ogromnej płaskownicy pustej, gdzie przy wązkiej narozkwa-
śniętej drodze były kamnie, to jest, niewielkie płaskie opasane
murami i wieżami, które zbudowano dla zabezpieczenia
karawanów wchodzących od puszczę Arabów, tam leżały
ziarna i basty w przedniej są rżnię. Dalej przed górą
wyglądała wioska Saron, za którą, przeczyna rozciągająca się
dolina El Chara, a z drugiej strony doliny widział widać
Sajad. Po wstąpieniu na przyległą górę zostaliśmy
zachwyceni widokiem niskiego jeziora, z którego wyle-
wała niewielka rzeczka i potem krętymi zwojami tak
się zbiegała w piaskach kany, że tylko wysokie brzo-
daję jej bieg wykazywały; jezioro, morze Galilejskie.
mekka, Jordan. Z rozkosznymi wzmiankami szybko przelotem
z górą do tych miejsc, jakby do dawnych i znanych,
i bardzo miłych sercu, do tych miejsc tyle sławnych wna-
szym zbawieniu, o których od samego dzieciństwa tak
wiele słyszeliśmy. W parę godzin po wyjściu z górą Ta-
ber staliśmy nad brzegiem Jordanu i jego lekka woda,
uczucieliśmy pragnienie. Rzeka Jordan bierze swój począ-
tek u podnóża najwyższej góry Antylibanu. Dniebel Szajch
i przynajmniej z pół tródek jeziora Genezaret, do tej
małomiasteczki, dolina i o mały kawałek morza, jako o swego gro-
bu. Widać od wyjścia Jordanu z jeziora Tyberiadu
widzieliśmy szereg murek i mostów, bo tylko że
tę arkadę zostało; meka ma świadectwo kilka kroków
szerokości i płytka w tym miejscu. Nie mogłem wiele czasu

dłużej uszatrzymać przy Joranie, bo zbliżało się mnóstwo
 Arabów: wsiadłszy przeto spiesznie na konie i ujeżdżli-
 my powoli nad jego brzegiem. Lecz wkrótce zostałem
 uspokojony, bo ten tłum Arabów prawił obłubieniec-
 i o miśniania przyszłego męża: a w czasie uroczystych
 obżegaw nie zwykli czynić napadu. Naprzód było wiele
 dziesiętów niezguch pędzi przy klaszkanie w dłoń, potem
 następowali starzyzna, w stroju której siłowała
 narzeczona na koniu, mająca po bokach dwóch lekkie
 konnych Arabów: cała była okryta grubą zastogą, ale
 przez ciekawość odkryła zupełnie twarz, aby nas widzieć.
 Wreszcie konny ten marsz tryumfalny kilka szeregów
 młodszych majord palki dźbowe w górę podnieśli. Dawk-
 niej w podobnym zwyczaj zamiast palek mieli strzelby,
 lecz teraz z rozkazu Jbrahima broni ognistej odebrano
 Arabom. Wśród tych pustych i piaszczystych miejsc
 ocienionych cierniowymi górami spryjemnie było widzieć
 ten tłum ludzi w uroczystym marszu wesela. Dłuzgi poly-
 aty Alby, były płaszczki białe i czarne pasy, malowniczo
 się rozwijały na sinej kosciały przepasaną rzemieniem: a
 ich głowy okryte rozpuszczonymi w różne kolory chust-
 kami i otoczone wiankami ze sznurka, przedstawiały
 zęta jakby pola kwitnące różnym w różne farby ma-
 kiem, który zwolna wieje wiatr kołysze. Rubidy mający
 czarne tu odzieni, z przyrocznia są ~~czarne~~, ale swym ścio-
 nem upiększeniem się bardzo rozróżnione, bo niebieską far-
 bą malują usta i pod noską wargę, mają trzy sinie
 sztaetki idące pionowo do brody, na której podobne ma-
 lowidło także się znajduje: oczy w koto tymże kolorem
 oburzedzone, a całe powieki są ciemno granatowe. Far-
 ba ta mogła się nieznajdować, bo rubid to przez naturę
 cięta i potarci sinim kamieniem.

Jadąc po nad jerozolem Genetax ustawicznie się przy-
 glądał jego spokojnym i czystym kryształom, a z nich
 tłumem wyskpywały wspomnienia Ewangelii i ciekawym
 zapędziły mają wyobraźnię: ale w pośrodku tych cichych

ze zwiędła. Obok ławki widzieli podługowaty dół, który stał pominięciem przybyłych słabych. Wągle cały ten zakłan nieobito i nieczyste jest utrzymany.

Prawi zaran we ławki aż do miasta odległego o trzy kwadranty drogi ciągnął się ruiny dawnej Tyberiadz, gdzie widzieli słomki roznoszące, już dawne i granitowe murówne kolumny, już fundamenty domów, między którymi widzieli ślady kościoła i obwodzonych murów nad jeziorem. Dawniej miasto ciągnęło się wzdłuż wąskiego pobrzeża, które ledwie ma szerokości sto kilkanaście kroków, bo dalej przetrza się wysokie skalne skały, w których mnóstwo chęć daje się jaskini wyżłębionych na groby. Dla tej wąskości pobrzeża dawniej Tyberiadz nazywał lud miastem długim, jak i do tychczas mówią do Arabi to miasteczko, choć dzisiaj nie jest wcale długie, ale w niwielki kwadrat zbudowane na północnym końcu tej wąskiej doliny po zachodniej stronie jeziora. Zatożycielem tego miasta był Herod Antypas, Tetrarcha Galilei i przez pochwleństwo Tyberiuszowi Cesarzowi nazywał je Tyberiadz. Mimo późnego położenia bardzo było trudno sięgnąć tu mieszkańcom, bo całe to miejsce napędziały groby, a takowe osiedlenie się na smutaku sprzeciwiało się zwyczajom żydowskiemu; przeto Herod bawił przytułach, bawił wielkimi przywilejami iżci: jednym bowiem gotowe domy dawał, drugim obokierne grunta lub inne ławki wydzierżawiał; wszelki wolęjący bez pytania czy był wolny, czy niewolnik, dostał przyjeżdżym i stał miasto przódka się zaledwiniło nie tylko Galilejczykami, lecz i przybyłymi z dalszych okolic. Tym sposobem Tyberiadz przy korzystnym położeniu stała się najznakomitszym miastem i stolicą Galilei. Nazwypa otrzymawszy poźniej woarę to miasto od Klaudiusza, nazywało je przez wdzięczność Klaudia Tiberias. Największą część

ludności składali rybacy i łowcy, bo to mnóstwo łowców,
 które zbierało kasał słonów dla pomalowanych ptaków
 i zwierząt, wyszło z Tyberiady. Stąd gódem tego miasta
 była łódź, jak można widać na medalach syberyjskich
 bitych za panowania Rzymian. W czasie wojny ży-
 cowski. pod Wespazjanem Józef historyk opisał murami
 to miasto, które jednak było od Rzymian zdobyte. Po
 zburzeniu Jerozolimy Tyberiada stała się ogniskiem
 nędzy i poświęcenia Żydów. Kościół Jerozolimski był jedy-
 nem ~~ogniskiem~~ ogniwem, które było Żydów rozpro-
 szonych po całym świecie; z jego prochu zburzeniem roz-
 dzielili się Żydzi na dwie części, jedna nazywała się Wschod-
 nią, i mieszkała w sobie Chaldei, Asyryjczy i Persyz, a jej
 patriarcha przybrał imię Jisra'el; druga zaś Zachod-
 nia składała się z Żydów mieszkających w Egyp-
 cie, Palestynie i w całej Europie pod zwierzchnictwem
 Patriarchy, który zawsze miał stolicę w Tyberiady.
 Najprawdopodobniej za łagodnego panowania Nerwy mogli
 szlachty prostacki biednego narodu zaprowadzić tę
 formę wewnętrznego rzędu, przez którą kapłani i lewi-
 ci zagarnęli władzę, bo i sami patriarchowie byli
 z pokolenia Lewi, chociaż Żydzi wiedzą ich ród od
 Dawida po kądzieli. Patriarchat był świątynny, i przez
 cały czas trwania panowała jedna familia Hillela.
 Pierwszy patriarcha żydowski wspomniany w dziejach jest
 Jimeon III, który za czasu Adryana jeździł z Tyberiady
 do Egiptu dla zwiedzania Synagóg i zbierania składek
 niższej. Z początki władza patriarchów bardzo była
 ograniczona, ale z czasem urosła tem bardziej, że Żydzi
 ochotnie się poddawali patriarche. Do tych patriarchów
 duchownych należało rozstrzygać sprawy sumienia i różne
 sprawy pomiędzy Żydami; przewodził w Synagocy, zwiedzał

swego patriarchatu bożnice, i stanowić innych urzędników,
 między któremi najznawniejsi byli patriarchowie mniejsi, także
 apostołowie, czyli posły wielkiego patriarchy, którzy ustaw-
 nie przebiegali różne strony zamieszkiwane przez Żydów
 części Zachodniej, już dla godzenia sporów prywatnych
 i religijnych, już dla wybrania podatku na utrzymanie
 patriarchy, już wreszcie dla nawiadomienia neutralnika
 o stanie Synagogy: przez tego należeli do przybożności pa-
 triarchalnej rady, a stęże ci apostołowie wysoki mające u Ży-
 dów zajmowali. Najznakomitsi z tych patriarchów
 byli: Juda nazwany Świsły, wydawca Dawnej Mish-
 ny, czyli duchownego i cywilnego Żydów Kodeksu, na któ-
 ry potem wyszły dwa komentarze, to jest, Talmud Jeru-
 salimski i Babiloński. Hillel 119^{ty} głosny u nich astro-
 nom, co pierwszy zaprowadził porządek rachuby lat od
 stworzenia świata, bo dawniej Żydzi rozmaicie liczyli,
 jedni od wyjścia z Egiptu, drudzy od zbudowania Kościo-
 ła Salomona, a inni od powrotu z niewoli Babilońskiej;
 a nadto, poprawił kalendarz Żydowski ten uronny wto-
 wiek, którego sam Orygenes rzekł iż przypisanie swych
 komentarzy. W czasie iż z kiej choroby Hillel został po-
 trącony Tyberiadą, który razem zajmował iż medycy-
 ną, i na własną prośbę został ochroniony przez tego pas-
 terna, jak świadczą S. Epifaniusz, co stykał o tym wypad-
 ku z ust powiernika Hillela imieniem Józefa Żydów
 Apostoła, a potem także Chneicianina. Ostatnim patri-
 archą był Gamaliel, człowiek światły, który wiódł
 spory z Heretykami wedle świadectwa Hieronima i był
 razem sławnym medycykiem. Pod koniec patriarchów
 wpadli w rozpuszczenie, dopuszczali iż wielkiego kłótnictwa,
 i wreszcie urzęda przedstawiali za pieniądze; stęże roku 429
 skasowano patriarchat Żydowski po trzystu latach trwania
 tej dostojności w Tyberiadzie. Wzięte stolicy patriarchatu

61.

była najstarszą Akademią Żydowską, a tak nigdy się
nie wana Galilea stała się głównym ogniskiem literatury
Żydowskiej. Tu bowiem najstarsi doktorowie upadli
go Izraela nauczali, jak ~~to~~ Juda wydawała Misznyę Cha-
nina, w takim charakterze oddawał się nauczaniu, że za powro-
tem ze szkół nie poznał ani swego domu, ani swych
rodziców. Szkoły te miały niezmierną powagę, a ich prze-
łożeni zwani Raszaisami ledwie nie na równi stali z pa-
tryarchami: stąd często przychodziło między nimi do za-
żętych sporów.

W rzymskim wieku, wedle świadectwa Prokopa z Gazy,
Cesarz Justynian podźwignął miasto i opasał je mura-
mi. Za czasu Kryzjowych stała się Tyberjada królestwem
Królestwa Jeruzolimy, ale w późniejszych przewrótach
zupetnie była zniszczona, i dopiero odbudował to miasto
Daher bедуin z okolicy Tyberiadzkiej, co później uzyskał
prawie na udzielonego władcy. Cesarz Tyberjada nazywa-
ła się Tabaria i jest niewielkim miasteczkiem, otoczonym
z trzech stron murami, bo od jeziora stoi otworem. Dwie
tylko bramy prowadzą do miasta, ale mury w najgorzej-
szym stanie i można przez rozpadliny wejść do Tyberjadi.
Zaje-
chaniem na niewielkiej dziedzinie kościoła Greków Kato-
lików przed kościołem S. Piotra: jest to najpiękniejsza i naj-
lepiej zachowana budowla w Tyberjadi, a chociaż ma już tak
dawne, jednak nie różni się od swego wieku, jak chez niektóry-
m, bo dopiero Janusz Król Syrii i król Galilei wzniósł ten
niewielki kościółek w równoległych do sklepienia ark-
dami wewnątrz. Świątynia utrzymuje, że ta świątynia jest
na tym miejscu, na którym P. Jelle pokazał się uczniom
po swym zmartwychwstaniu przy drzwiach Tyberiadzkich. Apo-
stoli Piotr, Tuman, Jan, Jakób i jeszcze dwóch innych
siedli ryby przed sobą, ale się potow nie udało: a gdy było
rano okazał się Jelle nabręgi i polecił im złowić ryb-
y siły, które monastwo ryb zagarnęły. Wtedy uczniowie
poznali Zbawiciela, który Piotrowi po trzykrotnym pytaniu czy

go mityje, powierzył paszenie owiec i baranków jarmiejskich. Obraz wielkiego otłamu wtasnie przedstawia to zdarzenie Ewangelii. Cały ten pięknie zbudowany kościół zastatem bardzo uszczuplony przez ostatnie trzęsienie ziemi. Rozlaso waliśmy się gnato na dziedzińcu, a sam uwałem się na oglądanie miasteczka, jeśli tak można nazwać kupę nami: w całej bowiem Tyberiadzie nie znalazłem ani jednego domu, któryby niebył przez potowę rozerwany w trzęsienie ziemi na łach trzy pierwiej. Jednakże ludność w tych gruzach jest wielka, bo liczą 4 góry trzy tysiące mieszkańców, z których 20 families katolików, trochę więcej mormonów Amerykańskich, a reszta Żydzi, którym tak do twarzy mieszkać w namiach, jakby opłakiwali łach swojej ojczyzny. Ulicę są dość szerokie i przechadza się po nich naprzekąd Żydówkę ubraną kupiedni tym sposobem, jak się noszą po naszych miasteczkach: przemówiłem doniej po polsku i jej odpoowiedź w ojczystym języku, Co ja ci mówię, jakie mi podko zabrac miata. Ze wszystkich stron Euzeryu sięgają się Żydzi do Tyberiadę, jako do jednego z głównych siedlisk Żydowskich w Palestynie. Z naszych stron znajdują się Esterbelsi kilka rodzin, z których wiele odwiedziłem przez mój, pramieży ziemi rodzinnej: ale ten mój charakter nie ostatecznie spotykana u nich obyczajności, bo te Żydzi niezmiernym fanatyzmem przejęci, cierpieć nie mogą chrześcijaństwa. W Tyberiadzie handlem prawem się nie zajmują i ledwo kilkanaście sklepików możesz widzieć w Baranie ubogim i zrujnowanym. Tiulen, melony i winogrod owocem i owocami, które miłują, lub sprzedają Beduinom, co w kółto pustego jeziora koczują pod namiotami czarnymi. Żydzi dla uczucia religijnego wyzuli się tu ze wszelkich dawnych nawiązań. Cały czas przechadza się na czytaniu Biblii.

i Talmudów w synagogach, które się liczą do najpiękniejszych,
 a dwie z nich się znajdują. Dotychczas mój główny
 sekret jakby nastąpił, nie wiem nigdy Akademii, a szedł
 tu mieszka kilka uczonych Rabinów; którzy jednak ulegają
 rabinowi Sabet, albo Betulii wznoszącej się na wiel
 kiej górze niedaleko Tyberiadu. Sposób modlenia się
 Żydów jest dosyć dziwny, osobliwie w szabaty: śpiewają
 psalmy, (jak mówią, mieszkanie, bo sam niemożem widzieć)
 ile razy narobują, stawa, Tręba, bierza, naleychnia
 udają pręci złotą, rzeką głoś tręby, lub swist
 wiatru; a kiedy śpiewają, że się czemśa bierza przed
 obliczem rabinem, lub górze skały, wtedy i sami
 się bierza i radoszają. Całe ich utrzymanie najcz
 niej stanowi jarmuzna, po której, co roku trzech
 lub czterech Żydów posyła się w różne strony. Żydzi
 polscy utrzymują się z ofiar swoich rodaków i
 chów: niech dziwna, że między Jerozolimę zachowują
 podług młotów Stawian. Wszyscy Żydzi przybyli z
 góry swatają się za Franków i chłaniają się
 opieką tych mocarstw, z których przyszli: stąd
 uczyniają największą swobodę i nikt im nie przeszk
 adza oddawać się swobodnie religijnym. Ty
 beriada ma największą przizgi dla teraz
 nieszczęśliwych Żydów, bo ta stolica patriarchatu
 była siedliskiem najdawniejszych doktorów,
 i spisujących podania; tu wybiega się daw
 na Miszna i Talmud Jerozolimski, tu według pow
 szedniejszego zdania, powstał dawny Grammatycy
 albo Masorycy, którzy nie tylko polisyli Stawa i litery

Biblii, ale do tekstu hebrajskiego dodali samogłoski, a przez to raz na zawsze ~~ustali~~ ustalili wytworzenie pisma. Hieronim S. w swym przekładzie listy do rzymskich chrześcijan z Tyberiadu. Żydzi nadawali wiele wagi przywiązuje, o tych naukach i powadze, którym Bóg wie jakich cudów nieprzekonalnych i w tym wyobraźnia wschodnia kształtuje u nich aż do dziecinistwa i smieszności. Mędrcy bowiem uprzedzili Izraela przenosząc góry, liście, krople moka, mają na zawołanie słowa głosu, czyli osadę niewidzialną, która im odpowiada na wszelkie zapytania, albo wrzesi jak fochy wstrzymuje, ~~francje~~. Stąd u nich powadze wyżej ceni się jak Biblia i dla udowodnienia tego przytaczają następujące powiastki: — Król Piggandik zaprosił jedynastu Tanaitów, czyli Doktorów na wieczerkę, a kiedy ci przybyli, wtedy im kazał albo jeść wierszownię, albo oddać się rozrywce, albo pić wino poświęcone bóstwom. Zagrożeni śmiercią, dlatego namyślali się co zrobić i wrzesi postanowili pić wino, bo dwie pierwsze rzeczy były taką chane Biblii, a trzecia potrafiła Rabinów. Lecz rozegrał się napojem ani się rozstrzygnęło, jak wykreślić i przeciw tym dwóm pierwszym zaleceniom pisma i Rabinów skazał na śmierć; a to wszystko powstało stąd, że przenieśli rozkazy Boga nad zalecenia Rabinów. Żydzi nie zmierznie powatka Tyberiadu jako gniazdo powadze i to miasto razem z Jerozolimem, Safet, Bebetin i Hebron składa zewnętrzne miasta święte Talmudu, w których muszą Żydzi mieć się przynajmniej dwa razy w tygodniu, bo inaczej koniecznie światło nastąpi.

Te bajeczka Rabinów powstała za oświecenia, to jest legendy, którą przypisywał Rejowski, gdzie szalen w postaci ~~koniecznie~~ a nowi pasterka.

Na przyległym smutnemu pokaźnym jankiesz Rabina
 grób, który ma być ołtarzem ~~tych tysięcy jego~~
 mogiłami ostatnich tysięcy jego uczniów. W Ty-
 beryadzie, wedle podania Żydów, mieszkał patriarcha
 Jakób, a z jeziora Tyberiadzkiego, wedle Sa-
 muela, przyszedł Mesjasz i przeto blisko tej świę-
 tej wody mieszkał, aby pierwsi mogli powitać
 pomazaniec z Tona poł wychodzącego. Patrząc
 na tych niegdyś panów ziemi tutejszych się po gra-
 zach i łąkach żyjących, bo jałmużny nie mogą
 im wystarczyć: patrząc na tych żydów wdanych
 jedynie modlitwie i czytaniu długich duchownych,
 bo na ulicach zawsze pustych widział tylko w pew-
 nej godzinie idących lub wracających z bożnicy
 z ogromną ciężką pod pachą: i zważając, że poru-
 cili miejsce swego urodzenia, i swoich krewnych,
 aby w tej pustej dalekiej stronie cierpieć niedolę i mi-
 serność klócenia kusi na ziemi dawnych przed-
 ków: nie można nie rozrzewnieć się widokiem tego
 poświęcenia się dla miłości wiary i kraju. Tym
 smutnym patrze, że to jest zaślepieniem, bo naproczko
 oczekują Zbawiciela z suchych wód Tyberiadz-
 kich. ~~Wierzą~~ Przebywając w miejscu poświęconem
 tylko cudami Chrystusa pana, nigdy nie utworzy-
 awu na prawdziwą swiadczość? Tymczasem
 dozwolnym, a przed nim niedolę i poświęcenia życia
 nastąpi dla nich jeszcze smutniejsza wie-
 dość: — Przykro o tem pomyśleć.

Już jawnie przystępuję do opisu morza Galilei, niedy było
 wspomniany, tyle czasu i uwagi poświęcać tej cichej, cichej jeziorze
 że to wreszcie miejsce się wspaniały chaos, z którego tronie ciżba
 spornas? — Jam portem tej strony naley do miastu Palestyny naj-
 większej uderzająco: Zwiensizelo wazy w postaci ewalowatej, stu-
 gie na dwie urozmaicone mile, a szerokie na dołtroj pół mi-
 li, leży cicho na samém dnie zamkniętej skalistemi górami
 doliny, co tylko z północy otwarta nieco parowodem, gdzie Jordan
 uchodzi i z południa jest wąska równina, po której też ścieka
 rzeka dołtroj świąt leży adbywa. (z zachodu pnie się doliny
 Tyberiadzkiej ciągnie się dołtroj płaskowyżna Zawra wozna Gena
 karst, co stanowi południe bardzo wysokiej góry, na której czo-
 li się dątychoras Safet, to jest, Stolica Betulia, gdzie mies-
 ka trzynastu tysięcy żydów. Północ na to miasto palerone
 na górze, tutaj p. morina się łączy na przedanie, które
 uderza, że Zawra i myślał o Betulii, niedy mówić,
 że nie może się miasto ukryć na górze osadzone, i tym więcej
 podobne to do prawdy, że te stawa były wyznaczone w tej ok-
 licy. Z tego Judyt wznach przebiegatem poźniej całe pod-
 noże Betulii i z każdym krokiem musiałem się bliżej do-
 konać temu opisanemu miejscu: napatrzadtem bowiem Dawide
 chwałda, które żydam były ujęte przez Holoferneasa i potoro-
 nie nawet obore wiele tej dziejy można by okazać: a to
 wielka tajemnica miejsca z opisem 442 nie zbija najmocniej
 tych krytyk, co by chcieli w tej dziejy nie tak wielkiej
 historycznej, jak raczej janki allegorie moralnej? Nawet
 jeziora piękna się skaty nał sama, wazy w dliniej i strasznej
 postaci. Spoglądając na abnathone do katu góry, czarna,
 lub szara barwa, smutna i niepostrzegająca drzew lub murawy
 zielonej, czuje się jakiś smutek, który tym więcej wstrząsa,
 kiedy obrocisz wzrok na smiertelna ciżba Jeziora, gdzie odda-
 wa. Żadne łódź nie smuje się i nie cieżora swoim ruchem
 H. X. Radziwiłł pomyślał, że jezioro cieżora na dliniej mil, Zauwa-
 żając na mile udośnić, co wyjdzie na parę mil namyśli.

1) wielkimi pustyni, która, przez zwałisk Syberii, obsiadła
 co kolo te swięte jezioro, przez którego strumień wzięty się
 srebrna rzeka, jezioro, oznaczająca jego bieżnię przez to ciche
 lenie. A jednak w tym przepięknym widoku przebiega się
 jakas' ciemność i wielkość, które jednak, może, słowem
 na dźwięk wiejących i szumiących. Leciwniej ta ciemność by
 ta słowem przybrana; leodzi nagie i staro przykryte się gór
 okrywają: zielone winnice i różne drzewa. Szwagólniej słysz
 ta dolina Genetax wzdłuża przepięknymi ogrodami. Ta
 okolica zadrzewiona polowaniem i bogactwem a podnośnią,
 ziemi, która mogła wydać wszelkiego rodzaju drzewa
 i rośliny. W tej krajinie obok mnóstwa włośkich orzechów,
 potrzebujących zimniejszego klimatu, rosną figi i oliwy, któ
 rym cięte pnie i gałęzie są i rąk. Płaskie i łubie naj
 większe skwarę. Zda się, mały naważny ~~zobacz~~ Józef,
 że przyrodzenie chiato szwagólniej ozdobi to miejsce, alu
 się mogło nieć poryw, bo gwałtem kazało rosnąć rąk
 nieprzyjemnym dalszym między sobą, dźwięk. Wził to szwagł
 my wpływ stale następujących po roku i słod kade dźwię
 miano w pierwszym czasie wataświe klima. Jesien' obdarzała
 mnóstwem jabłek, a winogrod i figi, ciagle były przez
 (dziś) miedzy, kiedy inne owoce znajdowały się w rąk
 w przeszłym roku. 1). Wśród tej bujnej zieleni są
 jezioro było uwieńczone wieżami miasteczkami 2); a po
 jezo gładkich wodach snuły się łysie leżi rybactwa,
 które w czasie potrzebują stary do obrony. W końcu
 Zydów za Weoparianą krwawa na tem jeziorze stoczyła się
 bitwa. Mieszkańcy Trachei po zabyciu miasta uciekli
 na łodzi: lecz Weoparian z Tybersem kazał porabiać łodzi,
 scigali niechcących, którzy mżnie się bronią i uciekli
 grab w jeziorze i napędzili je krwią i trupami. 3). Do dłu

1) De bello Jud. lib. III. c. 18. p. 361. ed. Colon.

2) Amonis circum septem oppidis. Plin. Nat. Hist. lib. V. c. 15. p. 278. ed. Lug. Bat.

3) De bel. Jud. lib. III. c. 17. 19.

Dnia jechano jest bardzo rybne, ale rybaków prawie niema,
 bo tylko jest kilku trędzich z tym rzemiołem, i to
 z brzegu Kartusaja zięci, a brak to'dki do zapuszczenia
 niwodu. Ostatnia łódź została czasem zniszczoną w 1811
 roku, jak wiadomo, Bruckhardt, i chociaż połow ryb
 przez posiadanie tej łodzi przynosił dochodu rocznego zgo-
 ra 300 złotych, jednak mieszkańcy przez opieszałość
 dotąd się niezdawali na drugą łódź. Ryby tu mają być
 smaczniejsze jak w innych rzekach i wiele znajduje się ta-
 kich gatunków, jakie tylko w Nilu można znaleźć,
 co wiadomo nie tylko Jozeif, który jechano Genexar iwa-
 za za Nilowa zięci, ale to samo stwierdził nowy
 naturalista szwedzki Hasselquist. Zaledwie przyby-
 tem do Tyberiadu, natychmiast posiadatem przemysłnika
 Jakuba, aby mi pokazał ryb natopni na miejscu. Naj-
 popularniejsze są karpie, leszcze, okonie i pstraka ryba
 na starym dnie, a na rzece są szeroka, której mien-
 kaniej Anglicanie zowią rybą s. Piotra. Jest jeszcze
 gatunek niewielkiego karpia nazywanego Chrystusa pana,
 bo według 판단ия, zbawiciel największej liczby ryb.
 Smak mięsa dla mnie wyborny, boowało się, że nigdy tak
 dobrego ryb nie jadłem, co może być skutkiem i wyobra-
 ni poprzednio myśla, że podobnymi rybami posiadał się
Chrystus z apostołami, i ostatecznego prawie czołowi
 i trudu podróżu. Tuż czas ryb wzięto, kryje się
 w łaniach niedaleko od brzegu, wzięwają największego
 karpia, bo ich tam żadna sieć nie trawzi. Młode Galilej-
 ski, co jechano zowie się Jeriosem Tyberiadzkim i Genexar
 albo Genexaret, zostaje zawsze w jednych granicach, ani
 przybywa, ani ubywa, jak to jechano wprost Jozeif. Wzdaje
 w kuto chętnie górami ulega gwałtownej i nagłej burzy

Z przepływu wąskich otworów z południa i północy: ale
te burze nigdy długo nie trwają. Wiatr spada z gór
Antyli białych, lubo nadzwyczaj chłodzi jezioro, jed-
nak nie może się porównać, wielce stawa miśkanicow,
z wiatrem, osłabliwie uroganiem wiejszym z po-
łudnia, to jest naprzeciw brzegu Jordani, bo wtedy
Genezar okropnie się wzdyma i mogłoby wszelka
tęcza w jednej chwili zalepić. Te nagłe burze, zro-
dzone samein pocięciem, usko opisuje Ewangelia.
Woda jeziora jest lekka, bardzo przyjemna do picia,
czysta jak tra, i w czasie upału dani zimna. Nie-
wierzęsz jak mi smutno było, że dla braku ludzi
nie mogłem płynąć po tym świętym jeziorze i zbierać
ślady zbawiciela i apostołów, co tyle razy po-
niem zeglowali. Dla odświeżenia sobie tej przykrości
rozpłynęłam się w Genezar i daleko od brzegów przetrę-
łam święte krzyżostaty, bo inaczej nie mogłam nazwać
tej ~~przekrośniętej~~ wody, ^{tak przyzwoitej} że na jej głębini mogłoby
prawie polować łazga na dni drabniejsze musle.

Powróciwszy o dobrym zmroku do Kairu
Greko Katolickiego, zastatem woskownie przygotowa-
ne do posilku: i wtedy dopiero postrzegłem, że mają
krzyż kanoników po chorowaniu ognia został zgubiony:
posilam go zawozić pod suknię, jak lekajże się kłan-
u jak, aby czasem Arabi nie zachwycili, jak z samą
potrzebą pozenia tego znaku przy każdym wyjściu
wy do klasztoru, czy do jakiego miasta. Na wschodzie
Europejska skromność nieportata i jeśli chęć być
dobrze przyjętym i uważanym, i mieć tatlowi i pomoc
w oglądaniu rzeczy ciekawych, musi się kanicznik
obeć o wystawę: przeto nie raz przy wjeździe do ja-

Kiego znacznijszego miasta najmowatem sześciu lub pięciu ludzi z publiczną wieśką, aby mieć wieżkę orszak. Łatwo mogłem się domyślić, że krzyż zepulitem przy Jordanie, kiedy w przepięknie od Arabów osadatem na konia: ale go oturkać było niepowodzeniem, bo nowa, przez niebezpieczną bitwę, się po tych miejscach, a potem tak wielkie mnóstwo Arabów przechodziło, że jeśli nie kłaniali, to pewno uderzyli w piasek. Niepowodzeniem przebiegał i uderzył się na to miejsce mimo jego próśb usiłujących: wprawdzie ta strata była dla mnie tym większą, że w razie niedostatku w podróży mogłem ~~być~~ ten czas złożyć z przyjemnością: ale to prędkie wrażenie prędko przesto w parę dniowych myśli, które całkiem duszę napędziły.

Tymczasem powieściowy poszedłmy spalić do kościoła obywatelskiego wschodnim: ale nie mogłem skłonić serca, bo serce mi się ciągnęło do świętego jeziora, od którego ledwie o kilka kroków byłem. Wyśzedłem przebiegać na brzozy i chodzącem prawie przez nową całość. O, nigdy tej niewspomnianej. Jezioro niema świeżości, jakby świeżo z metalu odlane, niebieskie gwaranty miloży przyglądają się więcej z uwagą i ciekawością, a wysoki do kuta góry, jakby obłokami ukryte ciemnym płaszczem nowym, stały na straży tego świętego miejsca w posępnej i tajemniczej zamyśleniu. Janas uwrósł w cichą rozlaną w całej przyrodzie przy wspomnieniach o Zbawicielu stądno rzucił do świętego dumania. Widok pięknej nowi wiodzie zachwyca: ale tu na wschodzie, a szczególnie przy tym jeziorze był dla mnie nowy i zdumiewający. I najczulszym uwagowaniem, ledwie smiałem spojrzeć na to niebo gwarantów, na te odcierne góry i błogo stawiona woda: bo to są naoczni świadkowie cudów, nauki i życia Boga Zbawiciela. Niema tu kawałka ziemi, którego by ten Pan przewidujący nieubłagostawiał najświętszą stopę: a te pobieżne skąpy tyłekrai były ograne najśładczym i chwyciem Jego boskiej mocy: a to jezioro, od którego osnu

oderwać niemożna, nie jest to widtem tej świętej wiary,
 która stanowi jedynę szczęście i pociechę w tym biednym,
 ciemnym życiu? Po ujrzeniu pięknej, okolicy Genexar,
 pierwszą myśl, co się uwraca, jest wyobrażenie ciutosi
 i bawarstwa; zawsze bowiem w miejscu zamieszkanym
 przez janiego ciutowienę okrywa się mniej więcej jego
 charakter, osobliwie jeśli nie z miasu i przapawionych
 okoliczności, ale z wolnego uprzedzenia wybrał
 swoje siedlisko; zawsze serca miłujące szczerze pięk-
 ność natury są w gruncie ciute i słachetne. Owe to
 miejsce celuliczne Chrystusa pana i pranie się nie na-
 inne, było dla mnie cudowną kartą, swawolnią, a dla
 niejako jego nieokreśloną ciutosi i ciutów w tej mi-
 łosi charakteru polowania. Uprawdnie o tem i pisać
 nie wątpię, ale jak mto mieć jeszcze nowe dowody,
 objawione tej świętej okolicy; jak mto widzieć w Bo-
 gu - ciutowienę podobną do naszych ciutów, a to po-
 dobienstwo dziwnie przeważa do najwęższego
 miłosnina ludzi. W ciutosi bowiem zawsze się
 mieszają ciś ~~ciutów~~ ludzkiego, ciś Stabego, jak baw-
 nek niechcący opiera się na pasie. Drżąc wstydzić się
 ciutosi, nawet starają się w ciutach przytępić zoba-
 czeń smutnych następstw i mają słuszość na pozor:
 bo że w sztywnych namierności ciutosi przesłona sa-
 mej sobie najtwardszemu widzieć do obdankania serca
 i najprędzej staje się przytępną wielu ciutów; ale
 każde nasze najslachetniejsze ciucie toż to ma-
 ży kieniec, jeśli będzie samopas przesłone. Ciutosi
 w Bogu jest tak święta, rajska i jasna, jak anioł
 zwiastujący Maryi; bo tem powiedaniem się wali
 najmędrzej nie tylko się niecierdania ciutosi, ale
 nabiera większej racjonalności, sztywniejszego polotu
 i staje się najefektowniej zrotem najwęższych ciutów

i postawieni. Wzrostki ziemskie uczucia. Istniej można zauważyć
 ale w podniesieniu do Boga, stoją się podobnie do tego garna-
 maki w domy Jarepty: bo co dnia prawię wygenerowane, co
 dnia przybywają, rdzenie światła jak urosły i rok samego
 Jarepty. Leci jakiej opisać obudzone widoki tej strony
 uroczyska, gdzie jeszcze radosi i trosknoty? Jak wyprosić
 dnie to całe postawienie. Do wieża adhyte tu, wieżko
 ci, bez ziemnych przetrwających wspomnień, jakie przetrwa
 Jerozolim? Jeśli po śmierci uniesionych rodziców przyje-
 cię po drugiej niebytności do tego gniazda, a tam otwiera się
 tłumem wspomnienia wieki młodego, a także młodego, kiedy
 pokazi, kiedy kazię przywieźć ci na pramie Dawa, Zwyraja
 i postępnie rodziców; wtedy niewypowiedzi ani smutku, ani ra-
 dosci. Ale daleko więcej podobnych uroczysk doświadcza w tej
 stronie karkada i wzrostu Zwanicie i te wspomnienia o naszym
 młodościowym życiu i Zwanicie coś mają, w sobie tak błogiego,
 tak radosnego, a razem tak wzniosłego, że dusza wdała się w
 chwile niebieskie rozkosze. O, jak mi dobrze było patrzeć
 i patrzeć na swiste jęziorko! I jakże przyjemnością biegłem
 wzdłuż nad brzegiem te wypadki Zwanicie i które są tu Zwanicy.
 Ty! Chciałem się miła ludzie ziemskim jeszcze zobaczyć Chry-
 stusa pana, chciałem aby na nowo te miejsca usty stały jego
 te Dawa. I w tych brzegach? Jęziorko widać Symona i An-
 drzeja i dwóch synów Zebewosze, a tych prostych rybaków
 uroczysk rybitkami ludzi i tak katorży swój kocioł. Tu wto-
 dli namowad stojące rzeźby na brzegu i te plynęły
 zachwycające parabolic o siebie, o Zapanosze
 nym niewodzie i mnióstwo innych; tu nakazał
 młodości rozhukanym wiatrem i falem, które uichły
 na głos Jarepty swego. W tej samej własnej porze,
 wśród ciemności nocy ich plynęła łódź i uroczyskami,
 której ze strachem ujrzał Woskiego mistrza idącego
 po wierzchu tej samej wody i ten S. Piotrowi łong
 temu stał matę wiary podał pan te rękę litości-
 wo, która nas do tych czas ratuje i prowadzi w naszym
 buntownym życiu. W tym jęziorku i rozkaz mistrza

[illegible]

przywieszany do tej cichej toni. W zawieszce wielkiego
 dźwięku odkupienia cudownym potowem ryb obciążenia
 ma loska, prostym rybikowem, który uszytko opus-
 ciwszy poszli za nim; a w chwilaach ostatnich przed
 wniebowstąpieniem, kiedy ofiara krzyża została doko-
 nana, usłyszeliśmy znowu u tych brzegów tychże samych
 rybików, straconych również jak pierwszej daremniej prze-
 ciety nas praca, który znowu zapuszczają się na głę-
 biny niepożmonego przez nich mistrza i podobnie jak pierwszej
 przez cudowny potow poznają swego króla i pana. Cate-
 to dźwięk odkupienia jakby jaki hymn miłostki, o się
 powtarzają u ci tych toni, na nich i kłopoty. To symbo-
 liczne, przepowiednie najobfitszego potowu dusz ludzkich
 spełnili najdłuższą prosi tego jasniora rybikowi: ale swięte
 się niedbalstwem najniższych rybikowców zostaty uszkodo-
 ne; i jakże wielkie mnóstwo ryb pańskich bloka się
 po na niewiedzę zbawienia i staje się pastwą potowów
 namyślności lub mniemanego rozumu! •

Okolica Galilejskiego morza.
Kana Galilejska.

Geo

W koronie ziemia leży pusta strona,
 Stopa Boga poświęcona;
 Tu pasterz szukał swych zgubionych owiec,
 Tu chodził rajski wzdrowiec,
 Tu czynił cuda, głosił prawdy wznioste;
 Dusi Jego śnieżne pustynie zaroste.

Wskazujś karidy krok Jego w tej drodze,
 Lecz wzdrowca nieznachodze.
 Jego był niemski, głós i lili swięte,
 Wszystko, cich wszystko odjęte.
 A puste miejsce tym jękiem powiato;
 „Jego tu niema, tylko ja zostato.”

(nastad. z Herdera.)

17 września o czwartej godzinie z rana odprawiliśmy
w kościele Tyberiadzkim mszę o S. Petrze, stowaroni do
przywileju stolicy apostołskiej, która przywileżała
siedmiolatni odpust do tego miejsca. Jeszcze prawił ciemno
było kiedyś po mszy S. wybrał się w dalszą drogę,
ale mi Stefana zabrakło, bo mimo zakazu i mimo nie-
bezpieczeństwa udał się jeszcze przez do Jordani i tam
czekał aż do rozwidnienia, a potem dopłynął chadził po
drodze i przuł piasek kijem, dopóki nie wygorzał krzyża,
który oddał mi z najwęższą radością wiernym i pobożnym,
stowarianin. Przez tego, że nie dostawało Stefana, jeszcze
miał dwaj bernardyni wzięli się nadzwyczaj zmiłunkami
^{i prosili} aby do ubiadeł zabawił w Tyberiadzie, gdzie posta-
nowili solennie celibrować. Dla utrzymania czasu wybra-
li się na ośiatki z jednym tylko przewodnikiem Ja-
kobem dla odwiedzenia dalszych brzegów jeziora i takim
czasem karatem naocznie konie przygotować, abyśmy za
powrotem mogli się natychmiast udać do Kany. Sedwie
tedy o piątej wyjechałem i drogą po nad jeziorem czsto
zilenizem się lawem przybytem trochę więcej. Jak
w godzinę do wioski Majzdel, albo do biblijnego
Magdal, co oznacza wież, bo od dawnego czasu był
tu zamek, którego jeszcze kwadratowa wież widzieli
wzdrowie 16 wieki, a ja tylko ruiny zastatem. To
~~miejscie~~ ^{Staw} Magdal teraz jest małą wioską,
złożoną z kilku chat rzędnych, rucanych na brzegu
jeziora a podnóża wysokich skał, w których widać ruiny

groty. To miejsce stawi się urodzeniem wielkiej pokutni-
cy i młośnicy Kławiiciela Maryi, która od tej wioski
nazwana była Magdalena. Brokard pilotny mój
w 13 wieku widział tu dom s. Magdaleny, którego
ani śladów niepostrzegłem. Niektóry utrzymują, że
tu Kławiciel przechodził, Maryi jednim wejściem
na wrócił. *Tragedia*

Tan ja okrył szatą zaski,
Wnet z tego dobrocia wsparła
Ta perła z błota otarta

Cmi gwiazdy swajemi blaski. 1).

Ta siedmioletni odpuść i po odmożeniu pacieny przesłaniem
się udatna, drogę, a w pół godziny od Magdal przy
wielkim i ławnym skalistym jarze wioski Hettin postu-
piem na stromiej opość ruiny dawniej twierdzy, której
potopienie i mœne mury z wielkich gtarów, mogły to
miejsce dawniej być bardzo obronne: sposób mu-
rowania zdaje się wykazywać gust gotycki i naj-
podobniej ten zamek powstał w czasach kny-
wych. Teraz nazywa się Kalca Hamam, czyli
Zamkiem gotycki, może dlatego, że dliki gotycki
gnieździł się w tych ruinach. Jadąc po nad brzegiem
jeriora ujrzałem w pół godziny od Jaru Hettin'skiego
nie wielką kupę rumu zarosłą kłakami na pagórku
nad brzegiem i to jest wszystko co zostało ze stawnej
bet saidy. Jeszcze dliż Radliwit zastał tu wioskę
miejscę piśnawie Chat Moslemińskich i ogromne
rozwaliny dawnego kościoła, a dliż ani wioski, ani
ruin świątyni nie widziatem. *Bet-Saida, czyli Dom*
1) Et gemma detergo luto, Nitore vincit sidera.

20

rybanów, należała do miasteczek najwężej odwiedzanych przez Kłauwiciela. Tu udał się na miejsce puste, które jest Betsaidkie, a rusze szły za nim: tu mówić o królestwie bożem, a te, które potrzebowały leczenia, wdrażać. Tu stopem na osobności w żrrok przywrócić, nakazując, aby nikt nie mówił o tem w Betsaidkie. I tego miasta byli rodem Apostołowie Piotr, Andrzej i Filip. Jadąc od samego jaru Hettin skiego czytalem z Ewangelii nauki i cuda odnoszące się do strony Betsaidkiej. Tamże xdu miłowa i rozkwitła słowo boże: ale czytane w tem miejscu, o które niegdys żywo się odbijało, sprawia niewymowne wrażenie i zdaje się, że te skaliste góry, i te święte brzozy cichego jeziora tłumaczą, jak do słowo, a poruszają sercem tysiącletniemi wspomnieniem, wporabiając przez to do górskiego przebiegu się rajską nauką. Tu siedmiuletni Odpuść. Patrzy na tak małe świętą słowne miasteczko Ewangelii, powtórzylem z uściszczeniem słowa Chrystusa Pana: Miada łabie Betsaido!

Dalej musiałem się wzięwać na nadbrzeżną skałę przed drzwiami Dawnej i górskiej wykutej: Skatę Le nazywają dotychczas Arabi Górą Wieprzów, (Diebel Chanaier,), powanie bowiem utrzymuje, że w tem miejscu Chrystus uleczył szły dwóch apłtanych, przywołując ich wstąpić w stado wieprzów, które się nęciło z tej opłaki w galilejskiej morze. Po zjechaniu na Skatę Wieprzów zarem ujrzałem wiosek Takba leżącą na brzegu jeziora przy ujściu rzeki zwaną Takcho Takba, ale tak stonij, że nie

wady niepodobna, bo tu znajdują się źródła mineralne w tym rodzaju jak syberyadskie. Dotychczas po chustaty piękne ruiny kilku Tarchen i wzdłuż się idą z gór do samego jeziora: mury noszą na sobie piękno Bzymskie, tj. wzniesione z wielkich ciółów mace i starannie spójnych. Wzdłuż, nad którego arkadą, idzie droga nad jeziorem, jest prawie cały i przy nim postawiono młyn wadny, a kilka nędznych lepiarek Arabskich sklewnych w podród ruin stałowi cała osada Tachby. Niedaleko od tej wioski można widzieć krynauwaną, także przy mineralnym źródle, które, wedle świadectwa miejscowców, ma pomagać na wszelkie wysypki i wrzody i dlatego nazywa się źródłem Joba.

Siedmie uptynęło pół godziny po wyjściu z Tachby, kiedy mi Jakób pokazał niewielkie pagórki nad brzegiem jeziora, pokryte wysokim i gęstym cierniem, z którego wyglądały ruiny niewielkiej kwadratowej wieży i wystaw sobie moje uczucia, kiedy rzekł: Kafarnaum. Kafarnaum! prawdopodobnie i że skończył się z leniwego odra, wniechęceniem się z wielką trudnością przez ciernisko, bo żadna seiczka nie wiadła do tej stolicy Izraela. Mniej to co wie, pagórkami Judejskimi. Całe ciernisko pokrywa mnóstwo ruin: widziatem kolumny, głazy ciowane, gzymy w płaskorzeźbie i piękne kapitele Korynckie, a to wszystko wala się pod cierniem. Zmierzając śladem kościołów i leżącej morina po kolumnadzie, które przed stawą przostaty: za murem bawiem tu państwa Chreścianstwa, Kafarnaum było ograbione

81.2
wielu świętymi : dziś nieo w wznosi jedna wieża kwad-
ratowa z cegły i cioci na pagórki pobrzeżnem : chęć
miej to budować za swątek kościoła dwutygodniowego
w tym miejscu, gdzie był dom s. Piotra. Obiecał
też kwadratową wieżę, którą i odprawieniem
modlitwy dla dostąpienia siedmioletniego odpustu,
a potem usiadł przy wieży i wędził smutny wstrząs
po uisnisku. Od pojmania s. Jana przestępca, opuścił
Chawiciel Nazaret i przeszedł do Kafarnaum : a tak
lud który siedział w ciemności ujrzał wielkie światło.
Tę to miłość miłosierdzia, ileż nauk zbawienia powsta-
ło to miejsce ! Tu sędzią przyszedł o udrękach i strachu,
a jego słowa pełne wiary i egiptowski pręgi do dziś
dnia powstaną pręgiem do niebieskiego stołu.
Tu ulewał swięty Piotrowy i mnóstwo opętanych
oswobodził. Tu obłąkany gorawość liczne nieszczę-
ścia i różnych stron Syryi, tak, że do domu Piotra
nie podobna było dobiec, że i paraliżem,
którego przez rozbrany dał opuszczone do
Chawiciela. Tu niewiasta cierpiąca krwotok.
Dotknęciem się jego szaty zostata uleczona. Tu
świeży Jairą wsknesił i ślepy watajczym
o zmiłowanie syna Dawidowego wstrząs przyspo-
sił. Tu w bożnicy ustawicznie nauczał i uśmiał
się, bo ulewał opętanego i ciocię uścisnął
i udrękował. W tej synagoge, prosił nauk o mi-
łosierdziu, ukrył po raz pierwszy nie zęty błąd, tajemni-
cości nie skanerowej miłości Boga, tajemnicę krwi
i ciała i tu po raz pierwszy odprężył niewolę i przyspo-
sił. Mat. 18. 13.

ludzie ten dar niewymowny naszego ojca i Kochanka,
 który całej wszechmurowanej ugrzy na to, aby mieszkał
 w sercu naszym, aby z nami nie rozdzielić się potg-
 wyć. Tu Mateusz powołuje na Apostoła; stąd
 wyprowadzi dwunastu uczniów do zwołania innych
 zgubionych w Izraelu. Tu wśród sporu o star-
 szeństwo między Apostołami, postawił nam dzie-
 ko za przykład, abyśmy jakora i niewinności
 uwerli do królestwa niebieskiego. Tu powiódł
 przykład o dwóch stuznikach: tu ogłosił w niewy-
 mownej dobroci, że słuchajmy jego nauki z za-
 wzięcia braćmi i siostrami. Tu w Kafarnaum
 Wajszużna matka przez niewiele dni przemien-
 niwała ze swoim synem. Tu truno wszechniego wy-
 liwy, kiedy tłumy ludzi ciągle go otaczają ciele nowe
 laski, nauki i uroda upraszały, tak, że mieszkańcy nie
 chcieli go nawet puszczać z Kafarnaum, które zaczęły
 cione boska, bytnością stało się niewywołaniem niebem,
 jak sam Ewangelista mówi: a ty Kafarnaum aż do nieba
 podniesione. Ale upór i zasługi nie straciły to miasto
 do piekła, do grobu i nieśmiertelności. Tak niedługo
 z żywym Jakubem, który wychowany w klasztorze
 pamiętał doskonale fakty dwunastu zdarzone w tych
 miejscach; w razem tedy przywodziliśmy różną wprost
 niemię. A jak po śmierci ukochanej osoby, niemasz
 nie więcej powściągniętego nad przypominanie chwaleb-
 nych czynów i słów z doświadczenia jej życia: tak i nam,
 trudno było odnawiać myślą zdarzenia dwunastu
 przeważnie do Kafarnaum. Żadne drzewo nie wie
 niato przed staniem, a jednak w lubym rozpramisty
 waniu niechulem skwaru. Te wielkie i świetne.

wspomnienia, jakoby stanowiły sprzeciwność otaczającego nas otoczenia!

(Chciałem jeszcze dalej dla szukania szlaku do miasta Korozaim, ale Jakób uznał, że próżne będzie moje usiłowanie, bo nikt nie pamięta tego miejsca, tylko to wiadomo, że Korozaim blisko leżało od Kafarnaum. Wzdrowiee takie się niegodziło, wzywał dem tej osady i nie którzy z nich utrzymują, że wieś zwana teraz Gerazi i leżąca niedaleko stąd w górach, ma być Korozaim, co zdaje się stwierdzać samo nazwanie chleba i ryby przekroczone przez Arabów. Niezmiennie Raddiwit powiada że Korozaim była niedaleko od mostu na Jordanie wpadającego do jeziora. ~~Tyberiadę~~ — Czas nayleit i z Jalem musiałem powrócić do Tyberiadę, a stamtąd o drugiej po południu wyruszyliśmy natychmiast po przybycie do Kany Galilejskiej.

Od Tyberiadę zeszliśmy wstępować na góry, ale nie bardzo przykro, bo z wolna się podnosili i po godzinie drogi przybyliśmy do góry nazywanej Chleb i Ryby. Tu bowiem, wedle podania, przystąpiły do Jezusa wielkie rzesze, mając nieme, ślepe, chore, utomne i innych wiele, a zbawiciel wzywał ich wdrażając poruszając się miłosierdziem nad ludem, który był jak owce bez pasterza. Tu odwrót najcięższe serce, mówią: Tak mi rzesze, albowiem już trzy dni trwają przy mnie, a nie mają, aby jeść, a niech ich opuścić głodnych, aby nie ustali w drodze. Przeto siedmioro chleba i trochę rybek

uwodnie rozmnożył i cała rzesza która ona ze siebie
 bieżcy była nakarmiona, a jeszcze utamków zebrali
 siedm koszar pednych. Dawniej ta góra nazywała
 się albo góra tłusta, jak Anselm pielgrzymu
 w prawie nie lat sto przed Radziwilem wspomina
 w swym opisanie Ziemi Świętej. 1).

1). Anselm był Zakonu S. Franciszka, bo mnichów
 Ziemi Świętej nazywa swymi współbraćmi, a proto-
 kłanego swoim Gwardyanem. Chociaż panowski nie wie
 domo, jak zwyczajnie Zakonnika, jednak nie ma
 wątpliwości, że był polakiem i bernardynem z Krakowa,
 który, wedle zwyczaju dotąd panującego w Krakowie,
 udał się na pielgrzymkę i przybył, jak sam powiada,
 w roku 1507, a wyjechał następnego roku. W jego
 dziełku wyraża się dowody, że był polskim Bernardy-
 nem z Krakowa: wszeto bowiem w opisie miejsc od
 nosi się do tego miasta: np. mówi, że pole Damas-
 cen'skie było długie ile jest od kościoła Bernardynów
 do S. Stanisława na Skale, albo, że Jerozolimę było
 obszerna ile Kraków, albo wreszcie że dom pitale
 od domu Kaify tak oddległy, jak od Bernardynów
 w Krakowie aż do kościoła S. Ducha: z tych przywo-
 dzeń jeszcze się utwierdza więcej, że był Bernardynem,
 bo nie zwykła od swego mieszkanka rachować
 oddległości. Także mówi o Jordanie przyrównywa-
 go do Warty, ~~inaczej~~ ktoś, zwie nasza rzeka:
 ustawnie liwy na mile polskie, a czasem na ukrai-
 nskie. Masnaje rzeka wzbliwa się dla tego, że wszeto
 wspomina mile lombardzkie, a stąd wnosi, że może
 być i Niemcem: ale takowy domysł zupełnie bezza-
 sadny, bo mówi o milach polskich, zawsze prawie
 dodaje nasze mile: bo nigdzie nie odnosi się do Niemiec,

45
44

Na samym starcie i znajduje się wiele wygra-

a pewnoby przódzej przywodzić mijsca z kraju afrykań-
go jak z. Polski, gdyby był Niemcem. Co do zaru-
ku liwienia na mile włoskie, to się przebiega wyrazi-
ne strunniactwo Basnagego: musiał bowiem wie-
dzieć, że w ziemi świętej, a nawet w całym wscho-
dzie ogólny sposób liwienia u Europejczyków jest
na mile włoskie: a nasz Anselm pisząc po łacinie
a tym samym dla wszystkich narodów stał się uży-
wał mil włoskich powszechnie znanych: jednak za-
wsze przytaczał mile włoskie dodaje: to jest tyle
a tyle mil naszych czyli polskich. Tam tylko przy-
wodzi jedne mile włoskie, gdzie niemięty z miarke-
wai odległ się, a powtórzył tylko to, co mu powia-
dali zakonnicy Włochów liwcy na swoje mile: np.
niekiedy opisuje długą część Palestyny, albo długą
część Jordanu. Chociaż jego opis zdaje się na
pierwsze wejście katalogiem miejsc świętych, bo
tylko składa się z kart siedmiu in folio w Skarbie
pomników Basnagego w samej 174m: jednak za-
lepszym względniem dziwie się potrzeba jego treściwo-
ści, mnóstwa pomieszczonego szczegółów i najwęższej
wierności w opisie przy bardzo zdrowym sposobie
widzenia rzeczy. Bez żadnej wątpliwości Opisanie
ziemi świętej (Descriptio Terrae Sanctae) naszego
Anselma jest lepsze od opisów Brokarda, Bal-
densa, Rudolfa de Framenysperga i innych
tym podobnych. Basnage w duchu protestanckim
zarzuca Anselmowi nierozsądną takową wierność
dla tego, że przytacza wszystkie podania, jakie zastał
w kraju świętym, co teraz przy lepszym zastanowieniu

nych, szarnych kamieni, z których jeden jest największy

nie potrzebuje obrony. Metoda opisu nie zupełnie
dobra: rozdziela bowiem Palestynę na trzy od Jero-
zolimy na północ, na południe, na wschód i na zachód;
a stąd opis Jerozolimy
jest rozzerwany.

Inne jeszcze opisy Ziemi S. przez naszych ziemian
dokonane, które miały pod ręką, są następne;
Chorografia, albo Topografia Ziemi S. z wypisa-
nia o niej ludzi pewnych i tam bywających. Tłumaczenie
języka prektumacrona przez Andrzeja Reymora, Słoni-
na, prefekta miasta Birż. Na tytułe znajduje się
ten nadpis:

Wspatrujtem się tego, gdy kto jedzie do Włoch,
Jeszcze stąd duren wyjechał, tak i zwrócił płoch.

Z tym duchownym obrokiem ^{dla wojaków} (za podróż prefekta), nie jest
z wypisania ludzi pewnych i tam bywających, jak chce
teoretyczny krytyk w mowie: ale najwierniejszy
słowo w słowo przekład jednego tylko Anzelma, o któ-
rym nawet żadnej wzmianki nie urobił.

Percepcja Dżeria Radziwiła tyle znana, że nie mam
potrzeby nad nią się rozciągać. Dodam tylko, że się odzka-
wa przy swej prostocie sumiennej wierności, mnożeniem
zajmujących szczegółów i wyrazym sposobem widzenia.
Są wprawdzie omyłki historyczne, albo nawet miejno-
we, kiedy z opowiadaniem jakoś nie za notował. Mo-
naly, jeszcze zarchiz, że zbyt krótko opisuje Jerozo-
limę, a większe, niż dżita zajął Egiptem. W ogóle
jednak to dzieło najlepsze było swego czasu w całej Euro-
pie, a i teraz przechodzi mądre podróże prawdą i inte-
resem, choć bez kwiecistych opisów.

stwierdzić i wolna się podnosić z pustą katedrą równina
 żyłnej ziemi, ale ciężej i cięższej. Pizany i ni-
 widok na Sabor, Hermon i more Galilei. Również godna
 uwagi, że wskazywać miejsca, wskazane przez podanie, gdzie
 uwytyt i kawałek, i wstąpił do wstąpienia i niejżniej.
 wtem putożeniu. Obok wspomnień Ewangelii, nasuwa pa-
 mięć nieprzyjemny wypadek, bo Jazani i kawałek na głowę
 rycerzów krzyżowych pod Hazeralem, i kawałek na głowę
 nie kawałek i kawałek i kawałek. 1). Wiele kawałków odpi-
 waliśmy Ewangelii, która nie rozmnożenia opisy, i
 odmożliwym pamięć dla dostąpienia siedmiu letniego od-
 lasku. Po odprawieniu medytacji wzięliśmy się
 do obiadu, który umyślnie do tej świętej góry odtożym;
 ryby i jęczmień Tyberiadz i chleb arabski stanowity
 cały positek: ten jękie mi było przyjemnie jeśli ten
 sam pokarm, którym rajski Gusepian w tymże sa-
 mym miejscu posilił i kawałek. Ten nie kawałek
 nieudnia się pamięć, ten oświecenie i Jego Dobroci
 przypisujemy dary udowone albo naszym staraniom,
 albo naszym przyjaciółom i dobroci: ale niech
 każdy, a szczególnie uwodny ubogo. Wpamięć sobie
 cały życie, a ile to rary diwnym i nie spodziewanym
 sposobem. Nieka opatnieniu kawałków i jego po-
 trzeby!

nie można spotkać. Warte to jest i kawałek mo-
 liwy do kawałek i kawałek. Ziemi świętej w ka-
 sach krzyżowych.

1). Chronicon Terræ sanctæ Radulphi Coggeshale
 Veter. Scriptor. ampl. collectio - Martene et Du-
 rand. T. V. p. 552.

Zmieszany z swietą górą chleba i ryb, jadalnym piwem,
 ptaszkami i wiozłowej linii po nas jechaniem cyrklem
 nie wielki skoczył, więcej górę, kładąc spłoculi Ga-
 nelle. Ten wieniec nazywa się u chrześcijan górą błogo-
 sławieństwa, bo podanie do tej wapiennej góry przynio-
 sziło słowną zbawiciela mowa, co z kamienia od bło-
 gosławieństwa. Za zbliżeniem się do tego swietego miej-
 na można widzieć całą dogodność położenia, bo ptasz-
 cyczna niezapachnie się podnosząc, nagle wystrzaskuje wrodzi-
 gowaty pagórek, jakby embona, tak, że siedzący na
 nim zbawiciel mógłby od całego tłumy widzielić.
 Sam ten skoczył skalisty rozdziela się na dwa ostre wien-
 cny, stąd Arabi nazywają tę górę Kerem Hittin to jest
 rogi Hittina, czyli wioski Hittin leżącej bliższego
 miejsca. Między temi rogami skoczki widać ślady daw-
 nej budowy mającej dwanaście łokci z każdego boku:
 była to kaplica wzniesiona na pamięć tej rajskej
 nauki zbawiciela, która do dziś dnia rozlewa stoki po-
 kój w serca wierzących. Stosownie do wyobrażenia odprawa-
 listy zwanieli. Trudno to wyjaśnić, ale niech
 woda, że słowa mają jakiś niejawny związek z miej-
 scem, na którym były wytyczone: bo te słowa widow-
 ne wyrażają chwałę, iż być przyjemnie lepiej rozumi-
 ci mogą, iż wstrzymać od przytoczenia choć samego po-
 czątku tej rajskej nauki. — „Ptożostawieni ułady
 duchem albowiem ich jest królestwo niebieskie. Ptożosta-
 wieni ciży, albowiem oni przędą ciżmiz. Ptożostawieni
 którzy ptare, albowiem oni będą paciszeni. Ptożosta-
 wieni którzy takną i pragną sprawiedliwosi, albowiem
 oni będą nasyceni. Tak dalej myślała btożostawieństwo
 na młotiernych, niwinnych, pacy, cynicznych, i przesławo-
 nych dla sprawiedliwości.

90. Przy tem czytaniu i rozważaniu słowa bożego, uniosta
mię wyobrażenia do tej błogiej i uroczystej chwili. Stumy prosta
ków pogardzonych u sąsiada, biednych, takichych sprawied
liwych i najwięcej obciążonych nędzami życia stałszy
do kata zbawiciela, a Jego błogostawieństwo rlane na
biednych, pokornych i płażących się wstępnym wle dusz
proste, stądko je ożerwiał jak ożymia nieliska rosa
spalona ziemi. Ten ojciec najczulszy ubogich stara się za
pewnie ożysie i pokój wewnętrzny i wyrywa z ich serca nie
potrzebne troski o pokarm lub odzież, obudła ufności w mi
tej modlitwie, zaprowadza braterską miłość i zgodę, wyple
nia wszelki gniew i zemstę, a nakazuje przebaczenie win
i miłości samych nieprzyjaciół. Zaleca postępowanie wśa
nych, a nie wśdłych ciemności, kare wśytko czyni dla chwa
ty braskiej, a nie przez próżność i wśieci doskonałości
ojca nieliskiego za wśoi do naśladowania podaje. On
jest głaówna treść nauki Zbawiciela na tej górze. — Wca
tym doczesnym polycie Chrystusa pana przebija się
wyrażenie nadzwyczajna niewności i niekonkrecja wiel
kości, że dwa wyptywy erdawieństwa i bróstwa. Jego
życie, ciche i ukryte przed wielkim światem: nie niepoia
da na tej ziemi i ten chwilowy przechodzień niema górn
sktoni, gotowy; błoga się po górach i pustyniach i tam naj
użsiej przepędza noc w samotności na modlitwie: ota
cza się równi jak sam ubogiem, ustawnie leczy ich
stabsi ciata i duszy, a wśtach jego zawrte imie
ojca. Ten pan świata zniżywszy się aż do nędzy po
jóstwa, zniża razem niekonkretną modroń do pojęcia
prostaków. Jany i pierwsi ubodzy i prostakowie w niego
uwierzyli, tak jak oni pierwsi powitali Zbawcę przy na
rodzeniu: bo pałny ^{na Jego} światli niepokalony, a razem

jedną niekoniecznej dobroci i miłości dla grzeszących.
 Zdumiewają się jego cudami i nauką, której każde słowo
 oddycha najczystszą boskością, nie mogli nie poznać Zbawiciela.
 O, jak skruszone były te dusze, co słuchaty Pana jakby
 swego współbrata, który im tak sercu, nędzy i smutku
 odciążał, kłopotów i niemiłych wdrowań, a serce ich ożywił
 i naprawił niewymowną powściągliwością i nieziemskim
 pokojem; który ich odrywał od trudów doczesnych, a chwila-
 ciał do osiągnięcia szczęścia wiecznego. Wśród tych
 myśli podniosłem ręce w niebo, a było tak ciche i pogrą-
 żone, że się zdawało usmiechać i głosić do siebie z tego
 siedliska bezskuteczne i troski niepotrzebne.

Na szczycie bto go stawienia dopiero postępując wid-
 ką tej góry wysokiej, że chwalebna na nią wstępuję
 niedomyślanie się nawet jej ogromu. Ze strony jeziora
 jest skalista i ugięta strona, ~~rozciąga~~ a z przeciwnego
 боку rozciąga się w płaskiznę nieznać pochyty.
 Dalej widzieliśmy okoliczne siata i góry, między którymi
 płynie na dalinie Ederelanski Taję Tabor sa-
 matny, jak wspaniały. Od brzegu urwistego dają się
 widzieć spadające w równych prawie przedziałach
 daliny jedna za drugą aż do jeziora, co się dziwnie
 malowniowo przedstawia; obok jaru Hittlinskigo
 widziałem wieńce rozrzucone, a potem ^{wybiega} Zbawiciela i Dolań,
 gdzie Józef był przedany od braci. Całe jezioro
 rozciąga się u podnóża, jakby na rozległym tar-
 ości, ostatni bezkniego po nim spielgnyma; a za Mo-
 rtem Galilei zamykają widoków szare w różnych
 kształtach natłoczone góry, których czołowe

i stiwawny wersep posypamina ci pogan'sko, basnij o tych
olbnymach, co tasowali gi'ny jedne na drugie, aley si
wedre'i do nieba.

Obrocitem potem wrok na abserna ptaszynuz, co is
cigyni a z dogony rozmnozenia chleba, aby obierci
jur ni miejsce stadkich wspomnien Ewangelii, ale krowane
pale strasznej porazki Knyziowcow, po ktorej krolestwo
Lacin'skie Jerozolimy zastajito do grobu. — W roku
1187 Saladin zebrał liwne wojsko, jak piasek na brzegu
morna. Guido de Lusignan stanął na dolinie Sefory
z liwnym zotnierzem, bo w miastach, wsiach i zamkach
nie zostal estowiek zdolny broni dzwigac. Tym czasem Sa-
raceni wszedli niszynli i cata Galilea byla jednym
ogniskiem. Saladin obległ Tyberiadez. Pomimo mgdny
rady Arabiego Tripolis, pospieszył król na odsiecz do
mu miastu: lez berwadne i skaliste miejsca, ktore
musiat pniebywai' wyuzoryty pragnieniem i wojsko
i konie. Darmo Chrusciani chcieli dopaci albo Hittin-
skiego uradta, albo bregow jeziora, wszedli bowiem
z najdowali drogę zapartą kufcami Saracenow. Tak
ledy musieli rozbic' oboz na tej suchej rowninie i okrop-
na byla to noc, kiedy Chrusciani amdlewali z pragnienia,
a wkoto widzieli zastepy wrogow. Czwartego
lipca wstala dz walna bitwa z wielka zaciatoiciz: lez
wrescie znuzonych Saladin tak rozgramit, ze prawie nikt
nie uszedł proci Arabiego Tripolis, bo albo zgineli ad
miera, albo dostali dz w niwale i miedzy broni'ami
byli król, brat jego, miota Templariow, Biskup Sidy
i wyszy z nakamitri, co niepolegli w boju. Tabrans
lanki i dnewo knyza swiętego. Bitwa zowie dz Tyberiadezka:

a to pole dzisiaj puste, gdzie tylko rzedzią niedźwiedzie, lub sybilla
gazella daje się widzieć, byto wtedy ustane krupami
chmiecian i kruciz ich przepasane. 1).

Niedaleko od tej góry spakowaliśmy cysterny, z których
zimną wodą, za stoczeniem dwóch bernardynskich psu-
kow, wyciągnęliśmy butelkę. Dalej przedstawił nam
nam wioska Lubi na górze, koto której nieco zdala
przejrzała się pstrawczyna stawa, że zwycięstwa
Francuzów pod Napoleonem. Potem zaczęła się
pole ktorów od tego miejsca, na którym wrogu rów-
niemy leży pod górą, wiesi Toran i to pole prawie
ciągnie się aż do samej Kany, może na parę tysięcy
kraków. Po bokach doliny widzieliśmy oliwne drzewa rozsia-
ne, a ścieżka przecina drogę, którą, wedle podania, ^{tor}
często chodzi Zbawiciel. Równina tworzy się dla tego
polem ktorów, że tu, wedle podania, idąc uciążliwie
z miastem przez zboża, rwali ktoś i jedli, bo byli
głodni. A uciążliwy Tarę uciążliwie nekli: oto uciąż-
liwi tworzy czymś, czego się niegdyś czymś w zabat.
A zbawiciel powiedział tu le pamiątne słowa: Mito
sierdca chez, a nie ofiary. Przy tem wspomnieniu
roznieśnia się serce na widok ubóstwa i głodu naj-
pierwszych zwolenników równi ubożego ich Mistrza,
a te słowa proroka Ozeana, że traj chez mito-
sierdca, które duś podwa kraci w Matteusz
prytara, wykazują niegorszy chez Zbawicie-
la, aby w nas litosi i mitosi wzajemną naj-
mochniej zaszczepić. Po odśpiewaniu Zwanieli
J. Coggeshale. l.c.

odnożyci się do tego miejsca, odmówiliśmy pacień dla dorob-
pienia siedmioletniego odpustu. Došli dnia to pole za-
siewają, ale zboże kasztem zebrane i niemałym wrywają
z kłosa, jak to czynią pielgrzymi na jarmarkach i
paskotów.

Po przebyciu doliny wstępowaliśmy na górę skalistą
biłą, ze zwyciężyła tu wapiennika i nagle odkryła się
kana we wnętrzu góry, po której szła z Tyberiadą. Kefen
Kenna, albo kana Galilei dość piękna wiosenna, lubo
brzeziami ziemi i nawiązała krajowaną, leży na pochy-
tości góry ustrajana bukitami sadów. Pierwszy dom
murowany jedzą z pola kłosa, choć miło podanie
ze miejsce pomieszkania J. Bartłomieja, który był
stąd rodem. Dalej we wsi oglądaliśmy ruiny kościoła
wzniesionego w tym miejscu, gdzie był dom obłubienic, i
gdzie w czasie wesela Chrystus pan przemieniał wódkę na
wino. Teraz mocno krajowana i sklepienie upadło,
jednak mury jeszcze się wznoszą wysoko i w niektórych
miejscach prawie całe. Kościół był wzniesiony
w kształcie sali gołowej i ten pomysł dawał kasz-
lowany do wypadku. Anselm powiada, że była ja-
ma w kamieniu wybita, na oznaczenie miejsca
głowy: leż Brokard, który na sto kilkadziesiąt lat
przed naszym Anselmem pielgrzymował, pisze, że
mu pokazywano miejsce, gdzie stały stołowie i saly,
gdzie były głowy, a że oba miejsca widział pod ziemią,
do których prosił go gradusach ze sobą powad. Teraz
żadnych podziemnych łochów nie widziałem. Za-
czną ich pielgrzymowania były tak nawalone ruiny, że
sam wierz na łoch się przemieniał: leż potem został od-

95.

budowany kusiód i stego sturzył za meczet, nim przysię-
żymi znówu niezniszczyło tej świątyni, w której zwali-
szech miexka teraz biedna rodzina Arabska.

Tu Chrystus pan wystąpił w godności Mesjasza
po przyjęciu Chleba i przeżyciu eucharystii dnia
piątego, iur powołat pierwszych uczniów Andrzeja, Piot-
ra, Filipa i Natanaela, kiedy był zaproszony na
godę weselne do Kany Galilejskiej z uczniami i N.
Panną. Podanie utrzymuje, że nowożeńcem był Sy-
mon brat Jakóba młodsze i Tadeusza, a syn
Kleofasa brata S. Józefa: lecz nie jest pewna, bo
także z tradycji dawnej jedni powiadają, że obli-
bieniem był Natanael, drudzy, że Symon Apostoł
rodem z Kany i dlatego zwany też Kananejszyk.
Mniemają o to ciekawe zdarzenie, bo byłby niedo-
władem, aby z najwęższym uszanowaniem spo-
tykać na to miejsce, kiedy to gość zastany był
wielu z Matką i uczniami. Zważając, że trąciło
niek rozprawy na swoje postanowienie od gości,
zdaje się, że to wesele było stodkim symbolem
weselnym gościom stawa w cieleniu z oświeceniem.
Wesele u Żydów trwało siedm dni, preto ubogim no-
wem zabrakło wina i tu widzimy poraż pierwszą,
jak matka miłosierdzia, postępującą niedostatek, przy-
czynia się za biednymi do swajego Syna. W swej tej
pokorne niemożności nie domaga wyrażnie, ale przedsta-
wia tylko samą potrzebę mówiąc, wina nie ma.

Odpowiedź Chrystusa Pana niema w sobie nic twardego
 jakby się myśla widzieć: w rzeczywistości odpowiada podob-
 nie wdowa Sarepty Sarszowi: Co mnie i Tobie mę-
 że boży: a to wyrażenie było oznaką uszanowa-
 nia tej biednej kobiety, która nie była się godna
 ubiegania proroka. Wyraz nawet, nie wiastę, nie był
 tak pospolity, owzem tyle oznaczał co Pani.
 Także widzimy w Ewangelii, że ta odpowiedź była
 pełna dobroci, kiedy Najświętsza Matka nie należała
 więcej, ale kiedy. Tymczasem: Cokolwiek wam chce,
 czynię. To było tam sześć szeregów kamiennych,
 bierzących w się każdą dwa albo trzy wiadra: bo
 według Ewangelii Farizeuszów często umywali ręce
 przy jedzeniu. Zrozumie Chrystusa napędzili je wodą
 którą przemięli na wino. Tym cudem, jak mówi
 Złoty Ust, okazał że jest tym samym Panem, który
 Deszem i sokiem ziemnym napędzają winogrona i to
 co staje się w przecięciu drugiego czasu, zdziwił w mgie-
 nie oka. Ten początek cudów uległ Józef i uwi-
 dził weni umiennie jego. Porównajcie cud naj-
 pierwszy z cudem ostatnim uderza bliwna odpowied-
 ną mijsca. Do cudów Zdziwionych. W Galilei bo-
 wim ^{przy imię krajów państw} każdy prawie lat, Ewangeliz, to jest wesela
 powinę ogłosić, kiedy w pokoju nauczał prostactwów
 i powiśł w wszelkiego rodzaju uciśnionych, ~~z~~
 i mienit w samym początku życia od kupienia
 wódz nawinę i o wesela serce, jakby symbol prze-
 miany prawa Mojżesza w prawo Łaski; a w rozp-

nej Judei, który miał przelać krew jego najświętszą,
 i zmienić przy dokonaniu ludzkiego zbawienia wino na
 krew, ~~ale~~ dla pokazania, że nawet najświętsza
 moralność nie mogła podnieść upadłego człowieka
 bez krwawej ofiary Boskiego baranka. A jako
 już ostatni jest użytek i więcej nam pożyteczny
 od pierwszego, tak cierpienia i smutek konyst-
 niejre są dla naszej duszy, niż wesele.

W tem świętem miejscu odprawialiśmy
 Eucharystię, opisyując te góry, a potem stowornie
 do chmurek piliśmy wino. Zaraz u podnóża
 tej góry rozciąga się piękna dolina, na której
 znajduje się bardzo obfite źródło i przyjemne do
 picia, z którego woda była wciąpana do skó-
 giewina wino przemienioną. Źródło porządnie otmu-
 rowane i pokryte, pręto woda zawsze jest zimna; wokół wi-
 nię porożniane runy, bo tu dawniej wznosiła się kaplica. Kaplica
 my się tej wody i poszedł do przyległego ogrodu, gdzie pod ogromnym
 cieniem rozłożonym, że najmniej o 10 kroków od miejsca widzenia, po-
 konowiliśmy noc przepędzić. Strumień ciekący ze źródła szemrał
 niedaleko, a zaraz po bokach ustronnych się gęste krzaki granatów
 swoim jabłkami, lub oliwa blada wyprękała się z tej gęstwiny.
 W tak pięknej potężnej sportowającej na górze, patrzalem na
 okolicę omgoloną wieczornym zmrokiem, który tak usposabia do
 marzeń. Kana o jakich tysiąc kroków ciekła się na górę
 i ciągle obudzała różne wspomnienia. Zbawiciel wracając z Ju-
 dei przybył do Kany Galilejskiej i tu mu zabiegł drogę niejaki
 król, którego syn chorował śmiertelnie w Kafarnaeum: a pan mi
 towarzysząc potem stowornie tu wypręknętem ^{syna} widział niezabiegłego, i od tego czasu
 w Kanie z całym domem swoim mieszkał w trybunie pana. Jeden z naj

później wzywanych uczniów Natanael był rodem z Kany Galilejskiej
 jego to Chrystus powiedział tak iżnawsz tak nazwany: (to
 prawdziwy Izraelczyk, w którym nie ma zdrady. I tak chlubnym
 świadectwem Natanael zniknął potem w Ewangelii i dopiero po
 iżnawstwie jerozolimskim widzimy go przy potłoczu ryb w domu
 Sana lejskim. Bardzo jest podobne co prawdy być to zdanie, co
 mówi, że Natanael i Epifan. Bartłomiej są jedną osobą, bo
 ten swięty zdaje się wyrazić liście Natanaela do apostołów,
 a nigdzie nie wspomina Bartłomieja; przeciwnie inni Ewangelista
 nie przypominają Natanaela, aczynno wspomnieli o Bartłomieju
 zauważyć z nim tegoż Filipa, który jak widzimy u Jana był
 przyjaciółm Natanaela. Samo nazwanie Bartłomiej, czyli Bar-
 Tolomeus, nie jest właściwym imieniem, oznaczając bowiem, że
 jest synem Tolomea, a tym samym przypuszcza drugi imię
 jego iżnawcze. Ten Piotr nazywał się Symon, a jednak bywa
 mianowany Bar-Jona, to jest synem Jony; przeto najpodob-
 niej Bar Tolomeus miał imię Natanael. Inaczej trudno
 byłoby przypuścić, że w tak iżnawczy i zaszczytny sposób powołany
 Natanael, nigdzie się potem nie wspomina w przebiegu całego
 postannictwa Zbawiciela. 1). —

Odpuſty. Powrót do Nazaretu.
Seferis.

pl

- Jedwom ci ujrzał, już ci rucił muszę
 Matki mej grodzie, Ulby Narareie!
 Serz pamięć wniosta na wienie w męz duszę
 Jęcza uroczny żalici kwiecie.
 Niech wdzienk twój adobi, niech woni twoja płynie,
 "Kawieca" wspomnieniem, dni moich pustynie.

Do ciebie, Matko, w zwycięstwach grocie
 Modły wrzuciłem z miłości zapalem!
 Od piekuch zlewasz na mnie łwe dobrocie,
 Od piekuch tyle o Tobie styżatem,
 Że na łwe imię serce się porusza
 Tworząc wieniec pije stodych dusza.

Gdyż jesure dziekiem wyraz po wyrazie
 Mówił za matką pałorem do Ciebie,
 Lano mi jabłko skryte przy obrzeżu,
 Mówiż, że daje Bóg co jest w niebie.
 Dozio snów rajskich dzieła, jak przejemnie
 Mitosi i wdzięczności ~~to~~ rozwinętaś we mnie.

Bóg chuze w dzień straszny, (mówiono chłopiście),
 Wzyskniech osądzie sprawiedliwie ludzi,
 Pogrzeży ciębie w dźwiękiem snu cępcie,
 Ale jak dziecię że snu się przebudzi,
 Plaszem litosie ostonisz gresznika,
 O Matko młota, miłych lat chłopczyka.

Tródo pisknosci przy swistej pokorze!
 Niepokalany taske może kwiecie!
 W dzienko, wutości i Dobroci wzorne!
 Rajską postać w nad słonecznym świecie
 Cmsze u stóp sężyce, i gwiazdy u wienca;
 Serce potywaś, kochanico Młodzieńca!

Dziś oświadczeniem prostejmi słach świata,
 A twoja litosie bardziej się odstania;
 Dziś, Matko gresznych, myśl do ciebie wstata
 Na samem cieniu, łez i z przekonania:
 Niechże nas więcej żaden błąd niepnami,
 Powie szycielko, przychyl się za nami!

15 kwietnia zalecaniśmy zostali również ze switem,
 kiedy przybył do nas prezbiter Greeni z oswiadczeniem,
 że chce nam pokazać jedną, stągiew, w której woda była
 natrąta właśnie cudownej przemiany na wino: tem chęć
 niey udatem się na to zaproszenie, że iście raz chciałem
 oglądać winny kocioł. Stągiew jest z wapiennego
 kamienia i dość wielka, ale nie w sobie niema storczytnego.
 Łatwo przebaczyłem biednemu kapłanowi to przekonanie
 o stągwi, kiedy właśnie wojen Krzyżowych podobnie zmyliło
 że stągwie były stąd wyprowadzone do Francji i Hiszpanii,
 gdzie szerokie o nich nieprawy pisano. Podobnie wymyślił
 słusnie nazywa P. Lamartine niezgrabnymi naktami, a
 które sprawa prosta i bogata, materii poian religijnych.
 Kana liczy mieszkańców ze interesem, najwięcej Arabów-
 cy, a bardzo mało Arabów katolików. Przechodzący
 z brzoza zajmują się kaktusem i ogrodami: a chociaż do-
 ta będzie duża ziemia, maglały im przypieści dostatek,
 jednak z przyroczny Złotego Ręka Egiptu i zostaje
 w niedzi. Za porzucenie tego świętego miejsca wód
 ułiśmy przenie: bo ten kocioł przyniesie odpuść
 Złoty. ~~Wspomnienie~~ ^{Wspomnienie} ~~z ożwiolenia~~ ^{z ożwiolenia} ~~z ożwiolenia~~ ^{z ożwiolenia}
 Tyle razy wspomniałem o ożwioleniu, a jedynym, przydał
 chem Złotego miejsca świętego, bardzo często o nich ułi
 szysz; ożwioleniem prosto za rękę potrzebne dać wyobrażenie
 ożwiolenia: a tem więcej, że u nas, mimo powszechnego zwro-
 tu do zasad wiary, mało, a często i zupełnie nie jest
 znana prawdziwa nauka kocioła: bo w dzieciństwie
 bynajmniej tego nieuczono, a później lenistwo pokrzy-
 braniem czasu i dzieł nie dozwalał na poważniejszą

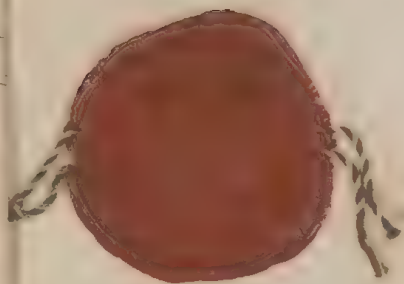
demosii w życiu narzem. Tym czasem przy całym usposobieniu religijnem powstało wiele i bardzo wiele zdań fałszywych, które niekarmili nas pomimo wszelcy uprzedzenia z epoki Racjonalizmu. Szczególniej to się stosuje do odpuśców, przy czym niektórym ludwie nie są samej nalebni tyłem słyszeli wskazów i urągani nawet ze strony samych niby katolików, że dotychczas jeszcze ludzie pobożni, ale z nauką wiary nieobeznani, patrzy na odpuści, jako na pląd wieków ciemnych, wskazywają się o nich wspomnienie i jako dobre dzieło i taja, wady i atomności. Stodzieców, tak oni wzięli ducha kryja odpuści, uważają je za plamę i kochaniej Matki Kościoła. Zatem nie mamy potrzeby zaprzeczania, że były w tym względzie wielkie nadużycia: ale czyż dla tego można prawdę odrzucać, że była nadużyta? Czegoż by wiem ludzie nie nadużyli? A więc na tej zasadzie wypis ko odrzucić można.

Przez Sakrament pokuty gładzi się wina i kara wieczna, ale ten stan odzyskanego zdrowia duszy jest w praktykach, bardzo wątki i potrzebuje największej troskliwości i uwagi nielegnowania, aby się wzmożniły siły moralne: stąd przy spowiedzi wkradają się pokuty czyli środki lekarskie, które by niedozwalaty upaść prawostatym grzesznikom. Ktokolwiek zna ludzko słabość i ustawne wahanie się w obie ranie stanowczych środków do poprawy, ten łatwo pojmie dla czego Chrystus pełn polecił Kościołowi przy odruczeniu grzechów powołać lekarskie środki. To lekarstwo nosi na sobie cechy kary i obojętnej i od złota i kości Kościoła zawsze było pod tym względem uważane za dobroczynne. Przez naruszenie wiecznego prawa moralnego ław, za cnoty iek nie skonczono, winę, której sam Chrystus nie zgłaził nie ustanie: to winę wziął na siebie Chrystus i kłóliwiek zostaje takim w potę iekanie niegrywistym, temu przez Nęgo odpuścła się wina. Zbawiciel w potę iekanie

645249.

Niniejszy artykuł o odpustach, jako nie miara-
wierzający w sobie przeciwnego nauczania Kościoła Rzym-
sko Katolickiego, z miejsca mojego porwałam dru-
kować. Dano w Wilnie roku 1842. Miesiąca Lipca
= 30. dnia.

Biskup Delkoneriski Suffragan Trocki Koadzacy -
Diecezja Wileńska i Kawaler Alfons Cyrylowski -

o
va
m
a
K
m
Le
ne
p
ne
n
K
K
n
u
a

Tyle razy wspomniatem ci o odpustach, a jeszcze
 przy dalszym zwiedzeniu miejsc swiętych bardzo mało
 o nich usłyszeć; a przeto przeto na nieśmiśle
 dać wyobrażenie odpustu: a tem więcej, że u nas,
 mimo prawosławnego zwrotu do Ławac wiary, mało,
 a mało i zupełnie nie jest zmysłu prawdziwej nauki
 Kościoła: bo w dziejach historii bynajmniej tego nie ma
 no, a później lenistwo, prawie brakiem czasu i chęci
 tak, niedozwala poznać głębszej wiadomości w życie
 nasze. Tymczasem, przy całym uproszczeniu religijnem
 pozostało wiele i bardzo wiele zdań fałszywych, któremi
 nakarmić nas pomimo wiedzy apokryfów i ełaki Racio-
 nalizmu. Wszakże to się stosuje do apokryfów, przesiada
 którym, ledwie nie do samej kołobki kłopotu styżeli apokry-
 fów i urogań, nawet ze strony samych niżej kafałków,
 że daleko czeka jeszcze ludzie prawości, a nie z nauką wiary,
 nieobecną, prawie na odpustach, jako na jedyne miejsce
 ciemnych i wskazywać się o nich wspomnień i jako dobre

55

104

możto być wystarczającym; wierzem i tak Kościół wyznaje
otwarcie, że wszelkie zadosyć czynienie grzechów przez
~~Chrystusa~~ Chrystusa, ^{to jest za jego pominięciem} bo z nas samych nie możemy, ale w Chrystu-
susie żyjemy, w Chrystusie ~~zastępujemy go~~ ^{zastępujemy go} (w Chrystusie za-
dosyć czynimy) przynosząc godne owoce pokuty, które z Na-
go nabierają mocy. Przez Niego ofiarują się Ojcu i prze-
chylają na ~~Niego~~ ^{Niego} zastęgi, przyjmując się od Ojca. 1). Nie jest
to nowa nauka, ale tak stara jak Chryścijaństwo. Cy-
tamy bowiem w Ewangelii, że rzekł Łazarz do Pana: Bło-
żeniamie potowiesz ięci moich dawać ubogim; a jeśli kogo
w cielem oczekasz, wracam nie chwytając się. Jakoż nasz ustaw
nie upomina zbawieć temi słowy: Czynić pokutę. Te sa-
me naukę najwierniej strzegli Ojcowie. Pokuta, możesz
tylko kupić bezkarności mówią Tertulian. 2). Drugim
ustawem zadosyć czynieniem błagaj Boga potrzeba,
jak upomina S. Cyrjan. 3). A wreszcie Kościół tak prze-
mawia; — „Nie dość wysprawić się i przestać grzeszyć,
lecz jeszcze należy zadosyć czynić sprawiedliwości Bożej przez
posty, jałmużny, modlitwy i inne pobożne duchownego życia
cwiczenia; nie dla uwolnienia się od kary wiecznej, bo ta
przez Sakrament pokuty razem się z winą zładzi, ale dla
uniknięcia kary doczesnej, która przez Sповідź nie tak się
łatwem może, jak przez Chryst. „4 „ Sprawiedliwości Bożka
wymaga, że się inaczej ten przyjmuje do łaski, ~~ale~~ ^{ale} przed Chrystem
przez niewiadomością zgrzeszył i a innej ten i co raz uwolnio-
ny od grzechów i niewoli szataniskiej i obdarzony Duchem S.
z gwałtem dobrowolnie żył Kościół Boga i miłował się
zastąpić Ducha S. Te doczesne zadosyć czynienia nie zmie-
nia oddalają od grzechu i powstrzymują, jakby jakieś
ciężkie, czynią pokutujących więcej na przyszłość ostro-
żności i czujności, leżą resztki grzechów, a cwiczenia wsko-
tach przeciwnych wykończenia, ożkaćliwie natęży zaciągające
Koncil. Trid. S. XIV. cap. 8. 2). De peniten. c. 6. 3) Epist. 40. 4) Kon. Trid. Ses. VI. cap. 14.

mito sieroźła czynią to rozporządzenie, niekiedy jed-
nak grzesznika uwolnić od wszelkiej kary doczesnej,
jaka, utwierd²⁰ ~~zostanie~~ ^{zostanie} ponieść, aby nie skazana mi-
toś niepotłumiona nieskazitelnej sprawiedliwości. Dwa-
krotnie następuje różnica między karą doczesną a karą wieczną, a po Sakramencie po-
kuty zostaje tylko kara doczesna. 1). Choćby bowiem
winą się gładzi, jak mówi S. Bernard, zawsze mniej
więcej pozostaje szkodliwych grzechów, które kara do-
czesna potrzeba zupełnie wycisnąć. Tak tedy każde
przestępstwo musi być tak natężmi odprokutowane i on-
dymy w Piśmie S: mnóstwo przykładów, że ci, którzy
Boga grzechy odpuścił, ponieśli karę doczesną. Każdy
grzech jest złem dla towarzysztwa, jest obrazą Boga
i ciężarnie za sobą skłonności do zepsucia; należy przez
zgorzolenie nauczycieł dobrym przykładem, należy wtajem-
niczonej wali prosić wstawić, a przez wzgląd na spra-
wiedliwość należy mocno być przekonanym, że wszelki
grzech nieuchodzi bezkarnie. Wprawdzie wiemy, że w Sa-
kramencie pokuty gładzi się ~~karę~~ winę i karę wieczną
ale właśnie dla tej samej przyczyny, że Bóg nie karze wie-
nie, samemu powinni siebie karać, abyśmy nawet przy
karze doczesnej mogli uniknąć. Ktoś może uważać pokutę
za boskie ustanowienie, ma na względzie stosunek grze-
nika do Boga, a stąd zachowuje przekonanie, że wstę-
pienie za swe przestępstwo zasługuje na karę i w ten sposób
naznacza zadobycie umyślnie, że nas broni od upadku w grze-
chy, skłania do umocnienia w dobrem i podrywa ducha uśma-
twienia i umiartej pokory. Taki cel w naznaczeniu kary do-
czesnej, miał Kościół od samego początku. Jednak te kary
doczesne, potrzebne do zupełnego usprawiedliwienia, bynaj-
mniej nie ubliżają wielkiemu Dobrodrojstwu odkupienia:
nikt bowiem z katolików nie myśli, aby nasze zadobycie

w całym życiu: i niema bezpieczniejszej drogi w ko-
ściele bożym do usunięcia zagrożających cię kar Boga,
jak te pokutne wyszynki, 1) W tym duchu pokuty wzrósł
nie dozwolone troski i nieswoboda nie są, marnie stygane,
bo tak wielka boskiej dobroci szerodroblliwość, że nie tylko
dobrowolnie prześ nas pójść te kary za grzechy, lecz jeszcze,
co jest najwyższym dowodem miłości Boga, wszelkie doczes-
ne bieżące znoszone w cierpliwości czynią zadosyć spra-
wie (iż wołają boskiej prześ Jezusa Chrystusa, 2). I patr-
my jak Kościół oparty na piśmie, wprost umartwieni-
i, cawieni pokutnych umie wysoko podnieść Chryściani-
na: „Kiedy zadosyć czynią cierpiemy za grzechy, sta-
jemy się podobni Chrystusowi Panu, który zadosyć umi-
nit za grzechy nasze i z którego wypływa wszelkie nasze
zadosyć uciwienie: a stąd najpewniejszy zarząd mamy,
że jeśli współcierpiemy, współ i będziemy uwielbieni, 3).

Jedną niewzruszoną zasadą prowadzą-
ny Kościół, pilnie od samego początku przestrzegał tej kar-
ności. O czasów Apostolskich aż do Kacerstwa Mon-
tana wyjątkowo w drugim wieku, nie było pewnego or-
nawienia czasu dla pokutujących publicznie: a sama
pokuta, ile można sędzi i Bisma i dawnych pomników
Kościelnych, far była krótka i mniej surowa, jak stała
się potem: zasada się bowiem na wyrzuceniu z ułasko-
wione Chryścian i na wykonaniu dzieł umartwienia bez zado-
stych przepisanych porządków. Od Montana do Kowalciana,
czyli do połowy trzeciego wieku, przybrała pokuta postać
surową, a po odwołaniu Kowalciana jeszcze się wię-
cej pomnożyła surowość. Chciał bowiem Kościół zamknąć
usta Montanistom i Kowalcianom, którzy obwiniali Kato-
lików o zbyt łagodne publiczne w przyjmowaniu grzeszników.
W tym tedy czasie pokuta miała pewne a znaczne zakreś-
lenie obrzędu uroczyste i podzieli na klasy, które musieli po-
kutnicy przechodzić. Tych stopni, albo porządków pokutnych
było czterech. Pierwszy stopień Płaczących, którzy pod gołym

1) Gen. Trid. Ses. XIV. cap. 8. 2) l. c. sq. 3) l. c. cap. 8.

niebem u drzewi kościoła stali przyodzieni w osiennią i posypani po
 piósem, wyznawali publicznie swoje grzechy i płaćte a często nawet
 do nich Wiernym padając prosili o wskazanie się za nimi do Boga
 i Biskupa. Stosownie do wielkości grzechu trzeba było mniej lub
 więcej zostawać w tym porządku; np. za dobrowolny mord wedle
 Gregorza i Ryfenskiego lat dziewięć. Drugi stopień Stuchających
 którzy mieli się w przedsiönku kościelnym razem z katechumenami
 w czasie czytania pisma świętego i nauki czyli kazania, a potem
 musieli wychodzić z kościoła. Porównanie dawnych Anasieian z kate-
 chumenami było w tym celu, aby przekonać wszystkich, że ten nie-
 jest dobre czas wiary, kto przesiönko nich uszko wykroczył i dla
 tego powrotnie musieć się wycie. Tu także stosownie do wykroczenia
 zostawano, a zawsze nie u dłużej jak w pierwszej klasie. Trzeci
 stopień Kłęczących, którzy zajmowali osobne miejsce w kościele
 od drzewi do ambony i ci byli ~~pro~~ wtajemniczeni pokutnikami; bo sta-
wały błądali o dozwolenie pokuty, Stuchający gotowali się do pokuty,
 a Kłęczący pokutowali. Po wyjściu z kościoła Stuchających i katechu-
 menów Kłęczący padali na kolana, albo w czasie postu na twarz,
 a wtedy Biskup, kapłani i Wierni wstawali na nich rzę i pewnemi
 modlitwami, a po tym obrzędzie Kłęczący wychodzili z kościoła. W tym
 porządku, jako szczególniej przeznaczonym do omycia duszy, najwięcej było
 przywiazanych umarkowań i najdłużej zostawali, bo często lat 15
 i 20 za bardzo wielkie przestępstwa. Czwarty stopień Spółstuchających
 którzy po wyjściu Stuchających i Kłęczących razem się modlili
 z wiernymi, to jest byli uczestnikami nabożeństwa, ale nie mieli
 prawa przynosić żadnej ofiary, a tem samem byli wyłączeni od uczest-
 nictwa w Eucharystyi; dawniej bowiem ci tylko mogli dary przynosić
 Boga, którzy byli czystego serca, a przeto mieli wolność przysię-
 pować do stanu paniskiego. Stąd ta klasa nazywała się jestena
oddzieleniem, oddzieleniem. Stosownie do karidej zbrodni był
 przeznaczony czas pokuty i często na całe życie rozciągata się
 pokuta, a tylko przy śmierci dawano rozgrzeszenie. Tak Synod
 Eliberitański karze całe życie pokutować kobiecie, która by dawnem
 traciom była zamężna, rożumi się po śmierci pierwszego: podobna
 kara stanowi Synod Arelatański na fałszywych oskarżycielow. itp.
 Przez cały czas, w ciągu przechodzenia tych stopni obowiązani byli
 pokutnicy oczekiwać prawdziwej skruchy, ustawnie się wycie

w umartwieniach, wstrzymywali się od wielu rzeczy innym godzi-
wych, jakoto: od biesiad, kąpieli, matronstwa i to, chodząc we
włoszennicy, posypywali się popiołem, czasem golili włosy, ciągle
trwali na modlitwie, postcie, dawali jałmużny. a kobiety jenen
nosiły zastronę pokutniczą. Jeśli biskup postreści ożenność, wtedy
przedtward pokutę. Dawniej rozgrzeszenia nie dawano zaraz
po spowiedzi, jak teraz, ale dopiero po zupełnej ukoniecznej
pokucie i to w wielki chwastek, lub wielki piątek. Jednak i
w ten czas od publicznej pokuty byli wyżsi matronkowie,
to jest, jeśli żona stała się winna, to bez zezwolenia męża
nie mogła czynić publicznej pokuty i nawzajem; a to, aby
nie winny za winnego karby nie ponieść. Wyżsi duchowni
dla niegodzenia ludu, kobiety tamże szło przykazanie,
aby wiecznej nie stawie nie porpać i młodzi nie dorosta
przez litos dla słabszego wieku; ale ci wszyscy prywatnie
pokutowali.

Od tej surowości kusił wschodni, jak widzieliśmy w Eukolo-
gii Greckiej, odstąpił w piątym wieku, a w łacińskim,
kościół w siódmym wieku zgasta publiczną pokutę. Na
miejscu tych surowości i tych stopni nastąpiły inne cwi-
czenia pokutne, między którymi są najcięższe modlit-
wa, post i jałmużna; jednak nie należy myśleć, że te
nowsze pokuty są zbyt małe, lub nie stosowne, bo dopiero
po głębszym zastanowieniu daje się widzieć zdumiewają-
ca mądrość S. Kościoła. Grekami obrażamy Boga, bli-
niego i nas samych i w taśnię modlitwa, jałmużna
i post są odpowiednie lekarstwa na te trzy choroby. Oto-
wiewk przestępstwem oddaliwszy się od Boga, tylko przez
ćwiczenie się w modlitwie, czyli podnoszenie myśli do Boga,
może do Niego powrócić; lecz kiedy z prochatki nie ma ani tyle
chęci, ani siły, aby umysł zawsze opadający do ziemi
ciągnąć w górę podnieść: przeto Kościół wkłada pewne formy
modlitwy, których zbawienne może długo wiecznem doświad-

czeniem wypróbowana, aby temi słowami lekkimi, ucytem
 wiary i miłości zapalić abajznie i ciepłote serca: a ten pierw-
 te formy modlitwy przychodzi do swiętych rozważań ten, co
 pierwszej bardzo mało, albo i nie nie myślał o Bogu. Obrany
 ludzom wyrażone i obejmie się nieprawidłowe i nie mające
 żadnej miłości musi być niepróbowane przez stosunki przyja-
 cielskie i postępowanie braterskie, a do tego celu otwiera,
 i wywołuje drogę jasnawą i wszelką podługą miłości. Kto
 w przesadzonej samolubstwie przesłowo sobie zgłoszył przez
 dogadanie wszelkim porządkom świata, ten powinien wytrwać się
 do radzania Ładzi pod władzę ducha i w tym celu najwięcej po-
 magają posty. Raz bowiem przekroczywszy zakres rozum-
 nej miłości własnej, nie tylko powinien ustąpić w przyzwolite
 obzry, ale jeszcze musi być ujętym w ściślejsze karby, aby
 na przyszłość umiał się powstrzymać we wszystkich sprawach
 miłości własnej. Ważko, wielce potrzeba, że pod modlitwą
 zawart kościół wszystkich nabożeństwa, odnoszące się do
 całej publicznej i prywatnej: pod jasnawą, wszelkie sprawy
 miłości i litości, a wreszcie ^{pod} prostem ~~zawartem~~ wszelkie cienie
 nie w umartwieniach i zaprzamieniu się własnym.

Wiadom jest, że czego mówić o odrzutach wytoczonym prokrocie
 naukę, zaobowięzanie, albo doświadczenie pokuty, bo z karą
 doświadczeni tak w swym związku zostają odrzuty, że nie po-
 dozna dać o nich wyobrażenia bez poprzedniego wykładu poku-
 ty.

W najdawniejszych czasach karcenia przez odrzuty rozumiano
 skrócenie lub zupełne pozbawienie karę doświadczenia pod pew-
 nemi warunkami, z których najgłośniejszym była praprawa bi-
 ciecia, czyli zupełne odnowienie ducha. Zmniejszenie na to zar-
 eii uważa potrzebą, że odrzuty uwalniają, nie od winy, ale od
 karę doświadczenia, na którą kara winna została przemieniona,
 za pomocą sakramentu pokuty. Co się tyko tych gadanin, że
 dawano indulgencje od winy i karę, to jest wiary, bo

w bulleach papiejskich nigdzie się nieznajduje to słowo odwiny:
 Zbiierając tylko jądmużny dodawali przed nadużycie to słowo
 odwiny, lecz ten ich postępek wszędy można usprawiedliwić,
 kiedy bowiem kara doczesna nie może się przebaczyć, jeśli
 winna pierwszej nie zostanie w sakramencie pokuty zgładzona,
 przeto uzyskując odpust musiał być wolny od winy i kary.
 Zawsze jednak ten krok prywatnych ludzi był złym, bo przez
 ówczesne wyrażenie wielu wiążali w błęd i dali powód
 do sarkani i nieuzasadnionych rozdwójni. Kościół zawsze miał
 władzę udzielania odpustów, albo Indulgenccii, jak wkrótce
 się przekonaamy, lecz więcej tej władzy, które przed nie zawisła
 od woli człowieka, było rozmaite według potrzeb czasu i osób.
 Z tego powodu odpusty przybrały nową formę co do zewnętrz-
 nego porządku, a w gruncie opierały się na Ewangelii i ta
 jącaj nieco rozwinęła do potrzeb czasowych w niczem się
 nie oddzieliła od drzewa boskiej nauki. Czyliż nie jest
 pewną widoczną, że nauka odpustów sięga samej kolebki
 wiary, kiedy mimo tysiącznych wtłasków i szperan, nikt
 dotąd nie mógł okazać początku Indulgenccii: bo wszyscy
 którzy kiedyś wzmiankę o odpustach, mówią o nich ja-
 ko rzeczy już używanej i przyjętej.

Kościół otrzymał od Chrystusa Pana władzę związy-
 wania i rozwiązywania, zatrzymywania i odpuszczania,
 począł tem samem władzę odpustów, przebaczenia ka-
 ry doczesnej nie tylko w tonie swym, ale i przed Bogiem,
 a w końcu, jakżeby mógł rozwiązywać i w niebie? Wi-
 dzimy, że Apostołowie używali tej władzy, bo Paweł
 S. wytrącałszy z użycia Ewangelii jednego Korync-
 ccyka za poróbstwo, nakazuje go przyjąć, aby zbym
 skutkiem rozart nie był. W ślad tej nauki wstępował Ko-
 ściół od samego początku i nawet w czasie najcięższej

pokuty widziemy czyste przebaczenia byli odpusty. Zaw sze bo
 wiem do czasu pokuta grzeszacych zależała od woli Biskupów,
 którzy w miarę potrzeby albo ją przedłużali, albo skracali, albo
 zupełnie odpuszczali. Tak u dawnych przenoszono wprost z po-
 cisku do spokojenia, a te były przyjętym odpustów; jeśli po-
 kutnicy nadzwyczajnie ją okazywali i bardzo gorliwie wypeł-
 niali wszystkie pokutne; jeśli byli w niebezpieczeństwie życia;
 jeśli okazywano się nowe prześladowanie Amerykan; jeśli ka-
 rze z rąk ich kacerzy wreszcie na łono Kościoła, albo
 wreszcie jeśli za pokutującymi wstawiać się mężczyźni. Od
 samego początku Kościół był przekonany, że zastęgi wiernych
 są wspólne i stąd mężczyźni trzymali za wiary w więzieniu
 mieli prawo dawać uprzedzonym listy (libelli Martirum),
 prosiące o przebaczenie do czasu karę czyli pokuty, a ko-
 ściół przez wzgląd na cierpienia wyznawców, przyjmował
 do swego łona grzeszników. Jakkż do dziś dnia czytamy
 świadectwa tych odpustów w dziełach świętych. S.
 Paweł mówi, że jeśli ten, któremu z miłosierdzia bo-
 go powierzone jest władza kierowania i rozwiązywania
 ziemskiego czasu pokuty widząc skracanie grzesznika, to dla tej
 przyjętym nie może być patrymonij. 1) Zerkamy o karach
 Kościoła, Cyprjan naucza, że jeśli kto z całego serca wykon-
 ma i wpośród westchnień myślowa prawdziwe trzy po-
 kutne, a dobremi uczynkami wzięte litania o przebaczenie,
 wtedy nad nim potrzeba się zlitować 2), bo, wedle sta-
 łego prawa, może Biskup dawać indulgencję, może zta-
 godzić wyrok, może pokutującemu łaskawie przebaczyć.
 S. Chryzostom nie zgadza się z tym, że sprzedanego na pokutę
 ale poprawy duszy i jeśli to nastąpi, jeśli skracany zmi-
 ni się na lepsze, wtedy całego nie uważa za skazanego. 4) Te

1) Can. 74. Epist. ad amphilog. 2) do łap. 3) l. c.

4) Hom XIV. in II Cor.

samę naukę, cztę Kościoła w swoich postanowieniach ob-
wieszcza. Synod Ancyrański w roku 314 powiada;
Stanowimy, że Biskupi po wybadaniu postępowania po-
kutników, mają moc albo tagodniej z nimi postąpić, al-
bo jeszcze prawić kazy o czas pokuty. 1). Sposób pokuty za-
leżnie od Biskupów zależy, aby wedle postępowania mogli
przebrać opieszalszym, a zmniejszyć skwapliwie spiesz-
nym 2). Sobór Niceński pierwszy powołał ten stanowiąc;
który bożem, trami, cierpliwością i dobremi uczynkami
okaza, nawrócenie nie udaniem, ale przez samą: cię-
płą i wstępną chasłuchania tego, mieć uroczystość zwin-
nemi w modlitwach: a potem można będzie Biskupowi
o nich łaskawiej pomyśleć. 3). Ten wszelki wątpliwości
Sobór Trydencki tak rozwiązuje; - Kiedy wstąpiła udręka
odpuszczenia od Boga Kościołowi jest dozwolona i tej
władzy od Boga sobie danej używać od najdawniejszych
czasów: S. Synod używanie odpuszczenia, jako chrześcijański-
mu ludowi atrybucyjne i prawa, SS Soborów zatwier-
dzone w Kościele, zachować nauka i nakazuje, a na tych
razach kłótwę, którzyby, albo je mieli za niepotrzebne, albo
zaprzeczali Kościołowi władzy ich udzielania. Jednak w roz-
dawaniu odpuszczenia pragnie zachować pomiarowanie
wedle dawnego i utwierdzonego zwyczaju w Kościele,
aby chytrze, łatwością nieodhabitaż karności Kościoła.
na. 4).

„Na otłarsu krzyża niewinny ofiarowany, nie mata
krople krwi, która by jednak wystarczyła na ^{odkupienie świata} ~~odkupienie~~ całego
swiata, ten najcenniejszy wylat krew przynajświętszą: a stąd
jak wielki skarb został nabyty dla całego Kościoła. 5).

1 Can. V. 2). Can. XXII. 3). Can. XII. 4). Ser. XXII Decret. de Indulgen.
5). Clemens VI. in Extrav. Unigenitus. Tit. 1. de peniten.

Chrystus bowiem jest ubtąganiem za grzechy nasze: a nie tylko tu
za nasze, ale i za całego świata. 1). Do tego skarbu woty. O
nży jeszcze zastęgi błogosławionej Maryi rodziły i wszyscy
nich wybranych od pierwszego sprawiedliwego aż do ostat
niego. 2). Ta nauka wypływa z artykułu Obcowanie ze
świętych. Rzecz nie zawodna, że wiele świętych poniosło
więcej kar doczesnych, jak sami potrzebowali do swego uspra
wiedliwienia: któż bowiem i nauczaj trzymał bzdurę o N.
Pannie, o Janie przestanie pańskim, o tyłu męczennikach
którzy zawarli po chrzeście, a więc w zupełnej niewinności
okropne katusze i śmierć dla Chrystusa ponieśli? Te
zastęgi nie mogą być z marnować, kiedy między wszystkimi
nimi wstąpkami kościoła jest współnictwo dobrych uczyn-
ków i zastęgi: bo wiele nas jednym ciałem jesteśmy
w Chrystusie, a każdy z osobna jeden drugiego wstąpkami
mi 3). Przeto jedne wstąpki o drugich staranie mają, a
jeśli w ciele jeden wstąpek spotu cierpi, wszystkie wstąpki
ci. 4). Na tej zasadzie Apłostota Wybrani pańscy naj-
mocniej pragną naszego zbawienia i chcą popłenić naszą
nieдостаłki swojemi zasługami: a temu pragnieniu świę-
tych nie odmawia Chrystus, który jest głową naszego
wspólnego ciała. Łożenie zastęgi polubienców pańskich
z nieskonczonymi zasługami Chrystusa, by najmniej nie
bliża Zbawicielowi, bo niedłatego wchodzi zastęgi wy-
branych do skarbu kościoła, jakby nie były dostateczne
zastęgi Zbawiciela dla naszego okupu, ale tylko dla
ustanowienia świętych, których Bóg odawiek chciał
mieć uczestnikami swego uwielbienia: a przer to więc
szę chwytz Bogu oddajemy, bo on i głę sływa na
Pana, a zastęgi świętych mają tylko wartość w Chry-

kołusa Pana Zastępcach.

Oto jest skarb niewyczerpany Zastępcy odkupiciela i świętych jego
i z tej skarbnicy miłosierdzia bierze swoje odpusty Kościół. Ale
ten skarb jest dobrem powszechnym, stąd niekto inny może dawać
odpusty, jak pryncypali Kościoła, t.j. Papież i Biskupi. Lecz ze
wszelką jurysdykcją Biskupów, stosownie do nauki Kościoła, bierze
swoje powołanie i w tym odgrywa rolę naszego Kościoła:
pryncypali z mocy najwyższej władzy zatrzymali dla siebie
prawo dawania zupełnych odpustów, a częściowe indulgencje
zostawili Biskupom. Co jeszcze potwierdził Sobór Lateranenski
IV, który dozwala Biskupom dawać odpust jednoroczny w ca-
łości po świętowania Kościoła, a w innych rzeczach tylko na 40 dni
możą dawać indulgencje.

Kiedy odpust jest cała kara doczesna, wtedy nazywa się odpust
zupełny, a jeśli tylko łaska lub zwolnienie części kary, wtedy czę-
ściowy. Odpust raz nazawsze przywiązany do jakiejś uroczystości
uroczystości, lub święta wieczny: a jednorazowo udzielony w jakimś
zdarzeniu może być czasowy. Są jeszcze odpusty osobiste, sta-
niskowe, kiedy do jakiegoś święta lub Kościoła przywiązane.
W polistynie jednak nie do Kościoła i święta, bo te łatwo mogą
być tam zabrane, ale dla pamięci wiernych do samych miejsc
świętych Złoty, srebrny, kiedy do jakiejś rzeczy są przydane,
i dają najwięcej łask, udzielane, to jest dają się z odpustami
rozanie, obrazki i krzyżyki z warunkiem modlitwy, co nie-
miernie podnosi pobożność. Najbardziej Indulgence zwykły
są dawane w czasie Jubileum i każdy, co był w czasie tego
miłosierdnego obchodu, może zaświadczyc, że przez te łaski
nieustannie się karmi, lecz wszem obudła się wtedy wielka
pobożność.

Niektóre dawne przyzwyczajenia dla pozyskania odpustu ze
zmianą okoliczności musiały ustąpić: jak prima iluzjonizm,
lub zagrożenie przesładowanie. Dawna Karmion Kościół
zwolniona, bo z dzisiejszym stanem Chmion staty się nie-
podobne do wykonania starożytnie kanony pokutne. Tak
bowiem łatwo i tak szybko popełniają się grzechy, że gdyby

tyli choi tysię lat, toby jednak zabrakło czasu do odpru-
kowania wedle przepisów dawnego kościoła za karę
umkrocie. Mimo zaniechania dawnych przepisów kar-
niejszych, kościół zawsze ma wzgląd na starożytną kar-
ę dla tego nadaje odpusty na wiele lat lub dni stosownie
do dawnych kanonów; cheł bawiem w ten sposób nie był
by okazał ustanowienie dla starożytnych ustanowień,
ale jeno pragnie obudzić w pamięci naszej pierwszą
sukcesję pokuty, abyśmy uratowani skarbem miłosierdzia
nie przestawali jednak podnosić się wedle możności do tych
starożytnych wzorów, jakie nam zostawili pokutnicy zło-
tych wieków kościoła. Tym sposobem należy stuma-
czyć odpusty dawane na sto, dwieście i więcej lat: to
jest, że przebacza się, iż kary, jakie wedle dawnych usta-
nowień musielibyśmy ponosić, gdybyśmy nie byli miłosier-
dnie mogło. Tu dodamy, że ~~nie~~ niecierpliwie przebacza się, iż
mają być jest fałszem i przesadą, mniemanie, jakoby
odpusty były dawane na kilka i kilkanaście tysięcy
lat, widziemy bawiem we wszystkich bullach, że pa-
pieże najścisłej trzymali się dawnych kanonów po-
kutnych. Kiedy więc z postępnem czasem ustały dawne
przepisy, wtedy nastąpiły nowe. Jaki okropowano ka-
ry do czasu jak murzina bogi dla ubogich, leger na bud-
owanie kościołów: jasi stacchemiem mny święty, jasi
odbywaniem pielgrzymek, jasi wreszcie innemi czer-
kami pobożnemi. W jedynastym ~~na~~ wieku szóstym
były dawane indulgencje bierzgum broni dla odpru-
kania grzechów świętych.

Kościół oddała odpustów w tym celu, aby uwolnić

griechnika od zbytkeż nego smutku i rozpawy; ktoż bo
wsiem pomimo wszelkich starań może być pewnym, że
wedle siły radości ucygnit i sprawiedliwości. Jak okazali
się, kiedy wśród tych ^{zarysów} ~~nieporozumienia~~ sumienia, kościół,
jako matka, uspokaja odpuściami i zapewnia
nas najmocniej o przebaczeniu i miłosierdziu boskiem.
~~Leżymy~~ Leżymyśmy z ramion brzemie, co nas
w smutku przytłacza, powstajemy pełni wesela i odwagi
i zachęcamy się do dobrego: bo rozwiązany na ziemi
jest rozwiązany, w niebie, a przeto lepszy i silniejszy
smiate dobrego mety po nieśmiertelny wiek. Sube
papier i Biskupi nie są panami skarba miłosierdzia,
ale szafarzami, a tym samym muszą być wierni i roz-
tropni, wedle stań pisma; ^{w jego i o nim} jednak sądzić o tem za-
pełnie do nas nie należy, bo podlegli nie mają prawa
żądać rachunku od przełożonych, owszem z ciał
uprosić i najrywniej wdzięczności powinniśmy
przyjmować te takie kościół.

i Niemożna inaczej dostępniej odpuścić, tylko w stanie
czystym, jeśli więc kto porusza się do grzechu, musi
pierwej umyć się w sakramencie pokuty, bo nie odpu-
ści się kara, kiedy wprzód nie zezdusi się winy. Szw-
gólniej na ucznia musi być potrzeba uwagi: serca chciwe,
damne, skłonne do gniewu i samolubne chodzą wa-
czynekach nieokazyty tych skłonności, są jednak opoką,
na której nie przyjmie się ziarno odpuśc. Widzimy zły
nauki kościół jak nie stosuje były krytyki, że odpuścić
rozwalniają karności. Ostatnia chyba nieświadomości

Ładzi, że może, po otrzymaniu odpustu na wiele lat, robić
co się podobie: że odpust niewymaga grzesznika od pokuty,
lecz zawsze ma dotagane jakies' używki pobożne. Ksiądz
w udzielaniu odpustu nie ma myśli publicznego lenistwa
Chrześciana i uwalnia od wszelkiego ciężaru kary docie-
nnej, lecz najmocniej wzywa do czynienia godnych owoców
pokuty. Skąd dawniej tym tylko robiono publiczne,
którzy gorliwiej pokutowali, a niewierzy i fałszywy
tych pokut, którzy przez lenistwo i rozpustę ubiegają
się za odpustem, mówi S. Cyprian. 1). Tłóściz, powiada
Baroniusz, odpusty tym się udzielają, którzy wedle
moralności dobre czynić nieżaniedbują, ale nie dają
się gnusiny, a przeto tym i w niedbalstwie drzy-
miący 2). Stowem, potrzeba tak starać się o zmie-
żenie grzechów przez dobre używki i pokutę, jakby
nie było odpustów i tak troskliwie dbać o odpust
jakbyśmy żadnej nadziei nie pokładali w naszych
dobrych używkach.

W późniejszych czasach Ksiądz rozciągnął
Indulgencje do zostających dusz w rysie i ote-
wiele kryku było: lecz niechciano się zastanowić,
że Ksiądz udziela tych odpustów nie w kształcie
wyroku i rozgłoszenia, bo umarli nie podlegają
klurom karnym, ale w sposób modlitwy, jak
to wyrażają te zawarte w bullach, *te stowa*
per modum suffragii. Suffragia ~~to~~ to modlitwa
do Boga, aby raczył że względu na dobre używki

1) De lapsis.

2) T. XI. w nowo do listu Gregora VII.

42
zyskując odpuszczenie karę cierpiącym dano: do czego jest
noszący że skarbu zastępy Chrystusa Pana i świętych
przydaje ofiarę i nie ma żadnej wospliwosci, że po
dobna pomoc nie siona w imieniu całego narodu
jest daleko skuteczniejsza, jak prywatna modlitwa.
Tęże w tej nauce może zgorszyć, jeśli tylko wierzy-
my, że nie zmarzonego nie wejść do nieba? Przew-
godna uwaga, że nie tylko ta nauka narodziła się
ca mite się, ale i wszystkie te dogmata najwię-
cej obudziły w nas, które najwięcej nie my-
mowa, Dobroć Praska dla ludzi wykazuje.

Takato Heimiska wedroger nozi!

Depoty Cennura Zuchowca.

Zestawiliśmy znawcy na Coling i o Zrodka, który nas pro-
biter przeprowadził. Greys tu utrzymują, że kana-
w której stał się ten przemiany wina, jest inną
blisko Sefory, ale woda była wypiana, że Zrodka na
tej dolinie, to jest, o półtorej godzinie drogi od tem-
ki wiości, co by już samo zbijało to mniemanie i zaskaca,
że i potok nie mija i ogólna a bardzo dawna Tradycja
najmniejszą przemawia za tą kana. Należąco od Zrodka
skaty wąpinné najęściej nagle zaczynają się podnosić stop-
niami jedne na drugich, jak fale zamartej lawy, a stop-
niami przynęca i morderca droga to ustalenie trzeba się dze-
jać po słiskich opokach. Słowem to wskazuje, że gę-
boko wydeptane i bardzo być może, że po tej samej
drodze, jak utrzymuje przedanie, chcieli zjechać Zba-
wiciel ze swego matka i uczniami. Cóż przypado-
nie, w świętej, wennej i wosłej stacji poranka, gło-
wato się na uroczyste przyjeździe Wschodu Starca. Lecz
i radośnie przelatywaliśmy ~~góry~~ góry i wstawiliśmy

względną jar czerpany odartemi skalami: porzucił mi-
sta adnawalnica historycznego wspomnienia: na tej bo-
wsem drodze Templariusze i szpitalnicy z siedzibą hero-
ny bay z Saraceni. Długoż ci ci uwatam staro-
mucha Anglika który, jak sam powiada, co widział
to opisał krótko i po prostu.

Saraceni o 2 wieku, mówią oświat Bogestale, rozłożył
się do dalszej. Wtedy Galilejskiej. Następnie rano strażni-
mieści. Nazaret podniósłszy uchyłszy nieprzyjaciół
krzyż i chrześcijańskiego snużących się wglębił jara, a
stał przejsi strachem zaszli watai: Oto są Turcy, oto
są! Na tych miast ulice napędziły się łami głodami: Mł-
wie Nazarejszy, perunjeie. Wron i za boskiego Hata-
rejowego czelecie się pokrywając. Jak się zdarzyło, że
tej samej nocy przybyli tu wielki mistrz Templariuszów,
i wielki mistrz szpitalników, pastani ci króla i państwa
chy z dwoma. Wiskupami dla ubożenia wamunków pokro-
mizkiej królem a Raymondem Arabią, Tripolą, który wioch-
mei szwad w Syberieście. Hata i zamieszanie obudziły 1010
i mistrzów i wtedy są. Zamieszali że im Turcy zabiegli drogę.
W mistrz ryceńców Kaciata ten przemówił do Towarzyszów.
„Brać kochani i współbratniacy, czy zawzięty tym nikom-
nym i stałym dzielny stawił się apor: przeproszę wie-
miecie, mój nie stoję w boju jawnym i potnijcie na-
cwo waszych brackalenszów, po których przewinność wal-
czenia za Kaciat, wiary i świątobliwość Chrystusa, oddawno
wam porzekana. Leci wiedzieć że ajciami i ani nie tak
mnożeniem i branie, jak wiara i sprawiedliwość i chack-
waniem przynależni bratych stawali się pieczętami, bo
nie trudno czy wielu czy garstka, jakanci, kiedy zwyciężają
pochodzi z nieba. — Wtedy jednami ustej zawołali
Templariusze; — Ochrabni i gotowi jesteśmy ponieść śmierć

Dla Chrystusa, który najświętszą śmiercią nas odkupił.
 Tak pokonani my żyjemy i będziemy, i zawsze wiemi-
 niamy Chrystusa staniem się zwycięzcami. Tymczasem
 mistrz szpitalników, mój dobry i poleźny, zachęcał swo-
 ich: — „Miłkajciecie się tych psów warchawych, którzy
 dźwisić nie chcą, a jutro wtrąca się do grobu i w morze og-
 niście. Ale my jesteśmy narodem wybranym, radujemy się
 tym i ludem pańskim. Wy jesteście błętni, bo nie chcecie
 z Chrystusem królować i zwyciężać. Nie trwożcie się i nie boj-
 cie się, lecz wspomnijcie na Abrahama co do tychże wieści-
 kami czterech królów rozprawił i złupił, a poraził.
 Stał się zabójcą mego drogiego króla Salema Melchizedeka z chle-
 bem, winem i błogosławieństwem. Oto i wam zapowiedź
 drogiego Salema, król sprawiedliwości, prawdziwy kapłan
 Iżrael Chrystus i ofiaruje wam chleb wiecznego nasycenia
 i wino nieustającego okupu i złaje błogosławieństwo. ^{Wtedy}
 ci adłgaż różno szam ciada nie stężyli... — Po tych słowach
 wszyscy z weselą sercem broni porzucyli i uformowawszy
 cztery masy szły, powoli radaić na wrogiów. Chwiesiani
 ze słupili w dolinę, a barbarzyńcy zmyślono, uciekając, tak
 rozdzieliłi Mycerio, że pięci daleko porostali od jednych;
 wtedy dopiero Saraceni ze swych kryjówek wyskoczywszy,
 mogli być bezczinni strzałami konnych zabijali, a piśtych
 po atakowaniu mordowali zelanami mierzycami i uśmierceni-
 a tak ani pięci konnym, ani konni piśtych niebyli w stanie
 pomać. ~~Łapiąc ich i zabijając~~ Strachem zaś nie rewna
 bojęła się walka, ~~ale~~ bo naszych niebyło więcej jak 130
 i 300 lub 400 piśtych i to nędźnie rozdzielenych. Jednak
 ten tłum fohanioń i strach ich łysigie nieustraszyły rycerzy,
 ciwszem przetrzymując dłużej, benci Saraceni'skie i gromię po ich
 karkach błyskawicą miecza, mżłnie się polykali. Padali martwi,
 jężeli ranni, a tłumy nieustraszyli ust i serca zdumiewali,

ci mata garstka magła wielkimi mnóstwami stawieć kawałki
 opor. Leczajże się natarcia i napadu rycerzy szwajc. Chreścian
 kupami trupów i wtedy z uryskiem i krzykiem ze wszystkich
 stron na nich uderzyli. Żołnierze Chrystusa ciżba, Saraceni
 okrzykami nie mogli ^{się} z nimi ~~z~~ ruszyć, ani przebieć przez te wały
 trupów i nieprzyjaciół. Okrutne widowisko i godne ten
 uszy słuchać Chreścian! Stali swięci, jak milczenie białanki
 w posród najwścieklejszych walków, jako ofiara boska, która
 przy skwane Stona booki cudem potęgała. Było to przy kon-
 cie wiosny, kiedy kuriozety okrywały ziemię i w tej samej mien-
 nie wieściły francuskiemu zwycięstwu rajszej rozłaty wonie: a ko-
 ściad swięty oblałieniemu spoczywającemu między liliami
 ofiarował najświeższe roze uszczęśliwienie w ogrodzie kamkionym
 co się czegwienet krowa swiętych zroszone. W tej strasznej ne-
 zi poległ wielki mistrz szpitalników, a mistrz Templari-
 szew przy nadchymczajnym mżstwie przebieł się przez szuki
 nieprzyjaciół. Któż może wystawić lub objąć myślą wielki
 smutek i niepokój wiernych Natarców patrzących xdała na tę
 walkę? Tem jedni stali ciałem we krwi własnej ubroczeni,
 inni uziarem konających braci obaleni, inni umierając
 z pragnienia własnego krwi pili, inni umierający gwałty ze
 swego ciała i w skonaniu jeszcze niemi wrogiom śmierci
 żądawali. Jaki prawie uszyści rycerz Chrystusa polegli,
 tylko jeszcze dwóch mżneci się bronili: jeden Jakolin de
 Mailly, wielki marzałek Templarijczy, mż w boju
 nieustraszone, a drugi Henryk waleczny rycerz szpitalu.
 Jak rozgła się lania po zabiciu jej szeregów, uszytko
 co się nawinie, rozdziera i rozrywa straszniemi frakami
 i mordem, paszkiem: albo jak dół okrutny zępał z pasów
 kalicę i rozciął kłami, tak dawał rycerzom naciśkających
 wrogiów wtargali w ręce śmierci i przepaści pokrzywania.
 Ostąpiato z ogolonemi łbami pokolenie fymała i wprze-
 konanie, że niepodobna do nich przystąpić bez pozwolenia śmierci.

ci, uderzeni i strasili mnóstwem strach na męczenników Chrystusa i tak bezowocny pan'ow. brzemieniem wielkich trudów ~~niezadowolony~~ uznajeni i tłumem pokonani wystawiają męczennictwem Chrystusa, spowrogli w zgonie chwalebny. Saraceni niezmijają przystąpić do świętych rzezi się na trupach i rozszkawały je w drobne sztuki rozsieli po polu. Jednemi pnerażeni niedzielnym męstwem poległych na tych miast uciekli. Tak w pierwszy dzień Maja, w którym zwykli zbierać niewiaty i reze 1), zebrałi i zgromadziłi Narenejscy ciato Chrystusa i pogrzebali je na smutkiem błogosławionej Maryi w Nazarecie. 2).

Tędy dalej wiodłatem ciato Rene, która się rozciągała pod ogromną górą, a sady fig, oliw i innych drzew w które ją malowniczo ubierali. Wreszcie wpoł. tego godziny po wyjściu z Kany wróciłem do Nazaretu ^{i na tych miast} ~~omagać się tymczasem jakoś~~ spełniłem najświętszą ^{ofiarę} w miejscu boskiego ucielenia. Tu można odprawić pryncaty tak zwyciężeniem kilku dni. Musi. o zwiastowaniu. Każde radosne uczucie pamiętane z twego ślajes ^{nieznośne i miłe}. Stejże na tym miejscu, na którym niebytem godny paść na twarę wułem mimo twojej skromności w spełnieniu wielkiej ofiary boga ucielenia, który się tu powołał. Cato ten dzień poświęciłem już nabożństwu, już powtórnemu obejrzaniu niektórych miejsc świętych

1) Dotąd zachowały się ^{w Nazarecie} ~~niektóre~~ piśmny i odciski zbierania kwiatów dla N. Panny w pierwszym dniu maja.

2) Compt. Collectio. Durand et Martene p. 548 — 552. Tom. V.

Z dwóch przyczyn ośmieliłem się przystąpić opisanie tej listy: naprzed chiałem przedstawić w rozdziałnym rozdziale dwóch biblijnych ryserów omówić obraz, bo jak trudno dotknąć się skrzydeł młoty bez atar ciał przynajmniej ich formy, tak łatwiej nie widać wyczuć śladów piśnianych i kronik bywa mniej więcej zaborka cicha wieku sposobem ucielenia nowych piśniany. A potem chiałem tym wyjęciem wskazać na ^{Durandego kolegi} mowę, w której stychać losów spadających miedzi rycerskich.

aby je pozegnai na wieki.

Wszak stadko uptynał w towarzystwie prawników zakon-
ników. Zaczęł więc wzbudzać moją uwagę i ustanowienie
stareńców mający z góra lat siedemdziesiąt, rodem Hiszpan,
który 40 lat strawił na illizji, a to samej Ameryce bawił
lat piętnaście. Następnie innemi wypadkami opowiadał mi
szczęśliwy stary, że raz udał się w lasy Amerykańskie
poszukiwać słowa bożego Indian mieszkanców, którzy go
naprzed powrozami obili, a potem wsadzili na konia twa-
nego do ogona obroconą i tak rżąc tu naleyt skrzypowawny
przebiegli w lasy, gdzie przez dwa dni głodny i chłuby bledł,
nim Anglików nie spotkał, którzy mu dali ratunek. Coś
nakazałt wypadku ołazej. Kiedym okanał znaki
spotkania to tak przykreć wydalenie, wtedy stary z rodni-
sionem smutem, ożywił na twarz i wzrokiem zawołał;
Nie tak bo byto przykreć, jak może się zdawać, bo
w cierpieniach dla Chrystusa tylko chęć daje się prawdzi-
we szczęście na tej ziemi. Z jakąż rokoszą jechałbym
się przebiec do mojej Ameryki, gdzie nie raz miałem szan-
sę odwieść i przenieść biedny i chłuby, ale teraz wzięta
miej starości niepożytecznym stęga. Tak narzekał się, a
całe życie, które tak pięknie jaśniało w jego świętym za-
pale, znowu zamarta w ubelonej i opuszczonej na pier-
si głowie.

O dziwna wiara kryja, która tak wielko, młot Chrystusa,
a tem samym i bliźnich, zapalała w sercu młodości. Ty
go wycywał z łona rodziny i wznosił nad wszystko
ziemskie, bo młot nie pragnie ozi i nie czeka swego. Ty
go przelisz po za dalekie morza do Indian ludów na głód
cierpienia i prześladowania, bo młot wszystko znosi,
wszystko wytrwa. Darmo onęz się przeszkody, darmo
ludzi wzrok widzi niepodobieństwo, bo młot wszystko

mi uciec, wyszystkiego się spradziwa. Niech sobie świat
 patrzy na ciężkie zapracanie się, na umysłne szukanie
 cierpienia, na biedną, wstępną i bytanie zdrowia, na ciemność,
 jeśli chce, szalenstwem: bo człowiekiem ciemny nie pojmuje
 tego, co jest ducha bożego i uwaria to za głębszym,
 bo nie pojmuje rajskiej błogoty i nieprastającej z poświę-
 cenia. Prawdziwe szersze i głębsze światło się za jedno
 uważają: to jest niezawadna, prawdziwa, jeśli przez pokój
 możemy wtórnie wewnętrzne udoskonalenie. Jednak
 gdzie pewna, wstała, nazywa się szersze Mitose, jak
 pokójem: bo jako w ziemskim i uderzaniem od wiary
 życia, chwile najwyższej lubi człowiekowi odnosi się
 do mitosi, choć pełniej nie pojmie, tak i dla nas chnie-
 cian wtórne jest szersze w Mitosie Boga, choć bywioda
 do znoszenia wielu nóg i cierpienia doświadczeń. Wnio-
 sui tylko szersze, pokój i mitosi jedno znaczy, a
 tu na ziemi szersze i Mitosi rodzi się z bólem, ten
 i cierpienia i pewno nikt nie był szerszy od Apos-
 tołów i uczniów Ducha Apostolskiego, których po-
 zar Mitosi nie ogranicza się w sobie, lecz przetr-
 wuje w różnych stronach świata, aley w nędzach, troskach
 i samej śmierci znaleźli najwyższe ułtogo Stawienia.
 Jakim ułtowie. tak szersze podnosi człowieka, tak go zupełnie
 odrywa od ziemi, tak wyszkie kole bolesne przemienia na raj-
 skie roze, jak ułtowie wiary i mitosi Boga?

19 września udam się rano do Seforis. Powoli wstępowaliśmy
 na góry, z której następny powiat widok: bo tuż obok w głąb
 czterech gór pięknie wygląda wieś Muxobej ziemianina przy
 Moslemim: a wokoło podolinach i pochyłościach zieleniaty sady
 i winnice rzadkie w Galilei: zdala błyskało śródziemne morze,
 a wierzcho nad nim obłoki porzutykane złotem i purpurą słońca,

którego jeszcie nad ziemią nie było, nadawaty piękna ró-
 wa, barwę ^{też cichej} skłanej szybie. ~~ciężka~~ O pastory godzinę leży
 i wychodzi od Seforis: droga bardzo przyjemna, bo ciągle
 wiodzie wśród ładnych widoków albo po nieprzekrytych polach
 towarzyszy, albo po pięknych równinach. Zestąpiliśmy wreszcie na
 Sefory dolinę, uroczną i ozdobioną, wspaniałą, wśród których
 strumień płynący z obfitego źródła przesuwat się cicho wzdłużkiem.
 Ta piękna dolina za czasu królestwa tacińskiego była szczególnem
 miejscem, na którym się wojska chrześcijańskie zbierały przed za-
 częciem wojny, bo dostatek wody i pastwiska czynił to równinę
 najdogodniejszą do podobnego zebrania. Dalej wstępowaliśmy
 na wysoko, okrągłą i samotnie leżącą górę, na której pochyłosci
 spotkaliśmy wioskę Safura, a na samym szczycie sterczały ruiny
 dawnej Sefory.

Zadnej w Piśmie Świętym nie znajdujemy wzmianki o tej osadzie,
 która ma różne imiona, jako to: Seforis, Safura, Zippor,
 Tzipuri, a Rzymianie zwali ją Diocesareę. Tzipuri, od
 którego poszły inne żydowskie nazwania, znawcy mają ptasiek,
 bo Seforis leży na wysokiej górze, a dlatego z początku zabudo-
 wana tylko jednym matym zamkiem, wyglądała jak ptasie
 gniazdo na górze. Jozef historyk bardzo często w roznych dziełach
 wspomina to miasto i z niego kilka ci stów powiem o Seforis.
 Za czasu Galiniusza prokonsula Zippor był obronnym zam-
 kiem, który opasował Antygon syn Arystobula, ale go wy-
 rzucił Herod Wielki. Wkrótce potem Judasz herodt bandy
 zotrołów i rabusiów korzystając z zamieszania w palestynie,
 wdręł się do tego zamku, a stąd po całym kraju tułactwo
 i grabież roznosił i wreszcie królem się ogłosił: ale Rzymianie
 zdobyli twierdzę pod wodzą Varusa, który wszystko zniszczył
 pożogą, a mieszkańców przedał z publicznego targu. Po tem
 spustoszeniu Herod Antypas odbudował Seforis umocnił
 ją murami i przeniósł tu stolicę Galilei, a tak Seforis stała
 się wkrótce najznakomitszym galilejskim miastem. Poto-
 nie bardzo obrotne tego miejsca, bo góra wokół dołu strona
 i wysoka, a przy tem grube mury twierdzy czyniły Seforis
 prawie niedobyłą i punktem najważniejszym, bo w sercu Galilei

potwierdza panowała nad tą krainą. Przed mieszkaniem ufa-
ję. w mieście zamku często się buntowali przeciwko Rzymianom:
jednak w czasie ogólnego powstania Żydów pod wodzą Barabasa
pierwsi przeszli na stronę Rzymian, i z tego nieprzyjacielską
przyjrzeli do swojej twierdzy. Za panowania Konstantyna
Żydzi mieszkający w Diocezarai i rzymskiej jakimo Rzymie
płagrowali po całej Palestynie. Gallus senat mieszkający
w Antyochii przyznał tu z wojakami i zbierają do siebie
tu miasto. 1). W Seforis był jeden z rzymskich głównych San-
hedrinów, czyli sądów Palestyny. Jednak Seforis podniósł
się znów, osobliwie kiedy patriarcha Żydów Dawid Juda
nazwany Świętym, który był radeń z tego miasta, przeniosł
tu główną szkołę Żydowską, która od tego czasu i by-
ła to ta 18 synagog. Rabinowie wyznoszą niezmiennie stan Sefiry
za czasu Judy i samych konfiterniaków wyliczają 150: co-
czar to jest zwykła ich przesada, jednak zostaje prawdopodob-
lieniśtwo, że wtedy była i nieczarna była miasto. Wgłosznej tu
szkoła u Żydów odznaczyli się proci Żudy, Honna Raba,
przewodzący wyborny, Bar Kofra i Chanina, o którym
Rabinowie pisał następującą powiadkę; — Wówczas się spór mi-
ędzy patriarchą, a nawielnikiem szkoły Chaniną i skonczył się
na tem, że biednemu Chaninie brodz pojednym włosku oberwa-
no. Skrzywdzony szedł szkołą gorzko płakał, a wód potulony
jego modłami został morowe powietrze, w którym patriarcha
z całym domem umarł, tylko zostało jedno dziecko jeszcze
wzywające Matki. Chanina usłyszał się z tego niecierpiał, ale
nie śnie zdało mu się, że wchodzi do ogrodu i powycinał wyci-
kać ~~z~~ cedry proci jednego meatego; a wtem przekonał się
zgarbiony Starzec, gospodarz ogrodu, który go potulnie
zbestał za wygrabanie cedrów i tak silny dał policzek, że się
mu głowa na drugi bok przekrzywiła. Jakże po przebudzeniu
się nimógł o tem powstrzymać, bo i bóg i z nami rzymskie pal-
ców na twarzę pozostały.

Leżąc w rzymskiej tej bańce wspomnę ci o tem, dla czego jedynie
przybył do tej dawnej Stolicy Galilei. Na powołanie Hegesyppe
1) Sozomen Hist. Eccl. lib. IV. c. 7.

starodawne podanie utrzymuje, że w tym miejscu urządzili się imien-
kali S. Joachim i Anna Rodzice Włodostawianej Maryi.

Na samym wstępie do wioski Sefury leżącej na pochyłości tej
wysokiej góry, już wstrząsają walejące się kolumny i try-
ty kamienni ciśnie, że tu dawniej wielkie miasto było; teraz
nawet w tym we wsi przesyła skochat, w których żyją mło-
demini i średnia się uprawa roli, czasem bytła i przetrwała
wulach ulepianych z ziemi. Postępując nieco wyżej na
górze postępują niskie ruiny kościoła. Była to świątynia,
ile zgruzów można sądzić, duża z ganikiem wstępnym na
kreskow bō, a szeroka na dwadzieścia pięć: pilastry zakana-
ne arkadami dwiema kolumnami na trzy nawy, z których środ-
kowa najwyższa miała wyższe sklepienie, a dwie poboczne
nieco niższe, zamknięte stropem. Cała ta budowla składała się
z niskiego ciosu, kolumny dają się widzieć z ciadkowitego gra-
nitu, a po kolumny umieszczane przy pilastwach są murowane
z ciosu i umieszczone kapitelami korynckiego porządku. Dwie
pozoostał koniec ostrości w kościele z pobocznymi nawami,
a pozostały tylko w samych fundamentach zewnętrzne; jednak pa-
trząc na te ruiny szczerze i taknie z ciosu ulosione, nawy-
kazuje słachetność i wielkość stylu arkady wewnętrzne, po któ-
rych ciota i kłowy czas pochawiesz, trudno nie mieć jakiegosi
wzroku. Pysany ten niezbyt kościół dwiżnós, według zpisania-
sza, niejakiś Józef nadem z Tyberiadu na tym samym miej-
scu, gdzie był dom Rodziców Najświętszej Panny; tenże sam Józef
zbudował kościół w Kafarnaum i Tyberiadzie, za co kanon-
ty wielki podniósł go na stopień Komesa.
W lewej pobocznej nawie zamurowaniem dwóch arkad zrobili
kaplicę Złotownicy Nazaretu, do których ten kościół należy,
lecz i ta kaplica przedtem opróżniona: w niej podał wosypstosi
J. Joachim i XX Bernardyni odprawiają nabożństwo. Miliśmy
wprawdzie klucze, ale dla zepsutego zamku na nie się nie przysłał:
jednak to nieistotnie przeszkody wejścia, bo w tym, lubo ciastny,

za drzwi nam posturzył. Stefan został przy koniach, może sam
z przewodnikiem Janobem owym i z pyta i grusa zaniedba
ny morder i roztożływszy mój przebieg ostan spełniłem
i. ofiarę. Oprócz nas dwóch nie było nikogo, tylko mnóst
wo wróble hała sowało. Te samotności te porysowane ściany,
te groźne kamienie wpały wychylone ze sklepienia, sto
lucm ta nuda i ruina była mi najkrućszą od najspa
niałszych gmachów, bo wspomnienie Odrodzenia rajskego
Królowy wszystko dziwnie ozdabiło: a wreszcie samotności
i ruina zawsze najwęższą ducha podnoszą do Boga i
przy tem myśl bżkna, że może ostatni w tych świątyniach
żwali skaech spełniłam tajemnicę miłości boskiej, jenne
miej więcej poruszać. Od lat bowiem kilka przestali
zakannicy odprawiać tu nabożeństwo.

Po mny i modlitwach dla dostąpienia średnioletniego
odpuszki, uwater się na sam szczyt, aby ^{ogłodać} ~~obojdnie~~ raiuy
Diocezarci. Wpółnoc rozwalin na wale góry panuje do
wielka wieża z ciosu marmuru budowana: dziś sturę za
chlew dla bydła: po schodach umieszczonych we wnętrzu wstę
puje się na sam wieżę w górę trójnowany i stamtąd odkry
wa się najpiękniejszy widok na okoliczne góry, jany i do
liny. Szeregów nie uderza świątynia, a stop wielka płasz
czyzna zwana Dolina Tabulon; ma być to najpiękniej
sza ziemia, a jednak zapuszczone, bo tylko około sefo
ris nieco uprawiają ławetny. Stwierdzić ruin i malarstwo;
widzieć pozostałe fundamenta murów obwodowych, dwa ogro
ne przedstawia, kilka kolumn i głazów ciętych: postugasz także
stary wiodący, a rozła żwalski pręda na budowę public
kiej wioski ~~zafary~~ Sefury, gdzie wchatach kolumny, grzmity
i inne namienie wyglądają z pod opadłej gliny.

Zwiedziliśmy to grabownisko stolicę Galilejskiej i staż pić
 pili na dolinę Jozery i tam przy Złotej Spodzie
 w cieńcie gęstych drzew, których owocem gosiłni Arabi
 tym chętniej mięs się stawali, im bardziej byli prawnymi
 zapłatę i pokroćtem uciechu pociągali się do sta-
 zarek i gdzieś my na obiad Angli.

Samaria.

wh

730

173.

11

23.

Po obiedzie u Cyjów Nataretu udatem się do
 groty wcielenia dla pożegnania tego świętego miejsca, bo
 wszystko było przygotowane do wyjazdu. Trzej zakonni-
 cy, jeden braci szek i kilku mukarimów towarzyszyli
 mi w tej drodze do Jeryzolimy. Zakonnicy często prze-
 mieniają, klasztorzy, aby więzgi tryletniego pobytu
 mogli obejrzeć wszystkie święte miejsca i takież pomysłu
 zdarzyło, że właścicieli ze mną, jechali do Jeryzaleu. ~~Prze-~~
 mego Stefana i Mukara wziętem jestem w stary
 ręce Mlichala Starca, który znał doskonale drogę
 i miejsca po drodze wspomnianą w Piśmie: a tak
 w dół ścieżki karawanie opuściliśmy Nataret
 przeprowadzani i błogosławieni od domowych ~~starych~~
 Wornacynów. Smutno mi było opuścić Galileę. Wio-
 wanie tej prowincji Judejskiej wyprawadają wycen-
 tualiser ze stann. Galil, albo Galilith, co oznacza
 granicę lub sam breg jakiej rzeki, Galilea jesto
 granicząca z poganami zwala się u Tydów Ukraina.
 Jej obserwacji niebyła wiełka: na północ graniczy
 z Tyrem, na południe z Samaria, i miastem Betan,
 czyli dawniej schem Scythopolis, leżącym przy Jordanii
 niedaleko od ujścia tej rzeki u jeziora Syberiadu.

na zachód z Ptolemeida, a na wschód z morzem Galilei i Jordaniem. Krajina Tajordanijska nazywała się Galilea, wyższą, albo Galilea, płogą. Galilea Żydowska, zymnowaty panowania Sabinusa Aser i Neftali. Żydzi uważali, że Galilejczycy nie znawali się nie ustraszonym miejscem, a przytem uprawiali prace. Ziemia bardzo żyzna: była to najżyźniejsza i najładniejsza prowincja Palestyny, bo wsi i miasteczka bardzo były częste, a w najmniejszej gminie liczone 1500 mieszkańców. Dla nas Galilea jedyną nie pamiętną pobytom Abrahama: tu rozwinęła się nauka Żwanii, stąd wzięli swoich Apostołów i uczniów i z tej przyczyny długo Chrześcijan nazywano Galilejczykami. Dawniej ta prowincja u Żydów uważała się za kraj dani i niewolniczy; stąd było przekonanie u Hebrów, że prorok Haden nie może powstać z Galilei. Dziś ten kraj składają z różnorodnych mieszkańców, to jest, Katali, Arabów, Chłopskich i Żydów, którzy między sobą, choć się wspólnym językiem Arabskim. Całe dawne bogactwo zniknęło, ziemia bardzo uprawna, wioski i miasteczka albo dani liczne, jednakże nie ludne i po polu ostatnia nędra widzieć się daje: jest to skutek nierozumnego i chciwego rządu na wschodzie, który monopolizuje i dla przywilejów do wszystkich pól i wyrobów, kraj mieszkańców od pracy i przywództwa nie do dobrachich staniu. Wciąż przeto się sprawdzić się upowszechnione tu przyzwyczajenie,

ci Fenicianin zbudował. Rzymianin ozdobił, a tu
ten spustoszył - tę krainę. Wyprawy kilku większych
góz cała Galilea pokryta niemieliemi pagórkami,
które często przenajaz, wielkie równiny, stąd nazywa
Anzelm nazywa ten kraj palemowym.

Okolo drugiej godziny po obiedzie zeszliśmy
z gór i wstąpiliśmy na płaszczyznę największą
w Palestynie, to jest na dolinę Jherusalem tak nazywa-
wano, nie miasta tegoż imienia. Proch tego nazywa
imiona, równiny Jherusalem, albo Magedo, albo
Wielkiego pola: otęga mil czterech, a pół trzeciej
szeroka. Stawia się tak czynie się, że wedle zda-
nia mieszkańców, mogłoby sama jedna wytyczona
cała Galilea: ale uprawa zaniedbana, bo gdzieś
widzi pole zasiewane, albo ogród oliwny. Póź-
niej na tę obok i puste, ptaśmowate, zdaje się,
nie jest tuż stworzył tylko na plac toczenia bójów:
a wspomnienie tysiące walk przywodzi; tu Jozab
czuwał króla Magedo, barak wojska Sisary,
Gedeon walący z Amalekitem, Saul rozprzął
Filistynów, Achab pokonał się z królem Syrii,
a Jozab został pobity przez króla Egiptu Necha-
o. Do tych i innych wspomnień biblijnych ileż je-
st krowych utarceń i odcień potrzeba, bo to stawa-
ło było zropione krwią, tych woskowskich, które
siłykalwice ze zbrojną siłą wtargnęli do Palestyny.
Potrzebowaliśmy ~~niegdzi~~ sześciu godzin na przy-
ście ptaśmowaty aż do gór Samaryi: w czasie drogi

spolykaliśmy Fiwiocki, ~~fiwiocki~~ Fuli, albo El Fuli, przy której naszym zameczkiem przebiega zameczek nam patosi Cison, ten to jest jego zastawem tu wyszła. Około tej wsi urodzi opowiadania miszkaniców, urodziła Napoleona cięgnąc się od Karmelu zwarty się z Turkiem spadającym z gór Samaryjskich. Przeszliśmy około góry Herman, gdzie leży wieś Sulam, i zbliżyliśmy się do Gelbce, gdzie niewiele w stromie i podnóża góry widzieliśmy niewielką wioskę Larain, było to niegdyś miasto Jrael, od którego dolina przebrała swoje nazwanie. Jrael uważano się za drugie miasto stołeczne królestwa Jraelskich, mieli tu patosi i rozkoszne ogrodzi, gdzie także znajdowała się Nabota winnica, której niechciał ustąpić królowi Achabowi, ten Jerabel karał go zabiciem winnicy Zabrai. Niedaleko od tego miasta, Jehu urodzi Jraelski przyszył strata Jorame króla Samaryi, i ta także Zygnę Achab i Asz król Jedeki. Przy tej górze Stawnej Zgonem Saula leży i spada Kanis, a na samym stoku Wazar, ten obie te wioski trzymowane. Chociaż nas Zaskoczyła nas jeszcze na polu Endreton, jednak jechaliśmy aż do miasteczka Dżinin, gdzieśmy stęgli w Kawiarni.

19) Wreszcie Zalednie rozczniato udałem się na objazd miasteczka, a tymczasem nasi ludzie gotowali się do drogi. Padanie utrzymuje, że to miejsce Zawojsz Chrystus pan ciudem. Zbawiciel udał się do Jeruzalem szedł granice Samaryi i Galilei, a gdy wcho-
dził do niektórego miasteczka, zabiegło mu dróg,

Dziesięciu brzdawałych prosił o wdrożenie, a pan¹⁾
 odstąpił ich do Kapitanów, lecz w drodze zostali wryskani;
 wtedy jeden tylko samarytanin wrócił podstępnie. Zławił
 ich i za to ośrodkowo. Słusznie ten ich przywrócił,
 co zginął, bo musieli niegdyś samarytan'skie być i samego
 powołał go przywrócić. Wziął ich i wiozł na pogranicze
 Galilei i tam znowu. Tuła ongi do Jerozolimy. Złoty
 łuskiem Galilejskim, jak pisał Józef, iż nie miał
 co Jeruzolimę porzucił Samaria. 2). Na miejscu, gdzie
 miała być, zostali wryskani brzdawa, był
 i świąt i klasztor, których teraz nie ma. Winię
 a a rule on... **Turcji**. Mieszkańcy Dżin
 jest cała Ginea, albo Geman Józefa, który po
 wrócił, że jeden Galilejski idący na święto ku
 co Jeruzolimę został w Geman zamieszany, a stał
 tak nacięta wółka była między Galilejskimi i Sa
 marytanami, że Karmunio z Rzym'skim wojskiem
 pospieszył na uśmierzenie tego rozruchu. Jawnie
 nie mógł ująć: ale przeciwnie, prz. byli z Jeru
 zalimy okryci wołem i posypani popiołem. Zako
 najęli swych Niemców, aby zaniechali zemsty nad
 Samaria, nie pobudziła Rzymian do spustoszenia Jeru
 zalimy i Kosciółta i zlitowali się nad swymi Ojczy
 i Zonami. Stwierdził spowiadaniem Józefem, że ten rozruch. 3).

- 1). Zdało się, że ten wieś była pana był oszusta do następnej legendy
 rzeź, cis promieścił naszym ludem. Z dziesięciu ślepych przybyło do królowi,
 w której zjawia się obraz matki boskiej i zaledwie myli się za wodą,
 natychmiast przyjęli. Wtedy jeden tylko zawołał: chwalebny Tobie
 panie, żeś mi wzrok przywrócił; a dziesięciu innych zaniósł
 podstępnie: zaczęto narzekać, że ich palenie i pierośni przepały.
 To jest, że darmo ośle chleba jest nieluz. 3. Pan bog ich niewdzięczności
 ukarał: państwo, ślepotę, a ludzie wiełto o tem niechcieli ich nar
 mie satmucha, i musieli sami pomimo ślepoty zarobić na pożywności.
- 2). Antiq; lib. XX. c. 5. p. 891. ed. colon. 3). De bello lib. II. cap. XI. p. 795. ed. colon.

Ławna Ginea, albo Gemań muremala być znawceniem miastem
 sąższe jej ruinach jeszcze pozostałych, a niektóre z nich
 nasza, na sobie cież, słupami jej ręki. Obok rozwalin fra-
 tami Saracen'skiego, co był ulubiony domostw jej ruin,
 wznosi się stary meczet w bardzo lichym stanie, a w kato
 prostegoż na ziemi walejące się takie kolumny, cioty
 i grzymsy. Miastem kolory cwa tydzień z górą miedzanicow
 i Moslemow, prócz kilku domów chrześcijańskich. Znajduje
 się tu dwa chany, albo domy gościnne i kilka kawiarni.
 Wokół najpiękniejsza, ozdobna, Dżinnu są piękne sady ciżgnące
 się po dolinie, albo na pochylach takich gór Samaryja
 figi Indyjskie stawa, za ogrodzenie. Kilka palm puszczy-
 cych wysoko swej zielony wachlarz błonie i piękna
 widok tej osady, osadliwie z Daleka.

Z Dżinnu jechaliśmy ciastym wawozem wysokich gór Sa-
 maryjskich, odzianych olivami i innem czerwonem: te góry
 można uważać jakby nieprzebyte waty dla obrony dalszego
 kraju i Jerozolimę, bo tu garstka mężnych ostrzyma najliczniej-
 szego wroga. Widziemy przede w Dżinnu, że wznosi się niebo
 pięknego napawa, były te były osadzone drzewami. Jako
 bardzo rzadko nieprzyjemnie umielać się przez Samarię, w której
 do Jerozolimę. Po przebyciu wawoza zastajemy na pięknej
 równinie, uwiąz, mnóstwem oliw, gdzie na pochylach gór
 przedstawia się znawca wioska Moslemow Kabati wspan
 zielonych sadów fig, granat i oliw. Stęco dalej na rozkon-
 nej dolinie, okolonej górami i na pół mili obszernej, stoi
 cały na środku skalista i strma góra z ratem umiennym
 ruinami Zamku; jest to Sener, albo Samer, nigdy i tam
 dwa Saracen'skiej budowy, ile można sądzić z pozostałych
 zwalisk: dawniej stęgnęła że swojej mocy i Dżinnu paska
 przez dwa miesiące naprzeciwko oblegać ten Zamek, który

zburzył niedawno Abbatą pasza Anry. Sam wiernek góry
ma obwozła na jankich tysiące krzewów, gdzie mnóstwo ruin,
osobliwie po brzegach zostały kamulki murów i funda-
menta świątyni oraz niepospolitej masy tego kamienia. Tamże
widać stare żelazne groby w kształcie kręte i ~~ciężkie~~ kilkanaście
chat illustemini'skich. Trudno opisać piękność tego po-
łożenia, gdzie nżer oko już umajana'calina, już oko
liżne góry szumią sadami. We samych jechaliśmy
ciężko, ta piękna, równina i przybyliśmy do wioski Dze-
ba, również wspaniałym położeniu i w bogatym urojeniu
sadowi, gdzie szeregami granaty obwieszane mnóstwem
jabłek pensowych wzrok wabiły. Zaraz za tą wsią
spotkaliśmy innego, Fundonome również piękna i otulo-
na, ogrodniami na pochyłości góry, gdzieśmy wciennie ścieżki
rozkosznych nie daleko do źródła stanęli na krótki spoczy-
nek, a figi, winogrod i nabiał składali nasze śniada-
nie. Co to za piękna strona Samaria! Wprawdzie
czepiła się równi do Galilei, bo ta w swoim położe-
niu niema żadnej okolicy, owszem niewielkie pałorki
czyste równiny a rzadko albrzymie opaki nadaje fizjonomię
tej krajnie rozmaite, która budzi urojenie przyjemnej,
lub jeśli można powiedzieć, ucywilizowanej wiosatci.
Przeciwnie Samaria jest dika, bujna i wesata, jak
goral. Jurek, doliny i opaki płaszczyzn nieprzerwanym
wertepem, gdzie czyste zielonawo sadowi i abfiteau' wiodet
ta ~~głównie~~ widać Zerkwica oko wzorowa. Środne wieś
bardzo czyste i dobrze zabudowane, bo w ogrodnictwie fan-
dokomij'skim naliwkiem jankich dżiriz' wiosen leżących

na przeciwległej górze, a wśród nich mnóstwo wyglądało
 wielokrotnie do wosku, stłukanych stron, których imionami niech
 tem więcej mżesz. Ląd drowy, ławy, prawowity i smia-
 ty aż do suchwał stawa i rekostu: stgo w samaryjskiej
 nie bunt i rze niełatwo może być rade. Wzrostki
 miejsca datne są uprawy sztuki kasowaja, a góry
 kamieniste opasują, posmurwanem w grówny jak
 na ślbanie i pulegnują, agraży; bytło ich niewiel-
 kie ale ładne i tego mnóstwo: sławem byłaby to
 naina najweselsza gdyby nie nierazito drżenie w
 rzenie górala i rze nie drżenie widok ustawnych jarów
 i skąd miejscami obserwowanych. Droga do Jerozolim
 przez Samarię nie jest bardzo bezpieczna i rzadko
 od przelazymy wzdłużem wosku an: jednak
 teraz mieszkaniec pod ostrym rzędem Egiptu ze
 miechali napadów i w całej tej drodze wosku
 doświadczenia nie byliśmy przyjmowani.
 Wpółdny górzny po wyjściu ze wsi Tando-konie
 i po przebyciu dwóch gór obok wioski Bet Emirin
 jest Dóm Emirów, stanęliśmy w Sebaste. Widok
 Sebasty, albo dawniej Samaryi, stolicy królest-
 wa Izraelskiego, obecnie jest malowniczy. Na ogrom-
 nej owalawatej górze, pokrytej agramami, prze-
 liżają się rzędy kolumn stożkowych, lub może le-
 pianki Greckiej i Gótyckiej rzeźby dawnej swię-
 tyni Chmician. Wstępując po wale na tę pstrykę
 górę wśród rozmaitych wspomnień, które obudza

Ta mogiła stawnej Samaryi, ujętą niedaleko od
 południa tej góry, na małej równinie jakby umyślnie
 splanowanej swiatki Dawnej budowy. Według poda-
 nia i domysłu ma to być niegdyś stawny pałac
 Heroda: budowla wznosiła się w kwadrat, bo
 jeszcze datgi w równoległoboku i do kolumny, z któ-
 rych 16 stało, a inne były pokruszone, tylko o nich
~~podstawy~~ świadczą podstawy. Charakterystyczne
 nie tego pałacu prawie w połowie góry, a za nim
 ślady niegdyś przynależnych ogrodów, ujętych to kamien-
 kami dawniej przyjemnym: jednak ten pałac Heroda
 sięgał po kolumnach, które są małe i cienkie,
 nie bardzo były wspaniałej budowy. Widać też temi
 chwali skami przesyła się kory, a pastuszek spawo-
 ni wysypiał pod kolumny. Oj! Boże, co
 za wielka zmiana! Dawniej wśród banfickich
 i arf górowych obchodził tu wesele Herod
 i piękna, i niestęśliwa Mariamne: ale daw-
 niej to mijsce porażało strasza, bo tu Herod
 krew swoich dzieci przelał i wolał mieć ober-
 ny widok pastwiska i ruin, jak te przykre
 wspomnienia. Tu wejściem na górę znalazłem nie
 wielką, wiosełką ubogich chłostiminnów, którzy swe
 lepiantki pokleci i ruin Dawnej Sebaty, a także
 gęstym i kapitele wygładzają po ścianach. Leżą one

uwaga zajmował gmach poświęcony niegdyś od Chrześcian
 na użyczenie państwa. S. Jana Chrzciciela, bo, wedle
 dawnej tradycji, tutaj baskiego przestępca było na
 tej górze pochowane. Teraz ta świątynia w ręku Tur
 ków, którzy uważają S. Jana jako proroka i proroctwa
 Chrześcian upuszczają: trzy farmany, które były tam
 opatrzone, a jeszcze więcej przeniósł otworzyć mi drogę
 do kościoła. Budowa ta leży na szczytnej górze i ze wschodu
 otoczona drzewami, może się liczyć do najbarońszych ma
 lowińskich ruin w Palestynie. Wewnątrz ile możnem
 zmiarkować, bo młotem nie pozwalali wylewać
 otworu, ma ten kościół otworu do sta kolumn, a
 które kolumny do przodu się, dzielą się jak kolumny
 na trzy nawy arkadami, z których górze niegdyś
 otworu przostaty: część wschodnia kolumny się
 w półkole i tam był wielki ołtarz. W tej ścianie
 ołtarzowej znajduje się pięć framug, a między nimi
 trzy wielkie okna przedzielone kolumnami korynckie
 mi. W górze nad temi kolumnami idzie w półkole
 cym arkad masy, których kolumny sprowadza na
 kapitele kolumn: prócz tego widzi się jeszcze szlaki
 z różnymi płaskorzeźbami, jakoby: wieniec, orty,
 sowy, aniołki, ludzkie postacie, albo zbroje w tarcz,
 co wszystko słownie ustaje zwaliska. Lewa stro
 na kościoła lepiej jest zachowana i prowa, albo
 półnauka ledwie nie zupełnie zniszczona: sklepienie
 wszędzie opadło, tylko, które brzozy wisi przy wielkim

ołtarzu. Prawie cała ta świątynia z wielkich gładkich
 bloków i ładnie zdobiona, jednak niektóre części
 są słabsze i drobniejszych kamieni murowane. Lewy
 bok przeforszowany kolumnami, łukami i słupkami
 z różną płaskorzeźbą kamienną, gdzie na dale-
 kiej drodze są jakby główne miasto; zapewne pierwotnie
 chrześcijańska przypomnienie świąt S. Jana. Była to daw-
 niej katedra biskupia i niekiedy jednego z wiel-
 kich i kusiątem S. Anny w sefory, bo widzi się jeden
 sposób budownictwa.

W środku kusiąta w prawej prezbiterii nawet jest mały
 meczetnik nieco naprzód wysunięty: wzniesi go Mamelu-
 ci na dwadzieścia lat przed kaplicą Chrześcijańską. Me-
 chetnik stoi nad łóżkiem grobu S. Jana i składa się z jednego
 marmuru podługowatego progu, w którym kilka lamp się
 paliło: ściany ozdabia marmur, a posadzka, jak zwykle,
 krywa się matą. Z tego progu zostaliśmy w wąskim
 korytarzykiem po dwudziestu schodach z marmuru do samej
 głębi lochu, albo grobu: ^{chociaż} ściany, ile można szkie-
 ni są, ścianą marmurową, ten byłby ~~razem~~ razem z kusi-
 ątem zbudowane. Sam łóżko, albo raczej jama, bo
 rozciąga się niżej, jak na ścianie kroków wzdłuż a
 na pięć w szerokość, ma ściany marmurem wyłożone; drzwi
 były z jednego kamienia granitu i na kamiennych kolumnach
 łukach, lecz drzwi byłyby tylko bieżąca na nich płaskorzeźba kry-
 żowa świadczy, że tu byli pierwsi Chrześcijanie. Naprzeciw drzwi
 znają w ścianie trzy grobowe framugi zamurowane, a w każdej
 zostawiono mały okrągły otwór. Padanie tak ścian, jak i cała
 budowla, Anzelma, utrzymuje, że wśród kusiąta przetrwały ślady
 S. Jana, a w dwóch prezbiteriach iata dwóch prezbiterii
 Elchusza i Abdiasza. Tam zawsze pali się lampy. Prób tych

Samarjyjskiej, a uwrócić zanieśli cię do Sebaszta tego, że wnie-
 zalewinę od Heroda stronie mogli bezprawnie i swobodnie pogne-
 (nie) Prześlania. Tu siedmioletni opust. Ogładatem jeszcze dół
 wielkiej i pięknej cysterny leżącej zaraz przy murze. Na
 drugim końcu góry w północno-wschodniej stronie widzieli
 śmy i mnóstwo stojących i zwalonych kolumn, również
 cienkich i nie wielkich jak te, co wspomnieliśmy. Domy stoją też jedne,
 że to lud stający każdy na chacie Augusta przed Heroda,
 wzniesiony, a drudzy utrzymują, że to są schronienia pałacu
 tego króla.

Otoż i wszystko, co zostało z tej niegdyś stolicy Izraela. Po-
 czątek Samaryi, albo królestwa Izraelskiego nastąpił po śmier-
 ci Salomona, bo już jego synem Roboamem dzielił się po-
 koleni odwrócić się od Judy i przeciwstawić ich królem był
 Jeroboam, który dla zapobieżenia wzrostu na dół
 przywrócenia się z Judą, postawił dwa ciętece w Dan
 i Betel, aby lud nie czynił ofiar w Jerozolimie i przy-
 to niepowrócił pod władzę dawnych swych królów.
 Ten rozdział Hebrajów na dwa królestwa stał się zwoli-
 koma, aby rozdzieleni jedni drugich lepiej strzegli wrażeń
 wanie prawdziwej wiary w jednego Boga. Z tej przy-
 czyną królestwo Izraelskie, mimo swego odwrócenia
 stawa, nie było opuszczone od Boga, który przysłał mu
 proroków dla nawrócenia do celi prawdy, jeśli wpadali
 w błąd chwał stwo. Z początku stolica Izraela
 była Tessa, lecz Amri król Izraelski kupił tę górę
 za dwa talenty srebra i zbudował na niej miasto,
 nazwał je po imieniu Semera, pana góry, u którego
 i kupił, Samaria. 2). Odtąd zawsze królestwo Izraela

mieszkali i byli chowani w Samaryi, a cały kraj w stolicy,
 przybrał łacie imię Samaryi. Benadad król Syryjski
 po dwakroci oblegał to miasto na próżno: lecz kiedy jego kró-
 wie nie przestawali ztosić cypnie przed panem, wylewając na
 na wszelkie najobrzydliwsze bawochwałstwa, mimo pogro-
 i napomnień proroków; wtedy za panowania Ozeas przy-
 ciągnął z łowcem wojskiem Salmanazar, król Asyryjski
 i po tryletnim oblężeniu zdobywszy Samarię, przeprowadził
 cały lud Izraela do własnej ziemi, a poddanych z Babilo-
 nu, z Kuty, Cusi, Ematu i Sefaraimojma osadził
 w ziemi Samaryjskiej. 1). Kolonisci poganie pomiesza-
 li się z Izraelitami dziesięć pokoleń, które potrafiły skryć
 się w górze przy wyprawie Izraela do Asyryi:
 i od tego czasu zwano się Samarytanie, których Żyd-
 2) ci nie nazywali Izraelitami, ale Kutejczykami, chęć-
 ci przypomnieć swego poganiska. Nowi osadnicy
 mieszkając w Samaryi, byli często napadani i pożerani
 od łowów, a dowiedziawszy się o pozostałych Izraelitach,
 że mają na nich dążyć do klęsk za niewierowanie
 Ezei mu należnej, posłali do króla Asyryi, aby im
 dał jednego z kapłanów Izraela wziętych w niewolę,
 któryby ich nauczył praw Boga tej ziemi. Przybyły
 kapłan przeprowadził obrydek Mojżesza, ale mieszkań-
 nie porzucił wciąż razem bawianów, do których na wiekli, w
 i była to mieszanina prawdziwej wiary z poganiską. 2).
 Właściwym religijnym putożeniem zostawali Samarytanie
 aż do czasu Alexandra Wielkiego: wtedy bowiem Ma-
 najes brat Ariukapłana Jaddu, niechcąc spornie zom-
 pogancki musiał oddać się od afiar i szukać przytułku
 u własnego swięcra Seneballates, regdy Samaryi: za jego
 przykładem poszło wielu kapłanów i Żydów mających także

za żony pogan. Sanaballetes wysłanych dobrze przysięgł
i nowego króla Manassea zrobił krzyżem, a na górze
Herizim zbudował kościół. Odtąd Manasse wysłał i ostatecz-
nie postanowił, a iżesi jednego Boga ustalił. W później-
szym czasie Hirkan krzyżem Jeruzalemski zdobył Sama-
rię i tak zburzył miasto, że nie zostało śladu; lecz ja Herod
w. odbudował, całą górę murem opasał murem, osadził
swoich sprzymierzeńców po większej części pogan, zbudował
w cześć Augusta Cerara kościół i dla tej przyczyny nazwał
miasto Augusta, albo Sebaste, i dotąd u ludu Samaryt
Subusta. Herod w nie tak miał na celu cześć Rzym-
skiego Cerara, jak raczej wolał bezpieczeństwo, bo ta
kierunka na wysokiej górze była swego czasu prawie nie-
dobyta innym sposobem jak czołosem. S. Filip zanosił
do Samaryi swiatło Ewangelii, które misyjnicy chętnie
przyjęli i potem Apostołowie Piotr i Jan wkładali na
nich ręce dla umocnienia w S. wierze. Wówczas był tam
restaurowany Samarytanin, Symon Magus, protoplasta sy-
monii, był swistokryształem, którego swymi sztuczkami ma-
giicznymi obalamusł wszystkich Samarytan. Nauka jego
zasadzała się na systemie Emanacyjnym: utrzymywał
bowiem o sobie, że jest janki wielką mocą Boga. Główny
był jeszcze Samarytanin Symonak przy końcu drugiego
wieku, który należał do mędrców Samaryi, lecz omylony
był, w niedzieli zostania czołowa tego narodu, przeszedł do ży-
2). dów, a później do Ebionitów. Wstał też przedtem,
albo raczej parafraza Pisma świętego, którą umieścił
w swoich Hexaplastach Origenes.

Stojąc na tej obszernej i wyniosłej górze, przybranej zieloną
szatą ogrodzono i w kato otwartej głębokej doliny, za którą
ze wszystkich stron wznosiła się okryta góry, takimi ubarwione
adami, oddawał nam się starożytnym wspomnieniom probu-
żony i miętym i gruzami, co miż w kato zalegaty. Gdzie

ta pylna brama, przed której na płaszczyźnie siedzieli Jozafat, król Judy i Achab, król Izraelski na wzniośszych tronach, przybrani w szaty królewskie, a 400 fałszywych proroków przepowiadało przed ich oczyma zwycięstwo, nigdy ich nie smierci i porażkę obywateli. Tę to nową scenę napędziło tak ciężkie dziś miy na! Ukazani się bowiem wyrzynali wiggęj walec Batochuwal - w słowa że cię, jednego Boga. Widok tych gór, tych ruin nasuwa pamięci święte postaci prorocze Eliasa, Elizeusa, Ozeasza i Micheasza, którym niepoprawionych rzedów daru mo upominali. Niwierni siostra Judy już w gajach wzięci nieudzielił panu. Wszystko przysło, ale głos Boga wyrażony ustami widzącego, dotychczas, jak użłknę brama nad nią, zawisa, i w tej powołekniej przemianie tylko pozostały te słowa psalmistyczne: Petoż Samaria jako gromada Kamieni. Stawa jej i dła przysły być pamiątki, tylko wśród tego rumowiska ślęka, jeszcze niedobudowane pomniki krwawych w Biblii Herodów. Cała jej wężkość stanowi teraz grób najczystszy z proroków: bo wszystko ziemskie pręczy na zawiesz, ale się czego dotknie święte wiara tymi że, uniemożliwia na wieki.

Spuszciliśmy się z góry Samaryjskiej i znowu wstępowaliśmy na inną górę, z której poraz ostatni przedstawił się nam Dżawalska Samaryja. Tu widzieliśmy jeszcze ślady dawnego uroczyska. Pominięwszy kilka wiosek, co nam z boku zawisły, zeszliśmy na piękną dolinę, gdzieśmy przy obfitym źródle zwanem Wix-Seba znaleźli kamieniz i kamieniz nieco stęgli dla spoczynku. Zbudto pięknie obmurowane doskonałe ma woda. Tak sama długa, a wąska dolina, wioząc jechaliśmy i dopiero pod samem miastem zaczęliśmy wstępować na górę wysoką, a tak w półtorej godzinie po wyjściu z Sebasz przybyliśmy do Naplusy.

Zblizajaz sie ze strony Galilejskiej do Napslury
 postreduje widne położenie tego miasta, które w paro-
 wie wązkim między dwoma wysokami górami Hebal
 i Garizim leżące się najpiękniej, a wśród tego natoku
 wybiegają minarety i kupy, kiedy całe miasto opasują
 bladozielone wilgotne sady, bo w nich się najwięcej drzew oliw-
 ne odznaczają. Jeszcze dobrze przed wiechem stanęliśmy
 w Napslurze u greka katolika, gdzieśmy z wysokiego ta-
 rasu mieli najpiękniejszy widok na całe miasto. Zaraz
 po przybyciu udatem się dla obejrzenia Synagogi Samarytan
 i ich Arcykapłana: bo ciżkami bytem widzieliśmy te szlachki
 biblijnego narodu, które do dziś dnia przechowują staro-
 żytnie obyczaje, ofiary i Arcykapłana. Synagoga Samary-
 taniska jest to niewielki dom o piętach, leżący po stronie
 góry Garizim, gdzie przybytem z przewodnikiem i jednym
 dziełem Bernadynem. Młode nas powitał Arcykapłan wbia-
 te szaty odziany, bardzo słabszy i pusty, ale jeszcze dość
 młody, bo werna brada tylko co się zaczęła srebrzyć:
 w obejrzeniu się Takwy, czyste bożem namiętnym wznowić
 bardzo go oswoiły i tym więcej, że się spodziewa kapłany.
 Po zwykłych wstępnych grzecznościach zaprowadził nas
 do Synagogi, w której się przechowuje dawny rękopis
 Mojżesza: ten że miś było, wedle wschodniego zwy-
 czaju zdaje obowiązek, przede wszystkim walczyć z dźwię-
 ków mi prosta, tylko sam z Arcykapłanem wchodząc do
 niewielkiego pokoju na piętrze, który stanowi ich syna-
 goga. Tam we framudze nakryte szafy za firankami
 jest stozony rękopis, zwinięty na wale i widać
 pięknym porokiem. Rękopis zawięty pięćdziesiąt
 Mojżesza i chociaż ma postać bardzo starożytną,
 jednak nie tyle jest dawny, jak chez Samarytan, bo

utrzymują, że Abiśta syn Sinesa, wnik Elicana, a praw-
 niki Azaona przepisywał ten rękopis w dwunastu namiotach
 trynaskiego puku po wejściu Izraela do ziemi obiecanej.
 Ten manuskrypt pisany na pergaminie literami daw-
 niej sżemi hebrajskimi, jakich Żydzi używali przed niewolą
 babilońską, po tej bowiem niewoli przyjęli Chaldejskie
 litery zwane dziś Hebrajskimi, a Samarytanie za-
 łali przy dawnym charakterze, który ma być Fenickim
 i tenże nazywa się Samarytaniskim. Późniejsze tego
 rękopisy z późniejszym Żydów długo zajmowało
 ukończonych Europejczyków i wtem oznaczył się Kalige
 który był w stosunkach listowych z Arcykapłanem
 Samarytanów. Jakoż po licznych badaniach przekona-
 no się, że rękopis Samarytaniski niemieli prawie nie-
 różni się od Żydowskiego, tylko z fałdowanym jedno-
 miejscem sięgi Deuteronomium 1): w następstwie bowiem Kib-
 elamy rozkaz Mojżesza, aby po przejściu Jordana
 zbudowano ołtarz na górze Hebal, a Samarytaniski
 at rękopis także wzniesie ten ołtarz na górze Garizim
 Arcykapłan tak się tłumaczył z tej różnicy, że Juda prze-
 nieśli do Samarytan pociąg Hebal zamiast Ga-
 rizeim, bo Samarytanie od dawnych czasów używali na tej
 górze waga, czyli może Żydzi tem fałdowaniem okaza-
 ni składowani miejsce wybranego przez nich na modlitwę
 w piśmie cytatem mówią dalej, że Mojżesz kazał ogłosić
 błogosławieństwa na górze Garizeim, a przeklęstwa
 na Hebal: niepodobna prosto, aby chciał mieć waga
 ołtarz na miejscu przeklęstwa, ten raczej na górze bło-
 gosławieństwa. Należy, Samarytanie utrzymują wed-
 ławiej kroniki, która przypisuje Jochemowi, że ten sam
 między Izraela karą po swoim wejściu do ziemi obiecanej

132

W - zbudował' kusiód na górze Garizim i wcale niechciał⁷⁸
ioku wyprawać swego pułastku od Jeroboama a wolał
ca- białinami panny nieczyste kródo swego puchudzenia.
W - stał do dziś dnia wyprawiają, ród swych Aru-
kapitanów od samego Aracna i zawoła u nich na te
godności Syn po ciele następuje. Dotąd Samarytanie
nieka raz do Tronu olynia, ofiary na górze Garizim,
co saboty chwierają, aż do Synagogi, odrucają całą Bi-
blię proci fiziozigu ulajęta, ubchaetę Wielkanoe,
Hilane swięta, Kiewki i do Garizim największą wagę
przytadają, stał we woty skich klzskach i przymianach
zawoła starali się mieszkać przy tej górze. Dziśoj Sa-
marytanów jest bardzo mało, bo jak mi powiadał sam
Arupkapitan, że ledwie jest w całej Samaryi i pobliskiej
okolicy 60 rodzin, które przychodzą na wielką swięta
do Naplury. Wtem między głośnie ich siedlisko i zawa-
przy Synagodze ciągnie się ulica zamieszkania proci Sama-
rytanów, którzy od innych wyznani oddzielnie żyją i
tylko między sobą chwierają mędrzeństwa. Handel drobne-
gawey stanowi ich sposób utrzymania się, a proci są
z prawoszechnie ubodzy. Przy Synagodze meją swój skrotz
w której ma się skleci rytać po Samaryjskie. Z niepokiem
zawozowaniem przegoda wzdrowie na te mate szwagłki
niegdys panów tej ziemi, których more w krócie i sła-
a niegdys, bo kilkanaście rodzin tulących się w cień
Garizim, lada zamieszkanie more wygładzić na zawoła.
Wielka dawno było ich wiele w Egypcie i Damasce
ed i Turcie, a dziśoj tam ich nieznajdziesz.
Kościół wzduri zabudowane skada się z dwóch dłu-
gich ulic idących prosto po tej wąskiej dolinie, a po bokach

Wszystkie ulice są uliczkami: wszystkie są nieczyste i ciemne. Dla wielkiego sejsku domów, już dla tego że są uszko sklepione i domy widzi się nad ulicą. Miasto dość ludne, bo liczący 4 góry mieszkanców, którzy prawie wszyscy są muzułmani; Greków katolików jest mało, samarytan prawie było, a Żydów ledwie 15^{tych}, chociaż miasto handlowe, pochodzi z niego wiele, jako dotychczas mają Żydzi przeciwko samarytanom: jako że za czasu Xerxa Radeiwita nie było tu ani jednego Żyda. Handel dość kwitnący i głównie odbywa się kaktusem bakaryj, które są wspaniałymi wyrobami bawednianych, które przywożą, okolicznymi mieszkańcami: przed tego nie mało wielbłądów przychodzi ze stron najdalej. Stawne tu melony równają się w Dobroci Smyrnej'skim. Niskie mury bez wież opasują Napolę, i niewiele jej mogą obronić. Jej zaletą od Jeruzalemu różni miastem. Murekłów znajduje się sześć wielkich tarasów pięć, jeden kusiast Greków katolickich i Synagoga samarytaniska. Całe miasto nowe i budowane i nie ma starych domów, tylko jeden murek skłonięty na ruinach kościoła Chryścijańskiego, z którego dobiega pochłata rzeka wschodnia albo otłanowa z kolumnami korynckimi. Zanalatim fanatyczny, jak winnych strona, pochodziłby i nie ma tu uczyniają Frankowie, na których zawsze koso spoglądają. Kiedy patrzył na ten parów między górami, gdzie w całym umiarkowaniu widzi się napełnione domy różnej wielkości i kształtu, wtedy się dziwił, że z tego nie ma wypływu przesłona rozmarła. Po prostu jest wyspa, zdrowe i wonne dla mnóstwa gajów oliwnych i innych drzew owocowych, które w całe miasto czerpią się po górach i niżinach.

Napleza, albo Napluz jest dawne Sychem albo Sichar i według jednych oznacza grób, bo tu był pogrzebany król Jozef, a według drugich Ktemstawa, bo żył i umierał samarytanów Ktemstwem nazywali. Jeszcze to miasto nazywa

Salem, jak utrzymuje S. Hieronim. Sicheem jest bardzo stare¹⁹
 iytne: Jakub patriarcha mieszkał przez nas niejaki czas za
 tem miastem, wtedy Sicheem syn Hemora życia tej osady z nie-
 wart Dyz ~~z~~ córka Jakuba i zatk krywdz jej bracia zdra-
 da, wymordowali mieszkańców, a ztupiwszy miasto, razem z Ja-
 kobem uieikli do Betel. Po wejściu Żydów do ziemi obie-
 canej, Sicheem dostało się w podzielo pokoleniu Efraima. Za
 czasu Alexandra Wielkiego było stolicą Samarytanów, nie był
 no, że kasciat był zbudowany na górze Garizim, ten jenne
 ie Samaria, a późniejsza Sebaste stała się osadą Macedoń-
 ską. Samarytanie pomimo niehamiszi do Żydów uważali tych
 kowstania, przeciwno Brymian wespół z niemi uieykili sprawę
 i wszelkich smutnych następstw byli uczestnikami. Cezaris
 wódz pod Wespazjanem zdobył Sicheem i uieydzł w pień
 mieszkańców, których 11600 zezingto w tej rzeki. Zup-
 nei opustoszało miasto osadził Wespazjan Grekami poga-
 nami, którym prawo obywatelstwa Brymskiego udzielił,
 a miasto nazwał Neapolis z przydatkiem Flawia ¹⁰¹
 imienia swego ród. To nazwanie chęciari nie co pre-
 kszcone do dziś dnia zostato, bo zamiast Neapolis
 zowią Nabluz, Nabluz, albo Nabluz. Dawni mie-
 kanej nieprzekawali kani' się o pozyskanie swobody. Zpm
 ciny tych rozruchów Adryan zabrat żiggi swizke w Sicheem,
 zakarat uieyie obrzezania, starał się wyzpić cusi' dawna
 Samarytani ska, i w tym celu postawił w okato góry Garizim
 straż, któraby niedopuszczata Samarytanom zbie'rai tej
 tam dla nabożeństwa: nadto postai gózbia na wyso-
 kiej zerdti umieciat na tej górze, aby tym obrarem bawochwał
 stwa ad straszyl Samarytanów. Szad żydzi obawiali nie tian
 nei swaich ad uieupieniców o cusi' oddawana, pner nich gózbicowi.
 Dotąd a Samarytan różne basnia chęta o tym gózbie,

między innymi pisał, że ta postać gotycka za pośrednictwem Samarytanina, koczująca Hebrejczyk i na ten sposób biegała straż mordów waciwianego przychodnia. W rozprawie pod jakimś Raba Ruzw był chrześcijanin ten gotycki od Samarytanów. Za panowania cesarza wschodniego Zenona zbudowani w Napsluze Samarytanie wpieni wytręgli Etnician i Terebinta biskupa weraże się świętą Zielonych: poskręmiwszy Cesarz powstanie, odebrał im od nich górę Garizim i zbudował na niej kościół Bugaro i jodliwy, który był w końcu opasany murem i opatrzony strażnicą aby mieszkanicy nieuczynili napadu. Jednakże pod Anastazyem cesarzem, za przewadnictwem jednej kobiety, która pokazała mu drogę przez opoki, wpadli Samarytanie i wywieźli Etnician opasawali kościół: ten prokurator cesarski także już ten bunt uszkodził. Najsilniejszą ich powstanie było za wale Justyniana, bo obserwując sabei króla przebiegali z nim całą gościniec, wysyłali miotaniem i ogniem niszczyli, zmuszali ich do cięć i w tej rozprawie prosił mnóstwa Etnician pomógł mu weniński wiek Amenas biskup Neapolski. Justynian postąpił z nimi najsurowszemu, bo albo karał im przyjąć religię i wiele się ochwyciło, albo jak niewolników zaszytych w różne strony dalekie, albo karał mordować i od tego czasu najwięcej zmniejszała się liczba Samarytanów. Ben jamin Tudeł w dwunastym wieku widział tylko sto ubogich Samarytan, również jak teraz.

Neapolis, albo Napsluz wstawia S. Justyn filozof Etnician i męczennik: w niej się bowiem urodził w samych początkach drugiego wieku z rodziców Greków pogan, którzy w dawniejszym ichem byli osadzeni przez Wespazjana. W nawróceniu swym do religii Etnician'skiej sam opisuje w rozmowie z Tryfonem Żydem. Patajże chociaż nabył cię prawdy wiać za nauczyciela Stoika, którego otęgo

kama stuchad, ale kiedy go nie nieuwierzył o Bogu, bo i sam nie nieuwierzał,
 morda nawet by wiadomości miał za niepotrzebną, wtedy ponieśli
 Rozumownika Zenona i udat się do Perypatetyka, stośnika
 i aże wnie biętego w naukę, jak sądził przypasnąć i sam o sobie:
 ma-lwe ten mędrze po kilku dniach za-gdał kartaty, mówiące,
 wera że w ten tylko sposób mogą ich wzajemne stosunki prawdziwie
 bratysie po-tytewne, ta chciwasi xra-ita słachetnego młodziaka
 ro i już go nie miał za filozofa. Wiustając w chasale bada-
 zagnia prawdy, udat się do bardu. Stawnego Pytagorejszuka,
 zych w się niezmiernie wykreślił ze swojej mędrości, który kartaty
 xad młodziaka my-xna Astronomia, muzyka i Geometria, bo nie-
 kusi można xba-dac rzeczy wiódających do bto-go Stawnonego xycia,
 kwo jeśli pierwej nie nabydzie tych wiadomości, które umy-it adry
 a wają od xmystów, a podnoga do wyobrażeń duchownych, skyniz
 to go xwałnym do ogłędania samej w sobie Pisknosci i Dobroci.
 kusi Młodziak nie wy-xnat, że nieporiada tych nauk, a filozof adpra-
 ms- wit go z nierzem. Przykro to było pragnącemu nabycia
 ian prawdy, bo widział xniwexona luba nadzieję daj-sia do
 kusi rzeczy duchownych: ten z drugiej strony nie mógł się stnieć po
 tat tym mistru, który mu kazał na wszelkich wiadomościach
 o ledwo nie xycie trawie, kiedy jedyni xgdał nabyć prawdy.
 Ben wego wyobrażenia o Bogu. Wiwidłaz sam co robić,
 agio udat się wreszcie do Platonika, który nie dawno przybył do Nea-
 polis i wielką miał sławę: przy tym nauczycielu bto-go pra-
 ad-cowad i xdato mu się, że co dnia robi xneurne postępy. Por-
 kaniwanie rzeczy nad xmystowych dziwnie go unosiło, a roz-
 to-ważaniu Ideow dodawato sknydet jego myśli i sądził, że
 na. w krótki przyjdzie do poznania samego Boga. W takim
 e usposobieniu unikając ludzi, udat się na pustynię nie-da-
 leko od morza, aby umy-it napędzić samotności i rozważa-

...um ujrzał starca, który za nim w niewielkiej od-
ległości zawsze postępował. On (hege niechce) stał i na
niego czekał. Wyszła starca ujrzał wielką powagę stojącą
z wielką przyjemnością, a tak zawiązała się rozmowa, w któ-
rej młodek nie rozprawił z całym zapamiętaniem o filozofii,
jako o jedynej drodze do szczęścia. Na za pytanie starca, co
głosi o Bogu odpowiedział, że Bóg zawsze ten sam, zawsze
sobie równy i jest najpiękniejszą, przyczyną istnienia wszystkich
rzeczy. Starca mile przyjął odpowiedź i zapuścił się z młodzieńcem
szukającym prawdy w głębię rozmowy, w której, chociaż Justyn
czsto zastanawiał się powagą Platona, jednak został przekonany,
że wszyscy filozofowie nie mieli prawdziwego wyobrażenia
ani o duszy ludzkiej, ani o Bogu, lecz że tej wiadomości trzeba
szukać w objawieniu, które spisali mężowie natchnieni Duchem
Świętym. Nie podobna przytaczanie w całej rozciągłości tej rozmo-
wy, w której natchmiast, jak powiada J. Justyn, światło niebies-
kie zapaliło się w jego duszy, a serce ogarnęła najczystsza mi-
łość zigg proroczych i łych ludzi w oprzyjści Chrystusowi. Ja-
koż wkrótce się przekonawszy, że nauka Zbawiciela jest jedyną
filozofią, bezpieczną i pożyteczną, i że sama tylko przy-
nosi najstodrze uspokojenie, przyjął chrzest święty. Takie
było nawrócenie wielkiego nauczyciela w Kościele. Znakomi-
tego pisarza, Apologęty, filozofa i męczennika, który był
jedną z najcelniejszych ozdób swego czasu, a którego dzieła
stają do budowania cywilizacji i są najczystszym źródłem
wiadomości o wierze, nabożeństwie, obyczajach i całym sta-
nie Kościoła zaraz po Apostołach. Zostawszyci zwolennikami
Chrystusa pana miał za jedyną powinność rozprawić z poga-
nami i Żydami, aby ich doprowadzić na drogę Zbawienia.

Nieporozumień pisałycha filozofów, chcielibyśmy to mieć takimi, jak
 wstępną do Rzymian i Greków, a raczej pragnąłbyśmy, aby
 wieść dać poznać, że nauka Jezusa Chrystusa jest prawdzi-
 wa, filozofia. Tak nasz filozof Chrześcijański dla roz-
 szerezenia swojej wiary przebiegał przez Grecję i Włochy,
 a w Rzymie najdłużej mieszkał i tam publicznie nauczał
 zasad Ewangelii. Pożegnany wtedy przez nienawistne i nie-
 domyślnie ciękali rozmaite potworne na Chrześcijan: S. Justyn
 przedłożył sprawiedliwie wiernych i w tym celu napisał
 obronę, albo apologię w 150 roku, za panowania Anto-
 nina pobożnego. Wiemy z dziejów Eusebiusza 1), że S. Justyn
 pisał tę pierwszą obronę w Rzymie i z tegoż względu zda-
 je się, że ten smiały obrońca sam pisał swe pismo Cesa-
 rowi. Smiałości obrony pokazuje się na wstępie, gdzie z całym
 prostym godnieniem tak się podpisuje: Justyn Pryśka syn
Marchia wnuk rodem z Flawii Neapolis w Syrii-Palesty-
nie. Z początku wykazuje jak rzecz niestudna ~~wystąpienie~~
 potępienie Chrześcijan bez wysłuchania i dalej tak przemawia
 do Cezara i jego synów; — „Wśród was również poboż-
 nymi i filozofami, wśród was ogłaszają za stróżów
 prawa i młodszych nauk, ale wy takimi jesteście dać
 to widzieć. Nie myśl, w tym piśmie pisać, ani zbierać
 łaski, ale sądzić: abyście wchcieli przyrządzenia się ludzkiem
 zabobonem, albo w ślepych porządkiem, albo dla samej tej
 wsi oddawać w umysł w korzeniach, nie potępiali
 rozpierzchnię samych siebie. My bowiem jesteśmy prze-
 konani, że nam nikt nie wstanie przeciw, jeśli się nie-
 kujemy z tymi i wysłuchujemy. Możecie wprawdzie nas zabici,
 lecz nie możecie nam zaszkodzić.” — Potem dowodzi, że

136 139
potrzeba karać za występki, a nie za samo imię Chrystusa.
nina, która zarzut bez potrzeby, wyprowadza ze Chrystusa i
nie czyni prawdziwego Boga w sprzeczniejszej Trójcy. m
Przebiegamy po krótkiej głównej punkcie wiary, zesz-
ujemy do nauki moralnej i stąd słowe były to czasy, kiedy
nawet czystością obyczajów Amerykańskich mógł oka-
zać boskość nauki Chrystusa. Nawróceni z pogan to
często w starożytności mimo wkomienionych złych nabożstw
mieniali się moralną, nie tylko w ludzi czystych samymi
wypukami, ale i myślą. Wykazawszy z proroków przy-
jęcie i boskość Chrystusa, nazywa go przedwiecznym Sto-
wem, a tych, co według niego żyją, Amerykanami. Powstał
na barbarzyński zwyczaj wyrzucania dzieci w tarasy, a i z
porównawszy z nauką, pisma wskazywało, co tylko mieli naj-
lepszego filozofy dodaje; — „Te wszystkie prawdy możecie je-
u nas słyszeć i nauczyć się od nieznających nawet kłosa-
ta litery, od prostaków mowy barbarzyńskiej, ale wy-
sokiego ducha i przez to łatwiej wam pojąć, że to się i u
dzieje nie trudno, lecz bardzo mądrze.” — Dalej opisa-
je chrześcijaństwo, tak mówi; — „Po omysłu tego, którzy przyjęli
naukę wiary i naukę, prowadzimy go do tych, którzy się
nazywają braćmi, gdzie modlimy się wspólnie i za nas sa-
mych i za nowo ochrzczonego i za wszystkich, czego przy-
jęcie poznaniu prawdy uprości jeszcze i tak łatwo, abyśmy wiedzi-
eli to do tych wypuków i byli stróżami boskich przy-
kazów, a przez to wielkie chwalebne osiągnęli. Po modlit-
wie wchodzą w przechodzący ciekawym. Narodził temu,

146. 147. 82
a. Kto'ny przewodziacy braciom, przynoszą chleb i kielich z wina
i winem, co wzięwszy oddaje całej i chwytz powstachne-
y. mu całej imieniem Syna i ducha Świętego, i Eucharystia
- to jest dziękczynienie za te dary Błogosławieństwa, a po mod-
lity Litanei dziękczynniej cały lud odpowiada Amen. Potem
- ci, kto'ny u nas zowią się Dyakonami rozdawali przy-
tomnemu ludowi, a nieobecnyim odnosili chleb i wino,
po nich kto'remi dziękczynienie było składane. — .... Wni-
ni chleb wstępu tak z miasta, jak i z wiosek zbieramy się
i na jedno miejsce, gdzie byli czytają się pisma Apostołów
i proroków, ile czas pozwala. Kiedy przestanie lektor
czytać, wtedy przewodziacy ludowi, daje napomnienie
i zachęcenie do naśladowania tak pismnych rzeczy. Potem
aj wszyscy razem powstajemy, i modlimy się i po modlitwie,
jak już powiedzieliśmy, przynoszą wino i wodę. .... Do-
gatsi dobrowolnie dają jałmużny tyle ile chcą: zebrane
ofiary składają się u naczelnika, a ten wspiera sieroty
i wdowy, albo tych co dla choroby lub innej przyczyny
są w ubóstwie, także pamięta o więźniach i przychodniach.
stowem, o wszystkich potrzebujących ma staranie. Wni-
ci temi słowy kanony Apologii: — „Jeśli te rzeczy
- zdają się wam zgodne z rozumem i prawdą, to ich słuchaj-
cie: a jeśli je mieć będziecie za próżne baśnie, to jak
baśniami pogardzicie, ale nie winnych ludzi, jakby nie przyja-
- ców nie karacie śmiercią. Przepowiadamy bowiem, że
nie unikniecie sądu Bożego, jeśli będziecie trwać w niepra-
wiedliwości

wiedliwosi: a my zawołamy; Niech się dzieje wola Boża.
 Łatwo przebaczyć ten drugi wyścig, jeśli się zastanowi-
 że Chryśdem dać poznać pierwsze wzmownej formie dzieła
 u Chryściean, która ten wielki zastępy przynosi i spła-
 kowi i jego współbraciom; zastanowi, że ten najpierwsza
 Apologia, co donosi doświada, zastępuje na bliższym zna-
 mion: w niej bowiem nieugięty nasz filozof wyraża przed
 samym Rzymskim tronem zasady wiary i sposób nabożeń-
 stwa, zbija miotane potworne i złośliwe smutne i upa-
 wykazuje nicość mędrości ludzkiej splamionej bawo-
 chwaleństwem. Cała ta religia wiernie skreślona, a trud-
 łą niezachwyci najżywniej gorliwości i tą wymową ser-
 deczną, która jeśli nie przekona, to zawsze zmniejsza
 nieprawdę. Jakże ślasko Sardenski świadek, że na sta-
 chnym umyśle Antonina pobożnego króla ta obra-
 na urażenie, bo wyprowadził polecenia do Aten, Tejsalo-
 niki Larisy i innych miast Greckich, aby lud powo-
 tymano od wszelkich rozruchów przeciwko Chryścia-
 nom.

Smierć nie stasze nie pasciżona w Rzymie od kilku męszni-
 ków była powodem J. Justynowi do napisania drugiej
 Apologii w sześćnaście lat po wydanie pierwszej. Już tam
 czytamy, że ten cieżki i strasny przeciwnik wstaje niebe-
 pieczeństwo. „Ja oczekuję, abym wpadł w rękę kto-
 rego kolwiek z tych nieprzyjaciół i byt do przegięcia umię-
 zany, a najprawdopodobniej przez krescensa, tego mitotryka
 proźnej i szumnej wymowy: niegodziem bowiem zwabił filozofem,

Niezawiedź się ~~co~~ swojemu oszukiwaniu. Filozof Kresiens
 Cyniczny, to jest pój, Szkoty, miał uczynna nieuwierze
 co S. Justyna, który go nie raz zwodził w obec wielu,
 wykazywał jego nieuczciwość lub zepsucie, a przystąpił
 podobnych kresienów filozofa i innych nie naży
 wał jak szalbieżami i oszustami. Najpodobniej Kresiens
 był oskarżycielem S. Justyna, który wspólnie ze swo-
 jemi uczniami i innymi Chrześcijanami, był stawiony
 przed Prefektem Rzymu Rustyniem. ~~Wtedy Rustyn~~
~~pojechał do prefekta i powiedział~~ Matok Awreli tego Rusti-
 ka swego mistrza nieczciwie stawia w dziełku prokuratora
 tego potym Cesarza i a po śmierci Rustika kazał jego po-
 szeg umieścić w senacie: patrzmy tedy, jak ten Rzy-
 my Rzymianin obchodzić się z niewinnymi ludźmi
 i uczyć się, jak przesąd może zasłodzić nawet skro-
 inga cnotliwych i wiarygodnych. S. Justyn nie chciał
 oparować batwanom, wtedy Prefekt widząc jego postawę
 filozoficką, pytał: jakimi się naukami zajmujesz?
 Starałem się, wyprzedzić młodziem, poznać wszyst-
 kie nauki z żadnej niechęci obcy: alem się zupełnie
 poświęcił nauce Chrześcijańskiej, chociaż niecierpie
 jej od tych, którzy się przewodzą przedzworem mnie
 gnaniem. - Opowiedział potem na zadanie pre-
 fecta wco wiecia ~~wpis~~ wyznawcy Ewangelii i sam wy-
 znał, że jest Chrześcijaninem. Rustyn bał się innych
 młodziem, a wstąpił ochotnie wyznać Chryst-
 iusa: wtedy znnowo obrócił się do S. Justyna i rzekł.

Ty co mówisz, że tobie, że jesteś umiarkowany, i co masz
 siebie za prawdziwego naukiucielę, czy jesteś przeko-
 nany, że kiedyś nie będziesz od steps i o głowy asmagła-
 to wtedy wstąpisz do milia? Spodzielam się, że
 jesteś jestym ~~specyficznym~~ że otrzymam te Taski, a
 kto'ż otrzymał uszytych umiarkowany Chrystusa paki-
 feru go starej wpuścić spóźni namawiać prefekt
 ale mi i jestem przekonany temi słowami: Żaden zabo-
 ryczny nieopuszcza Boga, albowiem igra żył w blizkości
 i bezbożności. Ruszyk grozi śmiercią, na co ma
 rękę Mściennik: Wierzę wczepić niepragnięmy, ja
 cierpię dla naszego pana Jezusa Chrystusa i bę-
 4 i nim zwyciężymy. ... Dlatego, bawiem i wier-
 jącich, udanie nas Bawierci zasiały na sk-
 licy sadowej, przed która cały świat stanie. D-
 czasem inni Mściennicy uwalili: Czyn przedaj cocho-
 łostmy Chnościanie i ofiarowani niebezpieczny. Wp-
 nad modlitwy i wystawiania Boga uszyty byli an-
 gelsi i sułci. Tak nasz filozof te uwaro, który
 bronił piśmem i świętym dziełem, jakże krótko ude-
 zatamendził. Peki Religia Chnościaniska nie podnie-
 ludzi nad ich zimnolową naturą, jakby mogły zdumiewane
 rękami przykładać sakramentów, ale gani ich blask p-
 niechłozonem mnióstwie bohatyrów Krzyża, i w którym
 nadchodząca ich liczba, a więcej jeszcze ożigbiem
 wiary łakemy się asowili, że ta heroiczna śmierć
 Łasnego prawnie zdumienia niewybaczal. Jednakże, w-
 umi jeden ze sławnych pisarzy francuskich, pili chętnie

sz. midziu' zaciągając adnapienie niejako samego bóstwa,
 do swego myślenia. Bóg umarł dla zbawienia
 ludzi: a kiedy potem szło albo o śmierć człowieka,
 albo o śmierć prawdy i miłości, stawiam, Boga w sercu
 człowieka: wtedy człowiek na wzajem śmierci
 Boga do duchowania Boga."

Na cześć Justyniana stary filozof Marinus urodzo-
 ny w Napsucie. Później w swojej bibliotece powie-
 da, że z powrotem trzymał się wiary samaryta-
 ńskiej, potem przeszedł do Żydów a wrócił do pogan
 i wtedy miał zaemii imię i stał się dawnym filozofem
 swymi pismami, które były płodnym polem w nową myśl.
 Marinus był uczniem Prokla filozofa i jego na-
 stępcą w Atenach.

Góry Hebal i Garizim są prawie równe i mają,
 ich można sądzić do interesu lokalnej sakralności. Właściwie
 pachoła, przewodnikiem samarytanim na góry
 święte Garizim i po dani trudem przybyciu na sam
 wiekholen. odkrył się widok nieprzerwanych gór i jarów
 często umajonych drzewami. Dochodziło do szczytu mł.
 na pustą górę. Ślady dawnych murów, lecz na nich
 odkrywają się tylko nieścisłe ruiny, jakby zbudo-
 wanego miasta. Jednak niema tam żadnego śladu
 dawnego kościoła, tylko wznosi się nieco kolumnowa-
 ny grób Szejcha, to jest pustelnika Islamu: w tych
 ławach stronach, gdzie tylko góra wysoka, tam naj-
 ścisiej znaleźć można kapliczkę otworną na
 grobie jakiego świętego Islamu i w ten sposób ma

102 115
budowy p. starych ścianie uprzyjemniają widok. Samarytanie
kanon pokonywał nie wiele kamieni natarowanych, które
re im stara, że atak, kiedy tu przychodzi, składa się
afiarę. Benjamin Tadel z 12 wieki powiada, że widnie-
ła tej górze atak, o którym podanie chudło, że wpr-
budowany jest z rożkami Mojżesza z Jozuego pro-
xim jest barzo piękna, bo ma chręsta i osabliwie mu-
zechodę gęstym odziewa się lasem. Samarytanie wia-
mują, że w czasie potopu nie była ta góra, żejska wzmie-
da, bo przeciwnie na karcie i jedynę miejsce modlitwy
my, nie mogła być pokalana, niemi lub inna, nie re,
czystości. Tu wedle nich Abraham czynił ofiarę, a
i modlitwę, tu Jozue miał dzwignię swiatynię; więc
co jest pewne, że na tej górze pierwszy Janaballte
zbudował karcie Samarytan'ski, a później za czasu
Antiocha był ten gmach poświęcony Jozuwowi gajin
nemi: po jego zburzeniu wreszcie cesar Tenon dzwignię
swiatynię wreszcie Bogarozicy. Ze strony tej góry nie
wzrok na przyległy Hebal i na pustą dolinę zwano po-
tem Jakoba i wspomnienie załudziło te miejsca wpa-
niadani obrazami Biblii. Jozue po pogromie nieprzyjacieli
ciot wyprzednia rozkaz Boga ułożony ustami Mojsze-
sza. 1. Sześć pokoleń staje na przeciw góry Hebal, a za-
drugich sześć na przeciw Garizim z niewiastami, dziećmi
i przychodniemi. Stare, dzieci, i słabowie stają po obu-
stronach Arki przymienną przed cerym kapłanów porządek
z świętą skrynją. Na stronie Hebal zbudowano atak
z kamienia, którego się nie dało nie tknąć: już p. d. 1000
jim satoralne afiara. Moim g. 1000 Lewitów obwieszt. 10

177.
H. 62
a nie go my Hebał straszne przekształca na butowchwalców, na
kłodzici nieznających redziów, na kmyndających joruchodnia,
a sierota i wdowa, na złodzieży i drogi podróżnego,
idma w szetek niemu i mżobojców: a cały lud się kaideu
z pryncypalstwie ciopowiała imen. Lecz najakropniejsze
pryncypalstwe reucaja na niemiernych pańskim pryncy-
mieru: soga ta kłytwa ich dlicy, dobytek i wszelko
władarni: sprowadła morowe powrocie, głód, chyli niemo
wmiestiane, a ziemiz zelazna, bryd ślepotę, szalenstwo,
złoty szelka, z niwage, ciżka niemo i more ciżkajęcy bapcy
i pastwz dlikich ziem rzą. Po tem strasznie pre-
cypalstwie wznosi się na Garizim głos bożych błogost-
pienstwa dla strzegących pańskiego Zakonu. I ułoga
Hebał narywa się góra pryncypalstwa, a Garizim
wziera błogostpienstwa. To publiczenie zawarte
pryncypalstwie całego Izraela z wszechmocnym Jehową,
przedstawia nejurowieństwo, chwile i najwspanialsze
scenie widowisko. A kiedy Jozue bardzo się
za starad, bo miał sto dwadzieci lat i już przechwał-
ydmie nadchodzący, wtedy zebrał znówu całego Izraela
i takem dla ostatniego utwierdzenia pryncy-
pala z Bogiem i lud znówu powtórzył obietnicę Jaze-
mura panu, a Jozue wziął kamień bardzo wielki
i postawił pod dębem i rzekł do całego Izraela: Oto,
kamień wydaje wam na świadectwo, że strząś wryst-
nie słowa pańskiej, które wam mówił: byście snai
i wolem niechcieli zaprzeć i kłamać Panu Bogu waszemu.)
Jozue XXIV. —

86
Ktoś niej jechał i my natychmiast się palem Jakóba, bo kupił to ziemie
kiedy Hemora zjechał się z nim za sto jagniąt; tu zbudował Altar
Wam i przemieszkał czas niejaki, dopóki jego Synowie
nie wymordowali mieszkanców za zmiętych Synów. Na
tych dolinach pod Terebintem Jakób uchwycił z Synami
i kopał poganskiej brzozy, które byli zabrali w Sichecie.
Tamże nie daleko od góry znajduje się kaplica, jest to,
według podania, grób Józefa, którego kości, jak wytamy
z historyi Józefa, przyniesione z Egiptu pogrzebali w Sichecie
w jaskini, które był kupił Jakób od Hemora. Matką to
był: charakterowy Mennik, do którego Żydzi zwracali się na-
zwani i swoim przychodzą. Przy tym grabieżu nie można
nie zauważyć sposobu opisu natychmiast ułożenia. Zawr-
nięta twoja praca to słachetne żądanie drugiego serca, aby
miejscowi którzy na ojczyźnie Ziemi: ten teren stoją przy
wielu innych przy niesionym z Egiptu, trudno było ułożyć
zanim w dalekiej stronie nie we stehngi, aby i jego kości
przeżyły w rodzinnej Ziemi.
W niewielkiej odległości od grobu Józefa stoi pod górą
drugą matkę Mennik; do którego przybywamy cieli i my
zawrę krynicę Samarytanek. Ta studnia głębia
nazywata się Jakóbową i do dziś dnia zwano Bir Jakób,
ten czysty mianuje, po prostu Ain Balata to jest oko
kamienia, czyli źródło. Dawniej nie było studnia, jak
Bogomir Bonifacy, zbudowata i Heleną Kasiar i Klan-
sch, w których więcej jak sto mniszek poświęcało się
altaru. Poda wiadomość tu Kasiar w kształcie kwadra-
towego koryta, a w środku było źródło Jakóba: w po-

czątku cyrkelnego wieku. Waldensel jest to zastad k
 ludowu chae' znach nie zrujnowano: ~~napisane~~ Anzelm
 ogladał sadkiem zniszczonego swiatynis, a dzie Radziwiłł
 widział tylko studnia zaulonoz kamieniami. Dziś
 swięta krynica wznosi się w kształcie kapturki murem
 sklepieniu, to i ilustrowani mają to miejsce w ustroniu
 który skłonił się ludowu z ruin dawnego kościoła, jak to
 dał z glazowu ebrajskich dawnym Rzymskim sposobem to
 i dwóch kolumn z kapitelami korynckimi. Ilustrowani
 zapadnie i drugi stoją otworami: wielogłębokość ogrobu
 kamien granitowy, co był dawniej przy studni, i na nim ja
 uadło prądania studni. Zbawiciel w czasie rozmowy z 162
 marytaną. Późniejtem pod spie, aley ebrajskiej krynicy
 o której mowa, że ma być 50 toni głębokości, jednak
 ile po ciemności nie mogłem, nie było było więcej
 jak 15 lub 20 toni. W maju, czerwca i lipca ma
 wysychać krynica, ale znówu przybywa w innych miesią
 cach i teraz zastad obficie wody. Na granitowym
 kamieniu rozłożył się nasz adstant podróżny i spedy
 tem swięta ofiara, która w bardzo dawnym, erarow
 mi była tu sprawowana. Po skaneronej masy swiętej
 adstantem ogłoszono dwunastu episkopów z rozmow
 ciela z samarytanek.

182111 opuścił żydowski dom i szedł do Galilei,
 a musiał przejeździć przez Samarię. Przystadł tedy do mi
 które zwana Sychar bliższe pola, które dał Jakub
 Józefowi synowi swemu. A była tam studnia Jakub
 wa. 182111 tedy sprawowany z rożni niedługo potem

kę nia. Było samo południe. Wtedy przysła nieurasta z sama
 m syi erpae uade. Kiedy jej przysła: daj mi pie. Bo uenie
 jego sdeszli byli do miasta, aley nupili strawy. Kiedy
 mu tedy samanyteniska nieurasta: Jare by lude
 zydem prosisz u mnie samanyteniska pie? Bo zydanie
 nie abeaja z samanytan. Odpowiadziad przysla: gdybys
 powiedziata daj bozy i kto jest cec' mien, daj mi pie,
 tobyś go prosila, a daby ci uade zydow. Tanie, wien
 k puiurasta niiman i erim erpae, a stacnia jest gte
 rebania, skądże man uade zydow? Czyż jesteś wieksty
 in jan lejeie nan Janob, który nam skądnie, daś i sam
 zlot niej pit i synowie jego i dobytek jego? Odpowiadziad
 przysla: widy który jare z tej uady, znowu
 nalezdli pragną: leu ktoluy jid z uady, ktora mu
 icija dam, nalezdli pragną na wieki: ale uadę
 a ktora ja mu dam, stanie się w nim zrodlem wody
 iennytry skajcej ku zywotowi wiecznemu. Kiedy do
 m niego nieurasta: Tanie, daj mi tej uady, a leym nie,
 kę, pragnęta, ani tu eripae chadzila. Kiedy jej przysla:
 jid, zawadaj maria tego, a prujd tu. Odpowiadziata
 tej nieurasta: niiman maria. Kiedy jej przysla: Dobrześ
 powiedziata, bo miata jizie mszaw, a teraz kto
 leś tego man, nie jest twoim mezem. Jai prawdziwie
 ni powiedziata. Kiedy mu nieuraste: Tanie, widk,
 ab żes proren. Ojcowie nasi chwalili na tej góie i na
 harizin, auy puiadanie, że w jerozalem jest
 miejsce, gdzie pobieha chwalii. Kiedy jej przysla:

niewiasto, wiecie mi, że przyjdzie godzina, gdy anio-
 ły górze, ani w Jeruzalem będąci chwalić cię na-
 by chwalicie co mi uście my chwalimy co miemy, i
 jest zbawienie z Izrael. Ale przychodzi godzina i
 ran jest gdy prawdziwi chwalcy, będą chwalili cię na-
 w duchu i prawdzie. Przecią mui niewiasto: Wiem my-
 że przyjdzie Mesjasz, którego zwiaz Chrystusem: głe-
 tedy przyjdzie, oznacz mi nam wskazuje. Przecią je-
 tam jest, który z łobos mówies. A natychmiast przyjdzie
 uczniowie jego i słuchawali się ze z niewiasto, mówią
 jać nam gdzieś nie chcą: E co pytasz, albo co z nimi
 rozmawiasz. Zastawia tedy wiadro niewiasto, i
 do miasta i mówią ludzom; Pojdzie, a oglądajcie
 człowieka, który mi powiedział wskazuje, sam kół-
 towar czyniła. Ciekaw li jest Chrystus? i pnie się
 do miasta i szli do niego. A tymczasem przodki
 uczniowie mówią: Rabbi, jedź. A on im rzekł,
 ja nie mam ku jechaniu, a którym wy nie wiecie. Al-
 wieci tedy uczniowie między sobą: alboż nie kto jest
 przyjdzie? Przecią im Jezus: Alboż nie jest, al-
 czyniś walc tego, który mi powiedział. Czyż nie wiecie
 że jest ten który mówi o dniach przyjdzie? Alboż
 samieście już nie wiecie, a przypatrzcie się
 krajinom. Zie już bracie są ku dniom. A
 ta o niego wiecie Samarytanów uwierzyli w niego
 i stała niewiasty słowami dającą, że mi wskazuje
 powiedział, sam jeć nie czyniła. Gdy tedy przyjdzie

Do niego Samarytanie. przyniósłoby tam zastad: imien
 nat tam dwa dni i daleno uieczy ich uwiekszyta dla
 mowy jego: a niwie sie mówili, ze już ni dla
 tych słów uiechamy, bo my sami słyszeli i wie
 my, ze ten jest prawdziwie Zbawiciel swiata. A
 gdy dwa dniach wyszedł stamtąd i w szedł do
 Jeryzalei. 9.

Nie by najmniej nie myślę, iż przepraszaj ten drugi wy
 wiat, bo nigdy doń niemożna nauczyć się i na zda.
 niemiwać się nad słowem Zbawicieli. Jakiż to charakter
 prawdy przebiega się w tem opowiadaniu Zbawiciela, a
 jakże podobna do nasładowania prostoty! Ktożby mógł
 nie myśleć? Co to za niewypowiedziana miłość i łagodność
 i miłostwego Słowa, którego pokarmem Zbawienie ludzkie!
 Groźnej, grzesznej Samarytance odstania niej wyrażnic
 gośtwo, posiadnictwo, dary ducha świętego i powszechnie
 rozszerzenie prawdy miłosierdzia, kiedy pospolinie Amys
 us rad przed innemi ukrywać miłostwo swoje. a przede
 nam poznaj, że są godniejsi te taski i objawienia
 karbowi Złota dusze proste, chęćby nawet przeświadc
 ić lub niewiadomości byty skłane grzechami, jak
 wódki Faryzejskiej enuby, wolni w prawdzie od zmyślo
 wych uchybień: ale są namiennego serca i praw
 dę i rozumowania. Ten obraz Samarytanki gro
 zny i zmyślowej, ale razem tak prostej i prokornej, tak
 szlachetnie przejmującej prawdę i zdolnej w sercu mi serca
 słuchaniu się do wyobrażeń wyświeconych i słachetnych, słów
 św. Jana r. IX.

nie zachwyca! ~~Przebiega~~ Jakiegoś taskawego cheguym się
 poprawi' taturo przebiega: bo oto nagle z grzesznicy
 i Samarytanka staje się szlachliwą, od proroka
 Zwiastunka i Apokryfka Zbawiciela w Sicha
 A patrzy na dolinę, na ukuliwne góry, które były
 świadkami tego zdarzenia u studni Jakóba, tego zdarze
 nia, co tak małego wicher i jego obyczaje, Zbawici
 nie bo niedawno było i mimo wolnie wżreć tęsknoty
 posyłać wokół, czy nie idzie studny ten rajski
 Wzdrowie?

Twoja dusza, jak Samarytanka,
 ciągle się wdręga do próżnego świata:
 Zmysłów uścisłem z nim się tylko opłata,
 A znać nie pragnie rajskiego kuchanka.

Twoja dusza wciąż marności wedy
 bije tym większym pragnieniem się pali;
 A tak prężywa po zmysłowej fali
 Szybko do grobu bez żadnej ochłady.

Chciły świat wypieć zstanie tęsknota:
 Ten wielki, Zbawco, niech ta nędza wstruszy!
 Staćki wzdrowie, wstąp do naszej duszy,
 Przebiega jej winę, daj miły żywota.

O wieczne źródło Sierżbia, nasycenia,
 Głęboko ~~serce~~ serce dalej prowadź śladymy!
 O, kto aż posiadać nie więcej niż żyty,
 Twojełkie troski w rajską błogą zmiania.

W tym pustym miesiecu przygotowano śniadanie: to jest
 chleb, ser i figi, a doskonała woda z tej samej krynicy
 jakiej nas mile otaczała przy wspomnieniu, że nigdy
 nie dam zbawiciel strudzonej gasić ten pragnienie. Tam gdzie
 ubogopostawione siedem mitosów buskiej, która chociaż
 była przez jedną gęstwinę zdiatała nawrócenie wielu mienian
 z dawno tego miasta, lecz od Napluz o dwadzieścia kilka
 godzin drogi; ten że są bliższe źródła, więc trudno tu
 wyprzechodzić po wodę: tylko pilnym i w gorącym czasie
 nie wiedząc, samego źródła, ten symbol wody żywej. Smut-
 no się rabi, kiedy w końcu potrzebę prędko, ruing i miasta
 niemiernie, niż najgłębsze nauki zbawienia. Zegnając krynicy
 samarykański, nabraliśmy wody, bo więcej jak przez pięć go-
 dzin drogi, która mieliśmy odbywać, jedne tylko jest zgni-
 te źródło pełne drobniutki robaczki.

Z początku droga nie była prędką: wkrótce minę-
 kilka wieśmi obłożonych tu zwyktemi wiankami ogro-
 dów; ale po trzech godzinach zmieniła się okolica
 i w miejscu bujnej, zielonej samaryi, zaczęły się przed-
 stawiać skały dzikie i obnażone, których widok bu-
 dził jakiś smutek i lękość. Przejżdżając kamiennym wozem,
 jakiś ciężki jak z pomiedzy skał niedaleko od drogi usły-
 szeli: skatem: potworze ni towarzysze chcieli prędko minąć to
 miejsce, prosto sam że Stefanem, co też niełatwo, pospieszy-
 tem w tę stronę i ujrzał biedny i chory Arabkę leżącą
 w ciemności skały, bo był upał południa; zaledwie nas
 ujrzał, natychmiast prosił o wodę i Stefan zaczął jej
 podać. Powiedziała nam, że szła do jakiegoś zna-
 a. chorego dla poratowania zdrowia: ale upał, a nadwzięła
 do pragnienia odebraty jej siły i już wyglądała śmierci.

Słuchając najwznieślijszych błogostawieństw, które zlewata na nas bieżąca łabka i doświadczała wielkiej przyjemności w poratowaniu bliźniego, przypomniałem sobie że zła wieści stała, że i kubek wody nie zostanie bez zapła- taczem ja posadził na koniu i wkrótce odeszłem do wsi Leban, którą widzieliśmy z boku pod górą. Z tej wsi Leban: jak chce podanie, był Lewita, któremu tak hańbił w bni xone, zamordowano w drodze. J. Dziwni Malow- ska góra wznosząca się nad tą doliną, jest stawną siłą, gdzie przez długi czas stała Arka pańska, i gdzie Jehowa przemawiał do Samuela. Tę to wspomnień aludzał ten rymt opoki! Cały Izrael zbierał się tam i płakał nad stratą pokolenia Beniamina; albo znowu nasywałami dobrowolnego starca Helegu- co za synów swoich został skazany. — Kieś dalej na mater- dolinie napotykałem doś wielkie ruiny Chanu zwanego od- si przykrytej Chan. Leban: tam przy źródle obfitem zastie- tem pasterów napawających swoje trądy. Ten Chan uważa- za granicę między Samarią, a Judęą. Potem oglądałem pola drodze wielkie cysterny zrujnowane i sadzawki suche, murko- woto otoczone, która znać, że służą do zbierania wody w deszczowej kist ściekającej z gór okolicznych.

Widząc Judeę ma odrębny fizyognomiz od innych okolicz- nosty. Już to niewesoła Galilea, ani dżiko bujna Samaria, ale straszna i pogrążona ziemia, na której przetrwały i kre- mogą zawisły. Gdzie spojrzysz, wszędzie wrok twój spotyka- Dzikie i nagie skały techną pogrążoną surowością. W tym sta- nym obrazie lubo niepostrzeżone oko żadnego przedmiotu, co by je- mógł roztęselić, jednak przebiega się jakiś przerażający maj- tyżności. Zdeje się, że męka i śmierć zbawcy wyrażają to strasz- i wznieście piśtno na tej krainie. Tu z punktu napotykałem jeszcze przy wsiach piękne ogrody, lecz w ogóle cała Judea straszna przybrata postać. Dawniej bowiem była uprawiana.

nie jedną zieloną sadzawę; jessze do dziś dnia ledwie nie po
 osuszkach górach Judei widzieć można podmurowania gra
 usowe, na których nigdyś rzadami wznosły się w góry oliwy
 winogrod, a w dole różne warzywa, jak teraz pastregasz,
 Libanie: ale dziś usprawa tej ziemi kupieckim hanied
 ana, a gradusy pozostały na świadectwo dawnej bytności
 ziemi, która Bóg przez naczyni narodził wybrancem. Za
 rowne, że ludzie rzucił i dał z ludzkich przyczyn, ale że się
 nie niechcąc bez woli Boga, a więc i to zapuszczenie Judei,
 które już zmieniło w kraj trwogi, dzikości i nieptodności gro
 dowej może z wyroków wyprzecz stało się kara Boga za
 melana krew zbawiciela. Przy najmniej niemożem i nawi
 leguwać się spustoszenia i wierzwanym upokach spale
 nych zdato mi się widzieć tę krew Boga pomieszaną. W
 Ustawne drapanie się po skalach i jarach niebardzo
 ostępiwem, a Lawro chropawem, ścieżką, męczyło nietyl
 wahanie i nasikoni. Sam przytężył się do naszego ławaryst.
 pora Szejch Arabski młody i uprzejmy człowiek: sam szedł pie
 chotą, a mied był objawiony dwoma wielkimi kozłami
 dy w jednym wyglądzie dwa jeździaki, jak ptaszki zgniaz
 a, a w drugiem świdła jego żona całkiem uwinieła
 i, biate przesieradło, jakby jaki pakunek. Droga coraz
 awata się gorsza i musieliśmy wchodzić iść piechotą, a na
 eści ze skąpiłiśmy na usprawę dolinę, nad którą
 enoita się góra adriana sadami i uwiniona na stary
 dai wielka wioska, Inabru, gdzieśmy postan
 ieli prze nocować. Wioska zamieszkała przez samych Arabi
 inów, którzy lubo się praca, zalicają, bo te góry, jak
 Libanie podmurowanymi gradusami ustraili w bogato
 aknie drzew owocowych, ale wcale nie mogą stynąć
 gościnności, bo żaden z gospodarzy mimo ofiarowania
 aptaty niechciał nas przyjąć na nocleg. Musieliśmy

przeleż nocować pod gołym niebem na ulicy, a i tak było
bezwzględnie, jak goście kłócili na stronie pod drzewem
bo wstanie w tych dniach trzech tysięcy ormiańskich no-
sących w ogrzewie niedaleko od tej wioski, obdarło
do nitki i okropnie zabiło.

22 września bardzo ~~we~~ rano opuściliśmy piękny wioskę
Enabrud i po przejściu dość uprawnej doliny, zno-
wiliśmy wstąpić do okropnego ślad obywateli warte-
ści. W południe godziny po wyjściu z naszego cyp-
liśmy w lewej ręce na górę rzecy wioski, która
według podania, ma być dawna Sura t.j. miasto, gdzie
Jakób spisek widział drabiny sięgające niebios i Anioła
i Boga, a stąd nazwał Sura imieniem Betel: tamie-
mował się i Aniołom Jakób i dlatego otrzymał
miano Izraela. W południe godziny potem przybyliśmy
do wsi El-Biri położonej na górze: znać, że to miejsce
było dość wielkim niegdyś miastem, bo widać było por-
tregarek rzecy: najpodobniejszą jest to biblijne Bera,
do którego wieści powstają dla bazaru brata
swojego Abimelecha. Dziś w tej wiosce mała
i uboga: lecz ja dotychczas uświętnia podanie,
że tu dopiero Kłopotliwca i Martę i Józef
powracający z Jerozolimy postregli, że dwunasto-
letni Józef pozostawiał w Italii. Dla zrozumienia
jakim sposobem mogli Kłopotliwcy nieopatrywać się tak długo
o miłośćności Zbawiciela. potrzeba wiedzieć, że Izraelici
idący na uroczystości i wracający z Jerozolimy mieli tu

słychać, że kolebki sły słabno, a męczący słabno i pro-
 bnie w czasie drogi spiewali na to przyprawione psalmy. Oż
 mająt życz myśleć, że Jan Jędrus z żoną i matka, a N. Matka,
 że jest z Obłubienicem. Opisanie tego wypadku w dwa
 milii milii za tem miejscem, bo idąc zwichłoty z Jerzego
 limy, wstąpił w kłini po dobrych ceterach godzińach drogi
 mogli powołać, zwłastka, że tu znajduje się źródło doskona-
 nej wody, co nie tak łatwo w tej stronie. Takie
 podanie jest dawne, o którym do dziś dnia świadczą,
 starożytnie ruiny kościoła, co go wzniesli Chryścianie na
 szczycie góry w pamięć tego wypadku zwanili. Oglądając
 z góry, nigdyś swiatynię, można widać że sposobu be-
 dawnictwa, że była stawiana, w pierwszych czasach po nawró-
 ceniu się Cesarzów do wiary Chryścijańskiej: w tych bowiem ci-
 nach, co się dotąd epanty i burzącej rzece ceterowiska i prożerze-
 mie czasowi, przebiega się mae Tenisocz Brytyjskiego. Pado-
 wa wznosi się w równoległym bok, mający długości 60, a sze-
 rokości 30 kroków: składa się z tak wielkich ciósów i tak
 mocno spojonych że się jeszcze ceterę ściany trzymają. Wewnątrz
 leżał jedna ogromna nawa i śladu niema żadnego, aby się
 mogła dzielić na trzy oddzielne arkadami: tylko dwa filary przy
 wielkim otwarze formujące też patryjną, zdają się napro-
 wadzać na ten domysł: gdyby o tem nie przekonywała sama
 szeroka kościółta. Ściana wielkiego otwara za okrągłona
 jak zwłoka wprost, to jest w dawne Apis czyli tak,
 gdzie stał tron biskupa i drugiego porządku tronu prez-
 biterów. Patrokolumny są murowane z ciósu i konczy się
 kapitelami korynckimi; nawat sklepienia jeszcze cho-
 tał przy wielkim otwarze, a reszta napędnie upadła.

W tej świątyni, jakby śadzi obmurowanym, rosną granaty,
 a po ścianach wdzierają się wapienia winna latorost, lecz naj-
 więcej ustraja i niszczy te ruiny terebint, co na wień-
 chu murów rozpuszcza swoje zielone wachlarze. Nida-
 loko od tego kurciana stoi ugramny Karawan Seraj
 forrobiany z dawnego klasztoru, jak to widzieć można
 z cegier spadniętych dawnych murów, bo sam wieńch jest
 cegłem młotem. Nad drzwiami Karawan Seraju
 umieszczono wielki kamień z płaskorzeźbą Kalama
 korynckich potężnych arkadami. Niktby nie uchylił
 się ten kurciana i klasztor miała dzwignię J. Helena,
 i że w klasztorze były niegdyś mniszki. Zestępując
 po mata z pochyłości tej góry, gdzie widnieją porożni-
 cane liście domki Arabów, przysilił się na dolinę do
 obfitego trawia, które miało nadać imię tej wsi,
 gdyż Bir, albo Biri znaczy trawia. U chrześcijan
 zowie się Trótem Maryi, nie tylko dla tego, że w niem
 gościła pragnienie, ale że właśnie tu zebrały się
 trzy tróde jęstręgie N. Matka straż Bożego
 Okręgu.

Jerusalem

A. koscioł i martwychstania.

Stantes erant pedes nostri in atriis tuis, Jerusalem!
ps. 121.

1746

161. 2

er
ur
le
g
e
d
a
m
be
ur
je
tu
Dr
m
Do
K
ge
H
K
st
be
x

Trupka, sliska i kamienna szufla wiodła nas po
 obnażonych i dziurach skalach i po gładkiej drodze od źródła
 Maryi przyszedliśmy na drugi obcy dolinę, gdzieś tu
 leżali liwna reszty janki's dawnej wsi, albo miasteczka.
 Pusta i odarta ze wszelkiej zieleni dolina czuwa nad Wadi
Atar, to jest, miękkie góry; podanie utrzymuje, że na tej
 dolinie Jozue gromiła nieprzyjaciół pokonał Hange' Hana;
 a więc to biblijna dolina Ajalon. Tędy też druga dolina, w
 przyszedliśmy prościej słynie na kamiennym wężym wiośki
Met - Chanina, to jest dom miłosierdzia. Tamże nieco opadał
 odkryta też nam ogromnie wysoka góra, któraś tu się
 wzięli ci do samej Jerozolimy i tuż nad górami Samuela,
 jest to dawna Ramataim Sofim, albo Rama, wzniesiona
 wysoka: tu też urodził i tu był pochowany Samuel. Całe
 dzieje Żydów przed tym sławnym prorokiem nasuwają się
 teraz na ten obcy górę widok dziwnie starożytny, bo kiedy
 do kota pastwiska w dalszej pustyni pokrajane skwarą orki,
 których ani jeden liść nie zieleni, wtedy wyskakuje
 góra Samuela ubojona bujnymi sadami. Tam jej szczyt
 zajmuje wielonym wianku niebieska otada, że dwadzieścia
 kilku chat Holoza, w której środku wznosi się bardzo
 stary mezar, zbudowany, wedle podania, na samym gro-
 bie Samuela, do którego tak Moslemini, jak i Żydzi
 z wielkim unanowaniem przychodzą. Tej Rama,

co w nowym Testamencie nazywa się Arimatej, byli rodem Nikodem i Józef Arimatejski. Jednakże mieszkańcy pokazuja nieco dalej w kanie doliny Ajalon zwaliska dawnej wsi Rum na samej pochyłości góry, która ma być ich miastem z Arimatej nowego Testamentu.

Jakże ta droga usporządkowana ma być do oglądania miejsca cierpienia i tryumfu Zbawiciela. Ta chemia pełna cudów i wielkości z każdą chwilą następną do wspomnienia biblijne. Były to jakby przyspiewki do wielkiego hymnu Młotów bożej, który dołączył wprawia w zdumienie ziemię i niebo; były to poprzednie gonice, co zwisłszy w miejscu tego widoku, którego przedstawiały symbol, albo przygotowanie. Gdyby okolice Jerozolimy uśmiechała się woda, kiem zieleni, rozkosznych toż i gaików, gdyby ludnością witała ta strona i wesolemi wiejskimi obrazami wznosiła przedkudniów; wtedyby trudno było zebrać ducha do smutnych, ale szczytnych rozważań. Przeciwnie teraz w całym obszarze od rzeki aż do najświętszego w świecie miejsca ożytku i straszna pustelnia, na kształt Teba idy Eremu, wtargnięta mimowolnie w poważne dumania. Drogi Syon'skie były puste, a cała ta przetrześniona otwiera jest nastrojona do uceru duszy Chrześcijańskiej. W porząd wzburzonego morza tych skał, które ustawnie na kształt ogromnej fali pęstrzyły się pod nieba, lub spadały głębokimi jarami, w porząd tej jednostajnie posępnej barwy mroźnej trwoga i smutek,

wznosiła się najwyższą Zieloną górą Samuela, jakby wyspa przytulka, lub nadprzewrotna czoła, na której zprężono się, spoczywa wzdrowca wzdrowca oko zmżone pustynią, jak ptak przelotem morskim. Podobnie i w duszy pielgrzyma, który się zbliża do upragnionego celu, do Jerozolimy, wśród tysięcy wstrząsów i wzburzonych, wśród jakiegoś niepokoju i trwogi, wśród licznych myśli, którym wspomnienie tylu zniewag, cierpien, katuszy i śmierci zbawiciela nadaje barwę jednostajnie ciemną i posępną, stawem, wśród tego morza boleści przebiega się nad wszystko niekoncena Mitoś, Bog obywatel, jako jedyny port przygody i pociechy, jako niebieska palma acieniająca od skwarów tego świata.

W krajnie górę stę, jak ci namienitem, nagle odkrywa się widok miast i pospolicie wtedy, kiedy już się czepnie się zbliżyć, w nadchwycaj przygnia się do prozaim koczania pierwszych wrażeń. Nie potrafisz ci opisać niepokojności, z jaką wdychałem się na karku, po drodze skatę w nadzieję ujrzenia Grodu świętego: lecz otużom się zawodzić, a przy- najmniej tak się wydawało mojemu gwałtownemu oczekiwaniu. Ciąto nadchwycaj było zmienne i drogę i skwarem, a dusza gubiła się w posępnych myślach. Stało mi rozrzucony wesołe Galilei wspomnienia, z lubą, choć niepokojną radością, biegiem powitał

niepodałano Dzielnicę w jej pomieszkaniu: a tu zbliżadem się
 jak syn, który wie, że lubego ojca zastanie już w grobie.
 Myśli, że grzechy ludzkie sprowadzity tę śmierć Boga odwie-
 ka, obróciła oko duszy na własne sumienie: tak smutni-
 ci skruszeni podnosiliśmy oczy w stronę Jerozolimy. Nara-
 cie przybyliśmy około godziny przed obiadem na
 biata, wapienną górę i nagle wśród cyrzeliliśmy przed sobą
 duże wielkie miasto, które przylegało do połyskujących gór i opo-
 sane zbatemi w kato murami. Jerozolima! wstąpi-
 my knyknebli i upadli na kolana, aby na tło k uosui
 wysłać w świętej modlitwie. Trzej dzień Bernardyni,
 moi towarzysze, co takie poraz pierwszy mieli stycz-
 nglądać to najświętsze miejsce, nadzwyczaj mię roz-
 czuli. W gwałtownem uiruciu balisci upadli na twan
 i wpróżd ter, tkania i jsków powtarzali ustawnie:
O Jezu, o mój Boże, o mój Zbawicielu: ale tak bo-
 lesnym gło sem, tak zgłębi duszy skruszonej pochoda-
 cym, że to uosucie świętego Zalu musiało się i we
 mnie przebieć. Po tem pierwszym uwarzeniu zbrawny
 nieco myśli, odmówiliśmy głośno i razem modlitwy
 dla otrzymania zupełnego odpustu, który Karciat
 przywizał do pierwszego cyrzenia Jerozolimy: i
 tę górę kuwio chmicianie górą pokłonu, a na ten
 znak pobożni pielgrzymi układają w maty knyż ko-
 mienie. Potem najserdeczniej usui'skaliśmy się iwin-
 szując wzajem, że Bóg miłosiwyy mimo naszę

niegodności ostaniet nas dotąd skrzydłem swój opieki od
wszelkich wypadków i pozwolił ogłodzi najświętsze
miejsce na całej ziemi. Daje się, że nadal niewielu
my dbali o wszelkie niebezpieczeństwa. „Teraz,
panie, puszczaj stęgi twego w pokój, gdyż owo moje
ogłody xbowienie twoje, któreś przygotował przed obliczem
wszystkich narodów.” — Długosmy stali
eł, nieco oswoić się z tem widzeniem i z tej biłej
góry, jak później się przekonatem, najwspanialej
i najpiękniej przedstawia się Jerozalem. Przy-
leża miastu opoka, ^{po której wznosi się oliwa} ~~conej pamiątki~~ ~~zgodnie z~~ ~~zgodnie z~~
~~na~~ panowała nad świętym grodem: to góra oliw-
na! Kościół Salomona, lub raczej meczet Omara
wznosił się nad wszystkie budowle; na
kalwarii świętynia grobu nieco wystawała nad
inne pomieszczenia: reszta tłum ogromnych
klasztorów i domów, rzadko przerywany wieża-
mi i minaretami, nadaje odrębną postać świę-
temu miastu: Zwróciła się tu nie było drzew
żadeni pomieszczeń i domami zwyżcałem wchod-
nim, bo tylko gdzie nie gdzie smutny cyprys krys-
tałat samotnie; a jeszcze widział się masy
kamiennej domów rzucają na spiekotą opale-
i otoczone ^{do kota} pustynią, trzęsło nieuchwyt wielkiego
wrażenia na ten widok Stolicy. Skał, co wy-
tężonym prożorem i potężniem przybiera przy-
równia jakiegoś smutku i wielkości. Spo-

1844.
Dziwatem się znaleźć Jerozolimę albo w ruinach, albo
nie wielką i lichą osadą i z przyjemnem zadziwieniem
postrzeć miasto z wielkimi wieżami i ścianami,
co tak ~~przez~~ tętną średnim wiekiem, że się może zdawać
jakby dotąd panowali tam Godefryd i Baldwin.
Jerozolimę, Jerozolimę, które zabijasz proroki i ko-
mienujesz postanie bożych, jakie mnogie i różne
bądźcie wspomnienia. — Lecz cały ten tłum pamię-
tek, wszystkie dzieje Judy, wszystkie mordy i okrucie-
stwa nawet wszystkie szanowane postacie proroków i
Dawid z Arfa, wszystko to blade, gęste i znikające
przed słowem krzyża. Krzyż tylko i krzyż musi
się w myśli mojej nad tym grodem: krzyż porwał do
siebie całą duszę i serce: a tak sławieni bohaterami wpo-
mieniami meki i śmierci Zbawiciela silił się piecha-
do Jerozolimę i wstąpił do tego grodu przez
Damascenską bramę przez którą zwykli byli w-
chodzić dawniejsi i pobożniejsi od nas pielgrzymi.
Jednak teraz ~~stanowiąc~~ wolno chrześcianom wcho-
dzić nawet bramą bez żadnej opłaty, bez żadnego
pytania, albo przeglądania rzeczy, jak by to nie ba-
dło dawno. Wkrótce przybyliśmy do klasztoru Zba-
wiciela.

Po storzeniu listów mnie zalecających od X. Delegata
i siostry Perpetua kustosa S. Grobu Wikariuszowi
ziemi Świętej Cyju Franciszkowi da Hartzema, na-
stąpił chętnie się udać do kościoła Zmartwych-
stania; ale ze wszystkich dawnych miejsc na Wschodzie
dnie jest to ten pozostał, że klucze od świątyni

grobu znajdują się wreszcie i łaskawie. Wprawdzie ten 96
 Złoty jest przedstawianiem chrześcijańskim, bardzo jest ten 96
 godny: nieplaci się bowiem od osoby jak pociąg, i nie ma
 tu się przedstawiać żadnych Egiptowski, lecz tylko kupuje się
 każde okienko kusiota i najwzrostu kusiota Dwa piastry,
 to jest, brach mój jak 96, a najdłuższy 15 piastrow,
 czyli nasz rubel bez dwóch dziesiątych groszy. Miał Egiptowski na-
 wet oddawać chrześcijańskim kłuczo za małą opłatą, ale ich
 przyjęli sami niechcieli, bo wpadłoby narodzić wyznania
 niejednolitego w tym samym byłoby zachować tego i z tej przyczyny
 kusiota kłuczo wreszcie nie mieli.

Dwa dni przegadane pokój przyznawano mi w Hospicium,
 gdzie natychmiast przyniesiono mi obiad. Zaledwie brach
 wychniętem pod drzwi, kiedy wszedł zakonnik z najprosz-
 dania wiadomością, że kusiota jest okienko i hospicjum
 za tym kapłanem. Kłuczo zbawiała XX Bernardynów,
 przy którym znajdują się Hospicium, który o parę set kro-
 nów od kusiota Zmartwychstańca i ciążę się zostaje,
 ale tam promiennie, że ledwie postępuje się pochylić się.
 i kusiota, wreszcie i przesyła janki twoga, postępo-
 wać w mieleniu po ulicy okienko i cherniatami i wy-
 sokiemi murami najczystszy bez żadnych okien. Wszedł
 do świątyni i niepramie, jak się zbliżyłem do maty
 groby i kusiota groby: to prawie machinalnie
 postępowaniem za moim przewodnikiem. Oto grób pański,
 przed zakonnik, a na le Stawa upadłem na kolana. Mój
 dobry przewodnik kazał mi iść do samej najważniejszej groby:
 trzeba było wpaść się schylić, aby móc przetrwać malutkie drzwi-
 ki do tej groby oświeconej tylko lampami. Tam upadłem
 na twarz i dla skrytości mejna muratem głową moją do-
 tykać samego najważniejszego grobu. Nadzwyczajna świątyni

miejsca, którym pomierzały się i niezłomna nadzieja i oglądanie
 życia dawczego grobu, były złoty wielkim brzemieniem, nad któ-
 rem upadła dusza i ledwie wyprószył ten magiem cicho pułka-
 rzei de stawa celnika: Boże, bądź miłością mnie grzesznie-
 mą, pokusiłem się pawać i już byłem w stanie przy wielkim
 zebraniu myśli abym iucatuwało to toż śmierci, albo raczej
 kolebki najświętszego w Bogu życia. Smutne to było
 planowanie kachanego życia, Jana i Zbawiciela! Życie
 przedstawiały się wspaniałe nrawom i bractwu tej męski, po-
 której śmierci i wyprawie człowieka sprawę na tym
 samym tym ożłacie. Lecz jak ci wyrazić ten jeden ból i
 smutek, w którym się jednak mieścił jakiś nieścisła roz-
 kazi? Jak ci wyrazić uczucia z dalekich stron pielgrzy-
 mów i Kędziana, w zatraceniu własnymi grzechami i nie-
 łosia miejsca, uderzył ciałem o luby i błogostaniony
 kamień miłosierdzia i odkupienia bożego? Niewyobra-
 żalnym, że z tego grobu wykwitło życie milionów ludzi a i do
 niekonwencji wieczności, że z tej ciemnej jaskini wabły
 nóg wielki i nieprzerwany dzień zbawienia, że na uderzenie
 życia wspaniałej sprawiedliwości wytrysnęły z tej twardej
 opoki nieprzerpane zdaje krasi przenajświętszej, która
 całego świata z grzechów omyła: że to jest najdroższa i im-
 dziwa arka nowego przymierza, z której świat roz-
 dzielił się świat drugi, świat chrześcijański; mnie tylko ca-
 niem. smutek najgłęboki i bardzo a bardzo żal było widzieć
 nasza, niewdzięczność przy ustanowieniu nasuwaniu się roz-
 niewnajęcych wspomnień Niekonwencji dobroci i miłości,
 które dla nas leżą jedynie Najświętszy Zbawiciel
 od Betlejemskiego żłobu, aż do strasznej Góry. Wła-
 smutek i jej mowa miś brzoza, że z niegodny znajdował na
 miejscu najświętszym, które było światem Zmartwychstania.
 Ożył świat, Aniał pański z ujęciem i bityskawym odwa-

grobowy kamień i oto wstaje i śmiertelny zwycięzca
 śmierci, piękna i niewola grzechów w tryumfie i blasku
 króla wieczności, a to wszystko dla zbawienia nędz-
 nego prochu. Ach, kłóć wtedy nieuprzednie na twarz
 przed Tobą, Ofiara błagalna, Arystokracja, Moje, Królu,
 Wybaczo, Ojciec, Kochanku i Bracie! Do wszystkich
 miłych miłości boskiej i ludzkiej wyciągnij na xjedno-
 czenie się z nami! W zdumieniu i skręcie u padko-
 za grobu, albo raczej tronu zwycięstwa, chwalcie i mi-
 łujcie powłoką i pełnem uśmiechem to święte cztosy
 Aniatu w Objawienia; Godzin jest Baranek, który
 jest Łaboty, wrogi mój i bóstwo i mądrości i siły
 i cnoty i chwalcie i bogostawieństwo!

Takim prawnie godzinę przepędzi w prze najświętszej
 grobie i moimże takim sądzić, że tych wielkich chwil
 życia nigdy niezapomnę, choć nigdy opisać ich niepo-
 trafię. Grobowca cichą wtedy prano wata w świętym,
 bo to była przed konfliktami prawnie jedna godzina przerwy
 w nabożeństwie: a stąd cnotą nowy powód do wdzięczności,
 że mi Bóg pozwolił tak otwarcie i swobodnie rozstawać się
 kich woli formy najświętszym grobie. Ach, bo wstanie
 prawdziwego rozróżnienia w Bogu stajemy się nadzwyczaj
 cnotami na wszystko i umiemy oceniać chwile naj-
 mniej szlachetne! Ciemny ten stan trwa krótko, a z nim
 przechodzi i to święte usposobienie! Mój towarzysze ostreż-
 miz, że już chwilemi nagła o wyjściu z kościoła: ale
 nie mogłem chwile myśli tak przęknętego rozstania się
 z najmiłszymi mijszami i zamknąć się w kościele
 grobie dla odprawienia nabożeństwa i uspokojenia nasycę.

148

24.

nie są widzieliem tych miejsc ¹⁷ więc tych.

[illegible]

na Kalwarię. Na miejscu krzyżowania naprzód była stacja,
a potem przyszedliśmy do miejsca, gdzie był krzyż podniesio-
ny i ustawiony. Wśród bolesnych wspomnień przy tym
otłaczaniu krzyża i naszego odkupienia niepadła mi było
ani hymnu spiewać, ani "Gloria" uważać na czoło nabożeń-
stwo: bo w rozrzuconym ciałem byłam zmięta krwią
tękawiczą i kropkami. Lecz kiedy wszystko się uspokoiło,
a kapłan głębokim głosem zawołał: "Nie expiravit",
to stanął: wtedy jakby pęknięciem upadliśmy na twarz
i drżącymi ustami cztowaliśmy skazaną, tę zmięta. Niepo-
dalnie opisałam tego wrażenia trwogi i smutku; wiem
tylko, że mi przeszła zimna dreszcz i że bieg własnej
krwi ciałem. Z Kalwarii przy stołowym spiewie
udał się do kamienia, na którym najświętsze ciało,
po zdjęciu z krzyża, było namaszczone i gdzieś przy
modlitwie prosili ten panowie miłosiłności. Od ka-
mienia zbliżyliśmy się do samego grobu dla odspie-
wania Antyfony i modlitwy. Tamteż była stacja w miejscu
okazania się Chrystusa, pana po Zmartwychstaniu S. Maryi
Magdaleny. Wiadomości, że tu był dawniej ogród przed samą
Kalwarią i w tym ogrodzie była ta krótka ale najczulsza
w dziejach ludzkiej rozmowy. Mógł być tutaj wielka miłosi-
łość. — Jazda było rano i ciemno, kiedy Magdalena pierwsza
przebiegła do grobu bo miłosił miłosiłnością i nie spierała wprost
przechodziła a wprost kamień grobowy odwalony wprost
natychmiast rzuciła i ci, przekonawszy się, że o Zmar-
twychstaniu, odzali. Ale Maria, przykuta miłosiłnością do
najświętszego miejsca stała u grobu zwonami i wierszkiem
boleśnie płakała a tak płacząc nachyliła się, aby smutne
nucie wejście do ukochanego grobu; lecz tam ujrzała

Dwaśc Aniatów w bieli siedzących, jeden u głowy, drugi u nogi
 kiedy podziwione było ciało Józefa. Na ten widok wcale
 nie zdumiewa, nie trwoży i nie cieszy. Ale, bo smutek wypro-
 ny czyni ją nieprzystępną dla wszelkich innych uczuć. I
 coż jej po Aniatach, nigdy grab najmilszego przyjaciela? Jej
 cała istnieje ze wykorzystaniem uczuciami w Xim jednym progre-
 sione: tego tylko szuka, tego wygląda, tego tylko strata
 obecnie stoi, w kolebactwie sercu i umyśle, a na wykorzystanie,
 co tylko nie on, martwa i głucha. Wiek sobie Xim'a u
 zapada, niech się wala stropy niebieskie, niech się wykor-
 nie Xim'a Aniatów Ximora: dla niej to wykorzystanie jedno.
 Bez mego najmilszego Józefa jest samotna i sierota, naca-
 tej Xim'a w miłość. Staro w nieuchamiej balerii i prawnie
 nie nie widzi przez ciemną mgłę smutku, który ją dla wykor-
 niego, co stała, uwyżnił i ubra, i ubierają. O, bo dopiero
 w stratach dotkliwych najwyraźniej nam się przedstawia
 marności tego świata. Sami Aniatowie musieli przerwać
 to Xim'a milczenie. Wciążasto, kiedy tego ptaczka?
 Wzięto Józefa mego, odprawiają, a nie wiem kiedy go po-
 tożono: — Serce się krąży wspominając te słowa proste
 a pełne najgłębszego Xim'a. Ludzie niedobrych lubego miłko-
 jej wydarli, Xim'ałi się, zamordowali; ona się nie skarży na
 nie, nie narzeka na przypuszczone morderstwo, nie używa spra-
 wiedliwego się; nie tego od nich nie chce, nie tego się nie po-
 dziewa; całym jej skarbem na tym biednym świecie jest
 pochodzące ciału, a jedyną Xim'ałi Xim'a je urosła i urosła
 Xim'ałi namacali: i teraz ubolewa tylko, że i ta ostatnia
 Xim'ałi, smutna Xim'ałi, rozpaczająca Xim'ałi Xim'ałi
 nie ciału miłej osoby, została jej wydarła. Stróskana
 obraca się i widzi stojącego Józefa, ale go nie poznata
 i w gorącym Xim'ałi Xim'ałi stróża tego świata, od
 którego mogłaby się najlepiej dowiedzieć, kiedy było Xim'ałi
 siane ciału, wrzeta go za ogrodnika. Ale Xim'ałi Xim'ałi go mi

tejiszych uprzedza Ładania i pierwszy Chrystus poruszył
 się zapylał: — Ktoś tam, czego ptacz, czego szuka? —
 Maria rozstargniona smutkiem jeszcze niepoznała Zbe-
 wiciela i majęła go za ogrodnika, więc: Panie, jeśli go
 tu wziąć, powieść mi gdzieś go przotał: a ja go wezmę. —
 Z janiem i uszanowaniem portemawia do ogrodnika, czego
 go swego jankora ~~wzięty~~ wzięty do łotosi: jakże w tych
 prostych słowach całej jej miłości wdycha: niewyraża na-
 wet imienia tego, którego szuka: dusza jej zapędzona
 Chrystusem nie domysla się, aby jej kto nie wroczymiał:
 on jeden dla niej na całym świecie: sądzi przeto że się
 jasno wyraża mówiąc: Jeśli go wzięć, powieść, a ja go
wezmę. Tak, on i wezmie, bo tylko pragnie prze-
 swiać i cięto objęć w swoje ramiona. Godzi się od-
 mienianego ogrodnika, aby nawet wczekanie na odpo-
 wieź nie traci czasu, bo szuka wrokiem najdroższej
 stracy. Ale wtem z ust bożych wyszło słowo i Maria i to
 jedno słowo zawarto w swym najdroższym brzmieniu całej
 nieśkonczonej, dobrej i miłej proza oświecka, i to jedno
 słowo przypomniato strapienią całej niebo błogiej prze-
 toś się spędzonoj u niej Zbawiciela. Natychmiast obra-
 ca się i w najniższym umieszczeniu radości mogła tylko nie:
 Rabboni, t.j. Mistrze! — Grom znieśsira wstrząsł jej duszę
 i w tym jednym dźwięku całej się przeład. Znał i apokali-
 ptyczną Ewangelii, że się mu tuca donęła, aby wzbudzić wesela
 ciętować te same słupy, które pierwszej trami amity:
 Złoty bawiem przemawiał: nie tykaj się mnie, bo ja jutro
 nie wstąpię do ajca mego. I tak najwzrostła miłość i
 kato najwzrostła nagrodzona, bo pierwsza stała się
 kato i markowych skatęgo Zbawcy. Z rozkoszą, całą walam

to święte miejsce najczystszej i najwęższej młodości skowronienia dla
 skowroncy. Zastanawiają się nad tąską paniską, moznaby
 wpaść w obrydzenie ludzi, gdyby nadkie sariatta naszego przy-
 radzenia nie unosily się wśród tego krwi i żłutni widawiska.
 O, z jakim urokiem ta jedna gwiazda, ta patająca Alitania,
 Magdalena przywa do siebie serce nasze! Zda się, że
 w tym krwawym dziele odkupienia była przedstawicielką ch-
 tości i wdzięczności ludzkiej dla ukochanego Zbawcy. Wszak
 Ożge z tego miejsca westchnięciem, aby nam ta wielka młodość
 ca ubogata chaci setna, chaci tysiączna, chaci milionowa chaci
 swojej młodości dla Chrystusa. — Stamtąd wrociliśmy
 do kaplicy N. Panny i tam po odśpiewaniu hymnu, litanii
 i Antyfon Kapłan modlił się za papieża, za królow, za rząd-
 panów chrześcijańskich, za odkupienie Ziemi Świętej, za chętno-
 ścią, a wreszcie za pielgrzymów i wtedy otrzymaniem błogosła-
 wienstwa i dano mi swiec na łubą, pramiętną miejsce tak
 drogie sercu. Potem jeszcze odprawiano modlitwę za
 wszytkich Chrześcijan, Anioł Pański i psalmy za umarłych,
 a całe nabożeństwo zakończył się medytacją i różnicami mod-
 litwami.

Trudności dać wyobrażenie formy katedry, bo wewnątrz
 dawnie stosując się do różnych miejsc świętych, które obejmują
 niema regularnego kształtu. Jednakże przedstawia kwadrat cha-
 nieforemny i zakosowany od zachodu wielkiem półkolem, na-
 a od wschodu mniejszem i do tego ostatniego półkola przylega me-
 kaplica i Heleny w dwa niewielkie kwadraty i stanowi jankły
 oddzielny korciat, do którego się ze schodami po schodach prze-
 bitych w murze świętych grobu. Najgłośniejszą i najpiękniej-
 szą część katedry stanowi ogromna rotunda umieszczona
 w samym końcu strony Zachodniej; wspiera się na osiemnastu
 kwadratoowych filarach, które utrzymują galerię do katedry; na

na galerji te same przebiegają się pilastry i łukaję, ¹⁸⁰ widać
w nute galerji zamkniętej ścianami, to tylko jedna wcho-
dzą do kusiota: tam są mieszkania i łazienki i in-
nierni mogą z okien zeglądać w świat: dalej nad
galerją kończy się ta wspaniała rotunda kusiota, w której
środku znajduje się wielki okrągły otwór, tylko
siatka, druciana, kaptelony, ały potasstwo nicolatywato:
przez ten jeden oknem górnym oświeca się światła,
a przez to dzień jest ciemny, co tak bardzo stosowne dla
kusiota grobu i więcej usposobia do smutnych rozważań.
Dwadzieścia cztery kolumny kamienne średnica tej wysokiej
rotundy: cały kusiot od zachodu na wschód jest długi
około trzynaście dwa, a szeroki z połowy na połowie czter-
dzieści pięć toż.

W samym środku opisanej rotundy pod ^{wzrost} oknem ^{obwarłem},
^{wzrost}, wznosi się maza kaplica najświeższego grobu. ^{drugi}
Stylizacja o grobach starodawnych rycerzów, co spoczy-
wali w jaskini na wykutym łozie kamiennym bez żadne-
go pokrycia; tak i nasz niekoniecny wyzły bałachy
i programu śmierci spoczął tu w młodej grobie
na wyłożonej w kształcie przybyłi ławie przy ścianie
wewnętrznej skatki, a tylko druciany gruby byłty
zawalone ogromnym kamieniem. ~~Widok~~ Świątka He-
lena wznosi się ^z ten gmach musiata to miejsce
trudne, a ten kształt kłóte wprost inne skalne
ślazgórki i tylko zastawiono je najświeższymi grobami,
które wewnątrz i zewnątrz wyłożono kostkowaniem

marmury, wybito otwór w sklepieniu, aby dach admuń-
 wa lamp miał wyjście i przybudowano do samej gro-
 ty mały przedsionek, co się zwie kaplicą Anioła.
 W ten sposób Grób Pański co do zewnętrznej formy
 został prawie sztatcony do niepoznania. Wielka
 to szkoda! Stan dzisiejszy tego świętego miejsca
 jest następnym; — Grób ma postać Kaplicy wznie-
 sionej w niewielki równoległobok zakończony ad za-
 chodu w półkole, a sam jej wieńch zdobi dół Zgrab
 na kryształ na kolumnach. Od wschodu są drzwi
 naprzeciwko których znajdują się do kaplicy Greków
 nalerij do Katolików i jest chórem XX Czernadynów,
 gdzie wexasie nabożeństwa u Pańskiego grobu ad-
 mawiają jubilej i inne pamiętki kaptaniskie: w tym chó-
 rze przed grobem pałi się zawsze świeże lampy kato-
 lickie. Przy samem wejściu po obu stronach drzwi są
 kamienne podnieścienia jak ławki, na których stoi
 dwenaście lichtarzy, sześć ogromnych, a sześć mniej-
 szych, które należą do Katolików, Greków i Ormian
 bo każde wyznanie ma swoje osobne świeczniki.
 Nad wchodowymi drzwiczkami umieszczony jest obraz
 Zmarłych stania bardzo piękny należący do Katoli-
 ków: nad obrazem ad wierzchu kaplicy zamiesz-
 dują szerokie płasko, którego koniec sięga do pilast-
 row rotundy i ten dach płaski, mający także
 wyobrażenia Zmarłych stania ale okropnego przodu

179.
~~Wzrostem do kaplicy Greckiej~~
w prostej linii z pięcioma drzewami. wchodzi się

do kaplicy Greckiej i wcale jej niepoznałem! Przemienita się
w rynek. Arabi, ich żony i dzieci siedzieli na marmurowej posadce
familiami, a przemienni ludzie różne jedzenia. Wzrostu romańskiego
i muzułmańskiego. Z przemiennym sercem przebiegającym przez ciżbę wstędną
do rożni i tam drugie moje uderzenie uderzenia. Tam leżała głowa
leżąc w ścianie. Na ich plecach skanali ciżbę świąt przelagami przy
odrażającym śpiewie i szeptańcami. Zaprzątem do samego Greka, lecz
i tam czekała nas biała. W kaplicy Anielskiej siedzieli Małemuini, Mytunicy,
a na samym kamieniu Anielskim statek naczynia z jęczmieniem. Rozchadzając
w najszerszych i najgłębszych urazeniach ścieżki, wyczerpani z kamienia, gdzie
już nie było miejsca dla Chrześcijanina! Wdaliśmy się do Patriarchii. Wgon-
kusi serca wiele przemieniałem przykryego Wiskupam, że ani naczelnicy kraj-
ciota nie starczyła się przykryć podłogi łupieżnia między Chrześcijanami,
niektórzy ja nie nieznający eudochimie mogłem stać wężsi przy pomocy
strany ciemniejszej z dala, swawola. Wskazywałem się dawnyemu
ekscytem i najprawdopodobniej wchodził miś za ścianą. Widać najwyższe oburzenie
na ten obraz dla nich tłumaczy, który nawet z dala, gwałtownie, wiały, bo
Arabi w świątyniach przycinających wianę Greków, a białej Ormian i ka-
tolików. Nadzwyczajny tłum przelagami nitał z białą iś dla obchodu-
nia Święt Wielkanocy, jak rano dla S. Ognia, który w roku zapala się na
grobie i jest uwieczniony jako zanieś przyśiężki urodzenia. Wtorek w tym dniu
niektórzy rozmawiając z Wiskupami, umiarkowanie tego obchodu statek się po-
wadem białej w kamień między Grecami i Ormianami. Muszlim rzucał
że strach w rozmowa ciżba i sam ledwie niepałt ofiarą wosku i si prap-
stwa, jednakże uszyt rzucił. Jle jest wielka i święta wieść w mo-
ciężnie o tym Ogniu, tyle jego uderzenia jest użyciem dla wci i serca. Cały
kościół napęczniał był ludem. Muszlim z powołaniem niekonkultowa-
niem Katolików siedział na chórze do nich należącej. Arabi ciżba się
kto kaplicy Greckiej. Ich radość i śmiech skanania przy głowie ich wy-
krzykach: „Nie ma wiary prócz wiary Prawosławnej!“. Zagłuszały nawet
śpiew nabożenstwa. Grób pański był zapieczkowany przez Muszlima, jak-
by na przypuszczeniu pitania pierzei: a w rzeczywistości Grecy nie wnieśli pro-
jemnie ognia, bo wszystkie lampy i świecy były przegazzone, tylko się paliły
w kaplicy wygłoszenia należący do Katolików, którzy nigdy nie mają udziału w tym

280

Do samej najświętszej groty; już namienitem, że potrzeba

obrzędzi. Proceсія na czele & Metropolity i duchowniejszych tryzary
obeszła kaplicę grobu: potem straż zerwała pręgi i włożył go grobu
Metropolita a z nim biskup Ormiański. Znowu zaparko drzwi, a nagle
pawozach na cichu na stół wkościele. Wtem pokazali się ogień w dwóch
oknach kaplicy Ormiański i z prawej strony zapalali Ormianie, a z lewej
Grecy. Drzwi się otworzyły i wyszli Biskupi. Ormianie na plecach ponieśli
swęgo biskupa. Wyszli cięgiż się do Metropolity, a tu znowu jego świeżo zapo-
li: I smutno było patrzeć na ośmieszającego i śmiałego i śmiałego i śmiałego i śmiałego
ornatu i miły w ten chwili uroczystości nieszczęśliwego na plecach półnagi go
Araba przy ogromnych wzniesieniach ludu przy mnóstwie świec, któremi
jak szalenie machali dzinnie pielgrzymy a nawet opalali siebie ciała
w nadziei, że przez ten sposób obdarzą bżem potęstwem.

Polym opisie wcale umiarkowanym, bo inni nie skłonili się przewi-
możesz takowo pójść, tem że nie rad był widzieć to zniekształcenie najświęt-
go w świecie miejsca. Obrazek ognia S. jest niezmierznie dawny. I prawo-
ścią niemożna oznaczyć czas, w którym powstał ten obrazek. Donikąd się
prowadza od siódmego wieku, a inni jeszcze pisują: że tylko pewna,
że przed usprawiedliwieniem kłótni, że istniał ten obrazek, bo Urban
II przepisał wspomina o tym ogniu spadającym z nieba na altar grobu.
Za czasem kłótniowych bwał nieprzerwanie i mamy obzerany opis tej ce-
monii za Baldwina I^{go} przez Fulcher de Chartres. Igumen Da-
niel był sąradkiem tego obrzędu za Baldwina III i którego opis przy-
toczymy już dla porównania z teraźniejszym, już dla poznania sposo-
bu pisania Słowian na Daniela, który nam całkiem nieznany.

Oko mnie biednemu, niedostojnemu słudze pozwolił bóg widzieć w tamtem
miejscu grekami, jak zstępuje płomień święty na żyłodawczy grób naszego
Pana Jezusa Chrystusa. Wiele wzdrwień fatyguje opisuje zstąpienie tego
ognia: jedni bowiem mówią, jakoby duch święty w postaci gołębia zstąpił na
głębokości, a drudzy, że grób zapalał lampy i to kłamstwo i nieprawda: nie
mówiłem przedtem nic. W wielki piątek po niedzieliach wstąpił grób, omy-
wają lampy i paliwają, chrysta, oliwa, bez wody, ale ich nie zapalają i tak zos-
tają wuj lampy niezapalone grób nie święty. O drugiej po północy gęsta wstąpił
lampy w kościele Jerozolimskim. W ten piątek ja biedny przyleciałem do zezia Bal-
dina i pokłoniłem się jemu do ziemi, a on to widząc zawołał mnie do siebie z tą ka-
lęcią i rzekł czego chcesz Igumenie: bo miś znał dobrze i lubił bardzo, a był to
człowiek i prawy. A ja rzekłem jemu: Albo miś i Panie miś, otagam się na

wskazywając wprost się zginać, w wyjątkowej drzewiczek ledwo
przechadzi historyka tokcia i te drzewi grabowce były wcale
specyficzne. Arystoksa pana złozone kamieniem wiel-
kim i obwarowane piętrem. Sama grota jest jeszcze
mniejsza od poprzedzającej kapturki, ma bowiem
w szerokości trzy toki. Zaraz po prawej stronie od
wchodu na północ zajmuje północną część wyłożoną
tawą z żywego kamienia i okryta białym marmurem, a
naprzeciwko tokcia wysoka: jest to najwyższe łóżko grabow-
cze, które idzie wzdłuż przez całą grota. Marmo-
ry białe pokrywają tawę jest pszczyński na dwoje: posiadają
że umyślnie rozbił tę deskę kamienią, aby jej ślurzy nie
zabrali do ozdoby nowego meżetu: jednak ani z rad tej
rozpadliny nie można widzieć właściwego kamienia
bł: a za czasów Daniela były w marmurze pokry-
wającym okienka przez które można było catować
tamto łóżko grabowce. Grób pański był w posiadaniu
wyłożonym katalikami aż do roku 1808, to jest do

instytutu Boga o wielką Tarkę. Chciałbym i ja postawić lampę swoją w grobie
tym od ściany sławiańskiej. Wtedy on chętnie rozkazał postawić i położyć na
faj jednego z lepszych stąg swoich do ekonomu, co zaowocowało kościołowi. Zmarłych
nia. Już wicemorem przyniesiem lampę, a kłusownik rozkazał mi zdjąć obuwie i
bosiego wprowadzić mi do grobu i kazał mi postawić lampę moją i gnieć mi rękę
w nogach i postawić lampę na grobie i położyć mi się temu świętemu grabowcu i
tawą i miłością i trami między święte i wyświeconym z kościoła bardzo szanownym.
bolsz wielką zbierają się wszyscy przed kościoł, Zmarłych stania, niżliżone mnie, to
ludzi i ze wszystkich stron przychodzą i uderzają z Babilonu i Egiptu i z
kuch ziem zbierają się okendzi, a nie wyprawiając mnóstwo ludzi napędzają
nie mijają około kościoła. Wszyscy stoją ze świecami nie zapalającami i czekają
otwarcia drzwi kościelnych. Tęsknią, pokąd się nie przyjdzie ze swymi oszawkami
i wtedy otwierają drzwi i wchodzi, wszyscy do kościoła i w niedługim czasie
siedzą się jeden na drugiego. Napędzają kościół i wszystkie galerie i nie mogą
pomieścić się, a wiele ludzi stoi zewnątrz około kościoła. Też to mnóstwo w kościele
i za kościołem nie innego niż tylko wola: ~~to~~ Panie Imię twoje. Inni stoją po
głęboko wotają. Też to mijają ściana i ogłose mnóstwa. Też ~~z~~ zwrócić się
wyławiają wierni. Do chałby kto miał kamienne serce, to wtedy może zapłakać.
znieca w siebie, i wspomina grzechy swoje i mówi w sobie, może dla moich grzechów

miennie cyrakovym jest ukladane z marmuru w kształcie
 płaskorzeźby z marmurzystania, ale to dzieło teraźniejszych
 Greków tak nie ładne, że trudno patrzeć. Na ścianie po-
 ciowej drzwiom jest obrazek N. Młotki. W sklepieniu znaj-
 duje się przytwierdzonego lamp 43, to jest, 13 katolików,
 13 Greków, 13 Ormian i 1 koptów. Za czasu Augusta Raddziwsta
 było 15 lamp katolickich należących do Cesarza i różnych
 królów Europejskich co dziś z imienia tylko się zachowuje
 bo żaden Monarcha na utrzymanie swojej lampy nie niepo-
 la. Miejsce niezapalone grobem w tej grocie tak szerokie, że
 na się może się pomieścić czterech wielkich kreszów: Dlatego
 w czasie mszy celebrans tylko zostaje przy najświętszym
 grobie, a inni ministrowie albo się mieszczą w ka-
 plicy Anielskiej, albo stoją przed tą kaplicą. Zewnątrz
 grobu postać była dawniej bardzo ładna, bo ściany białe
 marmur otaczał z dziełami czerwonymi z porfiry pół-
 kolumnami. Dziś już zostały tylko gdzie nie gdzie por-
 firy półkolumny, ściany okryte dołami niezgrabnie
 złotym kamieniem nieregularnym, a sam front zdob-
 czony kreszami, jak szruba kolumny. Obawiamy się
 rzeźb Greków to świętynie nowsi niszczono, a nawet
 Rosjanie, że śmieli przez grubą ciemność rozszereżyć
 pięcioręgie grobowe, dla ~~większego~~ ^{większego} uproszania
 na bożenstwa; lecz tak ciężki ~~zarzut~~ ^{zarzut} naruszenia naj-

Twierdzą więc ad Xizra i tak wrócił do grobu, i zapalił to świecę naprzed ad tego
 świętego i dał samemu Xizra wózek. I stał Xizra na swoim miejscu trzymając
 z wielką radością. I od niego wszyscy zapalali swoje świece. I tak będzie stał
 z patającymi świecami spiewając nieustannie w radości wielkiej i weselu
 że ujrzał światło boże: bo ktoby się nie cieszył when dzień tenby nie miał
 wiary. 100

swiętego miejsca nie ma zaledwie czytając bowiem opisy daw-
nych pielgrzymów zupełnie znalazłem ten sam rozmiar groty:
może być, że trochę w jakim miejscu naćciosali kamień
i stąd powstała wieża z drugą stroną świątyni groty. Zosta-
ny zachowanie z tej kaplicy jest przylpie na drzewa mała
kapliczka kaftów, która się znajduje za czasu His-
cia zachowała: a chociaż swoje do reszty przynosi tej be-
dowey, jednak trudno przecieko temu szemrać, bo ci białni
Egypczanie to jedne mają tylko miejsce w swym posiad-
niu. — Na przeciwko grobu kenijskiego za filarami
rofonicy w stronie zachodniej znajduje się kaplica
syryjska S. Józefa i c. Wincedema z Anymater i tam
cih grobów, które w skale wchodzi, w ostatnia, ścian
Świątyni. Zresztą cały ten korytarz idący w półkole
za filarami pod galerią służy na mieszkanie kaftów
Armenom.

Z drugiej strony to jest od wschodu wprost na pro-
ciwno druzi S. Grobu dwa są filastry patyczane
arkada, która formuje wspaniałej wchod do kaplicy
Greckiej, będącej dawniej **Trzeźbiterium** Wielkiego
Kościola. Ta kaplica zaczyna się w celu równoległego
bok, kierujący się z przeciwnej strony podkolumni; mur
dawny myślni atacza z części najwspanialszej, muratyni
i przez to daje się widok wnętrza kościelnego: daw-
niej tych ścian w okolicy cerkwi nie było a tylko naj-
niższe się malutkie przezroczyste kratki, co musiało

Złazenie podnosić niepodobna tej budowli. Kaplica dzieli się
 na dwie części: Ikonostasem, albo carskimi wrotami:
 pierwsza część jest większa, bo ma 40 kroków ~~szerokości~~
 długości a druga jest szersza; w niej prawie na
 środku jest niby urna z kamienia na oznaczenie
 środka ziemi, jak mniemają, opierając się na tych
 słowach Izajasza: Woj król nasz przed wieki oparł
się na ziemię w porządku ziemi. Ściany i sam
 Ikonostas zdobia obrazy Rysyjskie, bo obrazy Gre-
 ków tak szkodliwe, że sami przenoszą malowidła
 swoich Jednowierców. Nad carskimi wrotami wznosi
 się wieża Bazyli, jakby w znak przypomnienia ka-
 ciotem Greckim. Przy tychże wrotach po obu stronach
 stały dwa trony, albo krzesła dawnej i nowej roba-
 ty, na których siedzą Patriarcha i Jego Namie-
 nnik. Tamże są dwa lichtarze wielkie z marmuru
 dawnej roboty, znaki, że jeszcze pamiętają dawne cha-
 raktery Greckie. W drugiej części za car-
 skiemi wrotami znajduje się adyt na środku oby-
 czajem Greków, a dach na czterech kolumnach wspa-
 rany, pokrywa ten stół ofiarny. Sama ta kaplica Greków
 ma kopułę ukończoną cokołem i latarnią. Coko-
 łowa kaplica jest w kwadrat na 12 kroków, bo
 od wschodu ~~za adytą~~ ~~z wrot~~ kopuła się podkolem.
 Po lewej Greckim kościele i po stancjach Greków umieszczono

na tej kaplicy, do galeriiach oprowadzał miś Kapitan i ma-
 larz Rosyjski rodem z Łampola, który tak dawno
 kraj opuścił, że prawie zapomniał małej rodzinnej;
 jednak wcale nie wzdychał za powrotem do ojczyzny, ale
 tylko żałował naszych ryb smiętych, bo w Jerozalemie
 dla braku publicznej rzeki są tylko suche.

Wracając z tej kaplicy Greców do rotundy S.
 Grobu i uderzył się w stronę południową, za trzećmi-
 łarem tejże rotundy oglądaniem iniejsze oznaczone krog-
 ty marmurem i utworzone krata, żelazna; podanie
 chce, że tu miały rozmawiać trzy Marye, kiedy zaon-
 noszami przybyły namaszczać ciało Izawiciela. To
 miejsce należy do Ormian, którzy tu zawsze utrzymują
 goręcej lampę.

Stamtąd niedaleko w prostej linii ku stronie wschodniej
 leży kamień, na którym ciało Chrystusa była było
 noszami namaszczone przy złożeniu do Grobu.
 Kamień obłożony całkiem żółtym marmurem, a daw-
 niej był ukryty białym: duży cztery łokci, podłoga
 szeroki. To chrześcijaństwo należy do katolików,
 dziś jest wspólny wszystkim wyznaniom. Wzdłuż
 kamienia stoi z dwóch stron 12 lichtarzy ze świe-
 cami, to jest, 4 katolickich, 4 greckich, 4 ormiańskich.
 Nad kamieniem wiszą osm lamp, na pamiątkę os-
 miu narodów, albo raczej osmiu wyznani Chrześcian-
 skich, które niegdyś w tej świętej utrzymywały
 nałożenie. Dziś jedna lampa należy do kato-
 lików, jedna do koptów, a reszta lamp zabrali wpa-
 ku

ku po innych wyznaniach Grecy i Armeni. Przy kamieniu
namaszczenia jak i przy najświętszym greckie jest uświę-
ty odrost święty. Ten kamień pierwszy przedstawia
się po wejściu do kościoła, w lewy na przeciwko drzwi
kościoła: dawniej 12^{tych} drzwiami wchodziło do ~~kościoła~~ tej
sanktuji. Leci i armeni używają jeszcze tych jednych
zamierali dla łatwiejszego dopilnowania, ale nikt
nie wszedł bez opłaty. Te jedyne drzwi są w łuku po-
łudniowym i prawie zawsze za reglowane, lewógono
mają miejsce okienka dla podania jedzenia tym, któ-
ry są zamknięci w kościele.

Widzisz trzej głowy, albo straszna Głogota leży
o 15 kroków na wschód od głównego Namaszczenia: nie jest
to góra, jakże nigdzie w Ewangelii tak się nie nazywa-
ła tylko mały garb skalny na dwa sążnie wysokości.
Dawniej tu wszyscy winowajców trawiono, dopóki
zławca, który przyjeżdża na ziemię grecką całego świata
leci, na kamień swego śmierci, ten place kary na od-
tan najświętszy odzupienia. Po obu stronach kal-
wary znajdują się wąskie marmurowe schody,
i po 16 stopniach wstępuje się na ten garb skalny,
pokryty złotym marmurem. Na wierzchu cała pro-
stokątna rozciąga się w równię 12 kroków długo i sze-
roko, a wielka Arkada, uspięrajca sklepienie tego
miejsca, dzieła je na dwie ^(rowne) części, albo raczej na dwie
kaplice. Po prawej stronie jest kaplica ukazywania
gdzie najświętsze rzece i nogi przybijano do krzyża.

sta średku tej kaplicy. Wnętrze głębokość wykładany
w posadzce różnobarwnym marmurem. Oznacza
samo miejsce krzyżowania na którym tyle się krzyż
najprościej wyłata. Dwie się tam katolickich zaw-
sze się tam pali. Wgłęb tej kaplicy jest adfekt
w obrazem ukazywania, gdzie szczególnie co piątku
może się się udprawia: bo to miejsce należy do katoli-
ków, którzy, które przed Chrystusem nabyli tej kaplicy
u Ormian. W tej części Golgoty znajduje się okno
zakratowane, przez które można widzieć drugą
małą kapliczkę: podani utrzymuje się na tej po-
chyłości Kalwaryi co niezłomna świąta, ścianami
mielkiego kamienia, ściana biała. Matka w czasie
krzyżowania i Najmilszego Syna. Do tej kapliczki,
należącej do katolików, wchodzi się z dziedzińca kai-
cielnego po dwunastu stopniach, i tam co dnia przy-
chodzi kapłan z klasztoru Zbawiciela dla udpra-
wienia duszy świętej. Druga kaplica na Gol-
goty po lewej stronie jest mniejszą. Wszędzie krzyż
był podniesiony i wdrążony. Wgłęb tej części
znajduje się małe podniesienie skały, która tu
nie była zrośnięta, a tylko z wierzchu okryta mar-
murem; w tym górze skalnym jest wydrążenie kręgle,
którego średnica na stopę, a głębokość na toż: drugi

~~wydrążenia~~ wydrążono w wyłazłanym brązie: i to jest naj-
 świętsze miejsce wdrążenia krzyża. Po obu stronach
 w niewielkiej odległości są podobne wydrążenia w skale
 na dwa krzyże gotowe, ale pokryte marmurem i oznaczone
 czarnym kółkiem tego kamienia. Pomiędzy krzyżem Złotego
 ciła, a krzyżem Złotego łotra, to jest, po prawej stronie,
 widzi się niezakryta rozpadlina skalna, która się stała
 jmy skomaniu. Wąska i głęboka. Niemożna powiedzieć jak
 głęboko sięga ta rozpadlina, lecz długości ma kilka stóp,
 a jedna stopa szerokości, i z tej przyczyny krzyż Złotego łotra
 jest więcej o stopę oddalony od Złotego ciła, jak krzyż
 dobrego łotra. Ta rozpadlina przebiega prosto w stron-
 nej ośrodku Golgoty, tak widocznie jest naturalna,
 że nawet uzdrowieńscy protestanci nie sądzą, że to
 jest ośrodek. Teraz na tej południowej stronie
 skale krzyża, między Grecy a Ełtarz, gdzie wglębił wznosi się
 gładko męski i wyobrażeniem Chrystusa Pana. Przy tym
 ełtarzu widzi się tylko co przystawę z Bofy ogromny
 lichtarz srebrny w postaci świecznika Kościoła Salomo-
 ne, to jest z mnożeniem gałęzi, na których wiele
 świec można osadzić. W tejże kaplicy o szerokości kroku
 wzdłuż od samego miejsca wdrążenia krzyża, jest na po-
 sadzie kuta marmurowa, która oznacza miejsce, gdzie
 Najświętsza Matka stała, kiedy jej boski syn wisiał
 na krzyżu. Chrystus Pan był umyślony twarzą na
 Zachód. Pod samą Arkadą, która się dzieli na kaplicę Gol-
 goty na dwie części, znajduje się przy ścianie ołtarz

naszej Matki należą do Katalików: w tem bowiem
 miejscu, wedle podania, przysła w swoje ramiona naj
 szlachetniejsze ciało Syna po chorobie i krzyżu i obraz atłosa
 przed stawia ten niezrównany serce widok. Pilne ozna
 czenie podaniem różnych stacji i Matki przesytej sied
 mie miesiącami smutku, daleko wyznawanej przed stawia
 najczystszej, boleści matczyńskiej, niż wszystkie słowa,
 na jakieby się udało mieć język ludzki. Za czem
 podziwita należała kaplica wdrążenia krzyża do Geor
 gian, a teraz dostata się Grecom. Ta część Galgaty,
 to jest obie kaplice miały sklepienie i serany ozdobi
 ne drabną i ładną mozaiką, której gdzieś nie gdzieś
 zergłszy pozostały: a najlepiej zachowane sklepienie
 kaplicy krzyżowania, to tam można widzieć ładne
 mozaikowe wyobrażenie Zbawiciela. Przed tą świątynią,
 gdzie jest wydrążenie krzyża, zawieszony jest tampr trupański
 pali. W obu częściach tej kaplicy jest odruś kęped
 ny. Pod spodem znajduje się piecarka w Galgocie,
 która zwia, kaplica Adama, bo dawno podanie
 utrzymuje, że tu była pochowana głowa pierwszego
 człowieka i stąd miejsce wrzół nazywane trupiej głowy.
 S. Hieronim tłumaczy te słowa Pawła Apostoła
 i listu do Efezów: Wstań, której spisy i powstani
 e martwych, a osmici iż Chrystus, powstając, że za
 jego czasu odnożono to do Adama, ~~którego~~ któ
 rego głowa była pochowana pod Kalwarią:

Golezowus rozpacline, która jest skoczona krata, alby
 przegrupami niekamieniami. W kaplicy, albo
 przyczyna należy do Grecji. Teraz przy drzwiach
 tej kaplicy która się jeszcze tamie i jana Swietlicky
 znajduje się filar wielki, który na pradzie ma być
 pochowane serce Filipa II., jakby na świad, że
 ten człowiek miał serce.

Stamtąd ruwote na wschód, udaje się korytarzem, który
 się ciągnie wprost ku między ostatnią ścianą kościoła, a zaokrą-
 głym murem głównej kaplicy Grecji, spotyka się naprzód
 kaplice koronacji i uroczania, z tej przyczyny tak nazywano,
 że przed mensą, otwartą tej kaplicy znajduje się kolumna,
 na której kiedyś koronowali cesarzem Chrystusa króla,
 i przez uroczawisko wstali go jako króla. — Tak, "koronacja"
 cesarstwa greckiego nazywa była najświętsze okrzepienie: ale
 czy to ostatnie uroczanie? Jaki to później bliźniaczy
 zerknąć na śladowato tych dzieł i nieświadomych kłopotli-
 wości? Kolumna widzi przez otwór w mianie zakratowany,
 jednak można mieć pewne dotknięcia ręki, tego broni
 Obelisk: jest z marmuru starożytnego, na tny stopy wysoka,
 a tak gruba, że, ile sądzić można, nie obejmie jej człowie-
 wiek. Jedna lampa wiszący tylko się zapala w święte
 miejsce. Za ścianą kolumny znajduje się kaplica
 do Kościoła i Chryzostoma, a teraz w posiadanie Grecji.
 Ta odpręta siedmioletni.

O kilka kroków na wschód są drzwi wielkie kwadra-
 łowe, które prowadzą przez główną ścianę świątyni do
 osobnego kościoła S. Heleny. Po niskich i szerokich
 schodach marmurowych o 28 stopniach zstępuje się

na dół i tam od kryjówki się dostać wielka kwadratowa kaplica
 S. Heleny, wzniesiona na prostych dawnych coko-
~~łach~~ łach kolumnach z marmuru, a okna, idące wokół ko-
 perty, czynią tę kaplicę jasną i świeżą. Wsamiej głębi
 znajduje się dwa ołtarze i po prawej ręce S. Heleny,
 gdzie się dwie lampy pali, a po lewej dobrego S. Iza. Na-
 leży do Ormian. Sam głęb tej kaplicy jest z boku oddzie-
 lany murem od miejsca znalezienia krzyża i przy tej
 ścianie znajduje się kłесто kamienne, a przy nim w murze
 okno do kaplicy znalezienia krzyża: padani chce, że
 S. Helena tu siedziała patrząc przez okno w miejscu zmuca-
 nia krzyża. Po przejściu tej kaplicy znów się zwró-
 ciła po trynasku schodach do ciemnego dółu, gdzie krzyż
 był znaleziony i tu między znalezienia jest ołtarz Greków,
 a obok ołtarz Katolików, w którym znajduje się krzyż
 święty tej wielkości, jaki był zbawiciela. Pół lamp
 tam się pali. Sam dół wyłożony marmurem, jest łodzie
 gładki jak kalwaryi, w której dawniej musiano stać straconych
 i krzyż, gdzie był podobny siedzącym sposobem. Krzyż pański
 znaleziony. Kaplica znalezienia, pomimo ołtarza Greków,
 była się dla własności katolików. Tu odpuść korytarz.

Powróciwszy z kaplicy S. Heleny do wielkiego kościoła
 i dalej przespójmy tym korytarzem zgiętym w ten miód kaplicy
 Greków, a z ścianą głównej budowy, przychodli się do miejsca
 Rozdzielenia skąd leżąc o pół kroku od drzwi wiodących do
 kaplicy Heleny. Padani utrzymuje, że tu święte re musali
 losy o stały zbawiciela. W tej kaplicy należącej do Ormian
 czynie stało przed ołtarzem lampy czterech, z których jedna się
 pali. Tu siedmiolatni odpuść.

O dwunastu kraków na tymże korytarzu, chylguym się już ku
południowej stronie kościoła jest kaplica Langina Sektika,
której przebudę wstawienia, kan. Chrystusa Pana; tu wedle
podania uprzednia zbrodnia swego skruszony ten człowiek.
Za czasu Radziwiła niemieckiego wytyczono tu kaplica do
żadnego narodu. Dziś w posiadaniu Greków. Przed
tym jest lampy zewnętrznej, a jedna z patki. Po prawej stro-
nie kaplicy znajduje się utwór z opoki kalwaryjskiej
za krata. Trzy te kaplice, to jest, Uroczyska, Hołdzie-
lenia świat i Langina, będąc na tym uprzedku kory-
tarzu są otwarte jak Heleńskie krużganeków.

Dalej wychodzi się z korytarza i chwatając się
w południową część kościoła, za rąk w samym końcu można wi-
dzić grób wizerunka leżący tuż przy kaplicy Langina.
Przed tem wizerunkiem są wstawienie za krata wielkie kamienne
Dyby, zupełnie tej formy, jak u nas drewniane wstawiają
winowajcom. Grek utrzymuje, że w tych dybach kamien-
nych był prowadzony kławić na śmierć: ale o tym ro-
dajeż męski nie wspomina ani Ewangelia, ani podanie
błędne. Dawniej te dyby były otwarte i kolce były aż do
staroty się wstawiały tam swoje nogi w nadziei szlachetnego
rozwiązania, ale ostatek stał się przynajmniej do zakra-
kowania tych dyb kamiennych, które należą do Gre-
ków.

Potem wchodzi się do ciemnej malej gruby, siedm stołp
stągiew, a sześć słupów. Postać jej wewnętrzna zupełnie
jest zastawiona w przyrodzonym stanie. W samej górze znaj-
dają się trzy altany i trzy lampy. To wizerunek należący
do Greków ma siedmioletni odrost: podanie bowiem
utrzymuje, że w tej grube był więziony Chrystus, nim

przygotowano naczynie do skrzypowania. Wyrzuty dawnych
winowajcy prowadzeni na Golgotę, dla straszenia byli tu ka-
mionami: i wtedy można było krwawym i przygniatym po-
znac w tej grocie usgodzonego: tu także dawano już więz-
niom wino pomieszane z kochem lub myrrą, ażeby małym
napojem mijano ucieszenie śmierci czyli bolesną katującą
kryżę; ale zbawiciel nie przyszedł tego kielicha łaski i po-
ciechy, bo już dźwignię ucieszenia i zawrotu, bo zcasy przy-
tomności chciał kielich śmierci do ostatniej kroplej wy-
chylić dla naszego okupu.

Od miejsca i do tej się prostym korytarem, w zachodnią
część kościoła i tam niedaleko od rotundy jest kaplica
S. Magdaleny. W niej bliżej grobu znajdują się dwa
kolumny marmurowe wprowadzone i pierwotne promienne
oznacza miejsce, na którym stał Chrystus w chwili ro-
zumu z Marią, a drugie pokażuje gdzie tam mi-
sternia Zbawiciela stała. Nad pierwszym kolumnem
Pana Jezusa pali się dwie lampy: jedna Katoików,
a druga Ormian. Po prawej stronie przy filarach
widzi się piękny altan z obrazem S. Magdaleny łowiącej
rybki; ten słynący zwraca uwagę Antypedium
brązowe, na którym z cetera sztuki włoskiej znajdują się
wykrojona miska pan'ska: jest to dar Ferdynanda
medyceusza, który to ofiarę poświęcił co pokrycia
kamienia namaszczenia, ten grób przy odnowianiu
kościółki p. wykucili to ostanie, którego dżiś Katoików
wydobyli ~~z~~ altan S. Magdaleny. Po lewej stronie
w samej górze tego tej kaplicy, należący do Kato-
ków, umieszczono organy. Tu siedmioletni

odpuszt.

Kaplica Maryjny skryta jest od północy kaplica N. P.
 Maryi, do której się wchodzi po trzech, albo czterech stopniach.
 Podanie utrzymuje że w tem miejscu Chrystus pokazał się po
 Zmarłych stanąć N. Młake. Po prawej stronie od wcho-
 du są przy ścianie trzy ołtarze, a w środkowym umieszczona
 Eucharystia i tam ławny obraz zjawienia się Zbawi-
 ciela Maryi; lewy poboczny ołtarz jest poświęcony Dnawci
 Krzyża Świętego, a prawy poboczny birowanem Chrystusa
 pana, bo tam nad menią, Znajduje się za krąg ze-
 łazny, wtem kolemnym birowanem, której można do-
 tykać prostym żelaznym i poźniej ten się przystępuje:
 zda się być z porfiru, albo granitu wchodzącego, bo
 zdaleka trudno rozpoznać. Kaplica druga na 10,
 a szeroka na 6 kroków ma sklepienie gółyche. Po lewej
 stronie od wchodu na przeciw ołtarzy są ławki, albo chór
 XX Bernadynów, nad chórem wznosi się Krucyfiks,
 do którego wiele ławk przynagają; były Znakami
 w murach obwodowych miasta od strony wcho-
 dów. Do kata po ścianach wiszą ładne obrazy wstę-
 pie, ale wilgocią przepak. Posadzka kostka tu daw-
 na jest z wazów Helleny i bardzo pięknie ułożona
 nożno kolorowym marmurem. Na środku tej posadzki
 są dwa kata z marmuru admiennego i pięć wze-
 okna z marmuru zjawienia się Chrystusa pana sa-
 rji Ołtarza wionij Młake, a drugi wykazuje mięse-
 wskneszenia martwej niewiasty za dotknięciem się Kny-
 za Świętego. Wtem kolemnym birowanem z ławne pięć
 lamp się pali i tam przynagają odpuszt Zępsztny.

Eugeniusz napisał udeilając Indulgence do miłej swej
 tych przesłanniciu z wyraża, że te najsmieźniejsza
 nie potrzeba jego listów, bo to raczej byłoby ubliże-
 niem jak prośbą. Trucywiście te miłej
 jędrzej urodła wszelkich task i adpusków, bo na nich
 alafici wyłata się krew Chrysteśawa. Kaplica Mo-
 należy do katolików i stanowi gławne ich Oratorium
 w którejś uwyżte adługają nebożeń'stwa. Napra-
 znejduje się daw' abserwa Zauwysia XX Derradyna

Co ta kaplica z matym przy-
 lętym klanctoriem wychodzi że seran gówniej
 tyń i przytka do niej ad potnary w kostadzi rowdy
 naległaboku. Najwygodniejsza to mieszkani katolików
 bo Grecy i Ormianie po galeriach zawalowanych deskami
 maszerują się miści. Kilkanaście celak, refektar i kuch-
 nia wstawają ten klanctor o przetrze i ten wychod
 go tylko przez kaplicę Maryi, to jest, przez jedyne drzwi
 w stronie potędniciowej Koscioła. Dawniej przy grobie
 pańskim zawore było 18 lub 20 zakonników i
 z różnych narodów: dżiś tylko siedmiu kapłanów i
 ku braciśków do usługi; razem są włośi, albo d
 Hiszpanie; co ten miściele pnie miści się z
 Derradyni, to jest, ci co są przy grobie wracają do
 klanctoru Zbawiciela, a nowych siedmiu zastępu-
 dawnych; innej bawiem trudno byłoby wytrzymać
 dla wielkiej pracy, dla wilgoci i braku światła, b
 swiętynia grobów daw' jest ciemna. Jeśli który zakon-
 nik zachoruje, wtedy i przedtema miściele pnie
 si się do klanctoru Zbawiciela: wyjąwszy dżumy, z
 ięj pnie miściele pnie miściele do klanctoru.

Uprzejmi Zakonnicy dali mi najpiękniejszą celkę na prątnie, przesyłającą do Galerii Kusielskiej, która zupełnie zajmuje kustosza rzymi świętej: krzesło jej drewny, bo z przemiśnianą skórą, a wielki fotel z wykastem alieciem i mały stół z kryształowym dywanikiem stanowią cały sprzęt tego malutkiego punktu.

Z tej celki miałem bardzo bliski wychód na wielką i wspaniałą galerię wokół rotundy przy grobie Dawniej cała ta galeria aż do drzwi na południe) należała do Katolików, lecz kiedy Georgianie, którzy wędrując całą kalwarią, nie mieli własnej kaplicy do modlitwy i miejsca na mieszkanie, wtedy Katolicy ustąpili im i Armianom kilka balkonów tej galerii, a w zamian otrzymali protęzę Głogoty, czyli miejsce chrystowania: to jeszcze stało się przed naszym dziegiem Pałacem, który otem donosi, a Zakonnicy to samo sławierdziej. Po usunięciu Georgianów dziś sami Armianie zajmują tę brzoż część Galerii, która przylega aż do drzwi Kusielskich i tam mają własny wychód na galerię, gdzie urządzili domową kaplicę i rannę pomieszczenia dla Kapłanów swoich. Tamże Armianie przechowują stare kufy, w których S. Helena, według opowiadania, kąsała gotować jedzenie dla ubogich. Pozostałe dwie części Galerii, należące do Katolików, nicem nie są zajęte, lecz służą jedynie dla przechadzki Zakonników. Po lewej stronie do wnętrza

Znajduje się wielki wizerunek Króla Franciszka Filipa, który jako protektor Katolików w Niemczech przystał do małżeństwa. Zaraz przy tym wizerunku są drzwi prowadzące do skarbcu dziedz. Kier. nadynów, gdzie widzieliśmy Chryzostoma Górskiego, miecz, presty i drugi z rekasją w kostiumie krzyża celarskiego, rozłazana, ten drugi rozłoty ledwie małe kielichy kostate i oglądaniem jemu ostrożnego króla pruste, a to jest wszystko, co zostało w Jeruzalem, w tym pobożnym Rycerzu. Tędy to my, przybyły na widok tych stancowanych schyłków, po wiekach omiatych, awanturnych, ale prawdziwie pobożnych. Dzisiaj ten miecz służy do parowania Rycerzów S. Grobu, co ma prawo czynić. Kustosz Niem. dziedz. — Przy Katolickim klasztorze jest w kościele nadzwyczaj ogromna cysterne, która służy do wosku stnic wyznani.

Co do nielubostąpienia Chmurskiego, także Chmurskiego starali się namierzyć dwa najdroższe źródła swojej wiary, to jest Golgota i grób Pański. Ten nigdy nie był Cesarz Adrian i nie namierzył Żydów, a ten sam Chmurski, bo Przyjmienie i pochówek nie rozróżniał tych dwóch wyznani, wtedy dla chrześcijaństwa Chmurskiego pobożnych pielgrzymów, kazał na Kalwarii postawić figurę Wenery, a Jowisze na miejscu Najświętszego gruntu.

Jednak przez te zwycięstwa apatynosi zachowata swieze
 miejsca nie naruszone az do czasu tryumfu wianey
 Chrystianiskiej pod Konstantynem wielkim. Matka Ce-
 sarska J. Helena z calem gorliwoscia, starata sie miej-
 scom swiezym w Palestynie przywrócić cieni nalizna,
 i w tym celu dwiegnęta wspaniałe Księżce i Zmarłych
 stania, które były potem złupione i znacnie zepsute
 przez króla Persów. Kozroesa, ale Cesarz Herakliusz
 je przywrócił do budowy do dawnego stanu. Daleko
 więcej uciępiata swiętynia od Herakoma Juliana Egiptu,
 jednakże wcale się przekwata az do roku 1808, w którym
 wstąpił pożar z galerii Ormian znacnie zniszczył ten
 gmach starodawny. Katalicy nie byli w stanie odbudować
 swiętyni, bo wtedy ~~pod silną~~ pod silną dłoń Napoleo-
 na szła Europa i żaden z Monarchów nie miał sta-
 remu, ani wali myśleć o swiętyni Grobu. W takim pa-
 ństwie Grecy już sami, już przy pomocy Rosji, starali się
 naprawić rozryzione okady pożarem, ci przez wziętą
 dla swoich jednolicznych umieścić prawie na wszystkich
 murach i po innych miejscach Orty dwiegtowe. Wtem od-
 budowanie Grecy najściszej zachowali dawny Archi-
 tekturę i dawne rozporządzenie miejsce swiętych, jak to
 dawniej widzieć przez porównanie z dawnemi opisami.
 Adanta przemianna, jaka się postęga w tej restauracji jest,
 że Grecy swoje kaplice obwiedli wysokim murem, którego
 Grecy nie było, a przez to popsuli widok wewnętrzną pięk-
 ności tego Księżca: nadto, padnięli ugię nadbroczka mury

Galerii, a to, aby w nieistotnej ciżbie, jaka się zbiera na gro-
 szulkanach, ochronić od upadku usady ustawnie się Hongu. W
 niedostatek piękności i brak odpowiedniej gustu nie dozwalały Ap-
 grekom przy prowadzić tej świątyni do dawnej świetności. W
 tym miejscu granitowych albowiem kolumn w rotundzie, i
 lub innych miejscach, musi być postawie murowane i ka-
 mienia orworażawne pilastry: tylko gdzie niegdzie po bokach
 można oglądać kolumny niezniszczone od pożaru: są one
 gotniej wyobrażenie ich świetności dają kolumny zachowane
 nie w skarbie katolickim, ale a były potęgą koryncką.
 Wewnątrz ozdoby nasłota są prawie żadne, albo co po-
 gonię najbrzydszego gustu. Kaplice świątyni, o al-
 biewi należy do Ormian i Greków niedzielną i do-
 ubogie: stary niogładony kamień je ostanie, a w atłan-
 jeden jaki obraz anropnego pędła, i men-
 sa uboga ni-
 crem nieprzykryta stanowi-
 cą przybor kaplicy. Tu
 jak mimo tego woskółkiego, sama budowa pozostała
 po J. Helenie, bo Grecy dźwignęli tylko upadły w pożarze k-
 putz, wderca swego wspaniałostkę i żywe oddycha świą-
 jeniusem Ormian, osabliwie rotunda. Sze-
 jedmie ten gmach mimo przegród i sian drewnianych po-
 rii i murów niegrabnych co opasują kaplice Greków al-
 dawne prezbiterium, co by to wtedy, kiedy wolnie wro-
 biał po całej świątyni, kiedy tych podziato-
 w na różne wycho-
 nie było: kiedy galerie nicem nie-
 raje i oddalone opasują w
 miatemi wieniami, kiedy wszędzie widł postęga-
 pilastry a p-
 ne porfirem, aspisem i najkaszalow-
 niejszym marmur, albo kolumn

na granitach wschodniego, albo liwne mozaiki, z których pod samą
 ce. kapuły rolandy było externalnie obrazów, kojęt dwunastu
 i ty Apostołów, S. Heleny i Konstantyna? — Ztem wryskiem,
 konklony i kaiser, chwały był ulany z samego złota, może
 jeszcze porównać z tą swiętynią swiętyni? Tam oko na nie
 ka ni zwraca uwagi, bo te swięte miejsca tak silnie przeima-
 kają do duszy, że wtamien w ciągłym zdumieniu i zachwy-
 wani mni Kartawai. Jeszcze przychynia się do tego zaniedbania
 i do ubóstwa bojarin Moslemianów i przedziar
 chwały na różne wyznania: kady bowiem naród dui
 o po skarbach najkonkretniejsze sprzęty, złote i srebrne lampy,
 i oaby niebudzić cheimoser dloślomin'skiej i tylko w swięte
 do dobywa, czasem te skarby na chwile, a paspolnie mieli
 and mozig daja się widzieć. Potem, mimo wygłaszanych po
 ni dziatów mięsi swiętych, wryskiem są okazyte dla użytku,
 y szed wtajemni nikt się tam nie uwaria za gospodarza,
 a pnie wraści nabożin'stwa przychynia jakiej ozdoby ze
 a swego klasztoru, a potem znawci Kartawia gota siamy.
 i Greey, jako budowniczy, zdają się przeimagae w swiętyni, bo
 najwięcej mięsi swiętych posiadają zabrawny kaplice po
 wygastych narodaeh: nadto katolicy, którzy uprawdzei
 nie nie stracili z dawniej posiadanych mięsi swiętych,
 musieli jednak przypuścić Greków i Armenów do Grabu flai-
 eno'skiego i do kamienia namaszczenia, które dawniej były
 wa w ich wyścierem posiadaniu. Ale to premaganie Greków
 a proin posiadania wigniej liubey swiętych, żadnego innego
 nie daje prawa i ni mogą zrobić najmniej tej rzeczy bez pozwolenia

Katolików i Ormian, jak i nawracajem. Dają dąbnie i kępnie
 z sobą się na pozór, ale wistocie są to nieprzyjaciele,
 którzy się wzajem nie szanują i nienawidzą. O karidy obronki
 umieszczonych, o karidy lampy, lub innego rodzaju najmniejszą
 musiałoby karide wyznaczenie z drugiemu karide być prowa-
 dzie. Szwedzkiej bowiem nie ma się mieć na baczności prze-
 ciw potwalnemu przywłaszczeniu; z potrośku karide tylko
 ciwnik, jeśli strona, do której to miejsce należy, nie czyni
 protestu, wtedy po niej jakimś czasie wieść obratek, a
 potem po matu, po matu i całe miejsce przywłaszcza. W tych
 walkach ustawnych normie karide się koalicyj-
 bo jeśli Grecy coś chcą nowego zyskać, wtedy Armeni
 i Katolicy razem się razem: a jeśli Armeni, to Grecy i Ka-
 tolicy podają sobie rękę dla zwalenięcia przeciwnika.
 Trudno bez żalu widzieć te rozdwajenia i walki przy-
 tym groźbie Wiernego króla pokaja i nie skonczają
 młodości: ale gładziej wnikać w powody, trudno mieć i
 że jakiemuś człowiekowi wyznaczenie, że się stara w gorliwym
 wierze o posiadanie miejsca świętych. Powiem więcej, że
 z nich wszystkich bardzo się budowatam: bo wszyscy
 jedynie myślał i marzył tylko o tych miejscach. Niech
 by świat się przewraca, niech państwa upadają i pow-
 stają, dla nich to nie obowiązuje; ale niech na cały jeden
 ktoś więcej zagarnie miejsca w Kościele, wtedy umysły
 nadzwyczaj wzburzone. Z przyjemnością nie raz słucha-
 tem jak Grecy i Katolicy nie rozmawiali nawet dla czego
 monarchowie ich wiary mogą być wojnę, oney do-
 cenne, a nie uzbudują się całego świata na odzyskanie ich

W dniu ich uczynania wstyżkich miejsc świętych.

Przeważają tu osiem narodów, które utrzymują nabożeństwo w kościele Grobu Pańskiego: to jest, Kato-
licy, Grecy, Ormianie, Katołicy Maronici, Kopei, Syryjczy-
kowie, Abisyjczycy i Georgijanie; a teraz wstąpił też do
uczynania ten uboży Kopei nie mający żadnego wpływu
na znaczenia. Wstyżki te uczynania odznaczają się najwięk-
szą gorliwością w nabożeństwie: wdaje się, że wzajemnie
prześcigają się w modlitwach, co niezmiennie pomaga do
utrzymania ducha. W dzień i noc słyszysz różną ilość
głosów z różnych części kościoła. Oprócz ci Katołików na-
bożeństwo, którego miatem staraniem być uczestnikiem.
O godzinie jedynastej w nocy zstąpił do kapłanów Maron
i tam spiewali śpiewy jutrenie, officium do najświętszej Pan-
ny, litanie do wstyżkich świętych i inne modlitwy, co
trwało do drugiej godziny w nocy: w tymże samym czasie
modła się Grecy i Ormianie w swoich własnych kapłanach.
Pierwszą Grecy zajmują nabożeństwo w Najświętszego Grobu
o pół do pierwszej w nocy potem po trzeciej rano modła się
tam Ormianie, a wreszcie po piątej zajmują grob pański
Katołicy aż do południa: taki jest zwyczaj w dniu po-
średnim, bo w dniach świętych święta ziemia się porządkiem
skracanie do potrzeb każdego uczynania. Po jutreni
Katołicy spoczywają półtorej godziny, ~~z~~ od chwalebnej do-
świadczenia anchałów kapłani według przepisanej porządku
z ichami moxami do różnych miejsc świętych. Pien-
saty tak się prawią się mała święta O Zmartwychstaniu
przy grobie pańskim, opowiada świat pierwszy kłasy i wiel-
kiego

Kiego tygodnia, a Głogowie o tymże świątecznym co dnia przed-
ma się ofiarą. Wszak tych kilku dni dwa razy miałem stas-
si odprawiać Mszę u Grobu, raz na Głogowie, a drugi
raz tamże przed Ołtarzem Matki Bolesnej. Myślę ci
opisywać stani moich wtem przy odprawianiu ofiar na tam-
szych miejscach; to tylko na miejscu, że kiedy chwycę
wyręki Ducha Świętego, to jest miejsca świąt, albo natęka-
nie modlitwy kościoła podnoszą umysł i serce, a co-
doresztu wtedy, gdy każde słowo odwołuje się o miejscu swego
wzrostu, gdy każda myśl opisuje zdarzenie, co się stało na
tem samym miejscu? A jeśli ja jestem kustoszem nieopra-
wnej świątyni, jakżeż mogę chwycić się błogosławieństwa na świątobliwym
miejscu tej świątyni, tej tajemnicy boskiej historii? Wzrost
godzinie chwyciłem się znowu do chóru dla odmówienia pie-
śni i trzecie godziny i dla odprawienia Mszy. Po-
tem następuje Misa spiwana ^{z organem} u Grobu. Po mszy odmawiam
w chórze święta i świąteczna godzina i tak około południa
konczy się ranne nabożeństwo. Natychmiast następuje
masa posiedzenia i po godzinie świątecznej się kończy spiwana
a potem nieliczna zastawała praca. W tej godzinie po-
święconej i w tej przerwie po niekropkach świątkiem w łow-
stwie uprzednich świątecznych oglądać miejsce święte.
Po drugiej godzinie po południu świątkiem się kumple-
torium i procesja z modlitwami w ten sposób, jak ci namie-
niłem: co trwa do świętej wieczerzy. W czasie procesji
Katalików udawają, takie procesje, Bractwa i grupy
ale tak, że każde umyśle namie osobno namierza się je-
śli święte. Wzmocniłem, jak te rozmaite głosy wro-
nych językach moim na umyśle wyraża wracanie.
mował mi do ust ciemno się sława proroka: Łez

grób jego sławny. A widząc to położenie różnych
 wyznani w tym miejscu, jako jedynem źródle, z którego
 te strumienie wypłynęły: i patrząc na gorliwe w spód-
 ubieganiu się w cześć tego, co nam najmocniej na sercu leży,
 niepodobna się nie rozróżnić, niepodobna nie stracić nie
 przyjemnych uprzedzeń wywołanych z rozdzieleniem. Ale
 wtedy się w sztywnych kacha, wtedy z mitosierza i przeba-
 czeniem spogląda się na różnicę. O, jeżeli kiedy mogłyby
 te podziały zlać się w jeden pierwsiastkowy kocioł,
 to nigdzie indziej może to nastąpić, jak u najświętszego
 grobu, który mitosierza i rozczuleniem usposabia do zjed-
 noczenia się braterskiego. Smutne zwracam uwagę
 do źródła mitosierza, ale wrócić te błogie słowa, o któ-
 rych S. Hieronim przy opisie tego kościoła powiada: -
 Jle narodów, tyle chorów: głos wyprawdził różny, ale
 jedna religia. Po słodkiej wiecuna, a potem spowyna
 trwa do jedynastej w nocy: i tak co dnia odprawia się
 nabożeństwo. Niemożę się wstrzymać od uwielbienia
 XX Bernadynów, bo nadzwyczajna gorliwość wzięcia ich
 wlek ustawicznej pracy: nigdy niewidziałem porinąć
 się, albo zaspanych: owszem wnetła gotowości i wnetli re-
 branci ducha chwyci im łowami ręką. Nie dziwnego, że
 i ten pierwszy i na krótki czas zamknęły mogłem wytr-
 wać w tej pracy, ale przez ten miesiąc nie dać upaść cię,
 jest rzeczą prawie nad ludźmi. Ale, bo żywa wiara
 ianie podnosi odwroćka! Mówię się dziwiłem, dlatego
 go Muslimi przy zabone Jerozolimy zostawili grób
 Chrystusa Pana w porządanie Chmician: bo mają

Uważała za proroka zwyciężali zwycięzcy i zwycięzcy
za oznaczone Jęzo wspomnieniem. I tu zagadkę rozstrząsa-
mi Zakonnik, jest bowiem u Musliminów mniemanie, że
Chrystus wskoczył do nieba przed samą mekką, a swoje po-
do bierstwo ułożył na Judasza, który miał być pojmany,
męczony i pogrzebiony. Wierdo być może, że ta bajeczka
ocaliła to święte miejsce w czasach zabobonnego fanatyzmu Arabów.

Najmilne dla mnie były chwile wieczorne, to jest ad-
osmiej do jedy następnego: wszystko bowiem wtedy cichło w koście-
le i marlowych staniach, a tak otoczony milczeniem obchodzi-
łem nagle nie miejsce święte i na każdym słowem czułem
świąteczny przy świetle lamp wytędnym i rozwarzonym. Wokoło
bowiem znajdowały się wszystkie głąbniejsze wspomnienia
tej najświętszej meki, która jest dla nas nieprzeobrażeniem
świątecznym, pełnym, przytemnego smutku i najczystszej
mitosy. Jangaż się pokora nie podejmie, kiedy staniesz u ko-
łomy bierowania? albo urągawiska? ... Ze ścisłym
sercem potępiam wstając niecierpliwie i dając. Gdyż kawał
wzrok obrócić, wtedy przemawiają do Ciebie najczystsze
świąteczne i mitosy wspomnienia. Tam widnieją świąteczne
i smutek niewiast, tam postępek na różnych miejscach
mały białony siedmiu mianami przemyśle, tam oglądamy
smutne namaganie Jęzo tego świata z koryz. przez dawne
pachorinych i znakami tych meżów, którzy w prawdzie z po-
wzrostu byli unytemi umianami, ale niebierstwo i smutek
Chrystusa chwyciły wnetże wrydy ludzkie i otwarcie uka-
zały się zwolennikami krzyża i krzyżownika. Jest to cicha w-
kich umysłów, że właśnie wtedy niski charakter umian
przysięgał w nieśmieszności, wtedy z poświęceniem się lubię wy-

powai'. - Głosy starych proroków wozdnie tu odzywaję się
 strasznym spełnieniem afiary odkupienia. Bóg Hg
 wśród tych bolesnych pamiątek, mimo wolni wron
 spoczywa na dwóch nieśmiertelnych pomnikach Złotyjska
 nad śmiercią i ogniem, na dwóch najświętszych źródłach
 naszego zbawienia, na Grobie i Gólgocie! Ach Gol-
 gota! Nigdy nie mogłem się oswoić z tym odstarciem oku-
 pu: lawie nie otwieram wstępu na strasną opokę.
 Czytałem kiedy z rozważa, opisanie ostatnich chwil ostat-
 nich Pana Jezusa, i ony magis czytai bez wielkiego
 wzruszenia? A teraz pomyśl jakiej ułucia muszę to-
 wa wysiść na miejscu samego spełnienia. Serce najtwardsze
 i najmiejscze, knta, wiary musi się we łzach rozpływać!
 Kłaniam się na tej skale, nie powiem, że mogę czytać, ale
 raczej jakai pojedniam Stawie tego rozdzierającego serce
 opisu. Mój najświętszy i totrami kaniębnie uknyto-
 wany, a wśród tych obelg i katan jakiej pierwotne Stawo
 wychodził z ust Zbawiciela? - Ojciec odpusć im, bo nie
 wiedzą, co czynią. Łata Zwanilia jest tylko nieprzerwana,
 nauka, przebaczenia i miłości, łate tyje Zbawiciela przed-
 stawia widomie miłości wielkiej, która w domowym pteku
 dziei chwata na wszystkich ułowie najtęliwego braterstwa:
 a jednak ten mudława za swoich katoów rozniewnia i xda-
 miowa. Przed tem braniem Staw miłości, czyjś niepawie
 i chemska nieżknie? Na ten głos Zwanilia wyłaniej ~~z pod~~
~~niewa knta~~ przy samem podnożu Knta wystrzela się serce
 z wielkiego boga zawiesztości. Dawniej Arzyknpłan
 Zydowski uchodził raz wron do świętych i świętych,

modlić się za grzechy poprzednie przez niewiadomości, a teraz
 Arcykapłan święty modli się na krzyżu za ludzi zasępionych
 złociąg. Ta niewymowna miłość zapewne rozbroi wszelkie uprę-
 dzenie? — O, nie. Błaznia, i urągając się jemu! Obok naj-
 wyższej miłości stała najczarniejsza, zawiść! — Zda się, że
 widząc najbardziej nam nieprzyjaciół w zgromadzeniu i katuszy, traci-
 my wszelki gniew i mimowolnie litość zdejmujemy: a tu w ostat-
 niej chwili, w ostatniej katuszy ludzkiej mogą się naigrawać! Ja-
 kie to nam przedstawia stan zaprzątego przyrodoznictwa, które na-
 prawit zbawiciel. Dziś w najniższym rozporządzeniu trudno
 poznać złociąg tak kamienią: a dawniej całe stępie pogan przed
 nie były podobnych barbarzyńców. To kamienią, przemianą
 niemożna przypisać własnym uczuciom, albo oświece-
 niu, bo jedno i drugie było i pierwej. Twoje to dobro-
 dzięstwo, o Krzyżu Miłości, ale tak oświeciliśmy się
 z nieprzełkniętymi darami, że nietylko nieofiarujemy wdzię-
 cności, ale nawet tak siły twoje przyznajemy za nasze
 przyrodoznictwo własności. — Patrząc na miejsca gdzie
 stały dwa krzyże to traw, zdaje się widzieć las łomysłowych
 Amurów przedstawiany przy samej ofierze odkupienia.
 Z przerwaniem odwraca się myśl od błędniestwa
 złociąga. Ta wsielona rozpacz w samem skokaniu
 ci ma w sobie pięknego. Tak blisko zbawiciela,
 a nie szuka oświaty; lecz w zale bez skruchy, co wstąpi-
 wie stanąć męka szatan'ska, klęka i chłodzić wprost-
 kiemu, co go otacza, choć wsielona chłodzić bolu-
 i twego smierci. Skazana rozpaczliwa ściana oddzieli-
 ta tego zbawiciela od miejsca zbawienia. O krzyż,
 nie oddzielaj i nas od siebie w ostatniej godzinie! Jakże
 wielu ma nastawiać ten region okropny! O, bo kto

ciałe rzywi pogarda dobroci Boga, musi natowić smierci
 i spotkać wążpliwą i straszną rozpaw: wżaleniskami
 i w sercym smutku odepchnię wnetko jacię wiary,
 a bluznierstwem i naniekaniem stara się ogłuszyć swą
 dusę nie słysząc. Ale z tak przykrych wrażeń wyprowadza
 głos prawdziwej skruchy. — Boga się nie boisz, bo my
 godną karę za winy nasze nosimy, ale ten nie słyszy
 niestety. Panie pomnij na mnie, gdy przyjdzie do kro-
 cenia twego. Ten cud miłosierdzia zdziatany przy samej
 krwawej ofierze na krzyżu zdużeniem! Wchwili naj-
 wiek tego zgorzenia, wśród bluznierstw kapłanów i ludu,
 wśród ostatniego pomwienia haniebnego smierci krzyża, kiedy
 najbardziej bóstwo Chrystusa Pana było utępane, kiedy
 nawet dawniejsi zwolennicy zostali rozproszeni trwoga
 po udzieniu pastora, wtedy to na krzyżu uważył swe-
 go Boga i Zbawiciela. Kto go sławił? bo się nie zgo-
 rzył. To powrotnie wychodzi głos przebaczenia i miłości;
Dziś ciemno będzie w raju. — Dano moja, ty sama
 nie wyrażaś uczucia i rozważań, wśród których po-
 łaniasz te słowa skruchy: Panie pomnij na mnie!
 Czymże są wszystkie nasze sprawy jeśli miłosierdzie Boga
 nie opanuje nas w godzinie skonu? — — — Pod krzyżem
 stoją trzy niewiasty: Maria Matka, Maria Kleofasowa,
 i Maria Magdalena, a przy nich znajduje się Jan u-
 brany wien Chrystusa. Dajcie im wspomnień, aby się wró-
 ciły do góry. Najmłodszy Syn i najlepszy miłak obraca
 uwagę na stojących w bólu pod krzyżem i zabiera
 nieskonanę miłosierdnie testament; — Niewiasto, oto syn
twój. — Oto matka twoja. Ach zawrót rozdzierającego serca
 po zgnaniu umierających, a ci dajcie kiedy to wynek
 syn bęży w najmłodszy i najczystszy megaru? Ojciec ten miłak bólu;

co przeszedł w tedy serce Maryi; nie jest okropniejszy nad
wszystkie miere? — Włogostawianys, Ty Panie, coś ci
nie Jana wszystkich nas polceit i więcej najświętszej Matki
w łodzi wajej Dobroci i więcej wszystkim się podzielił
z nami, niebem, prawdą, miłością, chwałą, a nawet Ma-
kos! Ze świąt i niewolników staliśmy się z nami Ojca nie-
kiego! — Zważając kogo i zważając cierpiącego
na krzyżu, zważając bliźnich swoich otaczających i nie-
mowną bolącą miłość przed krzyżem i stojąc syna ko-
nego najcenniejsze polcenie matki: czyż można się dziwić
że Panie nie mogło znieść tego widoku? Cate-
pół, co znieść zdejmuje się kłopoty i ciemności od dawa-
nej matki do kłopoty po patelni okrywa przelkn-
ciem. Okuto piętą miłością znów daje się ⁱⁿ Styżie
gło i paniski krągły cędy: Bore maji. Bore maji,
ciemni mię opuścił. — Cudem bije ostrą, skat-
tylko można wyjść kęsi te słowa. Ach, rękę nas wy-
dzwignęł z boskiego opuszczenia sam ten opuszczenia
od Ojca! Cate boląc ludzkiej natury odbiła się
w tym jęku. Może nie rzuci w tych słowach samo tylko
otowierzenie i słowo nieuniknie cierpiące za grzechy nasze:
a ta myśl obala na łon. przed najświętszą ofiarą.
Zaledwie try można obrócić, aby więcej w swaniliż,
kiedy słowo ukrytowanego, Pragnę, nowe try wy-
cisła i na nowe cudo zniża do prochu. — Oblubie-
cie krwi, wyniszczyłeś samego siebie! Wzgardony

mziu boleści, uprawiał się nasze złości nasze! Aż
 starły i zraniony za nasze zbrodnie, doświadczasz
 teraz straszego pragnienia katuszy! — Alboż Boże!
 ośtem go pojóz! — A myż chrześcijaństwo jak aż do na-
 prawamy mostwo gonkonia, gniewu! — — — Wielki
 i cudowny jest Bóg, kiedy wyrzucił stawa stworze-
 nia stani się. A teraz więcej zdumiewajcie,
 więcej niepażte wychodzi z ust Boga drugie słowo
 odkupienia: Wykonato się. Alboż! Tworzy dla rodu
 ludzkiego przechodu wszelkie przejście! Bóg przyszedł
 postać sługi, sam się poniżył, stawiając się postępczym
 aż do śmierci, a śmierci krzyżowej, bo krew Boga
 odkupienie wykonato się: — — — Już po tej nędzy dobrego
 niego życia, po obelgach i męczarniach wraca Król chwytając
 do swego Przodku. — Ojciec wraca tenże polecam
ducha mego. A ten dał nam przykład świętego w Boga ko-
 nania. Ale, Stani milionem ludzi odrodziły te słowa
straszne, gwałtowne i gęste. — — — Leu ato zadana kor-
cienna rodzina się w paty: bo się prze szedł nas figu.
 Rajskiej światłości zabłysnęły dni pojednania; ojciec niebia-
 ni już przytula do łona zbłąkane dzieci; leu nie dla tego
 przyrodzenie może znieść. Ale krewiżni zdumiewajcie widok
 śmierci Boga odwiedka. — Zadana ziemia, skaty się
przypadki, groby się otwarły i ciada świętych postaty!
 Mo śmierci Zbawiciela jest nasim zmarłowy staniem i życiem,
 a ten cud wskrzeszenia w samym skoku, jaki jest miłym ty
prawdy do świadcem. Ktoż wprowadzi i wodzić do ni nieadony
 oświecenia, i nieoblepi trami to najświętsze podkucie krzyża,

13 skatę odkupienia, do której pomyłkują na wieki ostat-
 nie słowa Zbawiciela? Dotąd stygnęła wiara, tenboż
 głośniej miłości wnozącej się w porząd widowni-
 ka mgły nad wny stłumione wołania o prawców, nad
 kryki bluźnierstwa, nad jstanie ijski milicnych
 zwolenników pańskich. Nie jest to prawda
 wey obraz tego świata? Tam równie w porząd
 wna sków gniewu, prześladowania, samolubstwa,
 uciśnienia i rozpaczy, pływają rejski głośno pańskie
 i wiecznej nadziei, głośno światłej wiary: ale jak
 pierwoty, tak i drugi od niewiele dłużej. Oby
 dyś reszta generacji na tym skonanym natęży
 pny śmierci pana wracata stał bijąc się
 w pierś: równie po samotnych rozważaniach
 na Golgocie, nigdy nie mogłymi opuścić inaczej
 tej strannej opoki.

Niciem ci wyraził stanu, w jakim się znajdo-
 wałem przez te kilka dni w nocie grobu. To
 nażyte zamknięcie się po znużeniu drogi, tak skau-
 na prawie bezsenności, bo ledwie by godzin spo-
 cywaniem po jutani, ten czepednie nowy, za-
 konny rodzaj życia, wprowadził mnie w jakiś
 drażliwość, w jakiś rozróżnienie, w jakiś niewy-
 mowny, zdolny się głośno wnożenia się widokiem

miejsu najświętszych. Wotaniem usposobieniem wysz-
ko na mnie drżało nadzwyczaj; ten wieczny
prawy zmrok światłowi Graba zdawał się podjąć
smutek; a kiedy w czasie śpiewania wchoiły róż-
nych officio przychadziły słowa Jeruzalem, Sion
kierowania i inne, na których się znajdowało,
lub któremi byłam otoczony, głos się tłumid
i udejmowało orzenie; albo i jakimś uchwycem
spiewają się psalmy w dawnej ich ciętyźnie! To
noce przerywane z początku przerażającym uderze-
niem o białe zawieszona, której brzęk samad
się po wklęsłych sklepieniach i korytarzach szałły
hi, a potem cisza napędziła się jakiem wchoćniej
modlitwą, wszystko to nieporównało mi wyjść z ja-
kiejś trwogi i nadzwyczajności. Wśród otaczają-
cych wrażeń i miejscu najświętszych, gdzie ustaw
ni widziałem modlących się kapłanów różnego
wyznania, zdaje się ta sama modlitwa wyry-
wała się z duszy jakby jaśniejącej w tym stanie ota-
bienia i roztępienia widzącej. Wiech sobie co-
kiego, mowa i pisał przeciwko umartwieniu cia-
ła nakazywanym świętą nauką kościoła, ale
w stanie zupełnego oddania się ziemskiem
potrzebom, niemożna się unosić; ale umartwienie

wywa niejako więzy ciała i swobodniejszą duszą
lataniej się wlecia do rzeszy boskich. Umartwie-
nie ciała nie tylko potrzebne w dziele zbawienia
ale i w doczesnym względzie. Niemierz, w tego filo-
zofa, co wśród najgłębszych sybarytycznych ma mnie ogła-
szeń i uprząkio pramysły: tam ludzie techniki i mi-
nistrów, bo tylko w podziemiu i ciemności ciała
Duch nieco jaśniej przegląda.

Teraz mi na sercu leży jedno zdarzenie, z którym
muszę się wygadać, choćbyś miś wsiadł na prze-
łednego ezydowiaka. W pierwszy wieczór powojenny
do dwiaty, kiedy się wzmuszenia i zmieszania skła-
ilem pierwszy, wstąpiłem Matkę moję, co miś prosta
abyć o niej pamiętała. Niemierz, jak to na
mnie wrażenie zrobiło: od czasu bożen jej śmier-
ci ani razu mnie się nie sniło, choć tam gorzko
pragnętem, a teraz kiedy zajął się Judea i Jeru-
zolima, wszystko kładłem i myśli, teraz sama
się przedstawia. Za okoliczności przyszła jeszcze większa
trwoga i wzajemowanie dla tej dwiaty i między
najdroższych, a zatem Nadka i niemyślna na re-
ceni wstąpiła się do mojej duszy, że mogła zawi-
mudlitować u grobu Zbawiciela że by następowała
matka, w kłopotach, raz praca, dała nam wy-
chowanie.

Tak wśród mudlitu i ichosier szybko ulciały

to błęko. Sami one chwile. Wcale nie zatowalem
 tem się nie mógł tu znaleźć. Wpadł na wielkiego
 tygodnia, bo tyłem się nasłuchał o różnych nie
 przychwilach, rozietkach, kaniach i spie
 wach Arabów w tej sułtani, to na sama,
 wzmianka o tem. Długo się raliło. Lat temu trzy
 opowiadali mi Yachannicy, że było w ród roz
 ruchu 150 osób w kościele! a jeśli jak i ran
 tegoż tyle pomyślny, że przyjdzie bez uderzenia,
 to wstawa i ostatnia nie skromności nigdy nie
 apun ożaja tego chodu. 215

Dwudziestego starłego wrota po odprawieniu
 mny swiętej na grabi pańskim wystętem 2 ko
 ciota i wtedy między go oglądał. Wewnątrz: ten tak
 jest wewnątrz zawalony kłaczami i innymi budo
 wami, że formy zewnętrznej nie podobna widzieć.
 Jeden tylko front otwarty i dość ładny: pilast
 ozdobiony rzędem kolumnami korunkami przedziałem
 je drzwi, z których prawie są kamienne, a lewami
 się wchodzi. Drzwi są w głębokich marmurowych ogi
 wach ozdobionych takimi kolumnami; nad drzwiami
 widzi płaskorzeźbę przedstawiającą wjazd Iba w świątynię
 do Jerozalemu. Jego nauczanie i pragnienie. Dalej
 są dwa wielkie okna odprawić dwa drzwi
 i podobnie w ogiwach ozdobione kolumnami, ale
 te okna w kolumnach zastąpione są stalowaniami dla
 mieszkania kartanów: tak, że jedno górne okno w rokowicie

wprawy na miasto do kościoła. Po lewej stronie wznosi się murosowa na czciśm wieża, co dawniej była dzwonnica, ale dziś rozebrana w większej potowie, i przetrzymuje, że ją nadzwyczaj to brzęczenie ziemi. Odrwanach jednak schowanych przez ziemow, różne bajki plecie państwo. Plac przed frontem jest kwadratowy i niewielki, bo wien i dół ma dwa. Dzieci kilka kraków. Inaczej, że dawniej służył za przedsionek do świątyni, bo jeszcze zostały ślady marmurowej posadki i ogromne podstawy kolumn. Na środku tego placu rokowali mi XX Bernadyny miejsce, na którym dawniej był spalonego kolumny za świętych Wian. Ten dziedziniec wokoło otacza, klasztoru należące do Greków; po bokach widac sklepiaki pod nakryciem przelennem, gdzie przedają różnice, kallek wytykane z wyobrażeniem różnych świętych, knięzi ki rozmaitego kształtu i uietkoit. i inne tymi podobne rzeczy. Teraz kościół prawie niema przedsionka i wprost się wchodzi do świątyni, tylko przy drzwiach znajduje się między galeriami wązki przedsionek, gdzie starożytnościńska przeływa wrażeń otwarcia kościoła, i gdzie teraz wychodzą widziałem spokojnie palących fajek i grzających w szachy!

Przy ścianie ~~przedkości~~ kościoła znajduje się mała dość twarda kapliczka, która się wznosi na wzgórzu kalwaryjskiej opoki nieobwisłej kościołem i tylko jeden mur oddziela ją od kalwaryi. Tu, wedle podania miał Abraham i rozrzucał boga ofiarować syna i wprawdzie kaplica jest oznaczona to miejsce kotem marmurowym, na którym miał być stać ofiary. O kilka stóp kraków rokowają alim wyrosnąć na miejscu krzaków w których baran sam uwiszył na ofiarę. Niewiele daleko w rozprawach o tem podaniu, trudno jednak zaprzeczyć jakkolwiek myśli postawienia tak blisko figury abrahama samego świątelnika. Za małą kolumną wznosi się kaplica do Abisyjczyków, a teraz w posiadaniu Greków. Tu adpusz siedmioletni.

Jeruzalem

II. ~~Inexomoxie~~ Jerof Chualibeg.

10.

Nim ten krótki czas uleci
 Na tej błędnej życia drodze:
 , Niech ci gwiazda prawdy świeci,
 Niechaj rozum trzyma wodze.
 Boga wierz za przewodnika,
 Daj za gwiazdą wiary stale,
 I nie, przepasieś cielek unika,
 Niezna co są próżne dale.
 W niewinności strojnej szaty
 Sprzysięż życie cnoty droga,
 I zamiesziesz w wieczności boga,
 Zastug czynów plon bogaty.

Józef Chwalibóg.

Za powrotem do Hospicjum starałem się poznać
 mi znających zewnątrz, w tym dotnie przebyłych
 Wzdrowców. Zastatem trzech Anglików, z których P.
 Henry Formby podróżował jako malarz i przewodzący
 miał talent wycimowania umiarkow: jednego szko-
 ła P. Balantyne, co z protestanckiego został ka-
 tolikiem: jednego Trilanderzka P. Kormick, Katolika,
 co prowadził ludem: sędziem Szwajcarskim obco-
 waniem i Pana Józefa Chwaliboga, a mozesz
 łatwo wnieść, że tego ostatniego jak ciomka, z naj-
 większą radością powitałem. Lecz że ten nie pozostał
 w naszym mieście ołowiem nie tylko odbył pielgrzym-
 kę do Ziemi Świętej, ale i pielgrzymkę dni dochodzących:
 przeto runs tu kilka rysów z jego krótkiego, a wielce
 budującego życia, które oddychało tylko chrześcija-
 ństwem Boga, a tak skromnie i cicho przeżył
 w posród tej i niezmiętnych cierpień, jak róża na
 cierniu w głuchej pustyni. ~~¶~~

~~Waż tu obowiązkiem podziękować P. Marcialowi Prosperowi Chwa-
 libogowi, który mnie zaprowadził mi nie na koniec, raczej prosił mi
 napisać prozastkę po braku. A chociaż w czasie podróży często było
 prozaki jego niewinnej i singularnie pięknej, w obliczu przy kółkach i tra-
 kerskiej, z jego prozami tym się Wzdrowcy jednej Ziemi w dalskiej stronie:
 jednak nad tymczasem tajemnicą, która uchwyciła s.p. Józefa, nie dozwoliła
 mi poznać wielu z niego i z dawnych wzkopi smutku i złości, które u niego
 ugraszcza jego piękny i bogobojny sposób myślenia.~~

Ze starożytnego domu Chwałibogów urodził się
 Józef 1808 roku w Galicji we wsi dieńdlicznej Łuko-
 wie. Od samego dzieciństwa darował się to nim posthu-
 gaci te zewrody wszelkich cnót, które tak pięknie po-
 tem rozwinął. Truino iżiś wierzyć, aby w samem
 zaraniu życia mógł tylko człowiek myśleć o Bogu
 i enocie; świeżawe csaoy żywej wiary przestęły i
 i teraz czytając żywoży świętych, zdaje się sławie-
 że to są rzeczy nad ludzkie i należące do cudów. Dla-
 tej przychylny można się lekcam, aby i ten opis niebył
 wzięty za wymysł za przyjański panegiryk. Jednak-
 że, jak zamilowii, kiedy przerzucając potostate rz.
 kopia, które nigdy niebyły do druku przeznaczone,
 kóstrogum wierze i modlitwy jeszcze kresłone w die-
 szłym ^{i dwunastym} roku, a kennaże jedynie Bogiem i miłością cno-
 ty? — Wyjeżdżając do Palestyny zastawiać opier-
 kowany opis życia na przypadek śmierci, bo datę
 nawet przed swojemi ukrywał się z enotami. U tego
 ródzinnego rękopisma, kresłonego jakby przed zgonem
 z rozbitem sercem od juncii siomych cierpien, przytożę
 opisanie jego pierwszej młodości. — „Siedzając
 namieża najpierwszego dzieciństwa, pierwsza, szęzka,
 z zająsem czytana, były bajki i satyry Kramickiego
 w roku 1815. (t.j. w siedmiu latach). W roku 1816 i 17
 czytalem Salzmanna dziełka elementarna, zawierającego
 historię dwójga dzieci Ludwika i Ludwinki, gdzie ka-
 dy ródziat miał wyćwognięty naukę moralną. Ta

niezaka miś zachowywać i cały umysł zajmując, probi-
 dzata do myślenia. Zaangaż się króćmi nasiona dobrego
 umiś. Sad mój o rękach wiele kolei przeszedł, sime-
 gólniej w późniejszym wieku: ale stoisieć, w 4 niecora
 wciśmić umiś moralne stawało. W roku 1814 histo-
 ria biblijna wielki na mnie uczyniła wrażenie. Pro-
 tota ciałow patryarchalnych, dzieła powołani, i zda-
 ni się na wolę przedwiecznego niezmiennie miś zach-
 owaty, z równym daniem przenosić się wowe-
 stawy i zatawadem, że w nich nie żyję. Tak rosły
 umiś religijne. W końcu 1817 i na początku 1818
 roku w każdą niedzielę, nasładowe miś jako ofiary
 Starego Testamentu, poświęcane Bogu jabłko, któ-
 re krajatem i uszy na ołtarzyku, w był okryty
 papierem i ozdabiony kłucem, ofiarowadź Bogu,
 a reszta jabłko jadłem. Litan zastawał do przys-
 tej niedzieli, a wtedy nowy układowadź. Oddawanie
 ciał Bogu tak niezmiennie ofiarą, przyjmowało miś
 nadkiem umiśmi probę nośi, napędziato serce
 miś swoboda, i stoisieć. Nożek, którym jabłko
 krajadem również był poświęcony Bogu. Przyjm-
 wadź się umiśmi miłosci Boga i miś jako roz-
 mowy z nim prowadzić. — Wystanę piśknę
 uczyniś i dramatyczne przedstawienia silnie dła-
 laty: lew uszto w tych zdarzeniach oklaski,
 pochwały i umiśmiś się innych nad opisaniami

lub scenami, gdzie proste uczucie moje nieprzechwyciło
 jeszcze moralności czystej i godnej wielbienia, nabawia
 ty mnie zdumieniem, a myślę że starsi lepiej odemnie
 widzą, batamciłem się, bo w mojem zdaniu, albo
 raczej w jakimś przeobrażeniu, nie byłem pewny, nie
 widziałem jasno, i nie miałem na jawie. Tak
 w dziecku podległym wpływowi innych wzrastają
 różne wątpliwości, a nawet fałszywe wyobrażenia
 które lubo miałyby umysł, ale razem dawały
 ciężyły przedmiot do zastanowienia. W tym czasie
 obudowały się różne wady, a nawet były chwile
 wielkiego rozprzeczania moralnego, jakiegoś oziębła
 się, niedbaństwa, i puszczenia się na myśli niedobre
 ale uczucie moralne ukryte w sercu stało i skierować
 i usuwać. Przyszły wreszcie chwile ocknięcia
 w 1820 roku 19 września na wakacjach w Żukow-
 wie. Już pierwszy byłem dzierżony niechęcią ku
 sobie i zalem nad poznawaniem zepsuciem: leża-
 łem wzmagała się skucha, wstędnem w gąsienicę
 dawać, gdzie i dawniej oddawać się uczuciom
 religijnym i myślam wzniosłym przesyłanie
 nauki biblijnej, a tam w samotnej przechadze
 obojętnej widokiem przyrodzenia, które silnie
 działało na serce moje, zatopilem się w roz-
 ważaniach o Bogu i w świętym Zapale i umi-

Sienie moralnem wykonatem prysięgi pobożnego życia i napi-
 saniem tej prysięgi w lasku na stosisie kamiennym pod starą jabło-
 nią; lecz zastanawiając się nad warianosciami prysięgi i udam
 nasza ludzka, wyletem tych słów, że starai się być, czego
 prysięga na to tylko, co było w mojej mocy. W parę dni
 przez zapomnienie zostawiłem to pismo nieśchowane i że
 słów przez matkę moją wyrzeczonych domyśliłem się, że było
 przez nią ujętane: stał nadzwyczajnie wstydziłem się i byłem
 zmieszany, ale ani matka, ani ja nie mówiliśmy o tem
 słowu więcej: nie mialem nawet prosić o to pismo, aby
 w lepsze pytania nie wchodziło. Gaił ten w ogródzie
 Lukowskim i pogórek z namiotem uwieczniłem za po-
 wieści, bo tam zawsze lubilem się oddawać rozwa-
 żaniu o Bogu i świecie. Była to świętynia moich
 przez sięwziętych dobrych. Te uczucia, które mną w tym
 czas miotły tajne i zamknięte przedniały serce przy-
 nęci znaleźć ulgę w zwierzeniu się temu, co by mógł
 być przedzielną i wtedy zacząłem pisać wiersze, które uwa-
 żałem za skutek silnego wstrząśnienia. Jednak dobre
 przedsięwzięcie 10 września uwrócone niezapobiegło
 po krótkich przerwach nowym wybuchom wstrząśnie-
 nych namiętności. Tem lub moim zdarzeniem, roz-
 rywaną i familijnemi uroczystościami roztargnio-
 ny umysł nie miał ciągle na sobie uwróconej uwa-
 gi. Robiłem nowe postanowienia i 4 stycznia 1821
 roku znowu napisałem przedsięwzięcie, lecz ty-
 ko czas niejaki skutkowało, a ^{przy tem} ~~potem~~ powzięto-
 my chęć dobrych zamiarów tyle krótkiej zdra-
 dy

i zwyciężony przewaga tych stanów się, ostygad w swo-
jej mocy. Ten rok aż do miesiąca sierpnia był może więk-
szem rozprzeżeniem moralnem nad poprzednie: jednak sil-
nie odrywało się sumienie wyzyskując na omyli
dobre postępowanie. Wschwilać sprakujnych miastem
poprawę na rzecz sławę, lew perimij skutek za-
wodził; tak obawiony złośliwemi nad sobą uczucia
mi uwariałem, że bez silnej woli coraz dalej w tej
drodce postępować mogę; lew w tym ciężkim smutku
i dumanie ledwie nie rozpaczy, za czym nayle się
wymaga i wnieść w skutliwych uczuciach. Napi-
sałem wiersze mego żalu i modlitwy zawierające
dobre postanowienie. Statem się wykwalszy w dobrych
zamierzeniach i przyjechał do Żukowa na Wallacii
poszedłem do mego domu i namiotu i tam pow-
tórnie potwierdziłem moje przedsięwzięcie; a tak
uspokojony i swobodny, szczęśliwy i spokojny
uczuciem niewinnem, ukryłem to pismo razem
z piórem w namiocie. Uwariałem to za powścią-
gi i głowny mój sążun z Bogiem. Dość wacnie
dochołity uszu moich niedobre zdania tak zw-
nej filozofii i rozmiatły we mnie jakgdyby wst-
pliwość: jednakże to odzwątem od myśli mojej;
i nie rozbraja się szedłem tylko za wdaniem dobrem

uwolnieniem. W Bogu i enotach można uwierzyć.
Pytałem, Boga tak było całe serce moje szukać,
że uważałem jej zaprzeczenie za coś niepodobnego,
szalonego i najprzeciwiejszego zdrowemu po-
znaniu. Boga i enotach nad wszystko kochałem, a kochałem
moje były bliźni Boga i enotach. Poznaniem siebie,
Panowaniem nad sobą, Sprostowaniem zdań we
wszystkiem i coraz dalsze udoskonalenie się
na tej drodze. W moich wątpliwościach i roz-
trąsaniach stawiąłem się w przytomności Bo-
ga, z nim rozmawiałem, Jego świadkiem za-
świadka i wyzwałem na pomoc w badaniu i kła-
szeniu siebie. Wadząc różnych sprzecznych ichwie-
jących się uwierzyć i zdań, w rozprawie znalezienia
prawdy, wznosiłem oczy i myśl do nieba i mó-
wiłem: — O Boże, ty widzisz czego szukam,
czego pragnę, widzisz skąd i do czego wiarę
chcę moich w szukaniu jedynie prawdy. Przed
Twoim obliczem z Twoją przytomnością, z myślą
jedynie o Tobie chcę dla siebie jej szukać,
a szukając przy Twojej pomocy, czyż mogę zbłądzić?
Ufać nie znamna w pomoc boską, uspokoić maie,

a czasem jak bity skawica osiwiała na dursz roz-
warzając węgryliwosci.

Zkam się o twoje cierpliwości i przytębenie dłużej na-
leż wewnątrznej historii życia. Ale i z tego możemy
postrzegać, jak niewinnie i bezobawnie spłynęły
i nie tego rładkiego dźwięka i młodości. Ad sa-
meo początku przybycia do Lwowa dla nauki,
zabrat znajomości z bardzo ładnym damem i tam
z córką go sprowadza i grał jeszcze dźwiękiem. Powoli
za dajcie do lat zawiązać się między tą mło-
dą parą, najtęliwna i najczystsza miłość. A-
cie panny nie bogatej lub ród był z tam dalekiej
niego życia, ten go chce go więcej doświadczyć,
zażądać, alej pierwszej otrzymał cengd, co niecier-
nie wiele wymaga pracy, bo potrzeba zdać dwa
examina. Józef tem się nie zraża, sam kwiat
wiosnianego życia zatapia w trudach i prawie
lat kilka na wóz Jakóba dla osiągnięcia rzki
swej Józefy. Postępujemy jak on sam to war-
ne zdaniem życia opisuje; — „Miłość moja
ku Józefi powstawała łagodnie, swobodnie i be-
szkutu: tkliwe uczucia moje na nią opierałem:
najlepszym i niestannym przedmiotem naszych

oraz było dążenie ku wzajemnemu układowi.
 Dusze nasze jeszcze od dręcznictwa, od pierwszego
 przybycia do Swowa sobie znane, spoiły się w jed-
 ną nirozłączną i złączyły się w jedną duszę. W niej
 znalazłem, czego szukałem pragnieniem, drugiego
 siebie. Wówczas przerwano, co było, i znowu zek-
 sery z nią zawarty, stały się lekarstwem dawkiej
 duszy niepokojów, stały się pomocą, dalszym ludowym
 postępowaniem, kształcenia się i oświecenia. Był wini-
 nem występku, co tak słodko i wznieście zachwycało
 serce moje. Miał mi ja udzielić dla dobra mojego
 i pomimo różnych przeszkód i niepodobieństw potę-
 cyt z nią związkiem matczynskim i związkiem najgorst-
 szym i jedynym pragnieniem duszy naszych. —

W roku 1832 zebrał się nastąpić. Zdawaliśmy się, szliśmy
 po tak długich przeszkodach, że młodzi ludzie w tej młodości
 zapomnieli o występkach: leu w jego rękopismach zne-
 chadzał drugą modlitwę, która ułożył przed samym za-
 waniem związku, a tam tylko ^{umieszczona} ~~zawieszona~~ jest gorzka
 prośba, aby się stał lepszymi do doskonałości, aby dobre
 poznać i spełnić święte obowiązki sakramentu mat-
 czynstwa. O mój Boże, czyż nie leu takich, całego w tej
 otępieniu dla nich chwili myśleli podobać, a nie dopięto
 prosi? Chwyci młodzi związku, jak tego dowiad-
 cą najem lęta najtuliwsza, najsilniejsza i ocy-
 reudka, jednak w listach wzajemnych, które mam
 przed oczyma, żadnej o tem nieznajdę wzmianki;

lecz tylko same wzajemne zachowania się do siebie Boga i postępu wenoie. Trudno było najmocniejszego uczucia nie było doznane: nie było to gwałtowny potok zebrany chwilową powodzią, co z wielkim toskotem spada, ale w krótkim czasie przesłumi. Wzrostki jego myśli i uczucia były żeśne łone w ognisko miłości Twojej, stał ogień boiski przelewał się we wzrostkach promieniach, które z tego kota wychodziły, stał jego ~~stosunkami~~ ^{stosunkami} (były spokojne, ale razem nieistotne i najżywsze. Niech sobie co chce mówią, jednak ludzie bez żywej wiary nie potrafią ciele i słabotki kochać nawet przez czas krótki, bo już niedajemy bożenia na czynniki ziemskich najgwałtowniejszych uczuć. Leć kiedyś ta para bogobojnych i czułych małżonków przez całą stogą zgotowaną duszą powierzoną, wtedyżone po wydaniu nastaw syna Stanisława mocno zachorowała. Józef, jak mi dopomniawszy świadek, modlił się i pisał, ale z pokorą i nadzieją w Boga: nieodstępowadł od tego stawy, tylko na chwile wybiegał dla wydechania miły swojej w kościele: nowe berzenie przyjął toż leżąc na łóżku przeszedł: jego tylko głos kominał i tegoż Choryj poruwał i nie spokojno. Ledwie po trzech miesiącach przyszedł do zdrowia, a Józef przez ten czas nie tylko nie był najtęskliwiej obowiązki czułego męża, ale razem umył się konystał z tego nie przeszedł. Kiedy bowiem odawiem maty wiary rozparać i upada pod ogromem klęski, wtedy żywo wiary i niekiedy nadziei i zte obraca na własny pokój. Pożu-

majmy jego samego. „Chwile Tędnie, chwile swo-
 bodne i błogie przetrwała nagle gwałtowna i niebezpieczna
 i niebezpieczna Tabośi”. O, Boże kierował losa-
 mi moimi, bo w tej Tabośi podniósłem moje wiary.
 Cóż jak pierwszej z tego uczucia wyzostko się przygo-
 towało: ale wtedy otworzyły się więcej oczy mej wiary.
 Już nie mam przeczucia na czytanie Ewangelii. Jakis
 natężenie dotąd nieznane przyjmowały głębię mej du-
 chy. ~~Wtedy~~ w tym stanie wylestnie prawdy wiary wyja-
 nity się przed duszą moją. Przeważający wewnętrzny ko-
 rzdtem zachwiałem przelewać myśli moje na papier, a
 w piśmie zdawało się że Bóg mi dopomaga i pra-
 wie cudownie rozniża w duszy swoje jasne przymienie.
 To pismo jest o nieśmiertelności duszy, o ciele nie tylko
 ja, ale i cała rodzina dowiedziała się dopiero po jego
 śmierci. Wówczas pielgrzymi podał bez imienia do
 druku w Wymie i teraz jest pod prasą: nie jest to
 równy dowód prawdziwej skromności? A potem jak
 to miś rozniża, kiedy przedstawisz sobie tego najtaliwszego
 męża czytającego Ewangelie przy łóżu niebezpiecznej chorej
 wajdroci z tej Zony: albo kiedy wspomnę te myśli i pisa-
 nie o nieśmiertelności. Kiedyś Katon temi słowami
 mi zrobał się do złowidniczego samo bójstwa. Ale jak
 że te słowa? Chwile Tędnie jest wyzosta i uduchowio-
 sta! Dla niej też i rozprawy za mało: jakoż wylestnie
 doświadczenie nuda i ułaska z tego radości w świat leżący,
 aby ułożenie i przyniesie skądś kwiat nieznajdziej

nadziei i nadziei dla umiłowia brask życia ziemskiego. Serce
 Lech odchyłmy zastanę jego domowej pomysłowości. Żyję
 w urzędzie zdrowie mojej żony, nawet silniejsze jak byłoby
 dotąd. Synem piżmym jak Anioł, zdrowo i mocno stał się
 mi słodką nagrodą, po przetrwaniu tak pomysłowości i
 cierpieniach, które nawet za pomocą przykrych wrażeń
 żen, co na moją duszę wpłynęły, jeszcze moje serce
 wzruszały. Stał chował mi się szorstkimi, już co
 chłodził, już szorstkość, już nas kochał, już się
 nam przymił. Optywalem w najzwyklejszym szorstkim
 ciu i co więcej ciutem to w kurej chcieli, jak jest
 szorstki. Tymczasem szorstki wtedy po prostu szorstki
 kiedy utraci, a ja co chwała ciutem i rozplywalem
 się w błogosciach. Utrzymanie życia naszego było
 zaprzeczane. Mogliśmy używać skromnych przyjem-
 ności: nadzieje były przed nami. Życzenie nasze sta-
 nowało się do sił naszych; niepragnęliśmy, nie mogli-
 liśmy nawet o tym, co być nie mogło. Wiedzą nam
 do szczęścia niebrakowało. Żonę naszą uszczęśli-
 wiała miś sobą. Cicho i swobodnie odzywało się
 w jej sercu każde ciucie moje. Stądko płynęły
 chwile nasze: a małe drobne chwileki szybko pro-
 chodzące stały się ku temu lepiej, aby się piżmami po-
 żody większym i miłym blaskiem odbijała na
 niebie życia naszego. Najdroższy skarb znalazłem,

249
228
o. serce czułe, najpocieszające, zupełnie mnie oddane i wemnie
zyskające: Znalazłem duszę, tylko mnie, i dzieckiem zajął,
by tylko myślał, co myśl moja myśli, a która tem tylko
duszy zajął, co jej myśl myśli. Uderzenia dwóch serc
nie były odpowiedne najpiękniejszej, harmonicznej duszy w Ko-
raju się potoczyły. Najmilsze dziecko napawało jasi-
głuchą, bo z niem co chwila nowe nadzieje wyrastały,
co chwila nowe przymiżenia karmity nadziei w rozko-
sach; a ta rozkosz podwajała się w sercu ojca rozkosz
matki, a w sercu matki radośnie dzie nie zmniejszało
się śladkiem uczuciem ojca. Wzrostko to czułem i zora-
łem czułem się z nim, serce mego jęłem niekiedy duszą
niekiedy ojca w nim, co mi go udzielał. O Boże,
jakkolwiek było serce było moim udziałem! Do
bratniej rzeka kawała zlewata najnie stodoła dusza
mego wprost dni moich, sygnaty kwiaty nasienia
kroków moich. Dziękuję za to, Panie!
Ale to domowe serce zostało z barłame napręd
smierci, matego Stasia, potem niecierpliwym po-
giem i smiercią drugiego dziecka; a nareszcie smiercią
wkochaną żony, która mu zostawiła matego
Stasia synka Adama: a to wzrostko spada w pre-
cisze dwóch lat spada. Naowny świadek tak
mi donosi o tej złośnej śmierci: — Wchwili odry-
kanę przez nią przytomności sprowadzono kapłana,
a po odprawieniu Ś. Sakramentów, mógł podać jej
dziecko do błogosławienia, co czyni smutną rzecz

smutnym dodatkiem, że na całej tej błogosławie-
 wstym zawyżona konaj: może ruka się na Łonę, mówią-
 ty nieumierze dla mnie wkrótce się obawimy. Oka-
 za osoby odstawiają państwo nad konaję: a Józ-
 pęda przy łonie krzyżem i modli się. Potem znówu je-
 niesz się na martwa, i jakby powatowaniem chęci,
 ożymie. Długo się wpatrywał w bledniejszą coraz ry-
 naprosto go chęci krewni odprowadzić od bolesnego
 widoku: tak niemy siedzieć całą godzinę patrzeć
 jak wżęz. Przykładał zwierzniadło do ust Łony: tem
 nareszcie kazał zrobić papierze i wyjąć jej serce dla
 umieszczenia w osobnej urnie. Casy czas prawie kłm-
 szpował drogiego cięta, a przy szoszeniu do grobu drze-
 szę jej ostatni powatunek, zemsta.

Wkrótce potem stranie i matę Adas przedtę za matkę
 Jaką to strasna zmiana w jego życiu! Cała najmo-
 sza rodzina jak sen zniknęła i znówu sam jeden
 pozostał na tym smutnym świecie! Obarcony ogradze-
 boleścią sądził, jak mi powiedział, że ten Łony życie
 nieumie, tyle się od dzieciństwa do niej przyzwyczaił.
 Jednakże w najpiękniejszych nawet chwilach nie nar-
 kał, nie sarkad, ale z pokorą Chryścijańską puda-
 się wali Boga. — W jego rękopismach znalazł
 uwagi religijne, któremi się pisał; to uwagi na-
 pełne żywej wiary, a często naukach i wzniętych
 pomysłów: ale w takiem usiłowaniu zdradła go
 boleść i wylewa się mimowolnie: co następował
 rozmowami religijnymi i filozoficznymi dźwię-

porzucenia. . . Przytocił ci jakiejś duszy traniej.
 „Proszę pto mieniem pocieba dół serce moje!
 Wroga uczucia goręją w mej duszy i trawia wosnę
 jestestwa mego! Żony mej nie ma! Żony mej,
 z którą jednym ciałem żyłem. Zerwana moja kotwica!
 Duża waleczność i stara się praca, dół swój ogłuszył,
 gdzie kiedy zmęczona pragnie chwili odpochnięcia
 wie musi go szukać: o, wtedy ten dół ogłuszony uderza
 : dół silniej w serce traniej. O, zamiast wyteknięcia
 dół najdłuż trawiają żar boleści! — Gdzież był kiedyś
 karmy spoczynku po pracy? — Przy boku Józsi. W jej pro-
 drzeniu jednem uśmiechu czuła się i stąd, w sprężynie
 skromnem, z którego wyszła jej uczucia i pragnienia
 uderza bijące dla mnie spocznęty ku mnie i wosnął
 jasnym jasniącym radością i szczęściem spotykając
 dół same uczucia w jedno się z niemi tęczyły. Teraz
 szukam tego wroga! Szukam Adasia mego, Ada-
 sia, żywa pamięć mej żony, którą mi zostawiła
 w której dla mnie udręczyć miała. Ach i jego rzęsta
 nie wyszła z dół już do mnie! Jego uśmiech smut-
 ny, którym się przytulał do mnie tak lubo, tak
 : prawie nie widzę ani o moim bólu, ani o rze-
 jej stąd, jaką mi obdarzył: ach, i ten uśmiech
 miękki, sińszy, zasłysł na jego ustach! —
 „Limne i martwe rysy gipsu Matki i Syna, oto
 wszystko, co mi zostało! Ciężkiego gręba pa-

miętki! — Ten duch po nad wiszą tego życia i po
nad śmierci i zniszczenia znajduje czego szuka.
Tęm się duchy tegoż mimo niewoli ciała, które
przedej są później w proch się rozsypie: ciwko
wytkni nie znajdą i znikana dusza. Wypn
niem ciwku tego wytknięcia wznoszą się tam
po nad graby. Bóże, prowadź mnie, bym zdo-
łyst do cibie: wspieraj mnie, sprawiaj iutny-
mej chędo mojei moich postępków ^{z chęci} ~~z chęci~~
osiągnięcia Twoego Królestwa. —

Na tych miast po śmierci ostatniego Syna niepo-
namowane niczem zadanie ciągnęto go do Palesty-
ny, aley serce swoje rozbiło i cato, ofiarę pokin-
nej boleści złożył u stóp Grobu pańskiego, a i
wzłamian otrzymał święte uspokojenie w Bogu.
Jeszcze się prosi o uirpliwość i próbowanie, że ci
przystość wyjstek z modlitwy napisanej przed
tę pielegnymos. — „Bóże usunętoż reke
i kolce przebadty serce moje, skrwawity je i po-
ranity. Bóg! Wola Twoja! O jeszcze więcej śle-
ki ci za to, panie, żeś Twoją, a nie moją wy-
nił wola. Ty jesteś nie skan czeniem Dobrym, bo i kyle
darów zład na mnie najniegadniej tego. Skądże
uwrnie Dobroci w ludnich chwi tak chęsalnych
sercach powstało gdyby go nigdzie nie było. A gdzie
ma być wrodo, jeśli nie tam, gdzie jest wrodo wrodo

kiego? Zawrzyte są sądy twoje i niedosięgłe wyroki:
 ale nie staję się niemożę wbrew Twojej Dobroci. Odebra-
 tes Skasia, a zachowując Józis, dajesz się do zniesienia
 tego ciosu, nawrótesz miś znikomości tego życia, której
 dać nieznatem, nawrótesz żyjącego w zaufaniu świata,
 że jest niekwaśnym i nawrótesz miś poddawai się Woli
 Twojej. Tani był skutek pierwszego ciosu. O, mogłeś
 niegodnemu wszystko razem odebrać, w bez zastępy
 odebrał otrzymał, lecz Dobroci Twoja składa miś pierwszy
 przygotował do strat ostatnich. Kiedyś miał, o mitosi-
 my ojcie, pierz nad wzmocnieniem ducha mego, a więc
 i te ostatnie ciosy, które mi wszystko odjęły co byłam
 bytu szlachetnym w mej doświadości, nie są przeciwnie
 Dobroci Twojej. Boże, był najwyższym celem myśli
 i czynów mego życia! Ona mi była. Wzrostem
 w niej dradze i podpora moja; zniwasta, a nabył miast
 nastąpiła walka z burami. Panie, by rozdzielić, by kie-
 rując wszystkim: poddaj się Bogom Twoim mądrości:
 wyrzekam się mojej woli, stanę się Twoja. Stądka
 ufności w rozdy Twoje czyni znośności, a nawet miłosci
 wszystkim cierpienia. O, bo stądka jest cierpienie z chry-
 stusem! Stądka jest cierpienie z tą pewnością, że
 to się stato z Woli Twojej. Panie, był potęgi
 i zwycięstwa i pokony zlat na mnie: wystrachates wszyst-
 kie żywienia moje. Uderzył na koniec grom i wstrząsł
 całe jęstestwo moje: ale to był grom twojej rzeki, twoich
 ojcowskich wyrzeków. Rozdł Wola Twoja! Twoje jęstem,
 panie, rozdł mna i kieruj jak ci się podoba. Siły moje

Stabe, ale Ty, panie kawiorek, idź. Ty wyrokami
 twojemi prosiłś mi drogę do tródnego pałacu, do
 najświętszego grobu, — idź idź. W Twoje ręce
 oddaję wszystkie myśli, uczucia i wyznoszę, wszyst-
 kie kraki moje. »

Wśród takich uczuć dusza prawdziwie chrześcijańska
 tęskniła do miłości, na których zbawienie było
 cierpienie dla naszego zbawienia i te postanowienia
 przetrzymała, już go poświęcała, przywiązywała do
 ziemi i stanowiła miły cel doczesnego życia, które
 go było pozabawiona. Przed wyjazdem modlił się
 ustawnie, aby mógł powrócić z tej dalekiej podróży
 i złożyć swe stężytki obok najmiłszej żony. Jakiż
 był pewny tego i kiedy krwi smucił się z jego
 adżardem w tak niebezpieczną drogę, z tak odta-
 niem zdrowiem, wtedy im opowiadał sen, co w nim
 zawierało muśne przekonanie, że zdrowie powróci do
 kraju. Smiło się mu, że w jakimś wiekście ciemni-
 cy leżał, a gdy znowu w okale siebie rzko wódzie,
 postrzegł że zostaje przy tronie swej żony. — Za-
 pewne, że sen mara, a Pan Bóg wie; ale kto
 odgadnie tajemnice duszy człowieka i myśli ma-
 cy dla czego na nas mimo woli i mimo naj-
 większego oświecenia działają rzeczy prawie ni-
 eznawcze? 1838 roku w listopadzie udał się
 łodem do Triestu, potem na parowym statku

przebył do Wenecji, a stamtąd przez Ferrarę, Bo-
 nanię i Florencję stał w Rzymie przed samym
 wielkim trygonem. Dalej z Civita Vecchia prze-
 szedł przez parapytów i zwiódł po drodze Maltę,
 Syrenę i Ateny: stamtąd przez Alexandrię, przybył
 do Jaffy. Oryentalne liście, które w tym ora-
 sie z różnych miejsc przesłał do swojej rodziny, można
 się przekonać, jak z wielką baleriją miał do walenia,
 i jak gorgo pragnął paść u podnóża grubej Zbawie-
 ciela. Ten człowiek, co z całym zapędem lat mło-
 dych unosił nad pięknością przyrodzenia, którego
 natura roślina zajmowała, natura płaszcza zachwycała,
 który lubił wstępnie upatrywać wysonie cele kwiatów
 Rzymu i uduchowienia wozach moenów: ten człowiek pełen au-
 sarkiego uwielbienia i ad stępnistwa zamieszany w po-
 kępnym diejach starożytnego świata: ten człowiek sto-
 wiek nucił się Ferrarę, w Wenecji i Atenach, a w Rzymie
 ciął się lekko w habroństwie i w objęciu błogostę-
 pienstwa na drzewie ad Apia swiętego. Darmo Egipt
 smętnymi dźwiękami przemawia do wyobraźni, bo w alle-
 kandyi to go było: uje, że jest blisko Palestyny.
 Wprawdzie przemawia się do oglądania miejsc trau-
 matycznych, ale jego serce w Jeruzalem. Smutny na wyrost,
 bo, co go obawia, pragnie trwać w talane wry tam,
 gdzie spodziwa się znaleźć lekarstwo na rozbił
 cięcia i tam serce. Lecz za to, jak niebieska ro-
 do

Dusi rosłała się hołej skąpanej duszy, niebył inż Znalazła
 a celu swojej "piętnym"! Jestem już w Jeruzolimie!
 Tak pisze do swej rodziny. Mysł moja niemała
 Znalazła innego wyrazu do opisania siebie, jakiegoś
 "kawstacji", jestem już w Jeruzolimie! O moim kochanym
 nieś dźwięk, jestem w Jeruzolimie! Ale co więcej, po
 odwiedzeniu, już iatowatym grob Zbawiciela, już kł
 moje skropił marmur, który go okrywa: już złoci
 tem ciępieniu i boleścią, które tu z dalekich stron
 w niegodnej afierze piana przyniosłem. Nie, nie, nie
 tem w stanie opisania wam wszystkich bolesnych i
 tych rzeczy, które w całym dniu dźwięcznym serce
 mowaty. „Tna tem konczy się cały list pierwszy
 z Jeruzalem. W drugim liście niemało krótkim op
 ni jednym zachwyceniu swiętego, tak opisuje
 ne swoje ucieczanie. — „Kąpie hamowany papie
 ca tu mnie wstępować. — Przybytem, i serce moje
 doznato ławiej spokojności i powiechy, jakiej nie
 met w mojem wyobrażeniu nie nigdy nie wystawia
 sobie. Ołto ciędził barwie wyższe jest nad oerok
 nie nasze. Czuł me i chwata na wieki! — „
 dwóch pierwszych dniach zamkniesz się mego w k
 ośle grobu, tak donosi winnem jaśnie kiedy wy
 tem, wtedy się zdawało. Ztem się drugi raz na
 narodził. Sprawienie i kawały szaga jej sp
 , niebożna uessłosi zaskorpiły miejsce trawia

że z tej że z tem zniżeniem parafy w i on znikł zawsze dla mnie na zawsze! że te trzy jego były porzuceniem a z wienności! — Przez Włochy znów powracam do kraju: tu w Rzymie cały czas chorowałem; a nareszcie w sierpniu 1846 roku przybyłem szczęśliwie na łono swojej rodziny. Nie tylko radość krewnych, ale i powszechny szacunek z niejakim nadzieję w niem otoczył go do końca. Pielgrzym do ziemi świętej w dalszych ścieżkach świata! Pielgrzym nie z ciekawości, ale z potrzebą i z prawdą! Pielgrzym, którego ciężkie rany mogły tylko grób zbawiściele cudownie uleczyć! stał się arcykapłanem i godnym poszanowania widownikiem. Nie stety, nie dlatego był dla krewnych powścią, a dla obcych kłopotem: bo w roku 1841 ostatniego lipca zakonny król i papież zgoncy zycia doznał wspomnianego wyżej sporywa we Lwowie obok trasy Łony, z kim raz się potargi w Bogu.

W opisie tego zycia umyślnie przybrałem jego wdanie i słowa, aby i lepiej dać poznać to niezłomne, które wzbudzi weźkne imię: bo to życie technicznie jedynie mitem, Boga, tak cnotliwe, niewinne, pełne oświecenia i cierpienia, mogło być teraz tylko nieustalonym, istnie w sercach wiecnie zaważać się zisknem, ale tym samym do wierzenia umyślnie. Zastanawiając się nad tym świętobliwym młodziakiem, który od samych początków pragnie pociągnąć garnąć się do Boga, który nigdy nie odwrócił ust od nich, na klamstwo, obmawiając lub nieprześląjne Łary, który tylko zapalał się w rozmarzeniach, a winnych przedmiotach lubił miłować, aby przy odkryciu głębszych wiadomości nieporoz.

no go oprowadzić, który uddychał młotem i naj-
 ciężej, ciężej, i a razem chwatając cały agrem
 jego ucięcia tak mżnę i po chwiejniejszym znośnym;
 ni, ucięcia nie sądzi, że ta laska po trzech i kawa-
 łem ucięcia otrzymała zastawę, nagrodę na
 ucięcia najcięższego ucięcia. I namimo ucięcia pramie
 na tręca że trawa młodości jasnokiej; — Achoi
przed ludźmi ucięcia, nadzieja ich jest na nieśmier-
telności. I młodość będzie ucięcia, ucięcia
 dobrego dajda: albowiem traw ich dajda dajda i zna-
 ląd je godne być siebie. I traw ucięcia, gdyby
 ucięcia mogą ucięcia ucięcia pramie do ucięcia
 w nieśmiertelności i to jedno ucięcia takiego ucięcia.
 ka młodość by dajda ucięcia pramie o tej pramie.
 Cięcia laski, co że traw ucięcia, a laski
 ucięcia, bez ucięcia ucięcia, ucięcia i ucięcia
 ucięcia ucięcia po tym pramie pramie, pramie, że ucięcia
 ucięcia ucięcia ucięcia ucięcia ucięcia; nie tylko
 ucięcia ucięcia, jako ucięcia ucięcia ucięcia, ale na-
 ucięcia ucięcia ucięcia ucięcia, aby ucięcia ucięcia
 ucięcia ucięcia ucięcia i nadzieja, pramie ucięcia
 ucięcia i laski ucięcia ucięcia ucięcia ucięcia ucięcia.
 ucięcia.)

ucięcia ucięcia ucięcia ucięcia ucięcia ucięcia ucięcia
 ucięcia ucięcia ucięcia ucięcia ucięcia ucięcia ucięcia
 ucięcia ucięcia ucięcia ucięcia ucięcia ucięcia ucięcia
 ucięcia ucięcia ucięcia ucięcia ucięcia ucięcia ucięcia
 ucięcia ucięcia ucięcia ucięcia ucięcia ucięcia ucięcia

24
 24B
 jerozolimy: ale mu śmierci nie dozwolita tego wykonać
 co sam wytkelnik z jego wyjątków tu umieszczonych nie
 pozwolił za wszelką stratę. Pozostały listy pisane
 do krewnych, które lubo porządku napomykają o ni-
 czach wiezionych, jednak są pełne interesu. Trzeci
 pisma o niemiernokrotności, co się drukuje w Prusymie,
 są jeszcze uwagi nad dziełem P. Bochwica, które
 po powrocie z pielgrzymki zaczął pisać. Nadto i zney-
 dują się różne mierze nie bez talentu i różne uwa-
 gi religijno filozoficzne. Wszystkie te rękopisma ^{warto} ~~nie~~
~~nie~~ ^{do} drukować nie tak, że względu na nieza-
 pamiętany talent, jak raczej na udowodnienie tego co
 o nim napisanem; a napisanem bardzo słabo
 i niedostatecznie; w porównaniu z tem, co zneydu-
 kielnik w jego pismach. Wielka szkoda, że
 dotąd żadnych notat w sprawie hadronij ^{co miatem pod ręką} ~~u niego~~ ^{listy} ~~to~~ ^{to} jiny-
 nieznalazłem: że bowiem, ~~co miatem pod ręką~~ ^{co miatem pod ręką}, ~~to~~ ^{to} jiny-
 gatuwanie i wyciągi krótkie z różnych dzieł o
 wschodzie.

244.

287.
134

Jeruzalem

III. Miasto.

144

262.

245.

246.

o
s
n
e
r
ce
i
n
ne
i
Ch
ju
ste
sy
no
j3
fia
rke

Nim przystąpimy do szczegółowego opisania miejsc
 świętych w Jerozolimie, musimy natrzeć kilka
 uwag względem niezaprzeczonych błędów i nadania,
 które nam to najdroższe miejsce ziemi w lubym spłu-
 czeniu przekażo. Mowa o księży i księżce Imarkowych
 stania niechciałem brzożii tego słownego wspom-
 nienia nierozważnemi zaprzeczaniemi Wilelistów
 i protestantów, którzy, swoim zwyciężeniem wykry-
 kują, na stopach wierzących i osławianstwo mnichów,
 a tem samem aż na to wezwierają, własną stopą,
 i ziemowierzą, nieznaną historię i miejsce
 wości. Znajdujemy bowiem w dziejach Kościoła
 nieprzerwany szereg Biskupów Jerozolimskich
 i już w samym początku osm tysięcy nawróconych
 Chrześcian przez S. Piotra. Apostoł Jakób był
 pierwszym Biskupem Jerozolimy a po jego śmierci
 stawi nastąpił krewny Chrystusa pan Simeon
 syn Kleofasa, który czterdzieści pięć lat zasiadał
 na Biskupiej stolicy i w późnym wieku, bo ma-
 jąc lat sto i dwadzieścia został, podobnie jak jego
 pan i mistrz ukrzyżowany za panowania Cesa-
 rza Trajana. Chociaż bowiem Chrześcianie

wiekani prawnstania. Żydów za Wespazjana uwię-
 zio do Pella, jedyną widziemy ich natychmiast po
 zbawieniu Jerozolimy mieszkających na gruzach
 tegoż miasteczka. Potem rozleciwszy przysy-
 cę krzyżacki Biskupstwo do rąk w Adria-
 na: a kiedy ten Cesarz zabronił Żydom
 znosić się w Jerozolimie, które przeważała, ko-
 dy na miejscu chrześcijan pochodziących od Żydów
 mieszkali tam chrześcijanie nawróceni z flagan i pie-
 z flagan altarów biskupstwa w Jerozolimie.
 nieprzerwaną miejscowość biskupstwa zachowały
 Kościoły i co więcej z najdłuższą wyraża się
 że w miasteczku Jerozolimie nieś do biskupstwa
 nie aludy, a nawet katedra przy katedrze
 która z której sięgłaby, jak sam wyznaje, nie-
 więcej przysięgi. To nawiązanie biskupstwa
 do Jerozolimy aż do czasu W. Konstantyna, 324
 widziemy w Historii nie tylko imienia tych biskupów
 ale w prześladowaniach cesarza na biskupstwie
 nikomu w tym mieście nie było. Co się tyczy
 niejedynych cesarza to jest W. Konstantyna, 324
 że nim tak nie stawiających, ale nawet patriarchy
 wali w imieniu tak o miejscowości biskupstwa, prze-
 o trawieniu ciżgle chrześcijaństwa w Jerozolimie, si-
 lowniem na ciele akwaryj. Długo aludy i oświadcze-
 nac. Kiedy kwitnący i sławny tytuł uroczystości i mi-
 le

mszami Księżat. Hierosolimy deszcz się pod jarzmo
Arabskie, wtedy także się przetrwało się Anicio i stawa
w tym samym czasie, bo ucierni walnaci wezwania
wzrostu optata harachu. A potem Małomini
wypajmiony niezawali hiedania alleje świętych, bo
sędzi sami do tej dnia przeważają, więc słaby brat
a, księgo u nich przeważa Jerusa.

W zapamiętaniu padania mieści świętych wezwania i
niepewna niezawalona ducha świętostwa nowego Księżat
niepewna myślenia wchodnich. Przechodzących
wypajmionych Chrystusa pana, jużśmy pamiętali
w tej chwili świętych nawrócił i tysiący żydów i ta
mucha co dnia, z tak pamiętala, że wolał niekiedy
wiedzą. A Panet wrócił do Jeruzalemu do świętych
wypajmionych, która narodziła, wtedy stawał Jeru
salem święty Księżat zebrał u J. Jankuba powie
dzieć: Wiedzieć, bracie, jakie jest cięła tysiący mi
słych żydami, którzy cię wzięli, a wtedy się gorzko przy
szedł nie stają. Hegezy, cel, brzygines i Jankub to
zaważa powtarzają. Hierosolima była jedyną
w ogniskiem, z którego promienie światła li rozen
bły się po całym świecie. Tam Apostołowie zbie
gają się z różnych miejsc dla utalenienia rodzących
się sporów. I jakże, że tysiące chrześcijan i zgo sto
jących przy wierze miłzby panie w zapamiętaniu
le najświętsze miejsca, na których wierzą

Czyż zbawiciel, a za którego co dzień krew na
 mrozi stule przelawali? Jak tylko uziare Chrystusa
 pana przekroczyła granice Palestyny,
 natychmiast uziarni mieli sobie za najświętszą
 „pociepność” odwiedzić najdroższe miejsca na swie-
 cie. Eutychiusz powiada, że dawniej zwyczajli Amie-
 nie przynajmniej raz w życiu odwiedzić Jerozolimę.
 Precyzyjnie miejsce świętej najświętszej bryż, na chod-
 Adriana, który jak powieściłszy wyprowadził z
 Dnia z Jerozolimy: ale procz tego że Chryścianie
 z pogan zawsze się tam znajdowali. jeszcze bryż
 wzięt rzyśi samych prześladowców do zachowa-
 ni przerwanej pamięci między grobem i Kalwarią:
 świadomy bowiem Hieronim, że od czasu Adriana
 aż do panowania Konstantyna przez lat prze-
 170 na miejscu Zmarłych stania kadłubów
 wisła, a na skale kryła statua z marmuru
 Wenery były od pogan wzniezione. 1). Podobna pła-
 kancja święta opatrności bryż i w traktach
 miejsca święte. Ten krak poganów, zachowują
 w pamięci ludzkiej najdroższe ołady dokonane
 zbawienia, leży uciążony w tym celu, aby zważyć
 1). Ep. 58. ad Paulinum p. 319. T. 1. ed. Veron.

pierwszych Chreścian od zwiedzenia miejsc świętych;
 a więc wszelki dowód, że te miejsca były nie tylko
 u wernym lecz i poganom wiadome, a przez Chre-
 ścian odzwiedlane i czczone. Janoz J. Hieronim
 jeden z najuważniejszych Cyjów Kościoła, mieszka-
 ły w Palestynie, a tem samem z najwięcej dobrze
 z miejscowego piśmiania to wszystko, co się stało
 nie tak dawno od jego czasów, powiada, że byłoby
 tego przebiegać teraz przez wszystkie lata
 od Wniebowstąpienia aż do dzisiajszego dnia, jak
 wiele Biskupów, Męczenników i Naukojców
 Kościoła przychodziło do Jerozalemu. I zostali bawien-
 ni mnioje mieli i wiary i nauki i nieosiągnię-
 ły doskonałości Chreścianiskiej, gdyby Chry-
 stusa pana nie uczili na tych miejscach, na
 których napisał Ewangelia z Księga Zabyty
 rsta. 1). Wiadomy w dziejach Kościoła, że za
 Adriana nawet profanacja miejsc świętych
 i postawienie tam nieczystych Bóstw, a
 nie od strasyda bynajmniej gorliwości Chreścian
 w niewiedzeniu Jerozolimy i pomiędzy wielu
 innemi przytoczymy jeden przykład Aleksandra,
 1 Ep. 46. Paulus et Rust. ad Marcellam. p. 204. T. I. co. Veron.

~~który~~ ~~który~~ Biskupem w Kappadocji odbył pielgrzym-
 kę do Jerozolimy i tam zeszedł z natchnienia bo-
 żego przybrany na pomocnika i następcę Biskupa
 Jerozolimy i Karyza, nim sam narodził się w
 rękach rzymskich w kajdanach za S. Wierzbę. Ten więc
 kraj odpowiedzialności swiętej stał w kościele
 utrzymuje się od samego początku wiary Chrześ-
 ckiej: bo nawet, potrzeba było wstrzymać wiel-
 który za dogmat wiary mieli koniecznie od-
 powiedzenie miejsc swiętych. Jakże wytrwały u
 góra Nysien'skiego w liście o pielgrzymujących
 do Jerozolimy usilne dowodzenie, że można i
 tej pielgrzymki zwrócić zbaczoną i razem z kraj-
 owym naniekanie na Kabibę, co się puszczając
 w ten daleki drogę, naraził się na zepsucie
 obyczajów. Podobnie i S. Hieronim w liście do
 Paulina stara się ten zbyt częsty zapęd pielgrzym-
 wania umiarkować. Tak tedy przy ciągłym
 jącym kościele w Jerozolimie, przy ustawianym
 napływie pielgrzymujących z Armenii, Persyi,
 & Indyi, & Syopii, Egiptu i całego Wschodu,
 a nawet z Gallii i Brytanii, jak pisze S. ka-
 Hieronim, mogłaż pozostać miejsc swiętych w Je-
 rozolimie zaginę? A przeto, jeśli się zastanowi

nowego nad duchem Chrześcijaństwa aż do jego
 triumfu nad Konstancynem, to zapewne nieoskar-
 żymy o żadną oberżystność tych przedstawianych
 wynawców krzyża. Jakkie ci gorliwi Chrześcijanie,
 którzy kasie spalonych męczenników z narażeniem
 się własnym zbierali i strzegli, jak najkosztowniej-
 sze klejnoty: którzy dozwolili ubiechali pamięć to-
 jomordawanych za wiarę, którzy pamiętali o gro-
 bach męczenników i uszło na tychże grabiach spędnie-
 ni święte tajemnice, jakżeby ci sami ludzie stanę-
 li do tyła święte ofiary dla Chrystusa, nie dbali
 o zachowanie między najświętszych Boga Zbawiciela,
 który jedynie zajmował ich myślenie i serce? Gdyby
 my prosto nie mieli żadnych historycznych świadectw,
 jedyne nam podanie tych wieków nieposzlakowanej
 prawości i najczystej, a najżywej wiary, aż nadto
 mystyczne. W dawnych zabytkach starożytności
 kościelnej do nas doszłych zostają opisanie główniej-
 szych miejsc świętych w Palestynie: a to, co opisał
 Eusebiusz, Cyryl Jerozolimski, i Hieronim, zapewne
 się zgodzą z dotychczasowym podaniem. Przez Hiwka,
 że przedstawia najdawniejsze opisy i przechodzą wie-
 kami aż do najnowszych, wszędzie jedno i to samo
 się widzi: najmniejśza nawet kadycia, najmniej-
 ska legenda spłykana w pielgrzymkach najdawniej-

tych, do których czas z najdłuższymi w ustach miankanicow
 palestyn. Jeśli więc w późniejszych czasach nie ulega
 podanie żadnemu spadozwianiu i przekroczeniu przez
 wieków, to być może by daleko nie pownięsza, że
 to podanie nie zostało skrócone w niektórych przerwach
 wiekach, które stanowią stateczny chrześcijański
 stwa. Biblii i przebieg podanie spisane przez
 najwspanialszych i sławnych świętobliwych mężów,
 a tem samem nieporównaniej prawdę mówiących
 dali się uwierzyć wrodzonemu im uprzedzeniu do samych
 sław podanie. Lecz należy się zastanowić, że wiek
 zachodzi różnica między podaniem historycznem do
 familijnem, a podaniem religijnem; w pierwszym
 wiem raczej, że dawa się często, że podanie nie będa
 łone sumieniem i wiara, że dawa się przebieg i przebieg
 ca w dalszych ustach, asubliwiej już dawa nie było
 nie spisanie: chrześcijańskie i tak dawa przekonanego, że
 przekształcenia dawa się co prawdziwego miejsca.
 Wiele inaczej ten się ma z podaniem religijnem
 między ludźmi żywej i niezmiennego wiary. Jakżeby
 chrześcijańskie ewangelii świętych czasów Księcia osmielił
 się przekazywać grób pański, albo straszny Golgota
 gdyby otem nie był przekonany najmocniej? I by
 wiekowi uwierzyćby czemu odpowiedzieć, gdyby
 nie było od niewiary i niechęci do niemu, przeto
 to pytanie? W pierwszych czasach Księcia, Księcia

najmniej sze odstępnie od powszechnego podania, pismo
 gwało natychmiast strasznym wołaniem słowem
 Heretika, któryby śmielił się cokolwiek dodawać
 przeciwno własnemu sumieniu? Świadectwo Apioń
 nieprzerwane podanie rby jako wyskikaż pew
 nów między świeżych, ale adtożmy to na stronę i
 pytamy, kiedyż to oszukanstwo Mnichów mogło
 być zdołane? W najpiękniejszych wiekach Chryścian-
 stwa widzimy nie podobieństwo nie tylko dla żywej
 wiary wyprowadzić i stąd zbawiciela, ale nawet
 dla samych pierwotnych Heretika: bo byli
 Ariani, że pomimo dawniejszych, którzy za
 śmierci Bo'stwo Chrystusa pana, nie powstałi
 wówczas na oszukanstwo, kiedy z najwiękzym
 zapadłem ozdabiano wtedy miejsca świeżo w całej
 Palestynie? A przecież w całej starożytności,
 pomimo największych nienawisć religijnych, po-
 mimo tysiąca niesprawiedliwych zabiegów
 i kłopotów, żaden z tych aż do Osmanskich wice-
 królów nie podniósł się przeciwko pewności między świe-
 żych w Palestynie. Za panowania Chryścian
 w Jerozolimie nie mogły być ślady drogi na
 tego Zbawienia Zarusone, na co się gady

233
i Biblii: ten ten więcej, jeżeli się znowu pomyśli
o tym uciechu i przesłachowaniu, które Bóg dopuszczał o
na swojej księży. ale go przez to, jak z tego wagnął
wystąpił. W czasie smutku nędzy tam uwrócił się
na Zbawiciela gracie cierpić się do Zmieszania
mieszkaństwa i już jawniejszy, że nawet tam w
wani, którzy nieodstraszają się, nie odwracają
na miłość swą. Zapewne religijne podania
i tak może być zapamiętano między ludźmi, którzy
nie lubią żadnej wiary i gdyby był pan ski był
w Anglii, lub Francji, toby może uciekł ostatecznie
Zagładzić jego ślad dróg: ale na wschodzie wale
inaczej, tam bowiem uciekł, a nie dopiero swą
podania o cziś dnia od wszystkich prawie wyznani
i najpóźniej przez niego, bywało, powstano. Widać
nam jednak, jaki czas na wschodzie obywateli
wiciary, którzy by Zbawiciela ślad Zbawienia, a i
jesteż na pamięć, świadectwo pisanych, nie inaczej było
na nowo je odzyskał. Ten ślad, który dotąd
chował, pamiętni patriarchów i którzy do dziś
dnia pamiętają w Hebron gracie Abraham, Isaac
i Jakuba, a co nie zapomnieli zapamiętano Biblii
jedynie dla tego, że wreszcie ostatecznie. a nie
ciężkich mniemów było im nieodwrotnymi; ten mniem

...między te tylko są myśli wtedy. Kiedy idę
 do rzeźni najwazniejszych, o grób Króla Zbawiciela? Za-
 mierzam iść nad ten liwny i myślny świat.
 ...wami w dziejach historii i dziejach świata,
 ...nad ciążą i nieprzerwanym podaniem nieprzerwanym,
 ...nie nieprzerwanym szeregiem przelotnym w ten
 ...miejscu przysięgi przysięgi ad najdawniejszych
 ...narodu, trudno zaprzeczyć, że żadna inna praca
 ...historyczna niema za sobą tyle prawdziwości
 ...całkowitej; a wtedy uważając niekiedy, dobra
 ...opatrzności która dla nas najdawniej i najcięż-
 ...i zbudowania zachowała te święte miejsca,
 ...nie można nie podnieść w nich sercu zalanym łzami
 ...najcięższej i najcięższej. Z tego to względu nie-
 ...nie rozstrzygnięci, bo co się dzieje przeciwniemu, to zpo-
 ...zmiennym i dlatego przegladamy na ich uprzedzenia
 ...wlepię. Tj. ani więcej dawno przynur, na obale
 ...nie prawdy najszerszej i najżywniejszej podanej przez
 ...18 wieków? Tak widać, że ani w taki sposób
 ...wasm mogą być wiekami, jak najdawniejsi i naj-
 ...kusiata? Może przetoż swawilę na porażce
 ...tak ogromnego zuchwalstwa! — O, nie. Może udaję się
 ...do naderłych świadectw, do historyków współczesnych?
 ...To nie; bo nawet ludzie porównani wiary, ale podni-

nauki, jak Gibbon, uznali za prawdziwe, autentyczne,
 historycznego pochodzenia we względzie między świętymi
 Zolime: Coż mówisz? — Oto pierwszy Dr. Clarke,
 a za nim tłum Bibliistów i nie Bibliistów zauważyli,
 że do portu my fortyfikacji wedle ich wyobrażeń,
 trzema tysiąc Jeruzalime, wręczając się do strony ka-
 wary do świątyni, który się nieco da-
 znajduje: ten domostwomawiają, Jozefowi, któremu
 ani się szło nie podobało się świadectwo, i pisał
 własnej mędrziny przesłanie prze mniwsty bez żadnej
 jawnego świadectwa to nie za przeoczony fakt, dopie-
 wzięli się do Zwanilii dowodząc, że grób pański
 był zamiastem, czerem nikt nie wątpił, a że miasteczko
 wedle ich widzieli się rozciągało się do parawanu
 wzięli grób i za parawanem skalnym katedr nam szło
 kał najświętszego grobu Alaj Boze, i toż Amier
 nie dla świątyni przypuszczeń własnych choć siebie se-
 i drugich obiedrzeć i najdroższy spierający śladu i
 Zbawiciela? Tędy ten nie uczyniący wymysł mo-
 się chce i milionów, czołków dowodów za mijsz
 mijsztemi zrównoważyć? i Ale i o tem, bo kiedy lud
 nie zostawili żadnego dogmatu bez zaprzeczenia, to co
 dziwnego, że się znaleźli uodaczajcy między mijsz-
 tym? Jedną dla uspokojenia tych uwagach Trzecie
 do damy, że był meczurysie jar niewielki między ka-
 a miastem, ale weraśi umiernenia Golgoty i obwodzie

Jeruzolimę proxi Adriana, został zasypany.
 Przy odniedżaniu miejsc świętych szerególniej w Jeru-
 zolimie pokazują ci domy różnych Apostołów lub
 umiędniów dawnych Żydowskich: a wiemy że Staw
 Chrystusa Pana, że kamień na kamieniu nie za-
 stał w tym mieście. Dla wyjścia w tym względzie
 z wszelkiej wątpliwości trzeba wiedzieć, że chociaż
 ślad nie pozostało śladu domów dawnej Jeruzolimy,
 ale te miejsca, które Zbawca uniśmiertelnił
 poświęcił swoja mską, były najmniejszej w pamięci
 pierwszych Chmiecian zachowane, bo odniedża-
 niu Jeruzolimy odniedżali razem drogę balsmą
 aley rozważaniem cięści Boga polecieli się
 do uniśnienia wiejskiej i mżozarni. Kiedy zaś Chmiec-
 ianinie wyskaki punkty, wtedy te najdroższe miej-
 sca starali się oznaczyć, nim narodził J. Helena
 i inni cesare a nawet i prywatni Chmiecianie
 nieśli głęzi głęzi na tych miejscach kusiwały lub kapli-
 ce dla uwierzenia krwawych śladów Zbawiciela.
 Wzajemnie się czasem spotykali a prostactwów jakichś
 szerególnie podanie któreby trudno było udowod-
 nieć: ale co i w tym ztego? Czyliż raczej to samo
 nieokazuje, jak starannie wschwał chciałby każdy
 kręć nie tylko Chrystusa Pana, ale Apostołów

i innych mgławic świętych w pamięci zachować. i p. 246
tem i kłopot najmniejsi wrzeczani ogłówniej szły
miejscach Zbawienia, czyli bzdli miał serce
wśród tak wielkich wrażeń nosi się z tą
na, krytyka, na nią tu nie przejdą?

Przedmiotem Jeruzalime, kiedy obierasz Kariera
Zmartwychstania, wtedy się serce naszego naprędo
do Drogi bolesnej po której Jezus Chrystus się
utroczony we krwi i zgięty pod ciężarem krzyża
dla naszego okupu. Znajduje się ta droga na
ulicy i idąc do bramy i Stefana do klasztoru
Ziemni świętej a przynajmniej od bramy miasta
Włokawystwie Cyca Immanuela z dwaniedzi
w ręku przy stopie do rozpamiętywania Drogi
bolesnej najświętsza krewa kiejnie skropionej
i olejem kawałem Boga, że teraz Chmiciami wtem
smutnem i mitem rozważaniem nie oswiadcza
nej przesławy ze strony Marliniów.

Dem. Piata przylega od południa do świętej Zag
dy meinte Amara: dawniej pielgrzymi mogli tu
widzieć więcej starożytności; Ależi Hadliwit
wspomina Sithostotera, to jest podnie sienie ga
kowe wykładane marmurem, na którym, wedle
S. Jana Piata Zariad na stolicy ogdawej

Dla duchania zastawien na Chrystusa Pana: a
 zyczeniaj niema i sladu. Patac pitata przykadek
 rozne koleje: za nam cawniejstych siel
 gylmow mieszkali w nim sandziawi alho
 klady Jeruzalimy. potem obrzono go na slaj
 nis, magazyn a nadejcie kusiawa. Z tego
 pobytu zastadem w nim kuszary i zastawie
 Zbrania, uwzgladajze z bkiem przypominali Rzym
 skich wodniarzy, co tu potnykowi wleki Zbawi
 ciela. Dla tych koszar zastad caly dem ptero
 biory, ganek wychadzacy na ulicz z niessone
 siamy polucono pokroje po odmienniane i prozko
 bys' szukal tej sklepionej irby, w ktorej, wedle
 podania, szed sie odbywal. Sam uchod szedgy
 od ulicy nieco dalej, przeniesiono, lez mniejsze
 dawnego ganek, jest oznaczone matym w seranie
 otworem w trojngt i pozostatym szorstkiem daw:
 nego muru z wielkimi kamieniami. Tu bylo
 niegdys' 28 stopni z białego marmuru, po kto
 rych Zbawiciel wstępowal: ale te schody oddaw
 ne przeniesiano do Brjmu gdzie sie znajduje
 w kościele zwanym Scala Sancta. Budowa, ile
 mozna w tem odnowieniu poznal. Zdało się być
 dawnym zabudowaniem, lez niekilkutnij formy, bo

jak stopa Długo się ciągnie. Po przemyśleniu Zwaniliu
odnoszącej się do tego świętego miejsca odmiowiliśm
pauze dla dasko pienia przednego adpusku.

O dwadzieścia kroków od domu, pitata, na drugiej str
nie ulicy, to jest prawej i dale od bramy S. Stefana, za
dużego miejsca bierowania i koronowania. Dawniejt
był dom rodzinny pitata, a potem S. Helena, jak cho
rudania, dzwignęła kościółek, który Gudfred odnowił,
ten porządek pnie Meleminow Jerolimy sturta.
ta budowa za mienkanie lub stajnie: dopiero w pnie
roku na ustawienie się Ludwika Filipa króla Franc
zów oddał rząd Egiptowski XX Bernadynem, który wta
ni wczasy mego pobytu odnowiali kościółek. Budowa
jest niska, złożona z dwóch linii połączonych wprostok
w pierwszej linii na froncie samego wchodu ciągnie się
przez cały szereg wielkimi literami święto skroślonę
ten napis: Pitot wziął Jezusa i ubiorował. W
nagła dół niski, podługowaty i sklepiony pokój, w któ
nym jeszcze widzieć można dawne kolumny i kapitele
Korynckiego porządku, co wykaruje że ten kościółek był
wzniesiony w państwie Greckiego Cesarstwa. Wtem mi
nie, według rudania, Jezus Chrystus był rodzić bierowa
ny. U Brymian bierę używane w tych rzeczach, byt
to dyscypliny apatnoe na keniu Remyerków zetażem
lub adowiem i dla tego Horacy nazywa je okropnym
bierem. (*horribile flagellum*). Druga linia tego kościoła

na ma także napis nad drzwiami z łacińskiego: Tuoli
tyli nan aptoltszy korone cierniowa. Wewnątrz również
 podługowaty napis, który król wiecznie chwalił się
 się aragauiskiem prostego Yudaea. Kasior
 do niej na birowania i koronowania przywizzał
 adpusz zupetny. W upokorzeniu i smutku ogląda-
 jąz te na, świętze miejsce, stajesz gotowe serce
 padać się woli boskiej do znoszenia birowa i koro-
 ny cierniowej codziennego życia, tym bardziej, że te
 cierpienia ciągną nas najęz się sami przez nieposlu-
 szenstwo uszoz szwiazajcyu prawom tego, który
 nej niewinnej dla naszego dobra zniósł tyle ka-
 tosty i tyle Obelgi!

Dalej idzie zawsze na samą ulicę, o sto czterdziestu
 kroków od miejsca birowania wznosi się arkada
 przez całą ulicę, która dawniej łączyla dom Pata
 z innym domem po drugiej stronie. Na tej arka-
 dzie znajduje się kryta galeria na trzy kroki
 szeroka, z jednym oknem od strony Katwarii, a
 dwoma od góry ulicznej: ile można sądzić ze spło-
 bu mrowiania i z kapiteł umieszczonych pod
 nadem, składa się z kamienia szarego Steleny. Jest to
 miejsce, z którego pisał Yokanad ludowi Ybani
 ciota zbroczonego nie krani wstąpił i cierniowa
 korona, mawia. Ofio. Chdauick. Podanie ulicy —
 mawia, że Chrystus pan był przedstawiony penpat
 stowi

uczynem krzyża ziemlana. Słabo miejsce nazywa się
 cmentarzem N. Panny a wpramie tej mauerlyjskiej
 poleśni wystawione tu na drogę gdzie się te dwie
 ulice schodzą kosciołek, który dziś zastad obro-
 ny na publiczną tarczę. Tu siedmialetni odpust.
 Muirayce najdroższe ślady wkiej bolesnej drogie,
 kto z wdzięcznością i rozrzewnieniem nie pamięta
 tego podania, które berlesz mauerlyjska nawi-
 ny wielkiem dyle odkupienia umiato zach-
 wae' od zaguby prier tyle wiekow?

W dwadzieścia siedm kroków od miejsca cmentarza po
 karku z jednej strony przynajmniej dom Iwanickiego bogacza,
 gdzie teraz mieszka młodym był król Jerolimowy
 a z drugiej strony dom Łazarza. Czworokątne jakże
 otrzymują. To to opowiadanie Iwanickie nie jest
 paraboliczne, ale wypadkiem co się zdarzył za czasów Chry-
 stusa. Janie tu zostało podanie miastnia pismo i daję
 lepiej poznać przynajmniej i wielkość stołu Mbowiedza.

W temże miejscu czyli o 24 kroków od cment-
 arza zwrócić się na prawo winno ulicę z Łazar-
 za o kroków osm widac w murze kamień innego koloru
 wyślubieniem na oznaczenie tego miejsca, na któ-
 rym przysiadli przechodzącego Symona Cyrenajczyka,
 by nieść krzyż pana Jezusa. Ten ostatni pomaga
 mu bogu nieść krzyż odkupienia. Daję się przypo-
 minac

minae wielka, to prawda, że powinniśmy także mieć
 swój krzyż cierpienia jeśli chcemy aby to święte godło
 naszej dyna którego stało się dla nas drzewem życia
 i życia: jak to jest przed naszą przedziadną Pan-
 ścią; kto chce za mną iść, niech weźmie krzyż
 swój na każdy dzień i niech idzie za mną.

Pracując od domu Kozłowa wstępując się ciągle aż
 do Kalwarii pod nieprzekraczalną górą. O Krakowie otm-
 nasze od miejsca Cyrenejskiego widzieliśmy dom, któ-
 rego nazywają domem Weroniki: a dalej o sto dwa
 kroki leży kolumna pod swanem, a na wierzchu ogrom-
 ne kamienie. to wszystko oznacza drugi upadek
 Ławiciela. Tu siedmioletni odpust.

Dalej o dwunastu godzinach już krokiem znajdujemy
 słynną bramę sądową albo Tebetejską: tu bo-
 wem że stał się Chrystusa konczyło się miasto, a ka-
 mara była za murami i tu zamękli chrysta i wy-
 rąci skazanym na śmierć: podanie utrzymuje, że
 w tym miejscu był ogłoszony dekret Ławicielowi
 dotychczas na to pamiątkę stał cennik na figurę
 Indyjską kolumna, do której, jak powiadają,
 miał być przybity ukrzyżowany, aby przechodzić mógł
 chrysta. Tu siedmioletni odpust.

Osiem godzinami krokiem od bramy sądowej idzie to samo,

ulica pod górą, jest w murowany w seiany dawny
 kapitel na oznaczenie miejsca, gdzie Chrystus rzucił
 do niebios, które idzie z wielką masą ludu
 płakaty, te słowa: Coram Hierusalem
que plavies nademną, ale same nad sobą pła-
ces i nad synami waszymi albowiem oto przy-
 da dni, w które legda mówię. szczęśliwe nieprawde
i żywość które nie rodziły i pierci które nie kar-
 nity. Legda puczna, mówię gorom: Sadnijcie na
nas: a pagórkom przykryjcie nas. Albowiem
 jeśli to na zielonem drzewie czynią: coż na suchem
 legdzie? Jeżeli nie wstydliwy w najsmutniejszej swojej katoici
patrzyły na Chrystusa pana, jako na człowieka
nieśmiętego, przemocy i nie mającego zniszczyć obro-
ny: a tem samem nie zajmowały ani dobrowol-
nego poddania się męczeństwu, ani wielkiej przy-
czyny jego śmierci, ani okropności grzechu. Staw-
iając i lament był to ten ziemski smutek, co zadre-
kie przynosi koncy strapienemu sercu, co go
raczej wtrąca w rozpacz, zniechęcenie. Boles Chrystus,
co w swej mści znosił bez otworzenia ust katunę
urządawiska i potwarze, niechiał zasmuconych,
zostawić bez nauki i wyższej prośby nawet.

u samego podnoża Kalwaryi. W tych bowiem słowach
 tworzyć ono nie miało na własne grzechy, ale je w po-
 cie aptakowały: bo jeśli niewinny baranek, to zielone
 drzewo, ta gąsienica aliona pękają i pojednania cudo-
 wieńca z Bogiem, tyle zniósł dla przestępstwa ca-
 ło świata, to nieochylnie i sami grzesznicy muszą
 ponieść zastawioną karę. Janoz e'herdżian lat jero-
 miuptyngto a juri przyszedł na żydów poprzedni-
 ne dni, w których można było kogoś dawać nie-
 pładniam i wzywać góry i pagórki dla zakrycia
 ad. krwawych ciekawych i wszystkich nieczystych ob-
 mian. Przy tem rozważaniu zdziwimy się twoga-
 nad własną udamnoscia, za którą Chrystus tak
 akropnie cierpiat i szorstki ten, kogo trzy po-
 kutne godnym cię, na krwawego okupie Zbo-
 cy!

W trzydzieści kroków stamtąd jest obalona kalumnia
 przy seranie, a na niej ogromny kamień na którym
 jeszcze leży dawny kapitel: co wszystko oznacza
 mijsze, gdzie Chrystus dan atart twan zało-
 na, Weroniki. Wzysm, prawie pusty mi i Wę-
 drancy mi szła, ten wypadek przy damce J. Wero-
 niki: leu mnie miejscowi Zakonnicy i Chmiesiancy

na kilka krótkie pytania zaw. o to miejsce za br-
 mo zgodow pokaziwali, powiadaję, że S. We-
 ronika stała razem z sławkami niewiastami
 i dopiero po przemówieniu do nich pana Jezusa
 podszła dalej i podał zastanę swoją do
 otarcia. Tym latwiej pogodziłem się z miejsc-
 owym podaniem pomimo admicanych świadectw
 moich poprzedników, że już Alfonso Salmeron
 towarzystę swiego Ignacego wtemże miejscu kład-
 nie ten wypadek i nasz Anzelm też samo-
 utrzymuje. 2). — Sławniec szedł ubrany i biał-
 na krawiec obłany w ciemniejszej koronie: S. Weronika
 poruszała głowę i głębię zastanę, jak i dzisiaj
 na łosku i nie nowa, i piękna chrześcijańska panna,
 której zdecydowanie jej dobry uczynek i ustanowienie przy
 obciężaniu cłbictwa swego wizerunek na zastanie
 i adadę tej S. wizerunek. Zastanę ta znajduje się
 w Brymii na łosku. Cate to zdarzenie niepi-
 sane w Ewangeliiach zachowało się podaniem, któ-
 re ukazuje i swego, powaga, i dźwięk IV, i dźwięk IV,
 i dźwięk V i dźwięk V. I tak co się tyje, pascha
 przyśia do Brymii tego obrotu na zastanie i ty-
 cia S. Weroniki, nie miała tego: jednak dla
 i dźwięk V i dźwięk V. I tak co się tyje, pascha
 przyśia do Brymii tego obrotu na zastanie i ty-
 cia S. Weroniki, nie miała tego: jednak dla

o tem zdarzeniu, lecz tylko brzoło i istne powiadanie. S. Weronika miała przed nazwaniem się Weroniką, albo Weronice i dlatego niektórzy czynili ją krewną, a raczej krewną z jej siostrą, ale to nawet żadnego podobieństwa nie ma do prawdy. 1). Imię Weronika jest wymyślonem na Weronikę, czyli Wera - która - to jest prawdziwy obraz, na pamięć danego jej od Chrystusa pana wizerunku. Była to pobożna niewiasta Jeruzalemska i zwolennica Chrystusa, która dała mężem kłopotem i ta sama kobieta, która dała mężem się szaty Chrystusowej, została ubrana do krzyżowania, a później w nagrodę niewiastę i miłośnicę, i trzymała krwawym obraz Chrystusa i stała była czczona, jako patronka słabości, niecierpliwości i woszczących krzyżowania, ^{imieniem} Weronika, albo Weronika. 2). Zauważ, że imię to nie ma nic wspólnego z S. Ambroży nazwa niewiasty, która została ubrana do krzyżowania, a S. Ambroży uważył, że to jest to samo. Nawet co do jej imienia niewiasty, nie ma żadnego, bo słowny Beda i inni chcą mieć ją S. Hilary, co umieszczono w Antyfonach. Dalej znane Zuchwała, która została ubrana do krzyżowania, że po wnieśli do pieśni S. Weronika razem z innemi zwolennikami Chrystusa, która była przez S. Hilary wstawiona na obraz, który jest pisanym co do S. Hilary i samemu S. Hilary, co do S. Hilary i samemu S. Hilary, co do S. Hilary i samemu S. Hilary.

Witaj najświętsze oblicze
 Naszego odkupiciela,
 W którym bóstwo tajemnicze
 Liec swe blaskiem odstrzela.
 Twycisniesz tuarz pana
 Nabitę jak śnieg zastanie
 Świętej Weronice dana,
 Do Zbawcy mitosia, ptonie.
 Witaj nam świata ozdobo,
 Zwierniaćto dla świętych wniebie!
 Duchy wiernie żyją z Tobą,
 Wiernie chcą patrzeć na ciebie.
 Witaj nam taszi kryniczo
 W tym twardym, ciępkim tywocie,
 Co uinka bty skawica,
 Wszybkim po ziemi przelocie.
 Wiedź nas ku ojczyściej stronie,
 O wizerunku kochany!
 Głeci bóstwem tuarz Zbawcy ptonie
 Tkarmi szwagierem niebiany.
 Pięćte nam prosimy Ciebie,
 Najświeższą ochłodą w znużu,
 Wcierpienem w sparcie w potrzebie,
 A powiecha w nieporoku.
 Niech nas pięćto na tej ziemi
 Wsiada swoje niezachwycia,
 Niech spokójnie ze świętymi
 Pięćto błogaz z twego lica.

Dalej iść niemożna po drodze białej bo przecięły ją terasy.
 Tamty: leż obok siebie do tego płatu: gdzie się wznosi
 naprzeciwko S. Heleny w kosciele parafialnym Grobli. Tam
 na prawo za domem nazwanym Principe "widzi" zaraz
 kato drugiego domu kasta co zajęt drogą białą, i zwano
 na kolumny ozdobiające, miejsce trzeciego upadku Zbawie-
 niela. Tu odpuść siedmioletni: Stamtąd o 15 kroków znaj-
 duje się koscioł Zmartwychwstania. S. Helena potem idzie
 dalej, przez które Józefus Jan wstąpił na Kalwarię,
 zastawiając drzwi w kosciele alby i pamięci tradycji Zach-
 rowi i nieodbitai Wiernym Stodzież powiechy przebie-
 gania całej białej drogi. Te drzwi prowadzące
 blisko do wejścia w skale są ozdobione kolumnami
 z marmuru i różnem ukształtem ale terasy zamuro-
 wane przez Turków.

Jeszcze często przechodziłem drogą białą kci
 dykby potrzeba było przedzielić na kolumnach! Te ślady naj-
 szersze naszego odkupienia w jakimże wpróżnieniu!
 Możne złomki i rąbki słupów na oznaczenie celniejszych
 wypadków Męki Pańskiej, gdzie kolumny i zdu-
 mieńcażce kolumny wznoszą się wpróżnieniu bogactwa,
 lub nieśmiałych bojów, lub tak nazwanych
 wielkich ludzi! Naj Zbawiciela, czyż do skona-
 nia świata ludzie spotykają na ziemi, ubogodawnianej
 przez Ciebie, obywateli i ludwo nieuprzednie Zakomunikie?

Na tejże samej ulicy, która się zwie Dro-
 gą Bolesną, zaraz przy bramie S. Stefana od strony poł-
 nocnej miasta, wznosi się malownicze rektory katedry
 S. Anny na lewym brzośnie, na którym według podania mia-
 wali S. Joachim i Anna i gdzie się uradziła niepokal-
 ana Dziewanna. Lecz w piśmie świętem żadnej
 nie znajdujemy wzmianki o rodzicach M. Panny, jednak
 nieprzekonanie pewną jest rzecz, że S. Joachim i Anna wy-
 szli na świat ten tyż sam katedr wstąpił w świat. W wielu
 najdawniejszych pomnikach chrześcijaństwa znajdujemy
 to nieprzerwane poiącie ciągłe od katedry na Wschod-
 nie i Zachód. W czasach Apostołów albo wkrótce po-
 ich śmierci, a najdalej na pęknięciu drugiego wieku zjawił
 się rodzaj Kacere który dla zaparcia swych błędów
 powoławali się na imię i przypisywali je Apostołom: między tem
 apokryfami najdawniejsza jest Protocownia Jakuba, któ-
 re, według powszechnej opinii miał napisać Seleukus.
 W tym archywalnym zabytku znajdujemy wiele szczegó-
 ło. Joachimie i Annie. Ciężko jednak przyznajemy go
 wagi apokryfom: lecz przytaczając ten starożytny pomnik
 chcieliśmy tylko okazać dawną tego piewania w koście-
 le: a potem te dawne pisma lubo nie mają powagi kościo-
 nej, a tem więcej boskiej, zawsze jednak w nich nie są-
 dzących przedsięwzięcia ludzkiego, mniej więcej na uwagę, jak
 to czynne świadectwa: zwłaszcza, że pierwotnych czasów
 Kacere nie mieli żadnego powodu uważać nas w tym

jęż załazi i prosidła Bogu, żeby ją raczył tem obda-
rzyć, czego nawet nieodmawia najdrobniejszemu
stwierzeniu. Tak miedzieli się tenże pokażad się
aniot i pociągł obieduma, i kienokaleńców, i
któres poźniej urodziła w tem miejscu. Do
reim urodziła, co się znajduje pręciano sadłaunkic
czój, iostedem przy mały lewiny zaulek, na który
jest utworzony sam front muratyni. Wspaniała budo-
wa najpewniej należy do państwa cesarstwa Grek
i architektura zupełnie ta sama, jaką widzieli
w Soforo. Muru zwonofu i uciwnofu są wykład
Dane ci osen: lew iostemini pociągłali ci osy
i le iostan zwonofu na swoje budowni. Co do wia-
nisi iostan na sw. muratyni Soforskiej, i także iostan
się na trzy mury iost sześciu pociągłami iostan
Dziś ten kociad zupełnie opuszczony, choć się ma-
ry iostale trzymają. Wśród gruntu, smiecia i
niego zielona przybliżytem się do wiatra, nad któ-
rym znajduje się grata, gdzie według budowania
urodziła się iostan iostan. Trzeba więc
ki iostan pociągłi czego być w tej gracie, bawo-
prawy zawalony gruntem, a uciwnofu także gracie
smiecia i nieumierna iostan; jednakże w tem miejscu
miejscu, gdzie ta uciwna iostan iostan iostan

odmówili mi Anielskiej pomocy . . . To jest odpust
 Zupetny. Zgledaję ten gmach przypominalem
 by sobie owe święte masy Chnieńskich, kiedy
 Jan Damasceniski do liście Zebranych Wiernych
 w tej samej swiętyńi przemawiał z całym swe-
 łyżnem uwiesieniem i najżywszą miłością ku
 cerkwinie i do ludzkiego. Przy kościele był
 klasztor Zaxannie, dziś w Zupetnej ruinie. J.
 Padanie utrzymuje, że w tym damie, którego miej-
 sce Zaxad kościół, pozmierali Rodzice N. Panny
 w dwunastym jej roku życia. Dlatego był ten
 kościół meczetem, jednakże za opłatom Chnieńskim
 przetrwał. N. Reformator Brethojowski opisywał
 swoje zdanie nie nieco rubasznie, ale przedziwnie.
 Uważał on z dwoma Reformatorami Francuzem i Hisz-
 panem do tego kościoła bez opłaty, ale Santonowie
 napadli na nich i boleśnie za broń do walki za-
 prawadziłi. Tym namiętniejszych dwóch braci nasz
 Brethojowski upomina i zagniewa do msty, z którego
 się szereg Francuzi i Hiszpanie. Tymczasem nie miały
 Chnieńskie plakaty przyćmić nad uwiesieniem
 kami, z czego zkonstatał nasz Reformator, co pisał
 orogomana do Sandziska, któremu był dał pensję
 i to się kupców dla 13 dni jego. W pamięci
 tej przysługi został wyprowadzony z uwiesieniem i udaro-
 Jan Wirzburski o Zaxannie, które były za jego czasu w tym klasztorze ten powiada:

wany od sandliana luthera, kapłanem i czerwoną, myką
a jego dwaj spóbracia dostali wpięty po dwóch i pół
i musiano ich na desce zaniesi do klasztoru. Jawnie
wziął czas zmienity, kiedy to teraz zdaje się nie po-
dobieństwo. W tym samym gmachu jest i w sąsied-
nictwie Dęgo Stawianej Maryi, zbierają się
ciężko dla uświęcenia i wbożenstwa. Jest pada-
nie, o którym wspomina i. Mistrz Drohojowski, a ka-
re cięgle się utrzymuje, że klasztoru nie mog-
ło mieszkać bo w krótkim czasie umierało: ja-
kieśś to miejsce chwiejanie głosz, że kiedy był ten miast-
co bardzo niedawno ustat, wtedy samotny mieszka-
ł ten sam suwich. Mógł ten krajka i prędożność
na między ludem stała się przyczyną, przyczyn-
nie tej suwicy. Ogładałem dziedzinie, co
miał być ogrodem J. Anny, gdzie się jej anioł
pokazał; dziś zaplanowany i zarządził wielkim,
gdzie nigdzie tylko wymyka się nigdzie i Jar-
min, jaubę szorstki ogrodu Matki Maryi.

Jedną tymi Ładkiem na północ
widziałem drugie ruiny niedaleko od kościoła
J. Anny. Padanie utrzymuje, że ten był dom
Symona Faryzeusza, gdzie Maria Magdalenka

In eadem Ecclesia servit Deo Collegium Sanctimonialium, ut
n. et Sacrosanctarum! — co daje pewnie stan obecny obywateli.

trami amęta nagi Chrystusowi pemu. Był to piękny
 kawałek i jeśli nie jest dziełem Heleny, jak chce pada-
 nie, to należy do masów nielardzo późniejszych; spo-
 sob budowania zupełnie ten sam jak świątyni
 Anny, tylko że bez porównania więcej ten gmach
 zrujnowany. Są tu jeszcze pozostałości portykowego kla-
 toru, w którym za czasu Godfreda były zakonnice.
 W kioście widzieliśmy ślad stopy ludzkiej wyciśnięty
 na kamieniu: pędanie chce to mieć za ślad nagi Cha-
 wiciela zostawiany na pamiątkę rozważającego
 miłosierdzia nad grzesznica, Magdalena, u której
 znaleziono i innych podobieństw do pokuty. Dawniej były
 tu męczet, ten teraz zupełnie opuszczony, tylko do-
 ga rodzina Maseminska tuli się w rozwalinach,
 zatożwoszy grurem wylomym. Przy oglądaniu daje się
 mała admira na tej średniej kamień, która nawet teraz
 utrzymuje nad śladem stopy Chawiciela. Obok brow-
 nych i malowanki ich rzeźb pięknie odbija słońca i
 łoności ogrodu. Chociaż ile się można
 z Ewangelii i. Luce 24, zdarzył się ten wypadek w mie-
 cie Naim, jednak z najpewniejszą pewnością spotyka
 chrześcijaństwo to pędanie w Jeruzalem: bo odnawia
 w myśli upewnienie Nieskonionej Dobrej, że nam
 grzechy najpewniej zostana, odpuszczone, bylibysmy
 w sercach obudzić prawdziwa, Miłość dla Chawiciela.
 Dalej na tym wątku spotykam ogrody, a wreszcie

przychodzi się do bramy Heroda.

Do wyszku na ulicy Drągi katedry o jakichś kilkunastu krokach od domu Piłata znajduje się w północnej stronie przy kanionie małego źródła pałac Heroda Tetrarchy Galilei. Tu Zbawiciel był postawiony przed Piłatą do Heroda, który, zamieszkiwany w swoim osiedzeniu uduł, kazał go przywieźć w bratę, zajął na urządkowanie swoich zańcierzy i potem uduł do Piłatej. Dawniejsi pielgrzymi powiadają, że to był piękny cymach z ciosu białego i ciemnego marmuru na przemian i że na piętrze pokazywane było, w którym Chrystus Pan był stawiany przed sterodem. Za czasu Sycja Radziwiłda mieszkał w tym pałacu bogaty Turak, a pierwszą jesterkę była tu sykoła Moslemińska. Teraz pustka, i rozwalina. Za panowania Chmielewskiego był tu kwater, jak i do dziś dnia można się że składa się budowy domy stare: wznosi się na niewielkiej pagórku, a cały plac wokoło jest i zalany w gruzami. Są siedmioletni aż pusty. Wpominają dawni pielgrzymi o domu Judana który miał być niedaleko od tego pałacu, ale teraz niemożem się dopytać.

Zaraz przy bramie S. Stefana znajduje się cmentarz Żydowska, tak nazwana, że tu owce i inne bydlę

omywano przed ofiarowaniem w Kościele. ~~Żółty~~
 Król Salomąn zrobił też sadzawkę i otoczył ją murami kami-
 gannami. dla tego Józef nazywa sadzawkę Salomona.
 A miot jęziki, jak nas zawiadamia S. Jan Łwani-
 lista, zstępował z tam pewnego w sadzawkę i wtru-
 szala się woda. a kto pierwszy wstąpił do sadzawki po
 wzruszeniu wody stawał się zdrowym, choćby jakakol-
 wiek zdziś był niemocą. Dla tej przyczyny w królestwie
 kochał obywateli sadzawkę leżało mnóstwo wielkich
 słabych, chorych i umysłowych, którzy oczekali poruszenia
 wody, a stąd sadzawka nazywała się Netzaida, czyli
 dom młodości. Trudno być jakimś wzruszenia (z)
 oglądać ten zabitek starożytny, w najpewniej jest dzie-
 łem Salomona: ową sadzawkę przybyła do swej tej zagrody
 meczetu Omara, albo do dziedzińca dawnego żydowskiego
 miasta. Dziś pozostał suchy dół w równoległobok najszerszy
 od wschodu na zachód, jawnie jest się szesnastu łokci, a
 od północy na południe 14 szerokości: jawnie też była głę-
 bokość tej sadzawki niemożna powiedzieć, bo może prze-
 być zasypana gruzem i zarosła chwastem, albo granatami
 i innymi drzewami. Widać jeszcze stopnie kamienne, po których
 w miarę tego jak woda przedostaje się lub upadała, zskro-
 wała do sadzawki. Ten schody kamienne smieciem i gruzem,
 a po drabinie schodzą tam mieszkańcy do swego ogrodu.
 Dawniej też cysterna napędziła woda depczowa sukajka
 kanadami, a także wodociąg idący od chrześcijańskiego źródła
 dostarczał tu wody. Ciekawość tej sadzawki są murekwa
 nie w ten sposób, jak opisał Pan Chateaubriand. To jest, idzie

warsta żwiłkich kamieni ²⁸⁷spajanych ze sobą, potem warsta ceglana, a nareszcie warsta drobnych kamieni, wreszcie te warsty idą prostopadle. W niektórych miejscach już po opadnięciu muru starożytny. Ze strony wschodniej i południowej zachodu sławnej sadzawki mamy, ten od ulicy wielkiej sławnej stawy: miejsce bowiem środkowe między sadzawką a tą ulicą było placem dla brody spływającej do rzeki. Nigdy Bałdiwit widział jeszcze niektóre portyki, ażebyż! Dwie są tylko arkady od strony zachodniej; w jednej tej cysternej, gdzie tylko miałem przystęp wolny, postępowołem szukałem dawnych krużganków. Ten tylko nie zajmował mnie sławny ten pomnik Salomona, ile słodkie wspomnienie nie wymawiającej dobroci naszego Zbawiciela: tu bowiem Zbawiciel nasz Stęgoletniż nimoga mieć wnieśc do niego: Wotani, uermij toze twoje, a chudzi. Za ten miłostkowy użynek miasto wdzięczności powzięło ku niemu nie nawiedzić, że to że w szabat chorego udrządzić i każdemu nieść toż. O ludzi, jakże często zapominają ducha i wiary dla obłąkowych przepisów! Tu udrękt siedmiolatni i prosiłszy u Zbawiciela tej łaski, aby i nam karać powściągnąć z toż i myślowości, a chudziż zawsze po drodze jego zbawiennej nauki.

Najpiękniejszą budowę w Jerozolimie jest meczet Omara, wzniesiony na miejscu dawnego Kairioba Żydów: plac bowiem świątyni Salomona samem postępowaniem i dawnym opisem oznaczony. Od wschodu granicę spadłisków doliny Jerefatowej, od południa sadzawka sławna, od północy prosto

ciał góry Moria, na której meczet zbudowany: a tyko
 od zachodu niema pewnej granicy. Na tej górze Abraham
 cherzył wedle rozkazu Boga ofiarował syna swego
 Izaaka: i taki był początek poświęcenia tego miej-
 sca, na którym później i Najświętsza Matka ofia-
 rowała dla zbawienia świata Jednorodzonego syna.
 Salamon pierwszy dzwignął na górze Moria wpa-
 niaty kamień, który został zburzony od Nabuchodo-
 nozora; na tem że miejscu żydzi poświęcali Babi-
 lon ski od budowali świątynię, którą później odno-
 wiał i ozdobił Herod askalonita. Ten drugi ka-
 miień poświęcił i uczcił swego bytnością Zbawiciel,
 nim go Tytus, wedle przepowiedni pańskiej, teplem
 nie zburzył, że kamień na kamieniu nie został.
 Kalif Omar zbudował tu meczet, który jest naj-
 piękniejszy z wszystkich i najdawniejszym zabytkiem budow-
 nictwa Arabów, a w świątyni równają go Mosle-
 mini z meczetami Medyny i Mekki. Z tej przycz-
 ny do dziś dnia nie łatwo jest przystęp Chrześcianom,
 jednakże nie jest niepodobne, bo chrześcijan Arabiska
 i rząd Egiptowski sprzyjający Frankom zniósł w tym
 względzie wszelkie niepodobieństwo. Drugi pan Zimi-
 r zwrócił uwagę na to, że wspaniałe meczetu za-
 świętej zrobił umowę o wpuszczenie mnie do meczetu za
 sto duratów, ale tych pieniędzy dać nie mogłem, oglądając
 na daleką podróż: przestadem tedy na obejrzenie świą-
 ty zagrady meczetu, co mnie kilka nierównych złotych kon-

sławato. Po ranniej godzinie Modlitwy Mosleminów udaliśmy
 z moim Stefanem zupełnie w stroju Arabskim na ulicę
 Drugi balucij i zaraz koto Arkady Ołostowien. Pierwszym
 matym Lautniem do sklepionej bramy od zachodu zwaną
 bramą ozdabną, gdzie Apostołowie Piotr i Jan chromemu
 od urazenia miasto złota i srebra, którego nie mieli, dali
 w jedmużnie cudowne udrówienie. Tam spotkaliśmy
 Santona, co nas wedle umowy miał oprowadzić w koto
 mekretu. Za wejściem do świętej Zagrody udeńa się ten
 ogromny i piękny dziedzinie mekretu, długi jawnie naj-
 mnić 400 kroków, a ze 400 szeroki. Od wschodu i południa
 zamykają plac mury obwodzące miasta, od zachodu rzęda
 go otaczają różne zabudowania Mosleminiskie, jak min-
 kana Derwiszów, barak, i szkoła Murutmanów: a
 północny dom pitata i inne budowły. Cały dziedzinie wyłoż-
 ny dawnym białym marmurem, gdzie miejscami widać
 się białe kamienie pumaranu, oliw, cyprysów i laurów,
 których zielone przy białym dziedzinie rozkoszenie
 odbija, a po rozmieszczone fontany nie mało się przy-
 niosą do upiększenia tego miejsca. W koto było cicho
 i pusto, leć myśł załudniada ten plac mnóstwem
 uspomnień. Wyobraziłem sobie tłum Izraela cisnący
 po kruszgannach, albo Salomona obchodzącego uroczyste
 poświęcenia kosiada, albo tych Lewitów, Kapłanów
 i Arcykapłana, którzy tu wprowadzali Alexandra
 W. lub Pampreusza: leć nadewszystko przywodził
 na pamięć te udeń i nauki, które tu Zbawiciel u-
 dziełat zebranemu ludowi. Przeszedłszy stronę pod

wenez dziedzinca zbliżytem się do boku wschodniego
 przy dolinie Józefatowej i naprzód pokazano mi
 miejsce bramy Salomona przy samej ścianie, potem
 nieco dalej następną brama która brama dziś zamu-
 rowana zewnątrz: pamięci tryumfalnego wjazdu
 z bawiciela budziła ustawienie te głowy: Brama
 Synowi Dawida! Bramia w samym środku dzie-
 dzinca znajduje się podnieśiona na kilkanaście
 stopni płaskowyzna, takie białym wyłożona
 marmurem, a na niej gdzie nie gdzie pośrodku bra-
 wa dobywa się z pod kamieni. Na tej podnieśio-
 nej płaskowyznie wznowiła lekka i lekka bu-
 dowa Emara zwana El. Sauchar, czyli miast kamie-
 na, bo wewnątrz ma się znajdować ten sam ka-
 mień, na którym jakoby spadł i widział drabina się
 gałęzi do nieba i z którego później zstąpił Moham-
 med podskoczył do nieba zostawiwszy na kamieniu
 adesiński stop śmiech. Miast zbudowany w czystym
 osmiogran i ozdobił w kolumnami, a przy drzwiach
 arkadami. Od wschodu, zachodu, północy i południa są
 drzwi: ściany obłożone marmurem i urozkocone różnymi
 kolorami, szeregami bliznitrymi, a w środku w górze
 widziałeś duże napisy Koranu: nad temi ścianami wznosi
 się ogromna kopuła doskonała okrągła, na niej jest nie-
 wielkie osmiogranne podnieśienie, w kształcie latarni

z malowanemi oknami, nad którymi błyszczą złociste postacie. To arcydzieło Sarsen'skiej sztuki występuje niemiernie przy od-
biciu się o ten ogromny marmurowy dziedziniec. Na przeciwko
bramy wschodniej meczetu wznosi się na podniesionej plan-
tyźnie dziedzinia fontana okryta ładną, osmiogranną,
kapliczną, z podkrężył, kapułą, i ta fontana ma ozna-
czać miejsce, gdzie stał tron Dawida, kiedy sądził
Izraela. Ustawni cisnęła się wspomnienia Wybranego
ludu unosiły myśł wdawne czasy i potrzeba bytowania
z salami, aby zwrócić oko na obecność. Toż to jest
miejsce napisane chwałę wszechmożnego Jehowy?
Tu spoczywała Arką pod skrzydłami Cherubów? Tu się
wznosiły pieśni Dawidowych psalmów? ... W tym
symbolu jedności wiary zleciła się zawsze Izrael,
aby jednemi ustami chwalił miłosnego ojca. Lecz
ile to razy mord znieważał krwawą ludką, to
święte miejsce? — Tu Symeon błogosławił ber-
kiem dziękując. Tu Doktorów oswiecał Zbawi-
ciel w dwunastym roku. Wśród tych pamiątek
zdaje się, że słyszysz słowa Zbawiciela, kiedy sta-
wyganiał kuperczych, lub zawstydał parabela-
mi przewrotnych Faryzeuszów, lub ocenił
grasz biednej wdowy. Lecz zastana się rozpadła
i zniknęła na zawsze ten typ elfjara przed
blaskiem prawdy Amerykańskiej. — W samym

rogu północnego zachodnim tej wielkiej Zagrody wznosi
 się wielki gmach El-Aksa: jest to dawny Amicejan'ski
 kościół przedstawienia Panny Maryi. Teudanie bowiem
 utrzymywało, że rodziła tryletnią, Maryę przedstawiła w kościele,
 i że tam była wychowywana. Konstanty w miast Elba.
 Dawaj ten kościół, który później przetrzebił i ozdobił
 Justynian. Kościół wielkimi jest podługowatym równo
 licznym z wieńcem formującym kłosa kłosa łacińskiego,
 bo dwie przeważnie nawy są niższe od środkowej:
 przy nim tego gmachu, to jest przy kwadracie kłosa
 z drugiej ramieniem wznosi się wielka
 i piękna kopuła. Jednakże ta budowla
 przy lekkim Arabów mecenie się odleża, bo
 jakas wieżadła da się ją zobaczyć. Oprócz tego
 jest wielka Zagroda, gdzie widać w jednym rogu
 przechowywać się do czasu spoczynku Chrystusa
 Pana, wspomniadłem jeszcze o Temptariach
 zajmujących ten kościół za czasu Krzyżowców,
 a ich rycerskiej postacie raz mi przedstawiała
 pamięć walczących krowe z nieprzyjaciółmi
 wianymi, drugi raz ptaków na stoni wporod
 Amicejan'stwa.

Po wyjściu ze wielkiej Zagrody zaraz na rogu
 tego dziedzińca narodów widać przy damie Piłata

Masycki Zamku Antonian'skiego. Hyrkan Machabejski
 Arcykapłan zbudował ten Zamek i nazwał go Davis,
 to jest wisza: tu mieszkad sam i ubior Arcykapłan-
 ski wasobnym prakeju trymad; a stąd pozmiej pando,
 że i Herod i Brymianie aż do Tyberiusza skowali
 w tym Zamku ubior Arcykapłana. Herod stary
 odnowił, prawiżkował, znaanie umocnił i ozdobił
 ten Zamek Hyrkana, a nazwał go wreszcie swego
 przyjaciele Tryumwira Marka Antoniana Zam-
 kiem Antonian'skim, co się jeszcze tamie Zamiem
 strakon, chociaż to nazwanie wstąpiłowie oznacze
 podziemny przechoł ad tego Zamku do Kościada Sa-
 lamona, gdzie Antygon syn Hyrkana zabił za-
 bity z rozkazu swego brata Aristobula. To
 prajsze podziemne kamie odnowił i prawiżkował
 Herod: nadto, kamienny arkad, albo mostem
 potawł Zamek z dziedzińcem Kościada. Zamek
 był w kwadrat obwiedziony murami i wprawał
 kilku wiei małych wznosił się jedna najwyższa,
 z której możne było widzieć wszystkie dziedzińce
 Kościada. Jak Hyrkan tak i Herod ~~miłi na celu~~
 wznosząc te budowle mieli na celu pokromienie
 wszelkich rozruchów między ludem zebrany przy
 Kościele: z czego najwiecej konystali Brymianie,
 kiedy Judea przechoł pod ich władzę, bo zawsze

w Zamku Antonińskim była osadzona matka
Zutoga, która podczas uroczystości Zydowskich
Znawci się juwizowała i pilnie miała oco-
na Zgromadleni naród w dziedzińcach, dla pro-
stymienia wszelkiego buntu, żeby mógł wnieść
tak licznego Zgromadzenia myślicznego:

Niedaleko od domu bogatego Ewangelicznego
udałem się nieco na bok Zauwajem dla oglądania
ruin, które dawniej służyły piżnny budawcy S. He-
lony dla przybudku biskupich: a stał do dziś dnia na-
Zuwaję się że zwaliska szpitalu S. Helony. Jestem
widai ślady dawniej piżnności i uszko dawne gzymy
i marmuru waleją się między gruzem: piżno w re-
petnej ruinie, a dół pustka stoi. Dawniej tu była
kuchnia Turcka dla ubiegich. Dziedzińce dają
wielki, pełny gruzów i smiecia, a po rogach stoi
wreszcie łepianki Arabów.

Idąc dalej do kościoła Zmartwychstania po-
tykasz blisko tej świątyni ogromny gmach gotycki,
który jest swymi ruinami Zauwajem na wschodzie i wa-
dą się do biskupstwa po naszym miasteczku Ostroga i wielkie
ruiny klasztorne. Wskazuje gotyckie bramy
na wielki pustki dziedzińce znajdują mury ledwie
nie całe i po schodach mozie wejść na piżno. Jest.

to ulubiona Dzielnica ryceńców S. Jana; stąd zakonno-
rycerskiej bractwo przez cały wiek wychodziło broni-
ć ziemi swiętej: stąd rozniacto się po całym Wschodzie
Staw i postrach imienia Chmielewskiego. Przy
tym gmachu swojego też dwa skrzydła po bokach,
i po lewej stronie od dziedzińca skrzydło stanowi-
ło wieżycznia Ryceńców w większej części zrezyrowana;
a w prawem skrzydle pokazują łoch prawie ziemią
i grawem zasypany, bo tylko mały otwór pozostał.
Podanie mówi, w tym łochu S. Piotra więzieni, z ko-
rego Anioł go wyprowadził. Dziś, jak mówią,
nie tam niema, bo sam tutej w ten dom nie miał
ochoty: dawniej si pilotynymi widzieli tam przy-
wiązanie kołka żelazne, do których więźniów
tancerkami przywiązano. Pytało się wieża daw-
na, przy której ryceń mieli swoje siedlisko:
pożniej do tej ciemnej wieży zamieszkał. Tu
swoich więźniów. Za czasu Knyżów było
tu mała kaplica doświ. i uboż. Olicytem
po wieńchu cały ten gmach, który swoją wpa-
niałością, swoim duchem Gótyckim, kiedy błą-
dził po tych ostrosklepieniastych korytarzach i
łoch, w trzęsieniu wstrząsane mianem o reszcie mżskwa-
i palozności. Jan Wirebarski, kapitan pilotyni
cy wozasach Knyżów był ten szpital epizody;

" W szpitalu S. Jana pomórnych pokrywają ^{mnóstwo chorych} ^{z wielkim nastadem} ^{i ubrymiej} tak nieumarł jak i mierzonych karmi się i ^{z wielkim nastadem} ^{i ubrymiej} ^{i wcale} więcej byłoby się widziać dwa tysiące stałych. Często przez długi przetrzymują umarłych tygodniami, leżą na ich miejscach przybywają chorzy. Coż więcej? Ten dom nie tylko wewnątrz, ale i wewnątrz dostarcza pokarmu dla wielu: prosi nieustannie jadłemu, która codziennie ubogim i biednym chleba rozdaje, i nadto w całym kościele w tym miejscu wiele zamieszkuje dla ubogich i dla chłopców - skiej. " —

Nieco opodal od klasztoru szpitalni kamień pokazuje miejsce, na którym była brama Helanna, co sama się utworzyła przed S. Piotrem prowadzącym z wieżami i prosi Anioła. W tym miejscu S. Piotra i brania Helannę jest siedmioletni odrost.

Chłopa

Niedaleko od wież S. Piotra na wschód widoczny mały kościół arkady z ciosu. Był to kościół świętego Jana zwanego w kościele imię zbudowany. Właściwie się, wedle podania na tym miejscu, na którym zbudował się dom Zebedee'a ojca Jana i Jakuba, i gdzie miał się urodzić Jan zwanego. Teraz kilka arkad zostało: leżą te resztki wystawiają na okazywanie dawnej wspaniałości i swobody, która najprawdopodobniej była dzwignięta w ciemnym lub na początku piętego wieku. W tych pięknych kwadratach znajduje się miejski bazar i kawiarnia, i tu kawy lub kawy wino - wójców.

Dalej idąc po 4a wielkim klasztorom greków ustronie
tem z okien kawiarni piękny, ładny widok z dachów, albo
ładny widok, którego ten piękny widok, jak wspom-
mina pismo święte, wykopał i zatkawczy królestwo wy-
sze z ich sprawiedliwych wód, na zachód miast, to jest
do tej świątyni. Nicco jest mniejsza od twierdzy świątyni
ale do dziś dnia jedna woda: której widok w tych
pięknych i kamienistych stronach stanowi sam pnie-
nie zachwycające. Do katedry wznosi się mury: do
nich, które są zupełnie zakryte przed okiem pnie-
nia po ulicach: te mury otaczające jeszcze więcej piękno-
ścią, piękno widoku.

Przy bramie Betlejemskiej wznosi się Zamek Gólski
otoczony w równoległych murami i uzbrojony murami
owocobocznymi wieżami i kwadratowego cięcia: a
w koło idzie fosa głęboka cementowana kamieniem
z jednym tylko mostem zawieszonym od Zachodu.
Środku dziedzińca, po bokach ciągną się mienią-
cia, a na wieńcu murów tworzą się blanki ze
stielnicami. Zamek przez pamięć Dawida, którego
imie pniekwało wielkie katedry tej nieśluzliwie-
wej ziemi, zowią mieszkańcy Zamkiem Daw-
da. Lud i niekiedy usprawiedliwienie, że ka-
twierdza wznosi się na miejscu, gdzie był Zamek
Dawidowy: ale już dawniej starzy zauważyli
dziś Rachiwit, że Zamek Dawida stał na liście m.

także w miejscu, gdzie się ma, dać, że lud wschodni
uważa to za miejsce zamku Dawida i przywiązuje
do niego wypadki o Żonie Uriaszowej. Nazywają
jesteż Zamkiem Pizani'skim i tu znówu domysły i
jedni bowiem utrzymują, że stał na miejscu wieży Pre-
stini'skiej, a stąd po przekroczeniu stawa zrobił się
Zamek Pizani'ski; drudzy tłumnie twierdzą, że wci-
świeżo znalezienia. Znajdujemy bowiem ślady, że
obywatele Pizy biorąc udział w krzyżowych woj-
nach, mieli swoje osady w ziemi świętej i że ten
zamek nie sami pierwsi zbudowali, jak choć niekto-
ry, bo Wilhelm Tyryjski świadomy, że po zdobyciu
Jerozolimy Godfred go zastadł: ale tylko Pizanie
odnowili i umocnili w guście gotyckim, zacoim
pozwolono brać od pielgrzymów z Europy po dri-
nisi darunków od osoby: którzy z wyjątkiem Turcy byli
zabrymali. Dziś ten Zamek wcale niestraszny,
choć i pałac nie jego nie jest tyle górujące, aby mógł
obronić miasto, i mury dawne nadwzrostłone, a uzbro-
jenie żadne; ledwie kilka żołnierzy widziat i kilka-
nisi diat starych jak świat i co się nazywa zarzą-
dzących, a wszystko w zaniedbanie widocznem.

Dalej idąc wielką ulicą na południe znaj-
dą się na przeciwko sien Zamku Pizani'skiego ko-
muna obalona pod domem na oznaczenie, że ten dom

Moslemina zajmuje miejsce kościoła Maryi; podanie bowiem utrzymuje, że tu Chrystus Pan po swjem zmartwychwstaniu pokazał się wracającemu do jego grobu. kościoła Maryi to jest, Maryi Matce Janowej Maryi Salomei i Maryi Magdaleny. Wpamiętanie tego zjawienia się zbawiciela był tu dzwignięciem wedle świadectwa dawnych, pisany kościół z trzech kaplicami na czerzeniu był trzech niewiast. Długość Moslemina dań zrajnowany, do którego załatwienia uprząta, można wchodzić, ale nie niema do widzenia. Tu siedmiolatekni ad pust.

Nieco dalej na tejże samej ulicy, ostatni kwartał po obwodowym murze od góry Sionskiej zajmuje nadzwyczaj ogromny klasztor Armenów Heredyków i pisany kościół wzniesiony na miejscu sejsia Apostoła Jakuba brata Pana Jezusa, syna Zebedeana, a brata Jana Ewangelisty. W dziejach Apostolskich czytamy, że Herod Agrypa rozkazał zabić tego Apostoła. Euzebiusz przytacza podanie, że i święty Klemens Aleksandryjski, że strażnik wiadomy przed sobą J. Jakuba, widząc jego niezachwiane nęstwo przy wyznaniu Chrystusa, został sam chrześcijaninem i oba byli skazani na sejsie. W drodze strażnik nawrócony prosił o przebaczenie Apostoła, który się nieco zatrzymał i dał mu braterski pocztunek, mówiąc: Pokój Tobie. 1)

1. Epifaniusz zachował nam podanie o tym Apostole,
 że do śmierci również że S. Janem zachował czystość,
 nie strzygł włosów, nie używał kąpieli, przestawał na
 jednej tunice i płaszczu płóciennym, nie jadł ryb
 i mięsa, lecz się karmił owocami i jarzynami. ¹⁾ Hisz-
 panie utrzymują, że ciało tego Apostoła znajduje
 się w Kompostelli: już w dziełowym wieku znaj-
 dujemy wyrządzała cześć w tym mieście przy grobie
 tego Patrona i Apostoła, jak chociaż, Hiszpanów.
 Za wejściem na wielki dziedziniec w około zabu-
 dowany i arkadami ozdobiony spotykać prawie
 na środku Kościoła S. Jakoba najbogatszy na ca-
 łym wschodzie i najpiękniejszy co do sposobu utrzy-
 mania i ozdób, lubo co do architektury wstę-
 puje wszystkim sławie dawnym, co poro-
 taty z czasów Chneician'skich. Kościół, chociaż
 wydaje się skromnym, z przemyśleń, że niczem niezajęty,
 bo nie ma ani ławek, ani innych sprzętów, jest nie-
 wielki, długości ma jakich 40 a szerokości 20
 kroków; piękne arkady, sparte na czterech kazi-
 deł strony pilastrach, rozdzielają te budownię
 na trzy części, z których środkowa najwyższa
 i najwyższa, a dwie boczne są daleko niższe.
 W środku Kościoła nad główną częścią wznosi się
¹⁾ Harco. 58, c. 4.

Ciśń mroka i smiała kopuła której okna jedynie wy-
 stają, awiało do kościoła. Ściany i pilastry wyłożone
 lacierowaz kafle, porcelany z kruszami, co dade
 odbija przy palących się lampach; podłoga ozdobi-
 na rez kina, wdesenie mozaikaz różnobarwnego
 marmuru i ~~cała~~ ~~cała~~ ~~cała~~ i cała jest okryta bog-
 galemi perskiemi i tureckimi dywanami. Po pra-
 wej stronie od ~~wejścia~~ ~~wejścia~~ ~~wejścia~~ w końcu rowocniej nawy
 przykrytej dla kobiet znajduje się zakrystia, a w
 niej rowocniej nawie jest malutka kapliczka na mi-
 szcia i Jakóba: kościółce między znajduje się przy-
 mej ścianie kusieta i zdobi je koto z białego marmuru
 w kształcie ~~kości~~ ~~kości~~ ~~kości~~ nad niem mensa otwarta pod ko-
 łami się pali wiele lamp srebrnych przykrytych ~~złoty~~
 do mensy: wstąpił wznoszących uroczystości ta liwbadu
 ta ~~ta~~ ~~ta~~ ~~ta~~ lamp była otwarta i przy rzezy pomniana. W
 kapliczce otwierają kosieta marmuru: ściany ściany
 a skronie i rzezy stęps białe: Wnętrze się uderza przed-
 wanie bogactwa. Drugi tej kapliczki ~~przed-
 wanie~~ ~~przed-
 wanie~~ ozdobi-
 żył kosieta robota z perłową masecz przy portalamu i
 niem wyrażeni. ~~Przy~~ ~~Przy~~ ~~Przy~~ w między ściana i Jakóba
 jest siedmioletni adrust. Ściany nie sątkiem ściany i
 try okrywa mnóstwo sbraków, których koloryst ~~z
 z
 z~~
 okazy uderza, nim skaniedniej pzdła nie roz-
 raje ciśnie. Wielki otwór nadawny stko bogactwa
 wzdzie, gdzie sprężyst, wtyczony się koto i srebr-
 lampy lichlarze i wosytki narycia kasiedne z ~~z
 z
 z~~

tego kruszew i często dasi dobrze robione. Łazniska
 nadzwyczaj bogata; ornaty i mitry Biskupów, z wzniesień
 z łamy złoty lub srebrnej wysadzanej drogimi kamie-
 niami, a kapłan'skie ornaty albo z drugiej materii In-
 dyjskiej wysadzanej także kamieniami, albo z łamy
 kruszowej. Całe bogactwo i pobożność Ormian przed-
 stawia się w tej świątyni która jest u nich drugim
 Watykańem. Wprawdzie to bogactwo jest ujęte bez
 gustu i nawiąza kacielne choć bardzo kosztowne,
 iaspolicie niezgrabne: ale wsków oddycha w każdą
 część tego kościoła, który jest nie wyborem i mi-
 ternością, to mnóstwem skarbów i różnych drobia-
 zgowych cacków i ozdób musi zadziwiać przychodzą.
 W tym kościele sięgnie się ogromny kłasztor z woznych
 celiniach i sątada jakby osobne miasto. Ormianie
 odpowiadali, że mają do tysiąca pokoiów dla pomiesz-
 czenia pielgrzymów, których co roku przybywa od
 wszechności do jezioru Tygrysu, a wstępują bez darów kościo-
 łowi nie odchodzą. Proci tych pokoiów pielgrzymskich
 jest jeszcze bardzo wygodne mieszkanie dla duch-
 owieństwa, dla dwunastu biskupów i Patriarchy,
 który nas dasi zimno przyjął z przyjemny łazisk
 i przyjemni Ormian z katolikami i Grekami o kłasztor
 z na górę oliwną. Wśród tych korytany skrzydeł
 tych dziedzińców można zobaczyć, a to wreszcie
 kamienia pognanie i wygodnie z kamieniami

murowane. Jest to klasztor najwyższy i najpiękniejszy na
Wschodzie, a co do ogromu nie wiem, czy mu wiele i w Euro-
pie wyrownać może. Strogalskiej wielkiej gmachu daje
się postrzegać po wstąpieniu na jego dach ptaki co
przechodzi swoją wysokością wszystkie budowle, nawet
Zamek Dawida. Przy klasztorze roztęga się wielki ogród
różnych drzew owocowych, lub winnych, między którymi
zwłaszcza uwagę cedr ogromny. Klasztor z ogrodem wkoło
opasują wysokie mury, a bramy opatrzone mocno, i je-
ich zamknięcie może klasztor stanowić miejsce obron-
ne. Monksy powiada, że królowie Hiszpańscy dwiż-
li ten gmach przy kacieli swego patrona S. Jakuba
dla pielgrzymów Hiszpańców: przeciwnie Ormianie opierają
na dawnym piśmie uzasadnem, utrzymują, że Georgianie
zbudowali ten klasztor, a po nich w spadku z innemi
miejscami zagarnęli Armeni. Co na pewno nie podabnie-
sze do prawdy, bo w całym kantonie nie widzi się
Europejskiego, ale wszystko rzekł wschodnią naprzę-
wane. W czasie urczywości S. Jakuba porwał się Orm-
nie o Bernadynom odprawiać nabożeństwo w kaplicy
świętego tego Apostoła.

Po zwiedzeniu klasztoru S. Jakuba przybliżyłem się
do bramy Sion'skiej, czyli Dawida i tam pod samą
ścianą murów otaczających wewnątrz miasta oglądałem
szpital brzdawiatych: liche lepianki były porozrzucone

a wnosi te damki zamknięt mur inny przybył kajocy
do ściany miasta. Nieopiszę ci przykrego użycia
na ten widok osób odkrytych ropiastą, biatą skórą i ciedzie-
lonych od całego świata bez pomocy krewnych i przyja-
ciół i może rozdzielenych z własnymi dziećmi. Ofrop-
ne podziwienie i okropna strach na którą tu nie mają
innego lekarstwa nad to, co przepisał Mójżeś. Widok
brzdu żeśmy budzić w pamięci obrzydliwej i kłopotliwej
za najbliższym lekarzem. Zawsze mi się wydaje
w mądrościach 18 wieku podziwienie, skąd się wzięło
za czasu Chrystusa tyle brzdawałych i ślepców; le-
ka nieświadoma bezbożności, gdybyśmy znali wielkość,
pewnej pewności powstrzymała samego miasteczka podzi-
wie, bo przejeżdżając po Galilei i Judei nadzwyczajnie
spotykałem brzdawałych, a osobliwie ślepców, jakby
brzezolstwo Mójżeśa dotąd użyto na tej ziemi.

Blisko tego szpitalu znajduje się Kościół-
tek 11. Aniołów przyległy klasztorowi Jakóba i takri-
należący do Ormian Kacemy. Wznosi się na tym sa-
mym miejscu, wedle podania, na którym był dom
prykapłana Annasza i gdzie Chrystus Pan po-
miany w agrecji był na przed przeprowadzony. Ko-
ściółek ma być tej samej wielkości i w tym samym mi-
scu, jak była sala Annasza, w której zbawiciela
przedstawiano; Stągiewki ma być 20 kroków, a

Ze dwunastej Szerokosci. Siedząc, rojąc się jak u S. Jakuba
 wykreślane lazurne, kafla, i ostre bogate, a pilastki
 dżela, z kapliczek na trzy łodzie. Po lewej stronie po
 karmy, miejsce, gdzie Chrystus stan był stawiony.
 Lewność murów tej ładnej kaplicy, rasnie drzewo oliw-
 ne, donata ogrożeń, a pion zły suchy i tu starości
 obuwano ziemie, aż po same galezie, które w roz-
 dżelach, z pion na który, czerstwy taki sposób, że drze-
 wo znowu się było rozdarło: spadanie młotów, że do tej
 oliwy przysporzuli żutnicze zbawienia, kiedy go
 w głąbiach piśnów przysporzuli do Rinnasta i zerkali
 nim niezmiennie przed siebie: wtedy drzewo, wedle tej
 pięknej tradycji, na widok umiarkowanego Twórcy pręto
 na który wisiał od zala. Mniejsza o rzeczywistą
 tego spadania, ale wyraża niezaprzeczony, prąd, że
 przyczynę i kamień, co się porusza, jak ludźmi gdy
 ich zawiązało iutkiem ogarnia; bo, mój bracie jakiego
 złączenia, co, i urągania, spakaty tu cichego baran-
 ka, co brzmie nad łamaną nieślaną! - . Przy ko-
 ciolku jest klasztor mnichów Armiańskich, które mają
 staranie o ludnych pielgrzymkach swego narodu. Ar-
 mianie odziedziczyli to miejsce po Georgianach. Tu odpu-
 siedmiolatek.

Wzrok i wyrazak iędy zaledu wprowadził miś z domu
 Annasta do przyległego domu. Świętego Tamasa Apostoła

329 162

Jest to mała, cziłnej łodzi, lecz pięknie zbudowana ha-
płcia na tem miejscu, gdzie, wedle podania, miało być
mieszkanie Józefa. Dawniej kaplica należała
do Abryjynów, dziś pusta i, wreszcie, jest Moslemina,
który za mały datok wprowadził do tych murów, co
mu staro, za składe różnych rzeczy. Sam gospodarz
opowiadać mi, że Moslemini mieszkali tu nie mogą-
bo in. to najpewniej wkrótce czasie miasta tu zmiernie-
ci przesiedlić Chryścianom, jeśli są chorzy. Pamiętaj namie
tych tego miejsca i stąd często przychodzi, do tej kaplicy.
Często na wschodzie podobne gadki można słyszeć: może
te bajki powstają na ustraszanie Moslemistów od zabiera-
nia świętych miejsc u Chryścian; ale nieotrzymały pożą-
danego celu, bo Moslemini zaradzili złemu to jest, obra-
cają na świątynie lub pustkę. — Wokół stronie był
klasztor Kawalerów Niemieckich, lecz żadnego śladu
niezastępiem.

Wędrując od domu J. Józefa idąc na północ koło
klasztora J. Jakoba spotykasz kusiad Syryjczyków,
który, wedle podania, zbudowanej na miejscu do-
mu Maryi matki Jana Marka, jednego z siedmior-
dziesięciu dwóch uczniów Chrystusa, Jana. Zprzym-
nosząc witając to podanie, które ci na pamięć
wyprowadzi wzajemną miłość pierwszych Chryścian;
tu bowiem zebrani wierni modlili się bez ustanku
o uwolnienie J. Piotra, i ten Apostoł, swo-
je dźwigny przez Aniatę przybył napędzić serca wier-

nych najwęższych, radością. Kaszobotek niewielki,
 dość ciemny i bardzo ubogi, bo kilka starych obra-
 zów stanowi całą ozdobę. Tu jeszcze pokazuje
 stary kamienne, kolumny i jaskiwi używają do
 chrustu przez pomieszczenie: ma być ta sama kolumna,
 według opowiadania zakonników, w której Apostoł
 wie chrzcił nowe nawróconych i opierał się na tem
 że przemyslił w Dnie Marka zbierali się jutrzen
 chwila nie na modlitwę wspólną. — Niedaleko
 od kościoła S. Marka pokazuje się, gdzie
 miał być dom Zachariasza Arzykapłana. — Tu
 jeszcze w północnej stronie jest dom zamieszkały
 przez Małkeminów: który tam pokazuje się, gdzie
 te małe stopki na kamieniu: ten dom ma być
 na miejscu domu Maryi Kleofasowej, a te stop-
 ki, które uważają za ślady Matki Bożej, kiedy
 jeszcze dziecięcą bywała tu u swojej krewnej

W zachodniopółnocnym rogu miał być
 niedaleko od murów obwodowych miedzianych bram, że na
 klejem ska, a Damascen'ską znajduje się w
 przednadrzynie klasztor Zbawiciela. Jeszcze Rzymian
 Świeższe wyrabiać u śladach rozwoleń dla kilku
 łacińskich dzieł mieszkających w Jerozolimie; wprze-
 nięszym czasie król Neapolitański Robert wylicz

jeden podobne porozumienie stało się Bernadynów,
którzy z początku mieli klasztor bardzo wygodny, jak
wiadomo Anselm, na górze Sion, a księstwem ich
był wiekszy panowski. Teraz nie, sta ludami
X Bernadynów, są wygodna i wielka, ale bez
ładnej architektury: jest to zbiór mieszkalni domów
uwieczonych w różnym czasie. Sam klasztor wewnętrzny
ma piękny dziedziniec, korytarze obszerne, cele niwielkie,
lecz dobrze utrzymane i piękny ogród; w klasztorze księstwo
bogate jest przybrany: bo takry stia przez najnowi daw-
nych monarchów Europy może się liczyć do najbo-
gatszych. Każda mensa z paskonozia wiekszy pan-
skiej, przedstawki na świecie pięknej gotyckiej rzeźby,
słoneczni i przybytek są ze srebra. Wnioskowo mają
kuchnię stołach i srebrnych z napisami różnych
królów najczściej hiszpańskich. Ubiory Biskupie
dzwonne bogate i gustowne: mity wysadzone klej-
notami; waworadaw kilka srebrnych i jeden złoty
z drogimi kamieniami: ornaty też są piękne i boga-
te, że nawet w Rzymie, jak mi mówił X. Delegat
Lillardell, niemożna widzieć ~~to~~ nie kowalowni tego
i gustowniejszego. Dwa ogromne woskim gustem
lichlarne srebrne zrobione zrobione ze stawy

Lampy Austriackiej, co w sobie mieściła 360 lamp mni-
 szych. Te skarby najpiękniej leżały, ale niewzbudzały
 chęci do ich oddzielenia: jednakże wiele stracono w kocz-
 niach i rozruchach, i tego darmo skutkiem złotego
 kielicha, co ofiarował król Radvan. Teraz praw-
 nie nieprzychylna, tylko widziatym srebrnym monstran-
 cą wyszła na trzy tony, bardzo ładnej roboty z wy-
 ciętymi i kamieniami, która w przeszłym roku ofia-
 rowana została królowi Ludwika Filipa. — Najwię-
 szym w klasztorze magazyn różnych świętości, jakoteż
 koronki i różaniec różnego koloru i gatunku
 krucyfików najczystszej wykładane perłową, maseczką
 różną kamieniami wydobytymi wyrytym w świętych
 pamiątkach czasem do Radvanica pięknej roboty, jak
 na Arabów: proste leży też wminiature rękopisów z
 wa i wykładane perłową maseczką grota bełłejemskiej
 i kaplicy pańskiego grobu i wiele innych podob-
 nych, które najpiękniej zawalony cały magazyn.
 Co roku stąd, przez pielgrzymów którzy upuszcza-
 ją też starożytną w tenże zakątek, jeszcze przysyła-
 do Włoch, Hiszpanii i Portugalii, a także do
 wek do Francji. Ten magazyn może staro-
 wiec za skarbową wprost lub upadku polu-
 nosi w Europie. Elpteka klasztoru nigdy i
 bogactwa w świecie, kiedy wdarł się w tryumfali Zakonu

381
382
383
384
385
386
387
388
389
390
391
392
393
394
395
396
397
398
399
400
401
402
403
404
405
406
407
408
409
410
411
412
413
414
415
416
417
418
419
420
421
422
423
424
425
426
427
428
429
430
431
432
433
434
435
436
437
438
439
440
441
442
443
444
445
446
447
448
449
450
451
452
453
454
455
456
457
458
459
460
461
462
463
464
465
466
467
468
469
470
471
472
473
474
475
476
477
478
479
480
481
482
483
484
485
486
487
488
489
490
491
492
493
494
495
496
497
498
499
500
501
502
503
504
505
506
507
508
509
510
511
512
513
514
515
516
517
518
519
520
521
522
523
524
525
526
527
528
529
530
531
532
533
534
535
536
537
538
539
540
541
542
543
544
545
546
547
548
549
550
551
552
553
554
555
556
557
558
559
560
561
562
563
564
565
566
567
568
569
570
571
572
573
574
575
576
577
578
579
580
581
582
583
584
585
586
587
588
589
590
591
592
593
594
595
596
597
598
599
600
601
602
603
604
605
606
607
608
609
610
611
612
613
614
615
616
617
618
619
620
621
622
623
624
625
626
627
628
629
630
631
632
633
634
635
636
637
638
639
640
641
642
643
644
645
646
647
648
649
650
651
652
653
654
655
656
657
658
659
660
661
662
663
664
665
666
667
668
669
670
671
672
673
674
675
676
677
678
679
680
681
682
683
684
685
686
687
688
689
690
691
692
693
694
695
696
697
698
699
700
701
702
703
704
705
706
707
708
709
710
711
712
713
714
715
716
717
718
719
720
721
722
723
724
725
726
727
728
729
730
731
732
733
734
735
736
737
738
739
740
741
742
743
744
745
746
747
748
749
750
751
752
753
754
755
756
757
758
759
760
761
762
763
764
765
766
767
768
769
770
771
772
773
774
775
776
777
778
779
780
781
782
783
784
785
786
787
788
789
790
791
792
793
794
795
796
797
798
799
800
801
802
803
804
805
806
807
808
809
810
811
812
813
814
815
816
817
818
819
820
821
822
823
824
825
826
827
828
829
830
831
832
833
834
835
836
837
838
839
840
841
842
843
844
845
846
847
848
849
850
851
852
853
854
855
856
857
858
859
860
861
862
863
864
865
866
867
868
869
870
871
872
873
874
875
876
877
878
879
880
881
882
883
884
885
886
887
888
889
890
891
892
893
894
895
896
897
898
899
900
901
902
903
904
905
906
907
908
909
910
911
912
913
914
915
916
917
918
919
920
921
922
923
924
925
926
927
928
929
930
931
932
933
934
935
936
937
938
939
940
941
942
943
944
945
946
947
948
949
950
951
952
953
954
955
956
957
958
959
960
961
962
963
964
965
966
967
968
969
970
971
972
973
974
975
976
977
978
979
980
981
982
983
984
985
986
987
988
989
990
991
992
993
994
995
996
997
998
999
1000

roczne lekarstwa z miodu i limonki; teraz zastępuje
na uwagę, liczny zbiór miodokamieniów wschodnich,
stosunków różnych balsamów, między którymi sław-
ny jest balsam jerozolimski złożony z miesza-
niny wszystkich balsamów i pewnych konienno-
ściowych w spirytnie winnym. Klasztor jero-
zolimski uważa się za główny i najdługożywszy w
innymi klasztorami XX Bernardynów prowadzący od
wyspy Cypru. Przewodzący nazywa się Kustodem,
albo stróżem Ziemi Świętej i co sześć lat wybierają go
lub potwierdza propaganda Rzymu. Chciałby
kustod być biskupem, jak dotychczas A. Perpetuo,
może jednak celebrować po biskupie. Kustod wedle
prawa musi być wtoch i rządzony papieżem; drugą
osobą administratorem jest wikariusz Ziemi Świętej,
który powinien być radek Francuz, ten teraz jest
wtoch, bo Francuzskich zakonników nie ma; trzecią
godziną klasztoru stanowi prokurator Ziemi Świę-
tej, musi być Hiszpan i za niego musi być brat
arcybiskupa Vitarcell. Liczba zakonników
miejscowych w klasztorze dochodzi do trydzi-
ci i są albo tak nazywani misjonarze, co ka-
nowsze lub na drugo pozostają w Ziemi Świętej,
albo admistratorszy Wizytacji, którzy tylko

iat try spytajaz na wschodzie. Dawniej; pami gorli-
 wosi nie zgasta w Europie, ten klasztor byl niej-
 potezniejszy w Jerozolimie, bo pamiotami wszystkich
 mozna bylo Arabi i Turkow: ogromne sumy
 przybywaly z Hiszpanii, Francji, Wloch i Niemiec.
 Dziś klasztor ubogi żyje na opactwa nowi bożi, nie
 wielkiej pomocy wsparcia i to bardzo rzadko przy-
 bywa z Europy: jednak mung oddać sprawiedli-
 wosi Zakonnikom, że bynajmniej nie to powodem
 nie zapomnienie o stróżach najszlachetniejszych i naj-
 droższych mijsze nie sarkajaz, wszem przeto
 na małym dziele, iż ostatnim kawałkiem chleba
 z potrzebujemy. Nie mamy teraz, tak mowię, do-
 chodów, ale i nie mamy dawniejszych dochodów
 Turce niech: dziś bowiem rząd Egiptowski opatkuje
 klasztorów niemy mago, a na życie wystarcza brachy ja-
 muriny, brachy cymentów i ogrody. W klasztorze, jak
 to zwykłe, ^{po stróżach} w klasztorze dziś Arabów katolików urosz
 państwa na kutech i mui. Aniołochy i tym podobne
 państwa wych niech. Biblioteka niewielka, jednak
 nie brak na ajach szlachetnych i roznych dzieł duchow-
 nych w łacinie, w łotwie, francuskim i hiszpańskim
 językach: nowych dzieł niema, bo jak móg spro-
 wadzić, kiedy im użko brakuje na życie. i między

podziwianie Pana Poujoulet nad tem, że po korytarzach
 dzieła nieczytają, a stąd oklepane umowy nad
 potrzebą nauki, ba nawet opieranie się aż na Pismo
 święte. Gdyby był ten wzdrowienie bliżej poznat XX Ber-
 nardynów Jeruzolimskich, jak tylko weraie spotkanie
 na korytarzu. To by się przekonano, że tym Zakonni-
 kom nie brak na potrzebnej i wdzięcznej ich stanowi-
 nauce, że uczących walcących od ustawnego prawa
 nauczyciela zajmują się czytaniem dzieł nowszych,
 jakich im dostarcza biblioteka. Ci najwięcej tej ma-
 ni literackiej, co by wziętych chętnie przerobił
 na mędrów lub piewców, wskazać i bez tego można
 być swobodnym odzwyczajeniem i dostojeństwem. Chwaląc
 tym bardziej że tu XX Bernardyni nie przysługują na-
 uce, ale na mudlitwę i skrzętnie mijsze najświętszych.
 Wtedy Zakonnicy niewychodzą do miasta, tu po
 obiedzie przechadzają się tylko po korytarzach i czy-
 ten jedyne uciechy od powynku i przegadania powinnia
 być obiedzie tak surowa krytyka? — — Zklar-
 torem toczy się Hospicium, albo dom gościnny: po-
 kój służy gościom na pigmę do i mesole i ponedne,
 lecz w drugim niższym przybudowaniu są niskie, ciem-
 ne i wilgotne pomieszczenia. Do tego domu przy-
 mują najochotniej XX Bernardyni wziętych Euro-
 pejczyków jakiej lego wiary i starają się bez zad-
 nej roli nicy na umykanie zaspokoić potrzebę ws-

Przewodów bez żadnego damagania się Zaprawy. Tej bez-
interesownej i najszlachetniejszej gościnności są świadkami
sami różnowercy w swych podróżach.

Pracuje wspaniałej klanterey greków kupiają się
pony kawiółe grobowe pańskiego. Złotone ich siedliska
stanowią Patriarchia, albowiem gmach Łmiejstwen
celex, ale bez żadnego porządku i mebla miu pncuad-
nika alby nie złotał się w tych zakamarkach, uszko od
Dziłonych kera sami i galeriami, a uszkołci aridai
ubeistwo nawet w mienkaniu elletropaliby. Biblio-
teka iun' Zamozna w duiła opiew greckich i pisanów
klasyernych i wiele ma rzkopismów. elletzka te
ze 40 dzieł, jezui kiskupów i elletropalika naimie-
nik patriarchy. obelzui ich uprzejme, a naderocke
nie uprowadzają wzrowca po swojim ubezgiem
mieszkaniam. Ogrady jedne ciemistego drzewa nieco
ozylwiają niezgrabną masę kamieni. Kieriad pa-
tryarchii przed tykudem S. elletzdałeny, jest dawny
i piękny. Z Patriarchii wprost się wychodzi na
maty elletznie. Kieriad ^{grzebu} pańskiego. Proin tego
greck jener ze 13 klanterów jeuz kniep usci
puszcz, bo są konnawone na pomieszczenie li-
nych pielgrzymów wraai uroczystości wielka
nacnej.

elletny miasta z ~~które~~ są swym ogromem i strukturem

przy pierwszym ujęciu jerozolimę uderzają i gwał-
 tem przenoszą do średnich wieków. Obwód tych
 murów jest bardzo nieregularny, w prawie jednej
 stronie przy Jozefatowej dolinie ciągnącej się wli-
 nia, frontem i wzniesienie inne są pełne zakrzywień
 i kątów. Jedynie nieregularność na tej stronie, moż-
 na cały obwód mieć za czworobok dłużony nie-
 co od zachodu, a boki północny jest najdłuższy.
 Muru składają się z ciosu pospolitego kwarцового i żul-
 gości wapiennika: w kątach wznoszą się okienice
 i żłbate blanki, a czworobokowe wieże i półwieże,
 których jest 66, wzniesione wysoko nad kamień-
 kamienne. Bram tylko jest czterech i dwie mate-
 rialskie. Od zachodu przy samym Zamku Dawida,
 znajduje się pod agramem wieża brama Betle-
 jemska, albo Jaffska, bo przez nią idzie droga
 do Betlejem i Jaffy. Nad tą bramą widzi się
 marmurowe napisy Arabskie wypunktami literami,
 których, wedle tłumaczenia Drogomana Zimisch-
 lej, tak brzmie: — Największy Król, Najpotężniejszy
złoty, Władca ludów Greckich, Arabskich
i Perskich, Król Sulejman, Król Selima syn,
(niech król wstania i broni jego państwa.) rozkazał
złożyć go skryżnia 1536 roku wznieść te mury.
Niech niech będzie Złoty i srebrny! — Sulejman król

asyriaty nie opasał miasto murami, jacy chcieli napu-
 ścić karat dawne ściany poprawili i tylko tam wznie-
 siono nowe, gdzie były cackiem zepsute. Na tej za-
 chodniej stronie jedna znajduje się brama Beldżes-
 ska, która jeszcze nawiązuje bramę Jielgrymów, bo
 w ostatnich czasach panowania Turckiego prze-
 niosła tylko mogli Jielgrymami wchodzić do miasta.
 Idąc w stronę północną spotykamy bramę Damas-
 cen'ską, najpiękniejszą: dwie wielkie wieże tworzą
 ten sklepioną tę bramę, a na niej różne arabskie
 napisy ten: rok 1553. Brama Gtzi. Mówi się o tym,
 że dół Gtzi boko wznosi się pod sklepieniem. Dow-
 nicy nazywają się Jielgrymami, przez nią bowiem
 w początkach panowania Turków wchodzili Jielgry-
 mi tymi północnym boku jest prawie w kącie
 brama Heroda, albo Efraima, albo Jutnenki: ca-
 łamurawana, tylko z restauracją murów. Przechodząc
 na boki wschodni spotykamy bramę S. Stefana, bo-
 niдалeko od niej znajduje się miejsce ukamienowa-
 nia pierwszego męczennika: jenne niosie nazwę
 bramy Maryi, Getsemaniskiej, bramy Cedar, a dawno
 Owrej: widziatem na tej bramie ze strony zewnętrz-
 nej dwa lwy w piersi korzebie, zapewne herby
 nekki porośnięte z czasów Kryzowych. Sam
 północno wschodni, to jest między bramą Heroda

... kana, ziemiewa ogromem bręt, z których ujadła-
 my ta ściana się składa i widać już daleko górę, w której
 ujęte są wody. Z tej do wschodu jedna tylko brama
 Stefana: tu wchodzi samą linią nad dolinę Jozefatową
 wiodącą do bramy, która czterema murami otoczona, jedną
 ścianą jej długi kawałek: wchodzi się na dwie bramy arkady,
 które dółchereas widna i ozdabiana różną płaskorzeźbą.
 Przez tę bramę wchodził zbawiciel do Jerozolimy w try-
 umfie i tu przywitał go tłum wielki. Wskazywano
 murawali z tej przygody, że się spudziwają, jakiegoś
 króla Frankeu, co ma wejść do miasta przez tę bramę.
 O tym przegdzie do dziś dnia trwającym wspomina już
 Księga Raddiut. Brama która jak teraz, tak i daw-
 niej prowadziła nie do miasta, ale na dziedzińcu
 kościelny. Z strony południowej teraz napotyka się
 brama górną, jeszcze tak zwana brama Maryi, bo
 prowadzi do kościoła przedstawienia N. Panny, pro-
 tegu nosi imię Mogałcin'skiej, a u wejścia napisu Arab-
 skiego znaczy się ^z brama pokuty. Z tej jest namu-
 rowana tylko zastawiana forteza wiodąca do wieży
 Zagrady Meeretu Amara. Za tą bramą dawniej też
 okazywał się dawskich wznosił się zamek Ofel, co jest
 wieża strażna, której szczyt jest teraz ogłędem pro-
 kandy. Z tej prowadzi do Annaszei najmanego zba-
 wiciela w ogroju. Dalej postępuje się tym połud

nieznanym ludem znają się iś prawni na kanie brama
 Dawida albo wianu: prawni, dawcom mychaeli
 nie sam, zeryt sian chi: wrythi i bramy zee
 nętn są blucha, zelarna, pokryte. Cety abarce
 miasta możną obejść w gładziny.

Wśród śliskich i olbrzymich skał, wznosi się dół
 wysoko, piaszczysta skalna, porośnięta niewielkimi
 mi rozgórkami i prawni w kato atakowa gło-
 biemi dolami w opase: a na tej piaszczystości wznosi
 się Jerozalem. Dolina Jerozalemska bardzo gło-
 boka, tworzy miasteczka albrymia, faisy, od wschodu
 Dolina Silae ad południa, Dolina Refaim ad
 zachodu, leci ad północny piaszczysta skalna at-
 cza, która się zwodzi na płodności. Nad ^{całym} ~~całym~~ miastem
 panuje góra oliwna, która stanowi płask doliny Jero-
 zalemskiej; dalej na południe góra obrydlawości albo ob-
 zienia i góra Chiz radej pędnoży, exata: od zachodu
 i północny pędny się za niewielką, pędnoży, ogra-
 na góra Gihon. Północnie przeto śliskiej, z Jero-
 zolimę, północnie skazuje się do dawnoży, zego, bo-
 nie teraz można zawadzić z Dawidem: Jako w
 Jerozalem są góry, tak jest w kato ludu
 Ceta różnica dawnoży ad nowoży Jerozolimę, na tem
 zawista, że dawnoży góra sian cada wchodzi

w obzryb miasta, a teraz widzisz jej czuły za obwodem.
 Dawidaję, że Sulajman kazał by górę Hajżę mura-
 mi, i że architektura za opuszczenie Jionu smiercia,
 ukazał. Dalej przy ramie Dawida, alio piren-
 skim sędzi mur dawny nieco wklęśle do bramy.
 Wydać, bo kalwaria, do piéres przy ~~to~~ wznieścionie
 Ilii Hajżę w miasto Adrian. Wód bramy Dama-
 scenickiej sciany dawne zajmowały, cały plan.
 Wyższe północne, a i do grobów królewskich,
 która dziś za murami i ta czuły nazywają się
 Bezeta. Starożytne podłożenie Jeruzolimy sa-
 mej przyrodzeniem okazało, że strony tylko podnie-
 nej trudno xpuwosia ograniczyć, ekwiari i ^{Opier} iutawia
 Józef, powiada, że do grobów królewskich
 rozciągają się miasto: w własnej zgodzie się
 i z podłożeniem miejscowem, bo za grobami
 znajduje się jar kamienny, który ma być
 fosją Jeruzolimy. Józef podaje że Jeruzalima
 miała obwodu 33 stadiów, co wynosi na lekką
 milę polską, a stąd dzisiaj miasto nie bardzo
 jest mniejsze od dawniejszego. Obchodzą to
 miasto i patrzy na te starodawne mury
 z blankami i wieżami, przypominają te kłie-
 nych wrogów apasujących nigdy Jeruzalem.
 Strona południowa, jako najtwardsza do przystępu,

nu, wzięty był oblegany i uwięziony, akiem potój
kamiennej starożytności i wzniesłych apokach stu-
kalem babilonijczyków z tym sławem wojennych wojen
i broni. Jeruzaleńskie jaskaruj, tu z pagorek
zwany Skopus, i jony którym ukręcał się ustat
Alexandra W. i gdzie Sykusz rozbił się na miastach.
I leży potężnej strony niżej Omar swój lekcoran
wsparty bożenowaniem miecza. Tu Godfred znanie
króla uwięził jaskaruj, kiedy inni
ożyki królowych katechety biblijny Sion. Do broni
Damascen'skiej cytowni szkaron przypuszczano i wielkie
machiny królowców najcennie dziełem dyktatem
praszawaty się z twarzą obłożonych. A z tych stawia
imion i ogromnej potęgi się zbrojnych, co się obłąd
o ten gród święty, nieznajdźcie teraz gorszy popioły.

Jeruzalem ciągnie się wzdłuż na cieniu mi-
jaskaruj od wschodu na zachód a w szereg na jaskaruj
północny na południe. Góry Kalwaria, i Akra na
północ, i Moria na wschód, a uził Sionu na południe
są niewiele znanne. Równoty albo umysłnie były ra-
sypane, jak między Sionem i Morią, albo też ora-
grazami zmniejszają ich spadzistych: jednak zają-
są w mieście dwie doliny, jedna pod Akra, druga
pod Morią.

Moslimini mieszkają cytowni wzdłuż szkaron
ra: są to pnychudnie Turcy pomieszczeni z Arabami

tem czasem przenieśli się iadkiem na Arabów: lud
 nosi ich ma węż nosi do osmiu tydzien. Teraz cię-
 ni się pod Sionem kwartet Żydowski dał wielki.
 Z jakimiż łaskami uczuciami wstępnym siedlisko
 biednych szlachetnie wybranego niegdys' narodu, któ-
 re tu panował, a teraz jak ubalony kamień
 wala się u stóp górnego Chwały bożego Sionu.
 Damy liże, co sto zgruzow skłcone, a co sto tuli
 się Hebrajska rodzina pędawych łochach i zwa-
 liskach; gdzie nie gdzie tylko widai daim nieco
 przegdniały, a i ten zmiertku zapuszczony
 Waje się gdzie wewnątrz ukryta ogłasza: jedzenie
 Wane się ~~znaleźć~~ znaleść po wejściu ^{do} przyjęcie
 pomierkanie. Kiedyś skąd daimi Aruka-
 ptana Zachariaza, zaprowadzono miż do
 Żyda Zachariana i wcale niegniewałem się
 ze panem, bo znalezłem prawdziwego i uprzej-
 mego gospodarza, który miż najlepiej ogłosił.
 Z początku po rozwalonych schodach wniem na
 piętro, ale wewnątrz znalazłem pięknie opa-
 tione pokoje sofami i perskimi dywanami.
 Rozmowa była bez uprzedzonego tłumacza, bo

ta Żydzi mówią po wstoku. Właściwie krajem
 tu Żydów prawie niema, wszyscy są wycho-
 dami z różnych części Europy i trzymają się opie-
 ki tych Żydów, z pod których tu byli. Sta-
 tyja obywatelom Europejskim i kulturalnej niezakry-
 wają się wielonem, a do kraju wschodniej to
 na ten Europejski. Wygodne mieszkanki dla
 tego pokrywają potorem nędzy, że się lekko chciwem
 Musliminiskich, wstawa, że proś nie dawno oświe-
 go konsula Anglii, niema innych przedni mecenia
 co by się za ich krowy, ujęli. Leci takich domów,
 które potrzebują ukrywać dostatek, ledwie jest kilka
 a reszta prawdziwe ubóstwo i nędza. Złoty się
 że w Jeruzolimie Żydzi zmienił swej natury
 nie szaleją się po mieście i prawie nie używają ich
 nigdy więcej, jak w tym kwartale, a i to mieszkanki
 może uważać za pustkę, nadko bowiem przesunę-
 powstał wyschłego stana, lub krowy chudej jak
 smierć w Achmanach nędzy. Na tych wozach ubo-
 kach niemy otę jest w całej swej okolicy: krowy
 gnają, różnie pada i inne brudy najswobodniej
 lula się do błędnych lepienek, a uszko wstają
 chudnia pustki i rozwaliny okryte chwastem.
 bardzo ubogie synagogi i nielepszemu szpital dla
 Żydowskich pielęgniów stanowią wstępną ich partię

ne budowy: ludność ich ma wynosić pod sto sta ty-
 sigee, a to najwięcej kobiet, i bo tu przychodzi dla
 samych pobożności i ci tyłko, co sami mają stety
 fundusik. Prędko który z nich zajmując się dro-
 biarowym handlem, a wielu jest remicelników,
 co nikomu nie narozają się z roboty. Wdawa,
 którym nigdy nie udawało się w sparcia, najczuwszą
 tu mieniącą, i takie obrali tu siedliśko Rabin,
 Hufcy i inni poswicieni trytanu pisma i po-
 bożności, którym wszyscy lubią się kryć przed
 okiem ludzkim i chyba ich postheren idącej
 modlić się na grabach łajców swaich. ^{Łaj-}Łaj-
 ciągają to Narad! Tyle łętego trawienistwa
 i tyle przekleństw zwalito się na jego głowę!
 Ni szerszkiem i panizieniem wszyscy ludzie prze-
 szedł i przekwał. Ustawie deptanie albrymia
 potęgą Asyryjczyka, Egiptu i Rzymu, co zda-
 wali się rozciągać ten lud pod stopę, jakby słod-
 kiwego robaka: a jednak, gdzieś się te narody
 potęgę, kiedy tylko wng dą i upokorzenie dotąd
 dawniej trzyma się wiary, i nawet tuli się kogoś
 dubego Sionu. Aler czego nie poruszy ich widok
 w Jeruzalem? Takie to słachetne i roznewniające

ich przywiezłani do Ziemi Cyjon! Pykaj! Pykaj! tych biednych
 we wdzięcznym kraju tudacrow skąd przybyli, a wtedy
 ze wszystkich stron świata z najdłuższymi przychodzą: i
 z wódzami wielu z prowincji naszych, z Asyrii, Med-
 Dawii, Asyrii, Feni, Hiszpanii i innych narodów,
 z Egiptu, z Egiptu, z Egiptu, z Egiptu, z Egiptu,
 bo gdziekolwiek by nie mieszkali ich wzywa i serce abra-
 cają się do Jerozalemu. I po co tu przychodzą?
 O to, aby umrzeć na wdzięcznej Ziemi i spocząć na dolinie
 Jozefatowej. Smutne to położenie! Oni jak szereg ścian
 wyglądają grobu pomiędzy ścianami. Coż dziwnego
 nie są prawie niewidzialni, samotni i zapomniani w na-
 bożniostwie? Jakże ich biedne serce musi doznawać
 wiele męczenia na widok nowych obywateli! Kiedy
 bowiem zezwolił ustawienie w Biblii, a kiedy sam
 kiedy ustawienie odnawiają świątne wspomnienia narodu,
 blask królestwa, Dome i Zamku Dawidowego
 wtedy za odzwierciedleniem serca od życia postępują,
 meut na miejscu świątyni, a Sion pustą opo-
 jętym: i wysoko do nieba tak rośnie, tak obel-
 że można obceci wzywać ich do grobu swego narodu,
 Du, którego był tak dawno przetrwał. Tę nie na-
 nekami babilonickiej Ziemi, potężniejszego ludu.

na wienbach ptańcyh siódz i tzy zoniż i ale ustaj
 sionu kutajz się ber zadnej nadziei na popiołach swego
 narodu i wygładają jedynego spocynku w grobach
 swych ojców. O, wtedy trudno ber unanowania
 patnie na tych ślepych, odartych i wygłodzonych synów
 Izraela, cicho się snujących po ulicach ciżni sion-
 skiej. · · · · · Nigdyż blask prawdy od skrwawionej ka-
 wany nieprzemennie do ich strapionego serca i czy
 kawie od życia dawnego grobu odwracać będzie
 nie wstętem?

La kwartalem Żydów ciągną się na wyszłej prochy-
 tości sion'skiej mieszkania Ormian jako ich klan-
 toru S. Jakóba. Prośbą lekonników ma to być
 mieszka Ormian, len są bogaci, jak wozdri, i zaj-
 mują się handlem: zrenta zupełnie ten sam ich
 charakter, jak ci przedstawiam w Konstantyno-
 polu. Lecz ich z duchownemi do przai set. — Kato
 klanctoru Zbawiciela ci sąż się Arabi katolicy,
 bo Europejczyków, prośbą Xyry, nie z na, dżien, a i tych
 liczba ma wynosić do 400. Grecy także mieszkają,
 przy swych klanctorach i ma ich być tysiące, a po-
 licujemy w to jeszcze kościoły z trydżicku, to cała
 ludność Jerozolimy będzie wynosić 15430. Niemogę

rozumi' za pewno' tej li'by, bo musiadem na idowo znow
niejszych mien kan'ow pisac: ale szdze na oko, zda
jesz dou' prawdabodobra: gdy' ta ludno' maza
zdawa' za maty, na to pnestnei nacisniz' domo-
mi, jednak zwarzajz samotno' miasta, i puste reiny
czsto na polykane, bo prawie cada pot'neena stro-
na lezy wzwaliskach, wtedy jenne mo'na sz
szkac, czy i w tej ludno' nie przesadzone.

Pospolite mniemanie stanowi zato'cy-
cilem Jeruzolimy króla Melchizedecha, który
jz nazwał Salem, t. j. pokój: wkrótce potem
Jebusejcykowie zawładali tem miejscem i chcieli
Jozue zdobyć nizszą część miasta, jednak góra
Sion zostawała w ich rżku i mieli tam zamek
nazwany Jebus od swego protoplasty. Dopiero
Dawid zdobył Sion i zatorzył na nim twierdzę
i stolicę swęjz. I wtedy przybrało imię Jeruzo-
leme, t. j. widzenie pokój. Miasto tak pner
Dawida, a szerególniej pner Salomona ozdobił
było gmachami, że sz liczyło do szepię kniejsz
miast Wschodu. Ta swietno' Jeruzolimy sz
gada mnóstwo napadów nieprzyjacielskich; ja
piętego roku panowania Roboama syna Salomona

na na lat 967 przed Chrystusem przyiżgnął Sesan
 król Egypski, zdobył miasto i złupił. Hazael król
 Syryi obległ Jerozalem na lat 835 przed Chrystusem,
 lecz Joas król Judyński skarżami i tagodit nie puja-
 ciła. Za panowania Amariasza na lat 822 przed
 Chrystusem Joas król Izraelski pokonałszy Judę
 wstępnym bojem, zdobył miasto, pobrał złoto i srebro
 domu bożego i znaczną część murów obwodowych
 zburzył. Za króla Achaza na lat 734 przed Chryst-
 usem Rezin król Syryjski, i Faacez król Izraelski
 na próżno oblegali miasto. Za króla Ezechiana
 na lat 710 przed Chrystusem Sennacherib król Asy-
 ryjski po dwukroć oblegał Jerozalem, lecz Aniad za-
 biwszy w woj ~~185~~ 185 tysięcy, oswołodził gość święty.
 Za panowania Joachaza na lat 606 przed Chrystusem
 Nechab król Egypski zdobywszy Jerozalem i uwięził
 króla i królową, i królem postawił Joakima. Na-
 buchodonosor król Babiloński na lat 602 przed Chryst-
 usem zburzył Jerozalem i lud zaprowadził w niewo-
 lę. Pod Cyrusem wrócili Żydzi i dopiero na lat
 536 przed Chrystusem miasto zostało już odnawiać.
 Alexander W. na lat 328 przed Chrystusem zburzył
 Jerozalem po zdobyciu Tyru. Po śmierci Alexan-

Ora Judea notowana Ptolomeum. Ptolomeus
 Lagi na lat 316 przed Chrystusem zdobył podje-
 siem Jerozolime, a Ptolomeus Filopater na lat
 213 przed Chrystusem wrócił także do miasta. Antioch
 W. na lat 194 przed Chrystusem, chociaż był w Jerozale-
 mie się także obchodził. Antioch Epifanes na
 lat 166 przed Chrystusem bawił miasto, tuż przed kon-
 iście mianem kanonów wymordował. We dwa lata
 Apoloniusz urodz. Epifanesa w kościele postawił
 bawian Jovine Olimpijskiego. Machabeusz
 na lat 160 uwolnił kraj i ustawie walcyli
 o niepodległość. Aristobul i Hyrkan stali potom-
 kowie Machabeuszów udają się w końcu o pomoc
 do Rzymian i Pompejus na lat 60 przed Chry-
 stusem wchodzi do Jerozalemu. We dwa lata
 lat w dalsze się do panowania familia Hero-
 dów nim nareszcie Judea nie została prowincją
 Rzymską. Usiłowanie Żydów porzucić się ja-
 ma Rzymian przyniosło zbawienie zupełne
 Jerozolimę pod Tytusem i po różnych baw-
 intonity do wypędzenia Żydów z kraju Adriana
 klony, na zniszczenie do służby Jerozolimie
 Ożnagły pogański miasto Elia Kapitolina.

Poznij przechodzi ten gród przez zdobyćia korroeda,
Omara i Gudfreda, nim nareicie zupadkiem any-
zowych niepowróciło wroce Moslemianow.

Czysto przedziwnym wiecior na terasie klanforu
Zbawiciela i wodzićtem w zadumaniu oko po całym
świątym grodzie, klirny przedstawiać się jak na dło-
ni. Niezgrabne domiska, jak stopy, cisną się jedne przy
drugich, a nieprzymyktemu oku do braku dachów, zdają się
pogorzelijskiem. Ulice ^{niecałkowicie} wąskie i ciemne, bo czysto idą pod
arkadami, przedzielają się małymi kamiennymi. Gdzieś między
wznoszą się niewielkie kopuły, albo rzadkie tu minarety,
czasem niestety palmy lub smutnym cyprysem ozdobione.
Wśród tego nagromadzenia strobów kamiennych piśkną
odbiły wspomniaty dźwięczność i ~~ten~~ lekki szelest
Omara: ten i ten widok nie rozwesela, bo cisną się
do ust słowa psalmisty: Boże, przysylij poganie
na dźwięczność twoją i spługawili twój kraj.

Nieco bliżej, ciemne kopuły kusięda grobu tro-
chę się wznoszą. Czysto postnygan ruiny i pustki,
a wszędzie głucho milczenie; niema ruchu i życia na
ulicach, czasem tylko pędzącym, albo miedzkamiś cicho
się przesuwają. Wnysną tu lubią żyć samotnie i w domu:
nie postnygan zewnątrz nawet okien, bo te są pospolicie
obrócone na wewnątrz dźwięczności, co nadaje i tak niezgrab-
nym domom pozor jeszcze smutniejszy, jakby były ogromne

Katakumby smutna. Ta głęboka "ichosa" i ta jednostajna masa
domów i pospna szara, biała, stanowiący wyraz niezwykłego
smutku, który jeszcze zwiększają murami kamiennymi i sinogardie,
ciągnące do wprost równowagi wież i minareto. Nie tylko
ta ichosa i pospność cechuje Jerozolimę w porcie wieków
tej, ale i wewnątrz, wewnątrz tylko miasta wielkiej nowy
bo wtedy tłum przelotny miał na chwilę, ożeniał
ten smutek. Złaje się że śmierć Zbawiciela miasta
wciąż, zatob na to miasto. Jeśli obrotu ceny na przy-
legła okolic, to równie pospny i surowy przedstawia
się widok. Pod tem miedziannym niebem, sterem, pro-
palone opoki i pogone tylko oliwnej, dość rzadko ciekło
się się orzecha, a z resztą naga, cięta, biała skata ogra-
niona leży w niej. Widać tu rozkusznych sa-
dów w schodach, ani przyjemnego szumienia strumienia
wszystko tu pustynia z głazami, która już jednostajnością
i blizkością przetrwa i wprawia w ponurę Zamyślenie
to prawdziwe za miastem znajduje się drewno słońce, co się
ukrywa w jare przed okiem, ten mieszkanka nie wiele
liczy na te wady i pospalić urywają deszczowej wody,
która się zbiera w cysternach pod domami. To miasto
we wszystkich okolicach nazywane swizem, i terytorii Arabów stynge
imieniem El Keds, swizem, albo Mobarax, błogosławione, co
w sobie i skłonie nieziemskiego zawięta. Rzeki słowna, a jednak doświadcze-
nie nie przez wszystkich przelotnym i miedziannym XX Pernańcyków, że to po-
nie przejmie odowiska jara, niewymagana, kłopotliwa, jakimś miedziannym
niem, który już i na chwilę nie opuszcza. Nie przypominać sobie złotych już w Jerozolimie
ciężkości, bo nie tylko wspomnienie wielkie o dziele naszego odkupienia, ale samo-
ciężkość widok Złotych dąb. Jest to prawdziwa Jerozolimie, czyli widać, że po-
nie może błogosławić pokoju, co usławić wielkie troski prowała swobodny pokój, a
tylko widzenie pokoju grobowego, pokoju śmierci, bo w kato postępują martwa opoki,
nie martwa opoki bez wielkiego gwaru mieszkanków.

Jeruzalem

IV. Miejsca za murami
miastec.

bell

352.

395

o
f
t
x
h
le
e
m
ju
tr
na
br
L
L
ne
n
co
My
jan
ab

Młody szedł na leśniczą po drodze białej przylubien
 do bramy S. Stefana, za którą natychmiast, bo o
 kilka kroków, rozpoczyna się dość strona spadzis-
 tosi Doliny Józefowskiej i opanowało niekiedy krokiem
 zeszło się. Po tej puchoty się, spłykać kawał gład-
 kiej opoki formującą wyślizg równy: na tym miejscu
 był ukamienowany S. Stefan. Piętn taski i mo-
 cy boskiej czynił on ułda namizdły uudem: jego
 mądrości i duchowi nie mogli się oprzeć zastępnici
 porucznicy. Była to walka odmienna i dotąd
 trwająca prawdy z błędem, ducha z ciałem, cyli
 namiztnościami: lecz że łatwiej zabici sprawiedacza
 prawdy, jak ja same fałszem pokonać, przeto minister
 Ławski chwycił się tego środka wsumich zapasach,
 z Duchem. — Porównaj S. Stefana, stawiając przed
 najwęższą radą dydaktyczną i oskarżając go o blu-
 nierstwo przeciw Mojżeszowi. Prawda i taska
 boża w sercu spokojnem i niewinnem musi natra-
 czyć zajaśnieć odbiciem tego wewnętrzne światła;
 jakże cała ruda pilnie nań patrzy widziata jego
 oblicze, jako oblicze anielskie. A piętn Ławski

odpięta ich zaręby przeciwny im samym i widzi nad sobą
niebośca otwarte i Chrystusa pana na prawicy bój. Wydzi-
na wszelkie dowody nieumiejętne odpowiedzieć zgrzytając łukami
zębami, a na objawienie rejskiego widowiska, którego mi-
nie byli godni, porzucają go, wloką za miasto i namie-
niają. Ale bohater prawdy nie daje się pokonać, spo-
kajnie i weselo przebiega ducha temu, iła którego mi-
smierci pręży, a uciekający wata małym głosem
Pani nieprężył im tego grzechu i tak pod gradem
kamieni, miedzy się za murach Zabójców zasnęła w Pa-
trym, jak ta smierć jest wiernym naśladowaniem
smierci zbawiciela: patrzy jak cichym wsparciem
laska, zbliza się do samego Boga! Ten pierwszy
mężennik, ten wódz skrzących, a niechłoniących
kropli ofiarowych dla prawdy, nieznaną drogą broni
mitosci starej się nawrócił błogich przez te mo-
lacje zastawia się o prawdę, a błagając o przebaczenie
com cię na tej broni, mitosci nieśmiertelne zwycię-
stwo. Oto są owe nauki chrześcijańskie, która poraża
sły ten wielki podziwiał ofiarę prawdy. A jak akcja
patrzy na zgruchotałą głowę i ciałami snoszą pod starą ko-
ni, widzi zwycięstwa, tak oddawien namieszności białej
jstno, na te ofiary, której nie wolanie chrześcijańskie. A te ofiary
pokazuje ślady ciała J. Stefana, padłego ostat jego.
niej ta był ksiądz, lecz żadnym rejon niepozwoliło.
później nie kręciło pokazuje, cysternę zastępną grze-
i kamieniami: padanie utrzymuje, że w tej cysternie było

une ciałe mścinnika, nim je poźniej pogrzebali ludzie
 boguhojni i uczynili nad nim wielkie płakanie. Wiadomo,
 że nieda najprzysła Tydów zapamięwania Bryman na
 go miasta pewna kara i śmierci: ale to się stało w czasie
 odwołania. Później, kiedy Tydów nie mieli już na
 gożonego prokuratora. Na kraba nawet Chmiecianina,
 który w tym związku miał się wnieść się do wyższych urzędów.
 Ta walka nie w sobie miała ludzkiego, nie postheria ani
 krzyk, nie nawisła lub zewszednia, lecz tylko zwycięska dobra
 wiadomości, nie bieskim jawnie. Tu jest siedmioletni
 wprawy i prawniśmy o przychylnego tego pierwszego bójow-
 nika prawdy, aby nam wyprowadzić taką zastawiania
 wprawdy, ale zmitosia droga i ludzi, bez żadnych
 przykrych iłów, lecz żadnego złego obciążenia, których
 na jmniejszą niechże omawiały przeciwnikom. Przynajmniej
 ten skutek przychylnego, że chociaż J. Paweł stał się
 prostotą. Podanie ~~niedawno~~ pokazuje mijsze nieco
 iżniej od skaty ukamienowania, na którym przy szatach
 mścinnika siedział młody i zawsze szawed.

Zesłał potem na sam ciot forefakowey doliny ar-
 do płakania Cedron, który przemieszczał po murawianym opiednej
 arkadzie moście szeronim na bry kraki i zblizytem się
 do grobu N.P. Maryi. — Wiadomo ci, że ten ukochana
 matka Moga i nasza jest ze związku ciałem w niebo-
 życzka, ale szeregity o tym przechowane podaniem nie są
 prawdziwe. A chwiać kusiad nie ma ad prawni tym

świętym, jednak sądziła, że nie przyjmą, wiedząc, co przecież
 ma do powiedzenia o tym dziwnym wniebowstaniu. — Po wniebo-
 wstąpieniu Chrystusa Pana Maria przebywała na ziemi
 w domu ukochanego ucznia S. Jana. Często udawała się
 na górę oliwną, świętą miłowaną przez Zbawiciela,
 aby w miejscu wniebowstąpienia unosiła się myślą
 do nieba i w miłości przeżywała samych Ojczyzn
 pragnęła przedniego podziwienia się z najmiłszym Synem
 i Bogiem. Jednego razu, kiedy tak trwała w mod-
 litwie na górze oliwnej, stanął przed nią Archanioł
 Gabriel i zwiastował, że za trzy dni będzie podwy-
 szona nad chory Anielskie. — Anioł z Synem, stał się
 nad, zwycięstwo odniesione nad śmiercią: bo tylko usnie-
 na chwilę, a przebudziwszy się ujrzy nieśmiertelne w blasku
 wiecznego życia i usłyszy głos radości i uwiel-
 bienia. — Na znak tego zwycięstwa padał N. Panna i
 Gabriel najskromniej głośniejszym głosem, niebiańskim
 światłem, jakby promień łaski urwany z samych sklep
 najwyższego tronu. Po zwycięstwie Archaniada Maria
 zdołała niewymowną radością wzniść hymn dziękuję
 i kiedy w poranne sekunda radości przed Bogiem, wsta-
 ktańczy się i pokłonić, wstąpiła do nieba albowiem zniża-
 ją do ziemi swe wieńchy. Jeszcze przed uspięciem naj-
 szczyt Panny wstąpiła do nieba rozprzestrzeniła po całym
 świecie zebrała się z cudownym sposobem w Jerozolimie
 pożegnania najlepszej matki rasy ludzkiej. Stąd im

snem przy najsmieśniej ucieciata bogo Dawidana.
Dusza Maryi w gronie Archaniołów, Aniołów, Cherubimów
i Serafimów, włożony stłowi najmiłszego syna, obli-
sienica Ducha i przedwiecznego ojca. Tym czasem
apostołowie nieśli najcenniejsze zwłoki do grobu
w dolinie Jozefatowej; kiedy jacy sporywaty świeże
papioty jej rodziców. Wzruszy Chmiecianie sili
w kuto najmiłszy matki, nad ciałem wznosili się
wieńce z jasnych obłoków, na których niewidzial-
ni Aniołowie najsmieśniej spiewem łagodził smutek
wierznych i miłobicia, pacierze, napawali bogo-
łubne dusze. Widząc starci Żydowski z jam
wielką uwierzytostą, prawda Chmiecianie najsmieś-
niejsze szeregunki, wyśdali mnóstwo ludu, aby odebrał
i spalił najcenniejsze ciału Dłiwicy; ale wieńce
z chmur unoszący się w górę, natychmiast swoim
krągłym obrotom wrystnich Chmiecian, a nadzw-
yczajny ślask obrotów zuchwałych. Tak kiedy
nieś pod kady puste powali, a wieńce obłokowy
znowa świecił w powietrzu nad niemi: wtem
przechadłszy kapłan Żydowski Cefoniarz nucił
się do trumny i Lazarz mu wnieść się uschły; nawró-
cony też kara, prosi o przebaczenie, a za medytacją
apostołów nie tylko sam został udręciany,
ale nawet obłaskieni wrzek odryskali, do wstąpienia

tryumfu matki zbawiciela miłosierdzia, nawet zle
 dzieci zostatu ubogacenie widawnej taski jej
 dobroci. Ale trzy dni po złożeniu w grobie nie
 pokalanego ciała, przybył Apostoł, a
 nieulełony w smutku że się opóźnił, choć przy-
 najmniej pożegnał najświętsze zwłoki; lecz za-
 otwarciem grobu nie znaleźli Apostołowie zwłok
 Dzieciworych, a w zdumieniu nie wiedzieli co myśle-
 to poezji. S. Józef po wejściu do grobu, usnął
 nagle unosząc się ^{w podziębku} Niemażony drzewie, jaśnie-
 jący całym blaskiem chwaty wiecznej i sto-
 lecznej chorami Aniołów nuczycieli hymn uwie-
 śnienia. Apostoł w zapale synawskiej mi-
 łoty wyciągnął ramiona do ukochanej matki
 i wtedy dla oddania jego smutku bógom
 wiona Maria parnę swęjż żłucita. -- Obo-
 co nam podanie zachowało, może być, że tu wiele
 dziadała ludka wyobrażenia: lecz jeśli to podanie
 nie jest prawdziwe we wszystkich najdrobniejszych
 okolicznościach, to nie może mniej dowodzić tej upew-
 nionej prawdy wniebowzięcia; które dla
 pociągłych dusz chrześcijańskiej gwałtu patrzeć,
 bo jak trudno pomyśleć o tej najcenniejszej dzie-
 ciu osobistej Dobroci i miłosierdziu, że się

wznosiła do niebios, aby tam ustawnie przyczytała się
 z całym światem, bo nikogo nieopuszcza, nawet i tych,
 co smia w zalepieniu miasta błuńnictwa na to naj-
 wystrojsze gwardie poranna. — — Kościół grobu
 N. Panny znajduje się w głębi doliny Jozefatowej u sa-
 mego podnoża góry oliwnej, zaraz na lewo po prze-
 sianiu mostu na potoku Cedron. Małutki obmurowany
 dziedzińcyk i ozdobiony blademi oliwami poprzedza
 świątynię, która jest cała w ziemi, tylko sam front
 wchodzi widzieć nad ziemię. Ten front od południa
 zupełnie jest w gustie gotyckim zbudowany, jego
 drzwi z dolną małą kolumną, a konary piszka ozdoba
 z ptaszkami i różnem wyrabianiem. Ściana
 więcej widena sam korytarz wchodowy swojej wpa-
 niatości: pięć schodów marmurowych białych,
 szerokich, od ściany do ściany na trzynastu stopniach
 prowadzi do świątyni, nad niemi wznosi się wysokie
 sklepienie z wielkich kamieni gładziutko spójnych, a ten
 wspaniały zniżający się ten wchód do wnętrza i tem-
 na świątynię, odkrywa tajemniczy blask lamp i wonne
 obrazy. Katedra. Przy wstąpieniu, jakiegoś się dostrze-
 cza na wskroś do tego grobu, nie zadziwi się wyz-
 naniem słonecznic, które uderzają, że w tej świą-
 tyni świeci zapach rajski. Po pięciu stopniach z pra-
 wej strony od wchodu widzi się w ścianie wielki drzwi za-

mierzane, które, wedle dawnych opisów, przynależą do klas-
 toru zbudowanego, jak sądził Wilhelm Tyrzyński, przez
 Godefreda, gdzie było sto zakonników znanamitego rządu, syzgu
 wedle reguły S. Benedykta. Dział tego klasztoru niema i śladu
 choćby więcej jak po puchawstwie szapniach znajdując się w grubym
 ścianach tego murytaria po obu stronach domu prawnie prze-
 ciwległo kapliczki: po prawej stronie od wchodu to wydosta-
 nie w murze na 6 stopni, na pięć stopni, a na drugiej con-
 tynentalnej skrajnie od północy, jeden na wschód S. Józefa
 mur, drugi na północ S. Annę, te te ołtarze mający by-
 wało przednie na grobach rodzinnych tego domu i
 Alunji. Wilhelm Tyrzyński powiada, że w tej kapliczce
 była pochowana Alisena córka Baldwina II, to
 na siostra, a matka Baldwina III, lecz żadnego śladu
 jej grobowca nie widziałem. Dawniej te ołtarze należały
 do Kierstów i Georgianów, dziś do Greków. Z drugiej
 strony również prawnie wielkimi kaplica miała grób
 i ołtarz S. Józefa Oblubienicy: dawniej była tu jeszcze
 grób i ołtarz starca Symeona, który miał stępnie wstęgi na
 ręce przedstawione w kościele diecezjalnym Jezu. Dziś w tej
 kapliczce żadna się lampa nie pali, a za starą Opatrzności
 w katedrze była lampka: tu od czasu siedmioletni. Pojeżdżając
 ze schodów do podziemnej świątyni, napotkam spotkanie po
 prawej stronie ołtarz S. Stefana należący do Ormian. Sam
 Kościół, jak chce Nicefor, jest zbudowany przez W. Konstana-
 tyna: ma formę łacińskiego krzyża, to jest z dwiema pod-

nożem, lecz dotychczas nie udało się. Stłucz korytarz ze schodami: serany i sklepienie marmurowe z gładkich ciosów. Po prawej stronie od wejścia, albo na samym środku przed nożem korytarza jest duża wielka blaszka zgrabna: jest to grób królowej Katarzyny, wyłożony w tylniej ścianie żupianem w kształcie, jak grób królowej Katarzyny. Przed samą, lewą ścianą, ścianą, grób królowej Katarzyny jest w kształcie Greków. Przed marmurowym i marmurowym można tylko wpuścić się schylnie wejść do grobu, który jest z najpiękniejszego łóżka grobowego w tylniej ścianie wyłożony i okryty białym marmurem w tylniej ścianie, i tu leżą najpiękniejsza i najpiękniejsza. Leży grób na trzy łóżka i trzy ściany za ścianą Greków i Brimian: i dawniej mogły być tylko odprawy i sami królowie, bo jeszcze za czasu króla Chateaubriand królowa ten królowa do królowej. Dwadzieścia laty i więcej się pali, a grób królowej i królowej jest w kształcie, w całym stanie tylko zastawami jedwabnymi okryta; dawniej za królowej, jak surowy królowa Daniel, był ten grób wyłożony pięknym marmurem. Wpuścić lubych wewnątrz, odpowiedniemu państwu przy tym tożsamości i spienia królowej matki. Tu odpust królowej. Tu wejściem z grobu widzieć po lewej stronie, wprost przeciwnie grób królowej wielki i wprost wprost w ścianie królowej i tam znajduje się altar Jakóbów: stamtąd i dalej w samą głębię noży korytarza spotykasz w końcu altar należący do Greków i Brimian; dawniej ten tylko jeden altar posiadali Grecy. Wracając drugim bokiem tej samej korytarza, znajduje się na przeciwko grobu wprost

ni wielka framuga, która służy Moslemom za miejsce
 modlitwy. Na wschodzie broniem ścianki imię Maryi,
 stosownie do jej natchnionej przepowiedni, wszystkie
 narody błogosławia. Moslemini stężejął niejśa, ciek
 ciekują, dla niepokojonej Roszicki, często przychod
 do modlić się, a w ścianach żużli się leżąć nie ma
 cieniem oliwy, w której są 2 lampy u jej grobu.
 do prawem kamieniu kępsa nie ma, a lewa leży
 się z korytarzem wschodowym: leż w głowie krzyża
 znajduje się krynica, a za nią jest otwór aby się
 wody ostatnich stopniach korytarza wschodowego
 znajduje się po prawej stronie wychodzą z kępsa
 nie wielkie cele Greekich żięty umieśczone w gru
 basie muru kępsalnego. W ścianie wniebowzięcia
 żiętyraja, się wszystkie narody do tej świątyni na
 unowęste należeństwe. Światło śienne wchodzi
 tylko drzwiami i oknem w kształcie łufy ~~widzi~~
~~nie ma~~ nad nogą krzyża: wprawdzie po całym
 sklepieniu błyska, porozrzucone lampy jak
 gwiazdy, jedna wie ten ogień nie rozpręda ciemno
 która, jeszcze żiętyraja obłok nadzieda w czasie
 liturgii. Za panowania Turków trzeba było
 opasać wchod, ale dziś bez żadnej daniiny ka

wejść może: wtasami jednak nalerij kerat do Gre-
kowi i Barmian.

Niedaleko od kuciatu Grobu S. Maryi wlewo nieco
na wschod znajduje się także pod górą, oliwną, Grota
Krwawego Potu dość obszerna i prawie okrągła, któ-
rej średnica ma 15 kroków: spiera się na dwóch
filarach grubych nieobrobionych, zleż opoki wyz-
łych, bo z grota składają jedną całość. Naprzeciwko
wschodu widai otwór wykuty w opoce, nad którym
obraz prostego jezuita przedstawia Zbawiciela
klęczącego na modlitwie i przyjmującego wielkich
żrząk Aniota. Anselm powiada, że przy tym
otworze na wystającym gładzie, miał, wedle poda-
nia stać Aniot: a do dziś dnia miejsc ten
uważa się za to same, na którym Jezus Chrystus
modlił się przed męką. Po prawej stronie od wcho-
du widai w głębi drzwi zamurowane, co dawniej
prowadziły do przyległego ogroju; a polewym
boku znajduje się wykuty w skale otwór z obra-
zem spiących Apostołów. Płaski ścienny wschodzi
drzwiami i niewielkim w górę otworem okrągłym;
grota wewnętrznie bynkowana, a na sklepieniu roma-
nowano gwiazdy, co zapewne w tym guście i stał.

brnie, dla czego nie zostawiono w naturalnym stanie tej
 skały. Dawniej zastawała w zupełnym zapuszczeniu,
 i mieszkańcy zapuszczali tu bydło; za dziecia Radziwiłła
 należała do woskowskich parobków i z tej przyczyny zosta-
 wała w zaniedbanie; dzisiaj wyteżernie należy do
 katolików, lecz ubodzy zakonnicy nie mogą, jak ^{potrzeba} ~~potrzeba~~
 wyprzągnąć tej graby. Później lamp ustawie tej palił przed
 miejscem modlitwy zbawiciela. Bieda wspomina, że tu
 był kamień, na którym ślady kolana Chrystusa pana po-
 zostaty, ale ten kamień dziś zatracony. Na wieknie go-
 ły, jak świadczą S. Hieronim, Brekard i Bieda, znej-
 dowad się niecier, którego ani śladu nie zostało. W tej
 grocie od pust zupełny. — Zbawiciel po ostatniej
 wieczerzy szedł z uczniami wedle swego zwyczaju do oli-
 wnej góry oliwnej. Po drodze konował przegnalne na-
 ki dla swoich uczniów. O. nie nie znam tak smutnego, tak
 ciutego i takem śladko unosiłego serca, jak te ostatnie nauki,
 jak ten mitosis testament przekazany nam w Ewangelii S. Ja-
 na. Widać się niecier ani o swoim smutku, ani o mitosis,
 lecz jedynie zależy jest utwierdzeniem lubych uczniów
 w swej tej nauce, a jednak z każdego słowa niewymowna
 dolęwa się żalosi potężona z nieskonwona ciutosi, i
 stały odien' może nam dać smutek i mitosis życia na toż smier-
 telnym, nigdy błogosławi unochane swe dzieci. Jakiż często
 powkorta zalecenie wzajemnej mitosis, która jest duszą
 życia Amiesian'skiego. — Potem pojechał woskowsy, mówił

ten mistrz Dobroci, zeświadczeniami mojemu, jeśli miści mi
 bezdanie jeden ku drugiemu. — Serce się ścisła stygła, jak
 prusi, alysimy za najwyższy dowód miści, to jest zapo-
 łożenie duszy dla nas jego przyjaciół, odptasili wzajemną
 miści. Nie zostawia nas sierotami, ale w dziełstwie
 podaje swój pokój i żywot wieczny. Na świecie ciżok,
 ale nam każde ufaj w jego ojcowską opiekę, bo on cier-
 pieniem świat zwyciężył. Z jakimże świętym zachwytem
 roznieśnia się dusza ostatnią modlitwą Zbawiciela, gdzie
 się ten jawnie maluje gorące pragnienie połączenia się z ma-
 uściennym ojcem i najstodole zjednoczenia się miści, z całym
 stworzeniem. Wśród tych stęskłych i niewyłych upamięci
 przeszli polak Cedron. Zbawiciel był smutny, serce ciżniło
 na tę wiadomość, że mistrz leży w schodli, napędziło się
 smutkiem i miejsce do kuta było smutne i prozorne. Teraz
 nawet we dnie, kiedy wstąpisz w dolinę Józefatową,
 w ten odwieczny smutek z milionami grobów, w ten
 wóz ciżny, skalisty, prawie wszędzie odarty ze wszelkich
 roślin, bo tylko blade i smutne aliny ciżnią, gdzie nigdzie
 brak góry wniebowstąpienia: dziś mówię, kiedy wędruję
 do ogroju i do tej prozornej piekary, wstąpnko ten
 smutkiem wdech, wstąpnko ci dowodzi, że ten był
 ostatni chwile pożegnania i modlitwy Bogu oświeca.
 Ten jaw grobowy zdaje się ustawnie ponurym cichem odbijać
 o swoje ślone najcenniejsze gany te słowa jedne najgłębszej
 Zatości: Smutna jest dusza moja aż do śmierci: te so-
 wa, które Zbawiciel w Bojotini i z oknami ludzkich

natury wyrzucił do brzech ulubionych uczniów Piotra, Jakóba
 i Jana, do innych zastawił we wsi Getsemani, którzy
 dziś niema i ślachu. Potem opuściła uświęconą w ogrodzie na-
 kazuje im chwila i modli się, a sam ulega się do tej
 groty i pada na obliwie. Poglądając okiem wiary na
 to święte miejsce, obejmując umysł twój i wzmiankę, stan-
 pie smutek to serce, które przeżyte wdzięczności chętnie na
 skrzydłach rzeźni młotów polecieć chciałby w siódme niebo
 za swoim najświętszym kochankiem i najmilszym
 zbawcą. — Jako błądząca ofiara i nóg sprawiedli wsi
 boskiej: niewinny i najczystszy baranek dzwiga na siebie
 wszelkie przekroczenia wszystkich ludzi powstających od adama, aż
 do ostatniego człowieka jony historii świata i dla wiekowego za-
 sy i uświęcenia świata odwiecznego bóstwa, a tylko smutkiem
 i twój naszej natury przepędza się jego poświęcenie.
 Upada pod ogromem win całego świata! O, tam błędy i moje
 grzechy. Niewinny baranek wdryga się na ten wielki obrydli-
 wości, którzy mu nasze ~~grzechy~~ grzechy zgrywali. Ofiara poświę-
 cenia wzięła z nami całą twój śmierci. Błah, jakże
 wspaniały plan poniżył, jak zesparł się nowego stworzenia,
 kiedy Anioł, jego stworzenie, z nieba zstępuje go posłanie.
 Pot krowy oblewa najświętsze cięto i skrapią zbrodni-
 ców, ciemiz. O, jakże to męka duszy poprzedziła mękę
 ciała! Ta stawa, ten strach i smutek, jakże nas powin-
 ny przekonać o miłości Zbawiciela, bo niechciał oser-
 pnie wspaniały w swoim bóstwie, ale sama ludzka na-
 tura, ciężko i krowo pracować na nasze odkupienie
 Mejszcie, a my tak łatwo bieżniemy na przekroczenia

Po modlitwie przyszedł do ich niw i zastawczył się spiz-
 cych, erule i m. uymawia: Jednej godziny nie może się hu-
wai. — Lawste Bay od nas tak mało zajął, bo uszyt
 nie jego przykazaniam deżyje do naszego szynszera na
 ciemi i wniebie, są lekkie i stańkie: a jednak nie może
 my jednej godziny siewać nie ich spełnieniem. — Ta
 smutnej młodości uymawia iestnie kuchanemu mistrzowi
 chata się za uszka, bo Lawan sam ich uimawia;
 Duch ci wprawdzie uchwyci, ale ciato może. Do stawa
 odrywają nam niechodzą, gładzą, studują i dobroci
 zbawiciela: a kiedy do panisienia uirpien' duszy,
 i ciata samem się tylko wito mieleni skiem przyciąd,
 wtedy dla swich przyjań i nieprzyjań nie stożdani
 na jedną chwilę aż do skonania na krzyżu boskiej xdu-
 miwajęcej młodości. — Znowu powraca do groby.
 Patrzymy! — Gładzono nas, tak pamiętna w dziele Okup-
 pokrywa w gładkim mieleniu swajz boleści i zdomienienie;
 do kota pusto, puszcznie i cicho, tylko iż może dolecie' gład
 gotującej się stłoczonej na przymanie niewinnej ofiary: a ki-
 dy stożi ciuwa, wtedy apokstomii i woszyty dobry chęci
 i Duchem spocynwali smem stawać ciata. Ktoż pomyśli
 ciuzy i wpuszcid skąd pustrzegasz. Moga i zbawcz klęka-
 cego na modlitwie jako białogłowa pojednawca ofiara na
 uszytskich ludzi. Kogoż nie rozkuli widok nawet zbrednia-
 na, kiedy w ostatniej chwili przed panisieniem karę uimaw
 modłami do Baya? A Lawan pomyśli i zdomi' się, jak od Łaki
 nie pżyty oklepienia niewolkie i niekwalify się na uszytpru

Ziemi, co taką krew niewinną, i gotowała się na nieistych-
 chano, do tego zbrednie Bogobójstwa? Lecz taka była wola
 Syna Bożego nakłoniła miłosierdz naszego zbawienia. Zupoko-
 naniem i zdumieniem trzeba upadać na oblicze przed tą dobro-
 wolną ofiarą, a im mniej możemy przejść tą nieistychą mi-
 łości, tym więcej powinniśmy przejmować się wdziękiem i siłą po-
 kornej wierności serca naszego. — W czasie pobytu w Jero-
 zolimie ledwo nie co dzień nawiedzałem tę ś. grołą kraw-
 wego jęz. Smutno to przebiegać te miejsca: ale smu-
 tek w Bogu jakże wielkim dla duszy skarbem! Biedny on,
 ten rozpaczy, tylko usposabia duszę do wznieśłych myśli:
 jest to smutek miłości, a miłości nawet w swoim smutku
 jest słusznym. Raz rano miałem moją ś. omyć pani-
 skią przed odstawem modlitwy Chrystusa pana. Gdybym
 chciał być niewsty, toby same święte miejsce musiało
 mi rozrzucać. Mój dobry i bogobójny Chwali Bóg
 wspaniał ten i prawdziwego w Panu uniesienia ducha
 tej świętej ofiary i głębiem uczestniczenia, a tłumionem
 tkaniem podsycać moje wzruszenie. — Hezycz mój
 że z krawego jęz. sprowadzę na Ziemię wyrostko drzewo
 na którego liściach miały być lińery z kłm wyraża-
 niem: O smierci, jak gotnie Twoje wspomnienie! —
 Wiem co rozprawiać o prawdziwości tego podania,
 ale trudno zaprzeczyć, że ten wymysł jest grzechem
 ku i trawgi Syna — oświeconego Dziwnie jest ładny.

182
Jednak Hro' po dokonaniu odkupienia lubo zawsze mamy
trwając śmierci wlag dla samych niewiernych trniczenia
zwykłych niemać wylecia, ale jej wspomnienie nie jest
gorzkiem dla Chmielewianina, jeśli pośle jej po drodze Za-
konne: wtedy bowiem pyta się z Pawłem; — Gdzie jest
zwykłe słowo twoje, śmierci? gdzie osienc twoje? Sen Hro'ki
Przy który nam dał to zwykłe słowo przez Pana nasze
go Jezusa Chrystusa.

Łapan przy grzebie znajduje się Ogrynce, na którego samo wspomnienie smutek wiska się do serca. Na małej plaży cichnie obwieszeni niewielkim murem wokół się dotych- czas są bardzo starych oliw, które jeśli nie uciniały smutek Otryskusa pana, to niechylone się odwrócić z kon- ni oliw istniejących za czasów Zbawiciela, bo to drzewo prawie jest nieśmiertelne. Później pewnie że już to drzewo były przed wstąpieniem Turków do Syrii: starożytni nie stykano, wykazywały imi grube, suche, pęknięte i wypru- kiate, jednak pękają z drugiej strony gąszczu, które zasto- tem najabstycji ubiegione oliwkami. Z Półkni tych oli- wek robią nasi Lekarscy koronki i rożenie i jako naj- większy dar posyłać w różne kraje Europy. Za latnie mis- tem pozwolenie zerwania oliwek na kilka nasów dożaniów, które są wzięte zawiązać się Głosemanki. Złotni i po- wali przechodzą w połowie tych drzew bolesni, które były świadkami niewymownych cierpień duszy miatają smut- kiem i młotem w chwilach ostatnich przesilenia się Boga, które patrzeć na pojmanie i kłótnie między Swoje

Stworzyła. Jakkie w tym ogrójcu, w tem tróde i porzątku
 mżki Chrystusa, wszystko jest smutne i dżikie! Przepalone
 kwarami opoki susewe patrz do koda, a kilka białych
 oliw, jakby gwałtem wydarły z skalistego gruntu, by-
 najmniej swej, martwej postacią nieodżywiają, mżją.
 W ogródce najsmim w pśróde nieopisanych przyjemności upadł
 pierwszy Adam: a teraz w ogródce oliwnym. Drugi Adam
 podnosi upadłe ozdowierzenie; rozkosze Edenu niemożę
 się porównać z tym dżalim ogrójcem, bo ten balić abo i to
 się w naszę wieczną reżani. Skożownie do opisu Ewangelii,
 widzi się na rżut kamienia od świętej graby niemożę
 wysięp skerwonać skaty płaskiej niemożę wysięp ogrójca:
 na tym gżacie spali bżę Apokstolowie w cżacie modlitwy
 Chrystusa i te pokazyją bżę malutkiej skalnej podnieś-
 nia, które nazywają tżema poduszkami Apokstolów.
 Tu zbawiciel nie spokojony bżę, i smutkiem potykro-
 niewiedzą spżężył uerznie. — Kilka schodów kuty
 w kamieniu prowadzi z tego gżatu do ogrójca, gdzie
 prostręgan w kącie zamkniętym skoma, opoka mżę
 prajmiania Zbawiciela. A kiedy pomyśli, że ten Ju-
 dasz że zżęją stżalców i Zbawiciela z kijmi, mżę-
 mi, puchadniami i latarniami w smod cżinów nazy-
 pnyżęd' wybrany uerz, Apokstol Zbawiciela pżędo-
 waniem mżę i kiedy pżępamiętał stędkie alęjszkie
 Chrystusa pżę w ten okropnej Zmiewadze, bo Zbawic-
 ła

czemu przyjaciel, a napastnikowi udrania cięże uko-
 niwy zastanowił się, że przy pejmaniu swojem myśli
 tylko nad ocaleniem trzech miłych serciców i prosi, aby im
 dopomóżno odejść i niewywręcił patrzył na uciętą nej-
 gorsiwstych zwolenników Chrystusa: O, wtedy trudno się
 nie pnieją obrydzeniem ludzkiego zepsucia i słabości, a naj-
 ciutś, udręknowią dla tego niewymownego mścinnika
 ludzi, którym tak mało zastęgują, na to niepojęte przy-
 wozanie Boga. W miejscu pejmania zneyduje się
 mata kolumna postawiona przez ojów Bernardynów z tym
 swiętym napisem: Et hic tenuerunt eum. Hic go poj-
mal. Do tego miejsca kicior przywiozł odprut chęć-
 ny. Obchodząc tak swięte i drugie miejsca trudno nie zawo-
 tać oleycejem starych pielgrzymów; Ptego stawionys'
 Ty, panie, żeś pozwolił ocom gresznym oglądać zająz-
 sze ślady naszego zbawienia.

Kamienista i doń ścieżka prowadzi na górę oliwną i
 na samym wierzchu nad oliwnym ogrodem widać białą wygła-
 rowinę, na którym, wedle podania, miała Zuzanna odpru-
 cić najświętszą i Matka naszy męczkaję na ślanki uciętą
 to uciętą górę, gdzie jej wstępną przyjaźniato Syna. Na
 temże miejscu stała, jak chce podanie, wieża kamieniarzów
 i. Stefana, a modlitwa i przytomność się przyczyniła się do
 Zuzany sławie pięknego męczennika. Ci padł obna rące
 za pewność tego podania, ale razem ^{trudno} udręknowią za
 jego zachowanie. Dla nas bowiem to ustawa męczennika
 wspomnień czołowej matki i boskiego Syna, i to najkolejnym

wodłożeni: ludzkiej pamięci i dla tego wniósł podania
skradem się zapisać o tej sławnej Dzielnicy, choć
nie ma na to pewnego świadectwa. Dalej na leży się
i cześć królowi umyłej jest góra, na którym stał Apostoł
Tomasz, kiedy królowa Anielska unosiła się w powietrzu
nieśmiało mu przepasnęła w pas, a tu padając na kamienny ślad
wyśmęta, której do tego czasu pokazywać.

Pracni w potężnie górę alimni, góry góry, które
mieszkał z pięknym bukiem alim; jest to miejsce najświętszych
ter Chrystusa pana. Zbawiciel z przyłączył się do Jeruzalem
z blizną się do Jeruzalem z blizną, która wznosi się
na synu Dawida, a cięciwisty ślad miasta, ujrzał
razem w swym umyśle widzącem bóstwie całej nieśmiałe
wzrostłoby tego zarlepianego miasta i płamać nad
nim miewa; Przyjdź, dnie i obłocia, aż nieprzyjaciele
twój i obłocia, i serona, aż niewstać i na ziemie aż obłocia
i syny twój i ciebie niepoznać cię na namiętności twój.
Takie to przepowiednia wypełniła się na Jeruzalimie. Ale
try święte dowodzą, najczulszej miłości Zbawiciela do swo-
jej krainy, choć było nieudzielną. Dziwnie ślad dąbne
przewiduje się Jeruzalem i dawniej, kiedy miasto było
świetne i pełne zdumiewających gmachów, mogło to miej-
sce być najlepszym punktem do obserwacji J. Gradu; ale
dziś ten widok bliski raz swego jawny, gdzie i daleko
lepiej akazuje się Jeruzalima, ~~z której się~~ z której
tej Góry i z której raz pierwszy ja ujrzałem: obłądki
bawiem zacięta ślady spustoszenia, a ogromne domiska naki-

346
raja, niepospolitej wspaniałości. Na tej samej górze prze-
płyniędli, jak pierwszej odemnie zauważono, rozkładali się
legionary rzymskie, które spełniły zapowiedziane tu zbu-
dzenie Jeruzolimy. Dawniej za czasu Chrystian była na
miejscu macieja kociet i tu siedmioletni odpust.

Wstępniejsze wyżej szedłem w poprzek góry ku
stronie południowej dla oglądania grobów proroków.
Patrzyłem na wchód, myślałem, że to jama cysterna, bo krogły
otwór wyżłoty w skałę odkrywa ci dół głębszy: tenże
spuszczeniem się w ten dół, do czego ci pomagają naruszone
kamienie, postrzegasz okrągłą salę, a wkoło jej iśmiej krog-
ły wielkie korytara także wyżłoty w opość, z którego wróż
na strony biegną tak niskie korytarki, że choć wejść
tęba potrzeb jak ścieżka, a w nich często na potykasz
grobowe framugi, lub nieco większe groby. Chciałbym
te groby mogą być najobstętniejsze w Jeruzalemie.
Ten są najniezgrabniej dokonane; skąd bowiem po prostu
famebriana bez żadnego wygładzenia, albo planu. Nad-
zwyczajna gorga, gorgoni i faryne potrzebnie ze swięca,
złoty przedko szło wyprawiają, niekiedy. Nie wiadomo
jakich proroków znają tutaj, się tu napisać, jednak samo
złożenie o grobowce tych natchnionych świętów już
wynagradza wyobraźni podjęte brzoły przy zmiędlaniu
tych mało znanych i nieznanym grobów.

Deleż nieco idąc na górę spotkałem zrujnowaną cysternę,
której zostały ściany murywane w ziemi i sześć arkad.

a dawniej było ich dwanaście. Padanie ulegające,
 że w tej cysternie dwunastu Apostatów przed rozciągnięciem
 na opowiadanie Ewangelii, ucięli skład wiary,
 zwany Apostolskim. Na wierzchu tej cysterny był
 dawniej kościół, którego trzy nawy i ściany je-
 dre ogłodał pan Anzelm. Gdyby żadnego innego
 nie było dowodów prawdziwości wiary Chrześcija-
 Ńskiej: toby dla myślicyjących mogło wystarczyć samo
 wspomnienie tej cysterny, w której chłoniliś dwu-
 nastu rybaków, ludzi biednych i prostych, dla udo-
 lenia symbolu wiary całego świata: a ten świat
 uświadomiasz tak rozszerzy, tak przyszedł, na głę-
 najbiedniejszych ludzi najbiedniejszego narodu wy-
 rzucił się z myślicyjących rozkoszy, przyjmując surowość
 obyczajów dawniej nieznaną i heroicznie poświę-
 ceniem się sam siebie odumiewa. Nie jest że to
 wyrażony przez Boga? Tu siedmioletni adpusk.

Nieco wyżej o kilkanaście kroków postre-
 gasz kolumnę brzozy dla oznaczenia miejsca, na
 którym Łbawiciel nauczył Apostatów mudlitwy
 pańskiej i dla tego nazywa się to miejsce ojcie
nawę. Ewangelia J. Łukasza zdaje się utwierdzić

prośanie: Z betanii berunii, gdzie mieszkały Maria
 i Marta, trzeba iść do Jerozalemu przez górę oliwną,
 a stąd bardzo prawdopodobnie do prawdy, że się tu zatrzymał
 Zbawiciel dla nauczania Apostołów modlitwy. Dawniej
 była tu kaplica. Tę samą Danił mówił tu widział wielki
 krosiec, a pod odłanem wielkiej piekarni, w której miał Jezus
 Chrystus nauczyć modlitwy: ale porównywanie z dawnemi
 takimi opisami, rzecz jest widoczna, że krosiec z piekarni
 składni wiary uwiądła na miejscu modlitwy pańskiej. Tu
 więc Zbawiciel nakazał nam Boga namyślać wjeżdżając i prosić
 to właśnie ufnie obchodzić w sercu. Tu rozkazał aby
 wnas było Jego imię święte, to jest stawiane przez nas
 sprawy, jak to sam pierwszy prawił: Niechaj ^{al-} Jakiś
światłość wasza przed ludźmi, a by widzieli wasze
dobre i chwaliли ojca waszego, który jest w niebieszech.
 Tu nam nakazał prosić o królestwo Boże, to jest opanowa-
 nie wiary i cnoty przez pełnienie tak na ziemi woli
 Jego świętej, jak i na pełnia ustanowione duszy w nie-
 bie. Tu podał sposób ~~oświe-~~ uduchowienia nas
 potrzeb doczesnych i wiecznych przez ufnie w Boga,
 a razem przyjmując Zbawienie i niepokojące troski
 albo oświecenie, albo o Zbawienie dalekie, przysięgi.
 Tu dał nam sposób utrzymania odpróżnienia grzeszów
 przez darowanie win naszych drugim i tu ufnie niekiedy
 nakazał się na ukalanie nami uświadczenia do grzechu i nakazał
 nam jakiegokolwiek w tym celu prośbami mamy ufnie

brani: to jest medytacy. Tędyżko umieszczone crego po-
trebujemy, a tak po prostu i krótko, że jawnie przeswi-
ca się boska znajomość człowieka i umyśły się, jak
mówi Chryzostom, prawdziwej filozofii w tej medytacji.
W miejscu urodzenia się Cyrenanin, jak słodko go powitanie.
Stąd rozszedł się ten głos prawdy po całym świecie. Do
tego miejsca przywiązany jest odpust siedmiolatni.

4) Janich trzydziści kroknio przesuwają się
wyżej w stronę północną, pokazują miejsce, na którym
Zbawiciel zapowiedział skonczenie świata. Widzi tam
jeszcze ślady fundamentów kaplicy, która się dawniej
wnosiła. Na tym miejscu, w obec Jerozolimy krył się dwa-
nastu o konie świata i strasznym zgładzie dosiadałym
wielkiego wrażenia. Zbawiciel udał się z Kusiada na górę
oliwną. Wspaniały widok dawnej Jerozolimy u stóp się roz-
kładał. Potężne mury miasta uderzały swoim ogromem,
a nad niemi wznosiły się wieże jakby odlane z jednej klu-
ki marmuru białego, tak były gładko szlifowane z kamienia
czysto dwudziestotokciowych. Wewnątrz cięły się pyszne
palaie i portyki z mnóstwem kolumn: leu nadawszystko
zdumiewał kusiad, który na sto toków wysoki zdawał się
patnącym zdale, jakby góra najbielsza. Kamienie marmu-
rowe, wchodzące do jego składu, czysto były na 45 toków.
Długie, a seramy zewsząd miały bramowanie ze złoty blaschy.
Mnóstwo drzwi powleconych srebrem, albo złotem odbe-
lają wschodzące i zachodzące słońce i niektóre z nich były

na siemexiest latami isopowio . przez tego kacie cieżwie
 . strapiły różni cielecy ze złota i srebra , a szerególniej
 stowona luda winnicy latowst , której grano złoto było
 wielkości otowiocka . Wszystkie griny miały paterki
 złote , a sam staryt swiętyński jęży się złotem i jęzami naj-
 ostrzej xanuncjonem , aby pastero nimogło siećci . (Chale-
 lej ludowy sity płowcyne krowganki sparte na kalcem
 nocy zolowciowych z jednej sztuki marmuru (zalego. 1).
 Dwa, wspaniałością uderzeni (zpostolowce , języci przy wy-
 chodzie z kaciada jeden xniek nawodot : Wawryciele,
patrz jakie kamienie , jakie budowanie . A Chrystus od-
 parł , że nie roztanie kamieni na kamieniu . Tydzień proń,
 języci były zpostolowce , mniemali że kaciów Jerosolimski
 ma trwać do skumienia miasta : przeto stawa Zbawie-
 ciela nadzwyczajne zwałity urażenie i powstę języci
 na górę oliwną Zbawie Zauzgli bytali kiedy to będzie?
 Zbawiciel upowiaada im Zbawienie miasta i kumie miasta.
 Gdy upręcie Jerosolim wojakiem atakowno , kedy wiadzie , że
 się przybliżyło spustoszenie jego . Spalegną pałaca , mięsa ,
i zapędzą go w nieumyły męzdy wosystris pałody , a Jeru-
 zalem zaptane będzie od pałacy . To przepowiednia , która
 dla samego najdokładniejszego spełnienia ranej namyślać
 może historia , jest nam języci re najmnia , pałacy i drugi
przepowiedni , o kumie miasta . Tytuł , mór , tręziński
 niestęchany miok , kumieński dania i kizyca , spudani gwaro-
 skraszenie stropow i mór nie bieskich , oto są groźne Zbawie-
 o skumienia miasta , od których ludkie schinoci że strachem będzie.
 Znak syna ostawiockiego , kójst kruz Zbawieński na niebie i wstędy
) De bell. Jud. lib. VI. c. VI. p. 915— 919. ed. Colon.

jako błyskawica przebiegała ze wschodu na zachód wystąpił
 syn króla w alabastrowych i wielkiej masy i chwata i poszła Anioły
 z brzołą i głosem wielkim zwiastując wszystkich ludzi od wschodu
 wschodu. I siedzi na stolicy majestatu swego otaczony du-
 chemi wybranymi i postawi dobrych po prawicy, a złych
 po lewicy: a wtedy zabrzmia wyrok niezmienny całej wiek-
 ności. — Jakże sprawy umiesz nas w łobzie błogost-
 anionych? Oke wyszł mi toś, kiedy wspomniemy cię pi-
 cego Chrystusa, w naszych bliźnich, a przeciwnie wy-
 cych cenna cnota naszego i wieczne przeklęstwo. O Boże,
 w samym najstraszniejszym wyroku tylko miłosi addycha.
 Po takiej przeprowadni zbawiciel stara się obudzić nas
 cnoty i w tym celu opowiedział na temże miejscu przy-
 powiesi o dziejach panna, o talentach, a wreszcie ostr-
 ga nas temi słowy: Mój się na pieczy, aby nigdy nieby-
 ty obciążone. serca wasze abraczstwem, opłotem i sta-
 raniem tego żywota, a wielcy na was z braskiem on dzień
 nie przypuści. Czytajcie to wszystko obywateli w ewangelii,
 com ci po krótku namienić, i siedźcie na miejscu prze-
 mian w całej strasznej dolinie Jozefatowej, cudem się
 udzieli cieniem i twoga i spoczniesz w okale, a ciali-
 te groźne znaki na niebie i ziemi już się nie powta-
 rzą: bo niebo i ziemia przemienia, ale te słowa
 pismańskie nie przemienia.

Nareszcie wstąpiłem na sam szczyt stradkowy góry oliw-
 nej, gdzie zbawiciel w przetykaniu się użniewa zakamup-
 dzie do ad kupienia chwalebnoim wniebowstąpieniem. Zgła-
 dałem runy, które porośnięte z pyzłego gmaczu, co go była
 wzniasta J. Helena. Kusiad był okrągły majęcy średnicy

jakich przedmiotach umieszczonych do kuta ściany kolumnada, która
 jej przedstawia, do tego porządku, sam słup kapusty nie był zbyt
 piękny, jak wspaniała S. Hieronim i wielu innych: utrzymu-
 wano się bowiem minimum, że nie można było nigdy zam-
 knąć kapusty na takim miejscu i nie któreś umieszczono do
 niej zbawiciel. Teraz same ściany wielkiego kolumnada
 wzniesionej w tej samej chwili, jak i wzniesione. Wzniesione na samym
 miejscu wieńcowości, która wznosi się mata kapliczka
 wzniesione okrągła, a zewnątrz osmioboczna, która
 posiadała ścianę umieszczoną ścianą, swiętynią budową; wko-
 jest okładana kolumnami korupciwnymi z ładnego mar-
 muru i piasku, które wzniesione były różnymi florami i cen-
 trum: lewa i ten swięty podłoga, a umieszczona ścian
 zalepiono po prostu wapnem. Tytuł Daniel, który
 miał w tej swiętyni kolumna wzniesioneści kolumna
 da, że i ten kapliczka osmioboczna nie miała pokrycia;
 niechciano tu bowiem zamknąć drzwi wzniesioneści zba-
 wiciela: teraz jednak przednie fronty kaplicy. W apsidzie
 kolumnada, to jest w tym samym miejscu umieszczono przy wielkim
 ścianie, była słonna marmura z ścianą Duchu Świętego;
 Anielm jest ostatni wielki kolumna w pół renowacji, która
 w tej samej chwili. Kapliczka ma zewnątrz okładkę 24
 kolumn. Wchodząc we drzwi umieszczone po prawej stronie
 ścian ściany Chrystusa Pana wzniesione ścian umieszczono i ten
 ścian okładony jest marmurem w kwadrat, ten ścian wi-
 dai dobrze. Dawniej pełnymi ścianami umieszczono z tego
 ścian kamienia na piasku, jednak ścian w tej samej chwili,
 ścian zostało ~~z~~ minimum, że ten ścian cięty przetrwał.

Kosciół dla uchronienia tej najdroższej pamiątki od niebezpieczeństwa gorliwych, zabronił przed kawa, kłótny braci ślad najmniejszej emigracji. Daniel widział tu jeszcze dwie ścieżki, ale później ilustremi uczęszali z opłoni jedną ścieżkę i przebiegli ją do mezeżu Akosa, czyli dawnego kuratora przedstawił na P. Maryi, gdzie ten ślad nie dawnego widział P. Stora. Ślad pozostały na górze celiowej jest lewej ścieżki, która jest ubrana nieładnie, jak to zauważył Drohojewski jednemu z Pa. nem Chateaubriand: oblicze frontu i bawiciele było murowane jak Północny, jakby używał zdiobade bar. barczyństwo do swej nauki. W tej kaplicy naprzeciw drzwi znajduje się altar należący do katolików, ten i ilustremi mają prawo odbywać tu swoje nabożeństwo. Niew dawniej Romani za pomocą pijaków byli wyregulowali katolików z tej świątyni: ale teraz na ustanowienie św. Ludwika Filipa mogą już ni katolików odprawić mne i w ten miejscem. Od tamtych innych uczyni i da, zewsząd kaplicy w kato przy chrześcijańskich murach kresada, a napraw altar. Greków, potem cyrów, dalej Arménów, a nawsić Kościoła. Za czasu Radziwiła kaplica była mezeżem i chrześcijaństwo nie mieli tu wstępu: za polityki Drohojewskiego można było wejść do tego mezeżu

Za niewielką upłatę. W dzień uświęcenia świąt
 ra się duchowienstwu różnego wyznania dla uro-
 czystych nabożeństw, a lud obsypuje tłumnie kłosa
 góry. Tu uderza przepiękny. Z tej góry słownej,
 która okazuje się najwęższą, i najpiękniejszą, od-
 krywa się widok zachwycający: przestęgał bowiem
 u datu Jeruzalem ciągnący się długim pasmem, dalej
 przedstawiła się szereg górskimi szczytami, które
 na wschód góra francuska spierała jak głowa
 cienna, dalej góra syjonu i okryte zieloną,
 i przecięte Jordanem; całe morze martwe błysnęło
 się przed tobą, a w głębi słońca uświetny gór Ara-
 bii przesyłał: na północ spływały się góry
 i szczyty szczytów od Samaryi, między którymi naj-
 wyższy wznosił się grób Samuela, jakby ten-
 jorowek chwał patrzył na opustoszałe dawnej
 Jerozolimę. Tuż si wspomniad przy opisie
 Galilei, jak zbawiciel wysłuchał i lubił naj-
 piękniejszą miejscą i zawsze tłumy na niego
 wśród skrajnych piękności przyrodzenia,
 bo ten widok niejako odrywa serce od ziemi
 i prowadzi do słachetnych myśli najbardziej
 chrześcijańskiego ducha. Jego nauka była zawsze

zastawiana, do ludzi i miejsc: zupełnie bowiem brad do
 niej powiad z okaleczonych przedmiotów; tam dnewo fi-
 gure pasterzające lisie słoty za porównaniem do zna-
 ków pośredniących konie świata, tam winna laborat
 przedstawia jego postawienie się z ludźmi, którzy w nim
 jakby galezki ślota, ślota, porównaniu i wzrost, tam
 rozrzucone glary galezki szklane szwaty barwy,
 iestby ludmi zamiatki i tak uszyjstwo, co atawo,
 było przedmiotem i powodem nareki. Także
 niejsta jest góra oliwna co dotychczas jej baki sa,
 oddalanie oliwan, figami i erasem winogradem.
 Była to góra najmilsza Chrystusowi Panu. Także uszto,
 między starośćmi swamielstwa chudzi i bawicel na
 to góra. Tu uszto ekstrematy gorzkie, albo apokaliptami
 i stuchali nareki basni. W dniu, jak pise J. Lukan,
 nareki w kosiele, w nocy przebywał na tej górze.
 Tę to jego swiętych mędrów uleciado ke niebieskie
 me ceje. Tę to romantycznych wspomnień reuży
 pryncypia, że do tego miejsca, które ostatni raz przy-
 udejsz do ceja ubtogo stawał swym dotknęciem.
 W głębi jara u podnóża góry jako ofiera oniepu dła-
 gu okrwawym poci gnęchy całego świata dala pomis-
 ca ja albo modlitwa, albo przepowiednia, albo nauka,
 a sam słępt obrad za tron do swego Wniebowstą-
 picia. Tę wprymy powtórne pryncypia Chrystusa jara

nie jako ~~szczyt~~ Łbrwiciela, ale jako Łękiego. ... Bada
 żyjący w siódmym wieku powiada, że w dzień Wniebo-
 wstąpienia każdego roku po skonaniu jej masy spadała
 burza z mrocznym płomieniem a wszyscy obecni w kracie
 na twarz padali: w noc zaszła przedziwna z uroczystości
 gromadziły się niezmierzonym blaskiem. 1). To po podaniu
 ludu, co swym tłumaczeniem chciał głębiej w konwencjonalne
 ustanowienie do tej góry przybrać w szale uwodzenia,
 która swym cieniem rozbraja wszelką krytykę. Bi-
 skup płatomaidy a później kardynał Witri nazwy
 wa górę alburną, górę trzeci świat: to jest, raz
 była osławiona łacińskim światem pasającą się w pre-
 ciwległym świecie Salomona, drugi raz tej góry
 wschodnia i najwyższa nieprzerwaną optywatą w ran-
 nem płomieniu promienia słonca, a trzeci raz, że
 do starożytności mnóstwo alimów do lamp kusiących.
 Arabi datą ją zauria, górę światła, a wszystkie
 narady mają, w ponowne wanie tej góry, która się
 odznacza białym szczytami: srebrny i żółty wnie-
 bowstąpieniem, płatu dnie góry obrazania, do
 na niej salomon powrócił Batwany, a ostatni
 słuch że strony północnej ma imię Młotów Gilejny.

Laraz przy wschodzie Wniebowstą-
 pienia po prawej stronie, to jest na południe, wno-
 si się meczety stary, niezgrabny, lecz pięknie oświetlony

oliwami i tam znalazł się grób S. Pelagii. — Ośm
 Biskupów przybyło do pałacy archy w Antyochii dla narady
 w rzeczach księcia. We wspomnianej swiętyni Juliana
 odbywa się uroczyste nabożeństwo. Nian Biskup Bal-
 beku stawny na niego i prosił go, żeby w przyszłości
 pastorem i ludu: a w tem przeszedł przez kuniot dumna.
 Poganek prawie cała w portach, klejnotach i 4 dnie,
 otworzone licznym orszakiem dzieł i pałacami przybra-
 nych w kształtne statki ze złotymi tancerkami na skrzy-
 lech wozysku czołga jej dziwna uroda, na którą patrzy
 ludzie nasycić were nie mogli. Jej twarz niezakryta, jej
 obnawione ramiona dowodziły oddania się rozkoszom,
 gdyby o tem nie było wiadomo i wieści poprzednicy. Wy-
 chodziła z kunioty napędzając całe powietrze wędzarną
 wonią. Biskupi na okaraniu jej tej niewiaśly spuszczają
 ze wzroku wzrok do ziemi, ale Nian patrzył pilnie i po-
 tem zalaną łzami wyprowadził i jej starania się o taką
 swiadczą chwalebna nauka o potrzebie 4 dobiecia 4 trójką
 troskliwie się duszy naszej dla porzucenia wrogów daw
 wiecznego oblubienica. — Na drugie dzień znowu
 nabożeństwo, znowu Nian kaze o strasznych sądzie
 i znowu Poganek w całym przepychu i blasku na-
 wieidła swiętyni: ale słowo boże pada na jej serce:
 "Zgubne wesatość" chwała, a obfite 4 skrapia obficie.
 Tote wpirownej wiosnie życia tknięta skrucho, pada
 u niej Biskupa Nana. Lud cisni się w kato 4 budowany
 widokiem tak dziwniej 4 taki Ducha Świętego. Tote carka

Niemożna gatzbica umyta w ródle Chrystu wychodzi Najbiel-
 szą. Potem Pelagia umyta w ocean i nikt o niej nie
 wie. - Ty siacie pielgrzymów z najdalej
 leżących krajów przybyłych do Jerozolimy spiera,
 po błogosławieństwie do pustelnika nie go nie bliwniej.
 Kapłani i sam patriarcha czerpa radę u tego męza
 pełnego ducha. Sam porok xdamiecia przechrzcił
 bo od lat 30 żyje zamurowany w grocie o eklektu i wodzie,
 które mu podają przez małe okienko. Odrobina
 ustawna i różne surowe wierzenia jego dnie zapamięty.
 Ale ten ojciec miasta, który był namiast błogosławieństwa,
 tyle rad zbawieńczych udzielił, tyle strapionych pocieszył,
~~tyle~~ tyle gniewników ognistym słowem zapalił do
 pokuty, już pored po wierzących. Cóż miasto
 z duchownictwem zbiega się u groty pustelników,
 ale nigdy odmurawano to dobrowolne więzienie i chęć
 do przybierania zwłoki do pogrzebu, wtedy strach wielki
 i xdamienie padły na wnystkich, bo tym pustel-
 nikiem była S. Pelagia. Ta zachowana pamięć
 nawróconej gnębnicy przy samym miejscu wniebowstą-
 pienia, to zwycięstwo ducha nad cięciem nawet wpter-
 stach, stęży fakty na przypominanie nieznanych
 w pogańskim świecie skutków świętej namiętności
 zbawienia.
 Po lewej stronie, to jest północnej, Kieriaty Wniebowstąpie-

nia widziałem ogromny klasztor i kościół Ormian świeżo z kamienia wzniesione. Ormianie niedawno otrzymawszy pozwolenie dwuznaczne tej budowy, spobiliwali się zagarnąć w swoje występną posiadanie całego szczytu góry oliwnej; lecz Katalicy i Grecy przetrzymali w tej sprawie, potrafili nie tylko nie dopuścić Ormian do zajęcia szczytu, ale jeszcze otrzymali rozkaz obalenia klasztoru i kościoła Ormian, i właśnie widziałem jak te budowy rozbić rano. Smutno patrzeć na ten leżący Chmiesian, który we wzajemnej nieprawości ma do wzniesienia samego kościoła.

Dalej idąc na północ po stronie widziałem małą kapliczkę, którą młotemini poświęcili pamięci jakichś męczenników. Jeszcze dalej na północ, niedaleko od ścieżki, przekazy, miejsce, na którym Anioł Zwiastujący w niebo wzięcie dał 18. Pannie głązki rajskiej palmy. Widziałem tam ślady zrujnowanej kapliczki. O parzset krzewów wznosi się szczyt Mżewie Galilejskiej, tak nazwany, że według podania miał tu być dom, w którym zwyczajnie przychodził z Galilei stawali gospodarz, gdzie ławie i Apostołowie często mieszkali. Był też dawny wielki kościół, dzisiaj zupełnie zrujnowany, tylko widać się kolumny i głazy, a w całości zostaje jeszcze cysterna wykuta w kamieniu w ogromny kwadrat, gdzie widziałem na bokach ścianach tego ławie dwa kupy i parę gotyckich wyjętych.

Po odciepleniu ^{360.} wstępuję góry oliwnej znad Jezusopolem
 w dolinę Józefatową, która w swoich okolicach różno-
 nazi na zwania: tak od północy aż do miasta przy gronie
 p. Atanji nazywa się dolina Cedron, dalej wstąpienie
 Józefatową, dalej dolina Syloa: przed tego zwada się
 dolina Abnezania, dolina, gór i bóg gardziwników,
 bo Józefat po zwyciężeniu iłubabimów iłubodaimów
 pami w tej dolinie. Ten par dwieli gór, Atanji od góry
 oliwnej, a zwada się tak ostro, że cała tora putoła sta-
 nowi oronowii jej dna, ten przy Syloa znad niej się
 rozciąga. Widać dolinę jest pami, bo od miasta
 się tuż ustawa nie falowanie skał bratunych i abna-
 zonych, a zdmagają ^{strony} ^{sa} ^{sa} skały miedze iłub
 oliwami; dawniej miedze były przyjemne, kiedy jej boki
 porwywały cedry zezadronie pami Salomona. Widać
 gdzie jest wyschła tora, na tej krosi szerokie zdraja
 Cedron, który tylko w czasie deszczów krosi woda iłub
 wonowa. Biorne pami tak nie daleko za gronem
 Atanji, a wpada do morza martwego. Ten skalisty
 wzgórze od tego się ciągnie i uważa się za jedno zdo-
 lina pami i. Salu przy morzu martwym, chociaż
 widać iłub się przy krosi Nohemiasza.
 Tu był grób Bożoehwalstwa, bo zwątkie Zydzi

po opamiętaniu się spalił kadzawy i ich oddane w doli-
nie Cedron. Kiedy pierwszy raz ujrzy to sławne
miejsce, tak często u nas wspominać i zamięniać
w przyśpiewce, jakas się brzoza zdejmuje, tam
bardziej. Ze swym słownym jemu więcej słowności
ponyknęło wrócenie. Cytas boryj pnie usła prorocze
słomi ci ustawnie: Wyprowadz, wysłuchi narady i pro-
wadz je na dolinę Jozafat i leżcie tam z nimi
spocząć. Od najdawniejszych czasów ludu ta dolina
stanowem i teraz tam widzi się kozińska żydowska
z kypiącami cyrebońskich kamieni, bo że wysłuchi
stron swiatu Izraelici się cięgną dla zdolenia ku
swych nożi i drogo opłacają taniość porwe-
lenie.

Ten smętny żydowski w samej głębi doliny Jozafa-
towej rozpoczyna się starożytny grobowiec i chęć
nie zwracają uwagi przechodnia. Wśród temi pum-
nikami napina się spłotykał się tak nazywany grób
Jozafata. Jest to głębokie loch podziemny, którego
tylko drzwi wskazywały wejście na wieżach, a i te pnie
są tak zasypane, że ciężko wejść do grobu patrzeć
spędzić. Drzwi są ozdabiane na wieżach płaconoi-
bez trójkąta zająłszy ładnie kwiatami: szept
prosty, ale wysły i pełen prawdziwego smaku. Za

wyjsiem do grobu znajdując datę wielki pękaj czerwo-
baczny z równym sufitem, ale ten gładko w skale
wykuty; jakby był budany. Wiadomo z Pisma, że
Jozefata pochowano na górze Sion'skiej, preto
loch niemożesz zauważyć płaszczyzn tego kręta: inni
uważają, że Jozefat poradził wykuć ten grób,
i dla tego zaimię się Jozefatowym. Wadami uwa-
żają, że też ten schronili niektórzy Apokryficznie
wiersze prajmanja Izraela w wyrobie.

Centry kręci od groby Jozefata
znajduje się grób Absalona, który jest ciekawym
na wieńcu wznośi; jest to budowla czerwono-
na majęca 8 kolumn z karydaj strony, cała
z jednego kamienia w skale wykuta: ctery
rągi po obu stronach ozdobił płaskimi pór-
kolumnami, a między nimi w środku też dwie
na karydaj boku podług te kolumny z kapitelami:
wysokie te kolumny Jerozolimskie jednym są kamieniem
z całą budową; nad kolumnami idzie w kształt
płasko rzeźby w gęstie Żydowski, to jest wielkie
różne przedzielone trzema ławcami. Wyższy ten
kwadrat na janki 10 łokci ma u wieńcu z kary-
te podniesienie, które się kaszlecia jednym kamie-

niem ulony także wysokim w kształcie ostro stupa, z którego
 wzniesłego ogromnym stojącym kutasem z płasko rozłożonych
 liści palmowych. W środku tej brzoły znajduje się
 gładko wykuty mait, uworobaczony perleik, do
 którego wchodzi nie od frontu, ale z przeciwnej strony.
 Wewnątrz widzi się stony kamieni i framugę w scia-
 nie, ~~któr~~ gdzie najpewniej było złote ciato. Gro-
 bowie leży o kilkanaście kroków ~~od~~ opoki, w któ-
 rej leży wyższy i zdumiewający gładko ponizle
 sciany w tej przyległej ~~scianie~~ skale. Księżki kró-
 lewski pisał, że Absalon leży pochowany
 w lesie, ten Rabin utrzymuje, że Dawid opła-
 nejgęz chce niegodnego syna stracić, nożad ciato
 pnieć do tego grobu, co go jenem Absalon za-
 życia dla siebie wygotował. Piękny zachowanie tej
 tu umiera, że wszyscy przechodzą nad tego gro-
 bowia, stane, dzieci, niewiasty, Żydzi, Chry-
 stian i Chmiecianie ciskają kamieniami na grób
 tego syna. Jakże do diada na małe wrażenie
 obawiają się dzieci dla swoich rodziców! —

Na przeciwko grobu Absalona o dzie-
 dzie kroków jest most kamienny o jednej arka-
 dzie na potoku Cedron. Pędanie utrzymuje, że

Łody pojmanego w ugroju. Zbawiciela prowadzą do
 przyległej bramy gnojnej i wedle jednych miał być
 tu zerchnięty w potok Cedron, a wedle drugich wprost
 przez torę potoku był wleczony. Tu panarują ślad
 upadku Zbawiciela wyschnięty na skałę, to jest
 widai znaki palców nóg, kolan i łokci. Księża
 zabroni pod kara kłótny braci z tego śladu naj-
 mniejszego kamyczka i ten jest odpuść zupełnie.

Postępując dalej samymi dółmi, postęgan
 w podziemiu wyskoki skały dość abnormne miejscami są
 ludzkie gładko obrobione i tam żółty glaz, a
 za nim widai drzwi, które zdają się wchodzić do jakiegoś
 pałacu. Zaczynają to widokiem bardziej,
 że z niskiej nie postęgan przyszedł. Łódź dalej
 spotyka w boku skały wykuty korytarz długości
 10 kroków, dość szeroki i wysoki; po przejściu tego
 ciemnego korytarza wychodzi w ganek pierwszy widiany,
 który zdają się być pod kolumny po obu koń-
 cach, a w środku dwie krogule całe kolumny i wprost
 ku szczytowi wzniesione skały i składają jedną z nich
 całość. Ganek szeroki na kilka kroków i pokryty
 wykutym gładko sklepieniem. Dalej drzwi ordabione
 ptaszkowato prowadzą do wielkiej sali ewangelicznej
 niej bardzo gładko z ptaszkim sufitem wykutym, jakby

nasze punkcje : tem w trzech ścianach znajdującej troje
 drzwi wiodących do trzech punkcjów równie gładko wy-
 kutech. To podziemie mieszkanie wskazywało, że
 wiało mieszkanie grobem Jakóba. Podanie ubymy
 że J. Jakób syn Lebedeuna schronił się tu w czasie
 przejmiania Zbawiciela, i niechciał ani wyjść z niego
 ani jesi, dopóki nie doczekał się Zmartwychstałego
 Zbawiciela, który po chwalebnej Zwyżstwie śmierci
 miał się tu pokazać J. Jakóbowi. ~~Prócz~~ Nadto
 mówią tu podanie grob tego Apostoła. Po-
 dają że w tym czasie, kiedy się tu ukrył Apostoł,
 była tu prosta graba i dopiero pod Konstantynem
 przemienili ją pięć lat w pyzany gro-
 bowie w celi J. Jakóba.

Nieco dalej przedstawia się grób Zachariana zjed-
 nego kamienia cackiem wykuty, zupełnie tej wiel-
 kości i tego kształtu jak grób Absalona, tylko ten
 się różni, że piramida konczy ten kwadrat. Ogrom-
 na skala, w której ten pomnik był wmurowany, formuje
 w kształt trzy wysokie ściany otaczające grobowiec,
 które swoją gładkością i wielkością nie mogą nie
 wybudzić przedziwienia. Nie wiadomo jakiego
 Zachariana spoczywa tu popioły, ten powszechnie
 jest podanie, że tego proroka, co był Zabiły
 między królestwem iatłanem, jak wspomina Zbawiciel,

Egiptowskiem ciętych w skałę i w tych dawniejszych mieszkaniach cma-
tych dziś przebywają, ludność Arabi, to mało kto wie, że ci tam
lepianna zgruch. a i tej nie odrośnięte ciała ich grobów. W tym
miejscu prawie w którym smętem. Złoty ślęka się z cięta,
słowa leżą a ślęka góry obracenia, pokazują, jakie kłopoty
Młodość nigdy nie dążyła do słomiana. Na tej górze
jest miejsce obywatela z Judasza nie udało od drugiego
dziej do Jerozoly. Za panowania Krzyżowców cała dolina
Jerozolyta należała do klasztoru woty grobli i V. Panny,
a po ich wyjściu do skały grobowych mieszkańci pustelnicy.

W tym przestępie wyszły puton ceterum i zawa-
u ślęka góry Marci ogładalem zwało w blawie. W tym miejscu
malowniczo widać co było zwało; zwało bawiem w tym miejscu
jest starożytny sklep z cięta marmuran, a potem widzieli
sklepione zwało góry: ze zwało ślęka z marmuran
cała w szarych i wspaniałych jerozoly do zwało, a sta-
nowy w końcu tej góry nie potęgował zwało widać
leż same kamienie, tak jest cięta zwało i tak cięta
płynię. Płynię utrzymuje, że cięta marmuran
w cięta cięta ku widać i mija cięta: sta-
niły do wspaniałych cięta i cięta marmuran w jerozoly.
waniu le zwało marmuran, które dawniej nazy-
wano się zwało marmuran. leżi się ku cięta widać, leżi
ze marmuran cięta wspaniałych cięta, leżi wspaniałych cięta
biegi strumienia ze zwało, bo różni różni cięta marmuran
Zwało marmuran cięta, ze zwało cięta marmuran
w skałę kanadem.

W takich cięta cięta cięta cięta cięta cięta cięta cięta
marmuran cięta cięta cięta cięta cięta cięta cięta cięta

ludzkich Krolów ugrabił i dół alimaj i inne drzewa zieloniz się
jaskry swętek starotylnych Sadow.

389.
Blisko Sadowa Solae pokazują miejsce narywane grobem.
Zachodzą proroek. Budnie tam drzewo morawne obłożone
w koto kamieniem i jiem granie fortex już rozearty, co uwa-
żaja za miowony znak rederaja smierci Zachodzą. Aluslemi
niezasto na tym gracie uopracowania, smuje mowitany i wrytki
nawody, mają to miejsce. wprostacowania. Ich, khorby męgo-
dyi obce, kłm na sam nawet danyd i gracie tego naj-
szwytniejszego najumyślniejszego danykiego miowia, khor-
nego jamiy nawet ten juminikow khorby u wprost jachy-
mity obce miowady już oznaka, danywa i danywy khorwim
był to ogb. nim poznaj nieposadono morowy. O tego
mija, na jamiy miow na górz danywa, u danywa danywa olin-
ne i miowdy niemi jedna alowa sucha i puchlona ma
oznakami miowdy, na khorwim jachywar był roxpito-
wany na danywa z rozkami Manajese. Taki bawim
najszwytniejszy bywa ten Wielkich ludzi na tej miow, że na
jmiow zamezra i potem uwiolbia.

Postępując dalej po tej dolinie Jozafatowej albo Syloamskiej
spokaz na samym jej koniu khorwim ognia, albo Neko-
miawia. napisać Tydowosy, kiedy Judo gnano w niewolę
Kabileniską, uziłowiz, ogien z odarta szwyli go pota-
jemnie w dolinie, gdzie była studnia cyłboka i sucha.
Za prawotem z niewoli Nchemiasz uwiolbił i khor z po-
dania, postad do tej studni po ogien ten miasto pto-
mienia znalezili wodę gżolą, która Nchemiasz, kachad
czepai i ablai ofiary Khorone na stesie. Co jachywar

budzisz nato stałone imię Sionu! Ziekawością i uznanowaniem
spoglądać na tę świętą górę, która tak często w psalmach prze-
mawia do serca ludzkiego. Dopełniać prośby ziemi i wspominać na
króla Dawida, który stał się pełnowartościowym do tego czystego nieba,
czierpał natchnienie święte do pieśni Sionickich. Także wspomniany
obraz Sionu przedstawia nam Pismo! — Pan wielki na
Chenubach jest uwypuklony im Sionie, nowo uwypuklenie narodził 1), bo
nowo uwypuklenie przybytki Jakóba. Umieścił tę świętą górę 2) i na niej
Zemioszkać 3). Wózy Sionu z tej góry, jakby do stolicy, wstania pisk-
nami oddaliły swej 4), bo pana oglądają na Sionie 5), który On sam
przewodził i napędził chwałę swą 6), nieumyślnymi słowy 7), ogniem
bożym 8). Sędem i sprawiedliwym 9), a ten szczyt błogo stawiony, na
którym mogła być Złota zastawa ukierunkowana 10), słyszał rady boże,
wesołość w 11) i gromie wychwalać imię przewoźnego 12), bo Panu
przyświadczył na Sionie 13), z którego błogo stawiał narodził 14), po-
słuchał zbańczenia 15), iawał łaskę miłą na obronę 16), i zskładował wal-
czyć na tej górze za swoim ludem. 17). Cóża przymiopia, która tu
przez czas nieprzerwanie przed bogatym przybytkiem Zostawała, była sym-
bolem wiecznego przymierza co tu nastąpić miało: bo Pan obierając
ten szczyt na swoje adrocznienie, zgłuszał na Sionie przewoźne,
Chryśluscaś swemu i nad nim rozkwitła się tu porażenie Boże. 18).
Z Sionu wyszedł Zakon miłości 19), w jego bożem fundamentach za-
łożył Pan kamień węgielny, doświadczony i kosztowny naszego zba-
wienia 20): bo przyszedł odkupiciel Sionu 21), bo został Wózy na górę
Sionu Baranka panującego nad ziemią. 22). A oto Sion uwypukły
z ludami i miejscami bożym i. Dumiad, się jednak na widok
młodości nie skłanionej co się przyoblekła karmienia, ciota i krawi pan-
skiej: wczasy ostatniej wiečnosti, której był świadkiem. Ostat-
ni sąd wielkiego Drueta odkupienia ostatnim blaskiem chwały owa-
ci i błogo stawia w iszykach: ognisty ten szczyt i kłótnia
i pomieszczenia Rega.

1) Ps. 98. 4) Ps. 86 5) Ps. 9. 6) Ps. 49. 7) Ps. 82. 8) Ps. 101. — 9) Ps. 101. 10) Ps. 101. 11) Ps. 96.
12) Ps. 147. — 13) Ps. 67. — 14) Ps. 127. 15) Ps. 15. 16) Ps. 109. 17) Ps. 121. 18) Ps. 131. 19) Ps. 147. 20) Ps. 147. 21) Ps. 147.
22) Ps. 147. 23) Ps. 147.

Na przeciwko Bramy Dawida wznosi się biskupia kościół Wierzer
 nix franski, który poświęcono Płci na meczet z dość ładną
 kopułą. Kościół ten budowany podług wale, i nieregularny, a zostaje
 w zapuszczeniu i ubożeniu. Kiedyś ten meczet wchodził ten
 meczet z całym zabudowaniem. Tu był, według świadectwa
 biskupa Suiztych, wieżownia, tu siedzisko Ducha Suiztygo,
 i tu zbawienie po zwyciężeniu zmartwychstanie na wieki
 wieczne. S. Epifanioz. Powiada, że Cesarz Adrian po zdobyciu
 Jerozolimy, kiedy wszedł do miasta wszystko było zrujnowane
 prócz kilku białych Synagog i małego kościoła,
 co był zbudowany na fundamentach tego domu na ścianie,
 w którym Chrystus jeści z uczniami, ostatnią wieczerzę
 i gdzie Duch Suizty zstąpił na Apłostolów. Ten więc ko-
 ściół domu pozostał po zburzeniu nawszedłszy natychmiast
 Ojcowie najpiękniejszym kościołem i małym, wspaniałym kościołem
 Chrześcijańskim; tu i teraz był restaurowany biskupem Jero-
 zolimskim i tu Apłostolowie mieli swój pierwszy zbor. S.
 Helena poświęciła ten kościół i według świadectwa Cy-
 rylla przeleciała na górny i dolny, przez bramę, że Duch
 S. zstąpił w górnym kościele. Siostrzyna Heleny była
 zrujnowana, a na jej gróbach w tym samym mieście Sanclaz
 Król Syryjii zbudował kościół, jak to widać z Bulli Kle-
 mensa 8. o danej d. Bernardynem. Robert Król Kato-
 litański w roku 1330 wznosił przy kościele niewielki
 klasztor dla bratni ze zakonników; lecz po chwile przetrwania
 latami Mosłmani z rozkazu Sulejmana wielkiego za-
 brali w r. 1559 wieżownię i obrócili na meczet dla tej przy-

200

Zasmuwna miłość na wieki przyległa; a potem kto
bez tej miłości wspomnień i całej uczuciowości i bez nauki
wzajemnego kochania się, która razem wytworzyła
i najświętszą miłość? — — — — — Dziwniej niż wcale było
Amerykanom ani zbliżyć się do Wicewernika, zdaleka
tylko patrzeć na mury i mawiali modlitwy. Niez
Kiedys miś musiał przebiec się w kabinie Bernerdy-
ski, aby mógł z lekarzem tajemnie wejść tu niby
dla leczenia chorego Santona, który przekupiony
wprowadził ich do Wicewernika. Długo jednak
nie ma tyle trudności i można za pieniądze do wyjednać
wstęp do tej świątyni. Ogłaszając to najdroższe mi-
miego przysięga mi myśł przekupienia skłonił niosących-
cych ten Santonów, aby mi pozwolili spełnić najświęt-
szą ofiarę w tym najdawniejszym i apokaliptycznym
kiesiu Sionu i Pałacu miłości i raczył mi pabto-
gostawie. Dlatego chce zamieszkać. Hapicicem
Ziemni sązłój umawiał się z Santonami, i wsta-
nie wtedy, kiedy mi już stracił nadzieję, denisat
mi o pozwolenie dozwolenie. Długo siedmy paz-
dziernika nader dla mnie pracowitej. Rano o go-
dzinie osmej w kwaterze, gdzie P. Chwaliboga, skłonił
Zakonników i ludzi niosących świąt i ofiarę,
udałem się na świętą górę Sionu, gdzieśmy zastali
Zgromadzonych Santonów, którzy nas najlepiej przyjęli.

Nie myśl ci przed stawiać tego poruszenia, tego niepokojącego ruchu i roztępienia w dżungli, które mi łowa, puryty przy zbliżaniu się do Ocieczernika z myślą o doprowadzeniu tam myśli świętej. Ta afiara zawsze tak rozmulająca, tak wzniosła, jakże miż zachwycała w miejscu swego ustanowienia. Nigdy nie zapomnę tych łubych wrzaw: zdaje się, że to święte chrześcijaństwo ofiary i miłości, z którego wychodzi się po całym świecie tajemniczą skarbnicą najświętszej łaski, władzy i na mnie gwałtownego jawnego nieznajomości; zdaje się, że Duch święty, który przebiega nie Apostołów nie opuścił dotąd miejsca, bo serce moje Jego byłoby. Wśród tej wielkiej nocy cała mi przędła ~~ta~~ afiara a obraca się do ludu jasnemu świętej ducha podnosi widok ukrytych i roztępienia. Takimniem i stojących za nimi rzędem santonów. Wszystko tak abie i nowe wtrąca do duszy w jakąś nieznajomość: nawet przy końcu gwar santonów nalegających o przódki spełnienia ofiary, aby ich Młodzi miłknie przy miejscu bema nieudzielił, i krzyk dzieci poganiskich przypominał miśk J. Wiary, jasnemu bandierze zapalał do modlitwy. Dwadzieścia czerwonych żółtych żarzącym razem że to porwanie, proś kilka dukatów gwałtem więcej niż tych, bo każdy santon przychodził do kłopotu z powinnokowaniem i dopłaty nieprzeład mig męczy,

dopiero uiechyltem go podarkiem. Dwieście asindrii
tak uptynsto, jeun ku byta opetniana mna swizta, & cie-
stetem sz, ze mi kieg porwalit adnowie k2 niewymowno
kajem nice. Poeciwi i rabozni Zerkannicy drizkowali
mi nejerulij za to, ze mogli stuchaci mny w swizlism
Wicerezi niku: a Chwalberg gwadlu sz damagci, alzym
go pnyjst do potawy kante i ledani mogetem ad tego sz
kajmowic. To claczenie sz ludzi potepni uicny
i wstyzkatego zycia, jak je pi byta z bawipune. (1) Wdr-
zim pokojiu wienchanego wicereznika, miato byc zesta-
nei ducha swizlego, leu inni mi szery ten wypadek
neud samym grobem Dawida, ktory sz zneyduje pod
jednym dachem z naraz pny szianie w schodnicy wicere-
znika. Steunia grobu Dawida jest nie wielka, ma
w kuto kamienne wewroste pnyitly cy Tawy, a wia-
nei srednicy na pnie w drzwi z proclich deszerok, zney-
duje sz w niejakim zagzbieciu sarkofag na osm
tonci dtegi, oblepiany wepsem i akryty stery sma-
la jedwabna. Chociaż do podanie nie potnie buje
nawet zblizania, jednak zawoze pny pomine bez-
drzewcom, ze nei szianie byly groby Dawida
Salomona i innych królów. Zui dawniej Jozef
i inni wiele o tych grobach drwnego opowiadali:
a Tytli do tych czas pnie kenani, ze groby króleskie
laja sz w gzi bi sionu, ze sz ozdobiace z dtem

1) Jozef i inni wiele o tych grobach drwnego opowiadali, a Tytli do tych czas pnie kenani, ze groby króleskie laja sz w gzi bi sionu, ze sz ozdobiace z dtem
wszystko o Jeruzolimie, co widzieli i słyszeli u kenanów.

i srebrem w najpiękniejszej przed ziemią przybytkach
i ze tam mnóstwo skarbow się mieści: ale mać Boża
nie dozwala do tych grobów przychodzić. Tędy cieżko
leżącym Wiercownika nazywają Mechem Dawida.

Przy murze Wiercownika pokazuje
miejsce gdzie był dom s. Jana, w którym 23 lat,
wedle podania miała mieszkać N. Panna i tu za-
konnyła swe ziemskie życie; przy krysie na murze
wyobrażają dawny herb Ziemi Świętej i kilka
ciosanych wielkich kamieni oznamiają to święte
miejsce. Tu odprust zapadły. Niekiedy mieszkanie
P. Maryi mieszka przed wiercownikiem.

Może trochę więcej jak o trzydzieści kroków znaj-
duje się Kościół i klasztor należący do Ormian
i wkoło wysokim białym murem z marmu-
rowymi kamiami. Ten Kościół wznosi się wedle po-
dania na miejscu, gdzie był dom Arzykapłana
Kaijana. Dawniej należał do Katolików, ale
kiedy wysłuchił Bernardynów zabrano u niego
i tymczasem stało w Damascyjskim więzieniu,
wtedy Ormianie zajęli ten klasztor. Za wejściem
postrzegają niewielki dziedziniec, stęgi 25 kroków,
a co szeroki. W środku prawie dziedzińca, niedaleko
od mogił patriarchów Ormiańskich, wznosi się

wielkie i grube. Drzewo pomarańczowe na oznaczenie mię-
sca, na którym niegdyś przy ognisku zaparł się baskijski Mistrz
Piotr święty. W samej głębi pokazuje mięście i gzyms Kier swajem
pieniem przypomniał Apostołowi przepowiednię Chrystusa. Jaka.
Kąpielisko wspomnianej pomarańczy są drzewa prowadzące
do kościoła, który ma kształt sali 17 kramów długiej, a ozdobie
szerokiej. Tu Zbawiciel był stawiany przed najwęższą, rwa-
jącą się przedstawia się pamięci cały surowy naigrawani, polichki
i inne obelgi, które Twórcza chwała ponosiła do ludzi do ich
Zbawienia. S. Hieronim chwalił, że dopiero na straszny są
Dzie dowiedzieli się, jak wiele tu Zbawiciel. bo niewątpliwie
Zawarła Zwanietia. Kaplica bogato i ozdobnie polubiana
tym sposobem jak dom Annasza. Wokół wielkim kamien-
miejscem tereny kamien wielki, nieogładzony, pospolity lwardy wa-
piennik, ze trzy ławie długie, a do dachu szerokie. Podanie uby-
maje, że tym ogłazem było przyjmowane wejście do grobowej groby
Zbawiciela. Ten kamienny ołtarz zwierzchu pokreśli, a tylko
nie które miejsce świętego ogłazu zastawiano nimem nieustoi-
no, alby palnini przelotnymi mogli ciotować. Węzły kamien
Zawar przy ołtarzu ze strony Episkopu znajduje się na południu
ciemna bez okien komórka pięć stop kwadratowych wielka
w której według podania przepędził resztę noc Zbawiciel uwiezio-
ny, nim go stawiono przed Piłatem. Po stronie tej S. Helena
wzniosła kuścisł pnie łuputem Zbawiciela. Tu odpust zapadły.

Przy obwodowym murze Domu Kaifara ze
strony zachodniej zalegały choterne magitki Armenian wielkiego
wzrostu. Stęże wprost ogłazów pustrzają napły Grecie,
Syryjskie, Armenijskie, Turindkie i innych językach Europejskich.
Darmo sukadem janki Ziomka, a uwalniam Jana Piotra Party,

Królowi i kanonikowi Krasnowskiego klasztoru Zakonnikiem J. Franciszka i zbudowano nowy klasztor w Opatowie i dał się na pielgrzymkę do Ziemi Świętej, gdzie trawił czas na rozprawie i wykładaniu męski pan. Pan na górze Sion w gorzkiem rozmyśleniu jego dusza nie mogła znieść zapachów wezbranych i prądów niebieskich i nie mógł do niego być żadnej poprawy i nie mógł chorować i tu na Sionie w roku 1498 był pogrążony w śmierć.

Oto masz wszystko, co się dzieje z tymi na Sionie. Proś domu Króla i starego mecenasa Dawida nie ma, tylko pustynia, groby i groby. Na klacie pochylono się Sionskie budyń, a nie i zaniwane. Adnan pierwszy nie mógł Sionu wzbudzić nowego miasta i od tego czasu pozostał zamieszkałym. — Otrzymał kraj, wszystko wyczerpał. Ziemi, Sionie! Kiedyś chcieli tu być wesoło i i stawy, gdy na wzmiankę króla proroka lew się obłąkał i prowadził do kuta, i dumał się nad cierniami wieżami, przyrównał się swoim barzdom i palaczom oświeconym cyprysami, aby stawał tuż ziemi. Do jakiegoż? 1). Kiedyż i tu więcej miłośnika i miłośnika tuż? a tużby tużby ciemności na wieki? — Z rozważaniem o nasze przeżyte na ciebie, bo tylko głos lamentu słyszany z Sionu. 2). Gniew pański i zapalenie woli i wylat i rozkład tużby fundamenta. 3). Teraz wygnanie Sionie, przeszedł w pustynię i jako pale jest owoce, i je i smutni przeżyte na miasto ubogie. Ale ty pranie pranie i zmieszanie z nad Sionem, bo przychodził czas i miłowania nad nim, aby znowu wybudowano imię pańskie na Sionie. 4). Lecz kiedyż i znowu, o święta góra, ktoś cię cały narad przed stawia w swoim natchnieniu i byt i stał się symbolem pańskim i krajem przedziwnego pamiętania Boga, wtedy wrota mój bóg i stracham na nieba, bo tam po spełnieniu figury ulic i dół i tej Ziemi; aby tylko mój wstał na tużby i wrota i niebieski Sionie!

(Na pochylono się ty góry ze strony wschodniej i południa doń daleko

od domu. Księstwo było grobą cenną, przy ucieczce drzewami
 ciżnami. Jaskinia nazywa się Kieropieć, przedani Arabów utry-
 muje, że tu Piłki Święty skryłszy schronił się i gorzko opłaka-
 niowad swoje zaparcie się mistrza. Jęzemy Daniel pamięta,
 że grota była bardzo głęboka i przechodziła do niej wstęp-
 uano, a nad wejście, wznosił się tajemny otwór pod łupatym
 S. Piłką wstąpił Księż, którego fundamenta jeszcze uję-
 ciu uwrócił. Teraz niema schodów, bo grota nie jest głęboka,
 a siemioletni chłop. Tuż ta grota za miastem, ośmiobro-
 na, ośmiobrońna blada, aliwa, ośmiobrońna jeszcze co stam
 skryłszy duszy: ale cawonij to miś się uciekać do same
 miasto. Siemioletni i trójno pięci jak mój. Był grota wmi-
 ci naciśniętym domami, chyba już opadem prami skania,
 jak to na ucieczce było nie uciekać. Księż, samemu
 przed cieniem i to, przynajmniej, myśla, zachowania pramiłki o po-
 kucie przetrwać, chętnie oświadczył się temu ~~temu~~ mniemaniu,
 że w tej grocie przetrwał by tego opiekunika, nie którym
 zbawiciel ugruntuwał swój Księż.

Po zejściu z góry Sion znaleziono się w strasznej dolinie
 Ben. Ennom, albo Ge. Henom, to jest Synów Ennom, która
 oddziela Sion od góry Tłijrady. Długość ta dolina gra-
 niczy z miastem, a dalej od Jerozolimy Sionem oddziela
 na i znajduje się w stronie wschodniej potężniejszej miasta,
 a teraz się, jak wspomnieliśmy z doliną Jozefatowa, przy-
 studni Kikimiasza. Pierwej stanowił ten jak granic między
 Judą a Beniaminem. Sam widok tej doliny jest straszny
 i dziwny: z jednej brzości strony Sion w nagiej skalistej pochyłości
 spływa ku dole, a drugiej bok stanowi takie otwarte opoka z mnóst-

wem piekar i grabów. Ze Hennem była niegdyś bardzo roz-
 kuszna, i wesela, balina, i gaje, sady i domki letnie ubierali
 ludnie tam. Wzrostł zrasztany strumieniem Sylwe i wiodącym
 Gichon'skim. Leż najokropniejszą kłótnięwalską zplamilo też
 wrota, ustroi i odtał w niej strach, spustoszenie i smierć zatorzły
 swoje siedlisko. Naprawdę Król Achaz, a potem Manafes
 i Zuzigzeli wśród gajów Watwan Malocha i w ciemnych syno-
 juszniach temu Bożyszczu, a lud obywatelski pstrykaniem
 królów nicot karkie swe Słiatki na ofiarę. Watwan odłany
 z miechli miał cytowz ciała, a reszta ciała była ludzkiej
 postaci: siedział na tronie i rze wstawaty, nico się pierwi,
 jakby kogo trzymał w objęciu: wznosił też Słiatki i miłost-
 kiej ofiary podkładano ogień pod posągim i rozpalano go
 do czerwoności, a wtedy radnie kłótnięwalską fenatyżmem sła-
 dali wrgie odstawione Malocha swe dzieci, które ginyły w me-
 nach. W tymże czasie ległony, przetratki, brzoły i inne narzędzia
 muzyczne nadzwyczajnie brzmiały, aby nie słyszano jak nie-
 mówiały, których by głoś poruszył i oburzył wronia naturalne
 w sercach obywatelskich słępa, kłótnięwalska; i stał
 Dalina narupwieda też Tofet, to jest Wzłen. Rabinu sumim
 Zuzigzajem wiele usynia domy stow o rozkładzie tego Watwana:
 i tak utrupmą, że był ciałkiem wydrążonym i miał wewnętrzne
 siedm komórów; w pierwszej była męka, w drugiej Synagorbia,
 w trzeciej owca, w czwartej Baran, w piątej ciota, w szóstej
 wół, a w ostatniej chleba i to wszystkie ginyły w rozpalonym
 do czerwoności kłótnięwalskim. Wśród tak wielkiego kłótnięwalskiego
 Jeremiasz wzięwszy niewynię gliniane wyrzeźbił na Daline,
 Synów Hennem i tam ogłosił w imieniu Boga wielki wiek

Zbierani miasta, na xwamienie i swistanie prostokoniów, zato,
 że opusili prana i palili syny swe w ogniu na catopalenie
 Bocalum. A stłuszy narynie gliniane, niekto donich; To mo-
 wi Pan Zestopio: Tak stłuszy lud ten i to miasto, jakoż
 stłusze narynie gliniane, które się nie da więcej naprawić.
Ezechiasz zbawiał baidwan i wsłobiog, Zatknoś, aby tej
 Doliny nie trawiał: leż kieny Manasjes odnowił to
 Zbawienie baidwan chwastów, wtedy jego następca Jozian
 pokruszył otłame i baidwan, wygładził, poburzył
 ogrady i domy, Zasywał to miejsce nasiami umarłych,
 wszelkiem seierwem i nieczyściciem, i odczęł ten przyjemny
 Dolina stała się smietniskiem wszelkich ~~baidwan~~ miasta
 baidwan, które trawiał powoli utrzymywane nieustannie
 ogniem; stęże Ge-Hennom, to jest Dolina Hennom ka-
 czta u Żydów znawcy piękno dla tego iż gęsto ognia;
 leż powołanie jest zdanie, że przybrała to imię
 dla nieczystości ofiar żywym ten palonych Mole-
 chowi. Jaz Jozian wrywa Tafet w kim z namiętności,
 a cisło na polukamy w nowym przywierze stowę Gehen-
 na zamiast piękna.

Ni Daleko od stłwni Nehemiasza na puchto się pow-
 noza Gory Złej rady cegła daniem ról garn caruwa-
 kupioną, na pogrzeb przygrymów za trydziści srebrni-
 ków, które wzięty był Judoas w zapłacie zdrady swej-
 go mistrza: dla tego nazywane to miejsce Stael-Dama
 to jest rólą krwi. Jest to skataż wapiennika. Prowadnie

utrzymuje, że tu nieustannie Józef był pochowany i Dziej Aposto-
 lskie zdają się wspierać to mniemanie. J. Helena ręką krwi-
 łanki przemianowała na smetan przychodniów i w tym celu
 wzniosła kwadratowy budynek. Działo to pole krwi należę-
 ść Brmian i w środku jeszcze się znajdował relikwiarz kwadratowy
 zagrady z wielkiego ciota i wczuś trzyma się sklepienie
 wsparte na pilastach. Teraz nikogo tu niechuwają, lecz pier-
 wież na lat kilkadziesiąt Brmianie składali tu sweich pod-
 gnyków. Ciąto nie były grobami, lecz je przez okazy wskle-
 pienie spuszczano do tej zagrady i tam leżały na galej
 opale. Dziśno właśnie się przypisywano temu miysu, że
 przewidują, że ciąto w przeciągu dalej w proch się obracać
 bez żadnego poprzedniego zepsucia, albo rozbicia, albo
 nieprzejmowego wyziwienia, tylko samim schnięciem w rozproch
 przychodzą. Wzrostem Europejskim nowsi zapracują temu,
 i sami używają zwykłe posmiecie się trupów nieomyślnie na tej
 opale. Dziś bez sprzeczki niemożna, że już tu niechuwają
 Leona cesarowa Helena nadała ową okrogłą kamienicę
 ziemną, pola krwi, aby nią przyspać w swej szkolicy smetan
 w polnijskich czasach sprowadzono stąd ziemie na magazy-
 ni do Paryża, Paryż i innych miast Europy.

Tamże przyspać ręką krwi widzi się mnóstwo kutech
 grobów, które się ciągną ledwie nie do wieżowej góry. Tej Ręką
 głąbka starożytności tych pieczar grobowych wykazuje się
 i w sposobie kucia, i w stylu porostatych szczytkach dawnego
 malarstwa. Sam wchód przepołowic nad dniami ozdabiony
 krajem w parkowskiej, potem następuje parkaj aż do wstąpienia
 w murówkę: posreżanach framugi w ten sposób, że wieżachnia

katakumba jest w podziemi, a pod spodem są trzy framygi
 w głąb sciany, tak, że tylko sarkofagu głowa mogła być wi-
 dzalna. Oressem na grobach Dawidy są widnie napisy Hebr-
 yjskie i Greckie ledwie nie zupełnie zatarłe, z których nie udało
 się odczytać, tylko te dwa słowa pierwsze pnie Wzdrowcowo pnie-
 kane, to jest Świętego Sionu: w daleko powód nie którym do
 uwiecznienia góry Złoty rady ze Sion, ale imię Sionu było
 wspólne całemu narodowi, i nawiązywał się do niego w gro-
 bach, że jest synem Świętego Sionu, jak Jeruzalem nazywała
 się córka Sionską. Wejście do tych pniar było tak pnie-
 i tak ciemne, że potrzebna była latarka: stał mi Stefan nazywał podob-
 ne ciemności drogę bezdroża. W jednym dalnym grobowcu wi-
 dzieliśmy trochę niebardzo obficie wrogłym i pięknie wykonanym
 trochę, czy nie lepiej to trochę Rajet? Widać tam jeszcze jeden
 grób zupełnie w ten sposób wykonany jak grób Zbawiciela. Są
 to groby mieniące się Sionu czyli miasteczko Dawidowe, okło-
 rych w miasteczku czyli zięga dręgi Zdrana. Podanie uby mi-
 że w tych pniarach męgylnych schronili się Apostołowie w czasie
 męki Chrystusa Pana, a stał z nimi z grobami Aposto-
 skiemi. Po wstępie na sam szczyt góry Złoty rady postre-
 gasz ciemne reiny, które chcą mieć za szczytki letniego do-
 mu Kaifara: podanie głosi, że tu nymś Zgromadzeni Hasydy-
 ch Dawid uknuła spisek na Zbawiciela i stał go ostry mata-
 dy nazywanie Złoty rady. Złoty są, że to są rowaliny Dawid
 klasztoru: Hasydy wpierw było to miasteczko ubogi Dawaiz.

Ponieważ na stronę zachodnią miasteczko, kiedy się
 wychodzi do Dalina Rafeim, to jest Dalina Obywateli Dawaiz-
 ka, ale nie głębiej. Tu Dawid podawał rozgromił Filisty-
 now i spalił ich bragi, a stał zwano się to miasteczko Baal-
 Faraonem. Tam widać dwie świątynie, jedną zwaną Bersabee

albo sadawka nizka Gihon, leżąca u stóp Sionu. Just dlatego
nie janoch zwoła szrona nie skończył zwrócić, bo gradusa-
mi ujętemi po obu brzoach wskazywało się, że ujęcie i dno ma
bardzo wysokie: stopnie te stopy dla zbliżenia się do samej
wody, nigdy opadała lub wznosiła: przepływała boki tego jano
sadawki są murami wielkiego ciosu przeobrażone. Dlaświada
wody. Chęć w Jeruzalem niepodobna się nie oswoić z tym
krejaniem skał, jednak widok tego zakrytego Hebronu ze swo-
ją albowiem pracą udeń z dymieniem przeobrażenia. Przy tej sa-
dawce i dnie wadziły Salomona, który z Bellejenu sprawadza
wody na górę Moria i Sion. Druga ujęcie sadawka Gihon
leży nieco dalej na północy: dani mu szronu tori wskazywało
całkiem ze zwykłym gradusami do zejścia na samo dno
sufu i w ujęciu zasypała. Tu ujęcie się zwróciło Gihon,
ale zaledwie ujęcie się brzoż nie ma ujęcie wody. Obok sadawki
rozeległa się smętna mroźna i szła ujęciem w kierunku dno-
wami.

Tę razą wstawiano pana Chwałiboga, Syna Balałbyne
i kilku ludzi wyjechałszy przez bramę Damasku dla obierania
znaniejących miejsc pasterczych na północy miasta. O godzinę drogi
zwróciły się w stronę ujęcia zbliżonej ku Zachodowi Groby Sz-
dzioń. Na widok skał wytyczonych zewnątrz i przelanych pionowo
musiały się mimowolnie wstrzymać. Szeregiem jest wspaniały
sam wchód do grobu Szdzioń, bo w gładkiej skale pasterczych
uwięzła brama wykuta, która z ujęciem z doli wielki
trójkał zepchnięty przynajmniej przynajmniej kuratów. W tym
wystąpieniu przebiega się prosta podziwna z prawdziwym
misterstwem i smutkiem Jeniura. Ta brama dani wielki
dziełstwie z albowiem pracą wykuty: dalej widzi się niby ga-
nek wopale ujęty, a w nim są drzwi, niekiedy znów spływa

trójkość mniejszy i podobny ptaszkowemu. Wierliśmy też
 świecami w erowobersny wielki pokój, nadzwyczaj gładko otłoczony
 wyrobiony z piaskiem szafitem: w końcu idąc katalumby cięte
 w głąb zupełnie w ten sposób, jak u nas są murowane. Dwoje
 drzwi prowadzi do dwóch erowobersnych pokoiów z po-
 dobneimi framugami, z tych pokoiów jest wchód spadzisty
 bez graduśw do drugich dwóch pokoiów i umieszczonych
 pod pierwremi i formoją jak dom opizne w skale wykuty.
 Chybaż mają w uszanowanie te groby, chociaż jak wiemy
 z Biblii żaden też Izraelczyk nie spoczywa. Tęże,
 że w tej stronie były groby berzatranych synów Judy,
 że proci tam zwanych grobów Izraelców, widzieliśmy jeszcze
 wiele innych z równą pracą koczanych w oparach i spo-
 łeczności skądaję się że w tej części kwadratowej sali, w której
 trójce drzwi z trzech stron prowadzi do trzech pokoiów mniej-
 szych: a. wzdłuż frontu jest samą gładką, że same ozdoby,
 i albrzymią pracę, tak, że dają kilka widzieli, aley mieli
 do dokładne oświetlenie wyobrażenia. Ciężami porożety
 ślady napisów hebrajskich. Uwarężone: otęgiem framug
 grobowych tak w tych jak i w innych pierzawach magil-
 nych, przekonujemy się, że od najdawniejszych czasów ty-
 dzi nie palili trupów, ale je nabalsamowane kładli w te
 otęgie katalumby. Dziś niepostanowienie żadnych urządzeń
 po umartwych, tylko śmiecie zawala te skaliste pokoje.
 Groby że z najdawniejszych nie wielkim pole przerwanem
 mełtemi skalami, między kłótemi czasem winna latowań

Stabo się ulepił, albo ~~u~~^z dawne wykute cysterny. Mię-
kanie utrzymują, że tu były winnice i ogrody, co bardzo
być może, przekonujemy się bowiem z Pisma, że exactly
wśród ogrodów chowane zmarłych.

Stamtąd udaliśmy się do Grobów Królewskich niedaleko
miasteczka ptolejonich. Wśród góry skalistej widzisz
jakby ogromną, wykutą cysternę, do której wchodzi się
ze wschodniego boku przez bramę tęczową ucykowaną
w dolnej części opoki. Ta wejście do cysterny przed-
stawia pierwszy dziedziniec, nie 30 kroków długości i szer-
kości, a cysterna gładkimi ścianami z jednej strony otworu
wchodzi na jaskini 13 łokci. Przeciwko bramy wchodzi się
znajduje się wspaniały ganek grobów wykute w skale
w kształcie kwadratu, przycięty długości na dwa łokcie,
szerokości na pięć kroków, a wysokości na 10 łokci. Sam
wieniec przepiękny bez tego ganek jest ozdabiany
grymsem, tawnej roboty, a pod nim idzie szlak szeroki
z ptaszkami, truch łascerek, kółka, gąsienki palmowej,
dzbowego wienca i winnego grona, w uszytku nie po-
mian kładzione stanowi bogaty fryz. Tu samy zaś
krawędzi i idzie pod pięknym dachem szlak ~~z~~ zło-
ty z liści palmowych, słoneczek saskich, cytryn i winnej
latorośli, a także wykwintna sztuka i wyrobione i ułożone
w jedną gładką, że może do najświetniejszych części Kun-
stki należeć. Wprawdzie tu jest wyraźne nastawienie
greckie, ale w samym układzie daje się prześledzić wstawienie

Kąprys wschodni, co się w arebeskach. później przedstawia.
 Z tego ganku z płaskim skłópieniem po ścieżkach lub wstęgach
 stopniach wchodzi się do małego w kwadrat łochu napier-
 niego smieciom i gruzem i tam widzieć po lewej stronie
 główny wchód do pięter króleskich, ale tak ciasny, że
 że tylko podługą można wejść do wielkiej okowobier-
 nej sali, z której przechodzi się do ~~Sali~~ następujących po-
 kójów niezmiernie wielkości. Każdy pokój ma pościana-
 niem, lub a m framug grubych: prócz tego na kamien-
 nych słupach wzniesione sklepienie u samego dachu. Stają
 arkofagi, albo kamienne skrynie oddzielnie umieszczone
 w kłódnicy nasytione trawami i kamiennymi pokrywami
 mającymi na wierzchu piękne, płaskonurłe wieńce
 ozdobione; nie które pokrywy jeszcze na miejscu kruszaty
 lecz najwięcej przewrócone leżą. W skryniach widzi się małe
 pudnie sienne, jakby wewnątrz: w nich jeszcze Badliwid
 widzi się kocioł, kociołki, nie ma. W grobach znajduję się
 małe kociołki dla siebie wszelkiej nieczystości. Dwa
 ostatnie pokoje są nieco niżej w skale umieszczone i po-
 średnim stopniach ciasny smieciom można się tam
 spuszczać; sądzę po płaskonurkach zdaje się, że w tych
 dwóch pokojach były główne groby, ale dziś całkiem
 porzucone, i jedna ścieżka kamienną skrynie wyleży

418
Jarkofaj wiśtładem wprótmacnym rogu miaste pny wy-
kuty cysternie. Tutej za koryto dla napojenia bydła.
Wszystkich tu grabów bydlę do pędzi użciu. Wiaty by
skaliskij budowie nieman obcego kamienia, wszystko
kute z tej samej epoki twardego wapiennika. Pny uż-
daniu dłużej gładziej zwai się króleskiem, podziwian-
ostatnie wykonanie, nadzwyczajną regularności i gładko-
w porządku i kuciu i pędna wielkiej delikatności
to dla skoczności, tak że dłużej przy całym postępie nie bierze
trudniej niemoż. Leci najwięcej zdumiewają wzdrowienie
drzwi kamienne, których czoła było brzo na zamianach
w 1681 roku, a jedno z nich, kobyte P. Chałcambriano
trzy ostrożeń pny, wielkim pokroju płaskie kłoby
wielone czoła. Pędem z kucami i zewsządni pny
kuty się obracają, kłoby kute z jednego kamienia.
Forma drzwi przedniej tej samej, jaka jest dłużej
pny: kłoby dłużej się na dwie części kłoby, która
przedstawia jakby kłoby aligat, wremy i nieco po
kłoby z czołami. Wiaty zachowały śladami wad
podziwnie jakich królowi kłoby i pny, kłoby
z pny pny grabowem. Wiaty z dółnego
pny kłoby, ze zewsządni kłoby kłoby kłoby

14 do niekiedy kielichowej. ~~Do~~ Pockocke oparty na
 15. Pockocke oparty, że to jest grobowiec Heleny królowej Adia-
 16. benickiej wykuty z rękawca pisma Monarcha w pięknym
 17. miejscu ery następ i był ozdabiany trzema z uszczelnia-
 18. ramidami, z których pierwsze pona, ugięty Villalpiano.
 19. To samo później powtórzony i J. Chateaubriant. Phe-
 20. ciennie J. Yorio starego z uszczelnieniem, że istnieć w groby
 21. Zamierza ~~przebie~~ przebie królowi Judy i na poparciu
 22. tego czasu struktura z drugiej strony paraispomenon
 23. nawiązuje J. z Czymś dla tego był nomenowany na
 24. królestwie. W ten sposób uprzedził przed porówna-
 25. niem z drugą czwartą królową, gdzie wyrażnie czytamy,
 26. że ten król przyszedł był pochowany w miastie
 27. Derridowem, co jest na stanie J. Alotie to pierwszy raz
 28. wane były królewskimi dla swego wspomnienia, albo
 29. dla powrotu Żydów z niewoli Babilońskiej masyby
 30. w pochowaniu króla, lecz króla króla. W ten sposób
 31. można że to jest Żydowski grobowiec, bo nie należy
 32. kielich królowi niepostępującej ani ludzkiej ani ludzkiej.
 33. rzeczą jest, że same kariaty i lina, co kielich mogło
 34. stać się u Żydów w tym czasie wadliwym.
 35. Józef Flawiusz wspomina grób albo jaskinię
 36. królowi, która, na północ przy gracie królowej
 37. Heleny Adiabenskiej, która się przebiegała nie-
 38. 1XXVI. 23. J. XXVI. 4.

wadna, że to są te same groby króleskie, choć zapewne
nie wiadomo, czy królowie tu spoczywali. Najbardziej
trafia do przekorania tych domów, których utrzymują
że to są groby. Wierzą, że w nich spoczywa król
Setharich Gidim; że to są te same Helony, które zabrał
przyjaciół, aby tak okrutnie groby z tak ogromnym
kioskiem kowane dla jednej rodziny.

Niedaleko od grobów królewskich zbliżając się do miasta,
leżący naprzeciwko bramy Damascenijskiej o kwadrans
drogi od Jeruzalem znajduje się skała, a więc wielki
groby Jeremiasza. Złazili groby sławią za meczet
i miódka tu Jeruzalem, który to miejsce w kato
świątyni. Zamyka i tylko za opłatą można się
kamufl. W czasie naszego ~~przejazdu~~ przybycia nie było go
w domu. Prosto musieliśmy się w ciszy do tej Zagrody
prosto wprost świątyni. Przed grobami Zielonicy
Dniewami ogrodek Jeremiasza, a wokół samej świątyni
bardzo jest malowniczo. Wzgłębie jaskini nieforemne
na długoszy i szerokości brzojów i kroków, a wewnątrz
na różnami ławek: spina się na dwóch z lewej strony
grube, wysięż tych stopach. Przy samym wchodzie, któ-
ry jest odwrócony od miasta, znajduje się polewa
ręce jaskini. Tawa nie odwrócony ławki wysłana z lewej strony,

osuwobacznij, która u nichu rozchadzi się wagiwa
 byli tu kowalowi sklepienia i z nich formuje jeden
 kamień żywej skatij. Padanie chee mnie to wzię-
 niem proroka Jeremiasza, albo to samoż cysterna
 u której go Aizeta Tracluy kachali spuścił puch
 rozami, a wtemczas natychwata się cysterna Skudnia,
 Melchiasza i niebyło tam wody, tylko błoto. Nici
 for puchada, że S. Helena, ardebiła to cysternę
 żywnoż robota, która, jak wiecie ieliśmy, do Di-
 onia porostała.

Ledwie była srosta godzina wieczorem i zupełnie jeszcze
 widno było, kiedy zbliżywszy się do bramy Damasceniskiej
 zastaliśmy już zamkniętą. Dla tego bezwielem tak wkręca-
 bramę zamkniętą, aby przy wieżowym umroku nie wkrę-
 li się Arabi i nie złupili w nocy miasta. Na rozkaz skata-
 nasi ludzie przypuścili szturm do bramy ciszejże kamieniami
 jednak pomimo krzyku, beztania i grożenia bastonadą uwyg-
 dajemy się do wnętrza i widać, musicliśmy cały godzinę zasto-
 wać przed bramą. Ale po otwarciu bramy postanowiliśmy Ba-
 lony powiesić na tak długi oszukiwanie. Kazał wysłać
 do wnętrza, których było ze dwadzieścia, stangi wroży i wie-
 gajęcych się za kotłami prowadzić. Trzeba było stiać się, jak
 oficer chował się za swymi żołnierzami, na groźne pykanie skata-
 gdzie jest naczelnik i ledwie po długim krzyku się pokazał przy-
 chodzący musiał naprzód cały wstrachnąć wystąpić. Przy-
 7

było pracie na ludzi ubrojenych karabinem długich i mi-
 łytych prze nitki udoziemi. Darmo ślepiem i niewol-
 nym prostu szewstewem i pokorą starali się nas utagodzić,
 ale szkod nieubytany postanowić ich dierż mżosy: wad-
 w bramie i nakazywał Dragomanowi uchwycić ~~Włoch~~ ~~młoda~~
 konsula angielskiego, a to, aby w ich obecności oawiały
 bledunków po rzekach. Inaczej na moje wskazanie się
 nieinaczej przebiegał tym ledwie żywym o strachu Rycerzem,
 tylko pod warunkiem, że będa na klewkaach pranie o
 darowanie winy, co z prośbą dla porbycia napisać
 kuykonali Egypczanie. Krócie Radziwiłł pisał, że ma-
 ego ze wschodnimi kowany szami nieukami nowali Turcy,
 że to, że ślicznie Koparski nieprędko z dręgi przed Tur-
 kiem umknął na ulicy Jeruzolimskiej. Porównywa-
 ła dwa zdarzenia trudno niewidniei zupełnego sprzecz-
 ły i energii na wschodzie całym, który zdaje się czekać,
 aby kto rączy nad nim panować. Tak tedy szturmem
 zdobywaczy Jeruzalime, iurokonny wroga, uosobli-
 ła kawiarni dla posilenia się tym nektarem fuszwalym
 i dla stuchania spiewu i muzyki Kawiarnego Menestrela,
 takley hymnu na wystawienie naszego waleznego Luy-
 ństwa.

Karmel

Kaifa	3.
Droga z Kuify do Karmelu	5.
O prorokach	7.
Klasztor XX Karmelitoów	7.
Bratunek Jan	11
Kuifot i grotka Eliasza	12.
Historia Karmelitoów	14.
Synota Eliasza	16.
Trudto Eliasza	19.
Ogród Eliasza	20.
Góra Ofiary	21.
Ogólny rzut oka na Karmel	22.

Nazaret

Przybycie do Nazaretu	24.
Kuifot Zwiastowania	27.
Klasztor Bernardynów	29.
Sklep wsieloki S. Józefa	31.
Dawna Synagoga	34.
Stół Chrystusa	35.
Trudto S. Piotra	36.
Skata przepaści	36.
Wioska Jaffa	38.
Maria Drewnia	39.
Trudto Maryi	40.
Stan obecny Nazaretu	41.
Historia Nazaretu	43.

Tabor

Droga do Tabor i jego widok	45.
Msza S.	47.
Ruiny i stan obecny góry	47.
Historia Taboru	49.
Widok z Taboru	50.
Trudto i kuifot Drewnia Apostołów i wico Debora	52.

Tyberiada . Genazar — — — — — 53.70

Droga do Jordanu i jego uśdtek — — — — — 53.72

Arabskie wesele — — — — — 50.73

Hamam , albo tarcie — — — — — 57.75

Ruiny dawniej Tyberiady i Historia — — — — — 58.76

Patriarchat Tydowski — — — — — 59.78

Dawna Akademia Tydowska — — — — — 60.79

kościół S. piotra i stary obłazny miasta. — — — — — 61.81

O Tydach — — — — — 62.82

Morze Galilei — — — — — 66.86

Noc nad brzegiem Genazaret — — — — — 70.92

Okolice Galilejskiego morza . Kana Galilejska. — — — — — 75.99

Magdal — — — — — 77.102

Tamer gotzbi — — — — — 78.103

Bet-saida — — — — — 78.103

Góra wieprzów — — — — — 79.104

Tahba — — — — — 79.104

Kafarnaum — — — — — 80.105

Góra chleba i ryby — — — — — 109. (83) 84.109

O naszych pielgrzymach w nocie — — — — — 84.109

Góra błogosławieństwa — — — — — 89.115

Bitwa Tyberiadska — — — — — 92.117

Tale ktosów — — — — — 93.120

Kana i ruiny kościoła. — — — — — 94.121

Trudno Kany — — — — — 97.124

O S. Bartłomieju — — — — — 98.126

Opusty . Perorot do Nazaretu . Seforis. — — — — — 99.127

Wyjazd nauczki Opustów — — — — — 101.130

Droga do Nazaret i bitwa Templariów — — — — — 117.153

Mroza w grocie wcielenia — — — — — 121.159

Hiszpan Misjonarze — — — — — 122.159

Seforis — — — — — 123.162

Zaj historia — — — — — 124.163

kościół Sefory i mroza. — — — — — 126.167

Ruiny Sefory — — — — — 127.168

Samarria 399

Wyjazd z Nazaretu i reut oka na Galileę —	129.
Endreton —	131.
Dżinin —	135.
Droga do Sebasty i reut oka na Samarię —	136.
Sebaste —	138.
Kościół S. Jana —	139.
Grób S. Jana —	141.
Historia Samarii czyli Sebasty —	143.
Napluż, albo Sychem —	147.
Arcybiskup Samaryjski, Biskupizm i Samarytanie —	147.
Historia Miasta —	150.
S. Justyn —	152.
Filozof Marinus —	161.
Hebat i Zerizim —	161.
Sobór Naplużski —	164.
Pole Janoba i grób Józefa patriarchy —	165.
Studnia Samarytański —	166.
Dzienna Arabka —	171.
Góra Silo —	172.
Chen Leban —	172.
Fizjonomia Judei —	172.
Wioska Enabrud —	173.
Luzza —	174.
Il Biri —	174.
Kościół i klasztor —	175.

Jeruzalem. 1. Kościół Zmartwychstania —

Dolina Ajalon —	177.
Ramataim Sofim —	179.
Wrażenia widoku okolicy i Jeruzolimy —	180.
Przybycie do klasztoru —	181.
Pierwsze namieszanie Grobu Pańskiego —	185.
Kompletorium i prośbja —	185.

O Magdaleny — — — — —	1892.
Forma kościoła i Rotonda — — — — —	1922.
Kaplica grobu — — — — —	193.
Opis ognia S. — w nocie. — — — — —	195.
Kapliczka kułtów przy grobie i groby Józefa i Nikodema z Arymatei — — — — —	201.256
Główna kaplica Greków — — — — —	201.256
Miejsc. truch. Maryi. — — — — —	203.258
Kamień namaszczenia — — — — —	203.258
O drzewach kościoła — — — — —	204.259
Żołgota — — — — —	204.259
Kaplica Adama — — — — —	207.263
Kaplica koronacji i urągania — — — — —	209.265
Kaplica S. Heleny i znalezienia krzyża. — — — — —	209.265
Kaplica rozdzielenia szat — — — — —	210.266
Kaplica Longina — — — — —	211.267
Kamienne Dylży i grota wzięcia — — — — —	211.268
Kaplica S. Magdaleny — — — — —	268. (272)
Kaplica Panny Maryi — — — — —	213.269
Klasztor Bernardynów przy grobie — — — — —	214.271
Galeria i Skarbice — — — — —	215.272
Historia kościoła i Stan obecny — — — — —	216.273
Nabożeństwo — — — — —	221.278
Rozwariania — — — — —	224.282
Urągania — — — — —	230.290
Widok zewnętrzny kościoła, front i dziedzinie — — — — —	233.292
Kaplica ofiarowania. Jacek. — — — — —	234.294
Jeruzalem. II. Józef Chwalibóg — — — — —	235.295
Jeruzalem III. Miasto. — — — — —	261.323
Kilka słów o podaniu — — — — —	263.324
Droga Kafarna — — — — —	276.336
Dom Piłata — — — — —	276.337
Miejsc. koronacji i biczowania — — — — —	278.338
Arkada Ołtarzowa — — — — —	279.339

Pierwszy upadek Zbawiciela i omdlenie N. Panny	280.
Dom Łazarza i Boguła	281.
Miejsce Symona Cyrenajczyka	281.
Dom Weroniki i drugi upadek Zbawiciela	282.
Drama Izdawa	282.
Niewiasty ptawce	283.
Zastona Weroniki	284.
Treści upadek Zbawiciela	299.
Kościół S. Anny, albo narodzenia Maryi	300.
Dom Symona Faryzeusza	304.
Patai Heroda	306.
Owca Sadzawka	306.
Mezet Amara	308.
Kościół przedstawienia P. Maryi	313.
Zamek Antonian'ski	313.
Szpital S. Heleny	315.
Szpital S. Jana, czyli klasztor Jannistwio	315.
Drama Helenna	317.
Kościół S. Jana Ewangelisty	317.
Sadzawka Ezechiasza	318.
Zamek Dawida	318.
Miejsce brzech Maryi	319.
Klasztor i kościół S. Jakóba	320.
Szpital trybowatych	324.
Dom Annasza	325.
Dom Apostoła Tomasza	326.
Dom Maryi matki Jana Marka	327.
Klasztor Zbawiciela	328.
Klasztorzy Greków	334.
Muryi obwodowe i bramy miasta	334.

Topografia obecna miasta i różnica od dawniejszej	338.
Moslemini i kwartał Żydowski — — — — —	340.396.
Armeni: katolicy: ludność miasta — — — — —	345.394.
Historia Jerozolimy — — — — —	346.397.
Widok miasta z terasu klasztornego — — — — —	349.397.
Jeruzalem. IV. Miejsca za murami miasta.	351.400.
Miejsce ukamienowania S. Stefana — — — — —	353.402.
Grob Panny Maryi — — — — —	355.405.
Grota Krwawego potu — — — — —	363.412.
Ogrojece — — — — —	369.419.
Głaz odprężynki Maryi — — — — —	371.421.
Głaz przepaski Maryi — — — — —	372.422.
Miejsce też Chrystusa — — — — —	372.422.
Groby prorocze — — — — —	373.423.
Kredo — — — — —	373.424.
Ojciec nasz — — — — —	374.425.
Miejsce przepowiedni końca świata. — — — — —	376.426.
Miejsce wniebowstąpienia i góra Oliwna. — — — — —	378.429.
Grota Pelagii — — — — —	383.434.
Klasztor i księżat Armenów — — — — —	436. (385)
Mziowie Galilejscy — — — — —	437. (386)
Dolina Jozafatowa i Cedron — — — — —	438. (387)
Grob Jozafata — — — — —	439. (388)
Grob Absalona — — — — —	440. (389)
Stad. Chrystusa. no tuż strumienia Cedron — — — — —	390.391.
Grob Jakuba — — — — —	391.441.
Grob Zachariasza — — — — —	392.442.
Smętarz Żydów, wioska Siloam, plac Molocha i miejsce poświęcenia się Żydów — — — — —	393.444.

17
24
38
107 or 8 of Septa - 17

Smith James Buchanan

22. August

